

Magyar Könyvtár
szövetség
2014. évi kiadás

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

■ **CSALÁDOK ÉS
GYERMEK**

■ **IFJÚSÁG
KÖZVETLEN
KÖZÖSSÉGE**

■ **IFJÚSÁG
KÖZVETLEN
KÖZÖSSÉGE**

■ **IFJÚSÁG
KÖZVETLEN
KÖZÖSSÉGE**

Tartalom

■ BEVEZETŐ

- Herczog Mária: A nevelőszülőkről 4
- Molnár László-Radoszán Miklós: Tíz év tükre illúziók nélkül 6

■ FÓKUSZBAN

- Kádas István: Nummus 8

■ MÉRLEG

- Vida Zsuzsanna: A Fővárosi TEGYESZ nevelőszülői hálózata 16
- Csatlós Sándor és szerzőtársai: Gondolatok, dilemmák, tapasztalatok a gyermekvédelemről Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 22

■ NÉZŐPONT

- Szilágyi Júlia: Észrevételek a Fővárosi TEGYESZ munkaanyagához 30

■ ESETTANULMÁNY

- Gyügyeiné Tamás Viktória: Láncszemként a nevelőszülői rendszerben 32
- Elek Erzsébet: Érzelmekről őszintén 37

■ BEMUTATJUK

- Alapítvány az Örökbefogadó és Nevelőszülőkért 47
- Bemutatkozik a Fészek 48
- Rádiné F. Hegedűs Terézia: Hagyományokra építve 51
- Balázs Györgyné: Hazafelé Nevelőszülői Hálózat 56
- Horváth László-Bogos Klára- Kulcsár János: A Magyar Máltai Szeretetszolgálat Gondviselés Háza, Nevelő- és Helyettes Szülői Hálózata 64
- Magyar Gyöngyvér- Szűcs Enikő: Változások ideje 68

■ AJÁNLÓ/KÖNYV

- Dénes Judit: Mozaikcsaládok 72

■ MOZAIK

74

A nevelőszülőkről

■ Elkötelezett híve vagyok a nevelőszülői ellátásnak, az elmúlt két évtizedben nagyon sokszor, sokféleképpen próbáltam érvelni amellett, hogy a gyerekeknek intézet helyett családpótló megoldást kell találni. Amint azt az ebben a lapszámomban található összeállítás is bizonyítja, mára nem az a kérdés, hogy jó-e a gyerekeknek a nevelőszülőknél, hanem az, hogy honnan lehetne nevelőszülőket találni. Nemcsak a jó és még jobb nevelőszülők hiányával küzd az ellátórendszer, hanem a nevelőszülőiségre jelentkezők alacsony számával is, akik közül sokan kiesnek a feltételek megismerése, a felkészítés alatt.

Ahhoz, hogy jobban megértsük a probléma valódi gyökereit, kicsit vissza kell menni az időben. Magyarországon, hasonlóan a fejlett világ sok országához, már a XX. század első felében is általánosan elfogadott, sőt preferált volt a nevelőszülői gondozás. Nálunk a II. világháborút megelőzően a gyerekek közel 90%-a élt nevelőszülőknél, és csak a fogyatékkal élők, bűncselekményt elkövetők voltak intézetben. A nevelőszülőiség megfelelő ellátásához szükséges felkészítés és az ellenőrzés – később tanácsadás – kötelező volta fokozatosan alakult ki, mint ahogy színvonala, tartalma is a tapasztalatok és a gyermekorról, a gyermeki szükségletekről megismertek alapján formálódott. Ezen túlmenően nagy hatással voltak azok a rossz tapasztalatok is, amelyek azt bizonyították, nem mindenki szereti, fogadja el, vagy gondozza, nevelni elfogadható módon a rá bízott gyerekeket. A gyermekvédelem rosszul fizette, vagy alig támogatta a nevelőszülőket, az elvárások nem voltak magasak, így nem ritkán dolgoztatták, kihasználták a kihelyezett gyerekeket, nemcsak nálunk, hanem külföldön is. A gyerekek egy részének rendkívül sanyarú sorsáról, a mindenki által ismert Árvácskán kívül nálunk nem sokat tudnak, pedig az elmúlt évtizedekben saját hazájukban óriási hullámokat vertek azok a visszaemlékezések, szociográfiák, amelyek leleplezték a sokszor a hatóságok által is tudott, sőt támogatott visszaéléseket. Azt is hozzá kell azonban tennünk, hogy a nevelt gyerekek esetében nem mindenki élte Hamupipókéként az életét, mert nem ritkán a vér szerinti gyerekeket sem kímélték, babusgatták a szülők, mert más volt a gyerekkor, a nevelés megítélése, másrészt, mert a nevelőszülők egy része ugyanolyan elfogadható, jó ellátást és gondozást nyújtott, mint amelyet a sajátjának jónak gondolt.

Magyarországban a háború utáni évtizedekben nagyon erősen visszaszorult a nevelőszülői kihelyezések száma, a gyerekek 80%-a volt intézetben a nyolcvanas évek elejére, sok volt az előítélet és a nők nagy része teljes munkaidőben dolgozott. Az ötvenes évektől az volt a szakmai meggyőződés, hogy a szakemberek által irányított, és a modern pedagógiai elvek alapján működő gyermekotthonok ki tudják küszöbölni a nevelő családi nevelés gyengéit, átlátható és tervezhető a gyereknevelés, gondozás folyamata, a közösség segíti a felnőttet és a gyereket egyaránt. Mára már aligha van, aki megkérdőjelezi a családi nevelés, a személyesség mindent felülíró fontosságát, és sajnos a gyermekotthonokról is kiderült, hogy legalább annyiféle nehézséget jelent a gyerekek fejlődése szempontjából. A nevelők, gyermekfelügyelők sem biztos, hogy jobban képzett és elhivatottabb szakemberek, az intézményekben is bőven előfordul bántalmazás, visszaélés, és a gyerekek aligha kapják meg a szükséges figyelmet, gondoskodást, de az okok elemzésére itt nincsen mód. A lakásotthoni rendszer kísérletet tesz a kétféle ellátás kombinálására, de az erőforrások szűkössége, a felkészítés és karbantartás, szakmai ellenőrzés és segítségnyújtás hiányosságai itt is nagyon sok gondot okoznak.

A szakmai közvéleményben nagy viták zajlottak a nyolcvanas évek elejétől a nevelőszülői gondoskodás szükségességének újrafogalmazásáról, a megfelelő formák, keretek kialakításáról és arról, hogy vajon szabad-e, lehet-e pénzt kérni és kapni a ne-

velőszülői feladatokért, milyen és mennyi felkészítésre, szupervízióra van szükség. Mára ez többnyire fel sem merül, hiszen többnyire elfogadott, hogy a nevelőszülőiség munka, még hozzá egy speciális formájú és tartalmú tevékenység, amely alapvetően különbözik a gyermekgondozás, nevelés más típusaitól. Válatlanul nem egyértelmű sokak számára, hogy a hivatásos nevelőszülői jogviszony indokolt és jó-e, illetve, hány gyerekkel "éri meg" a fenntartónak, pedig sok országban csodájára járnak ennek a lehetőségnek. A felkészítés is magától értetődő, legfeljebb az vált nyilvánvalóvá, hogy a legjobb tanfolyam, tréning sem elég ahhoz, hogy folyamatos karbantartás, segítség nélkül a nevelőszülői család képes legyen a nemegyszer nehezen nevelhető, magatartási, tanulási nehézségekkel küzdő, súlyos emlékeket hordozó gyerek neveléséhez és a vér szerinti családdal való kapcsolattartáshoz.

A gyerekek számára a nevelőszülői ellátás esetében a személyesség, az érzelmi kötődés, a családi környezet jelenti azt a többletet, amit életmentőnek tekinthetünk a tapasztalatok és a kutatások alapján egyaránt. Ugyanakkor éppen ez a biztonságot, állandóságot, elfogadást és személyességet jelentő napi kapcsolat a nevelőszülő számára a folyamatos jelenlétet, az év minden napján való rendelkezésre állást is jelenti, amellyel, hogy a szakellátásba kerülő gyerekek túlnyomó többsége súlyosan traumatizált, és nemegyszer nincs előképe egy átlagos családi élet mindennapjairól, a másokkal való együttélés szabályairól sem.

Ennek egyenes következménye, hogy állandósulni látszik a nevelőszülő hiány. Ez nem magyar jelenség. Ha végigtekintünk az elmúlt évtizedek nyugat-európai, észak-amerikai gyakorlatán, akkor jól kirajzolhatók azok a jellemzők, amelyek az e feladatra vállalkozó családokat jellemzik. Nem azt állítom, hogy kizárólagosan ők lesznek és maradnak nevelőszülők, mindig vannak atipikus vagy nem tipikus családok, nevelőszülők. De döntően mégis körülhatárolható kik és miért vállalkoznak erre a feladatra. A nevelőszülők nagy része 8 általánost, szakmunkásképzőt végzett, vagy érettségizett, szakközépiskolába járt szülőpár, ahol a saját gyerekek már nagyobbak, vagy „kirepültek”. Jellemzően nem nagyvárosban, de legalábbis nem a belvárosban élnek, és többnyire családi házban, nagyobb lakásban. A nemzetközi gyakorlatban évtizedekig az otthon lévő anyák

számára volt jó lehetőség a nevelőszülői tevékenység, hivatás, mivel saját gyerekeik meg nőttek. Nem volt szakképzettségük, vagy sokáig nem gyakorolták, hiszen otthon maradtak a gyerekekkel, a férjüknek volt elégséges munkajövedelme. Ebben a keretben a nőknek a hagyományosan női, anyainak tekintett feladat jól illett a társadalom által elismert és megkívánt képéhez, neki pedig jó lehetőséget adott, hogy az ismert feladatokat immár más gyerekek számára is ellássa. Emellett ez megbecsült és a közösség által nagyra értékelt foglaltság volt, ha nem is járt sok pénzzel, mégis hoztatt valamit a családi költségvetéshez. Ezekben az évtizedekben – a nyolcvanas évekig – a nevelőszülőkkel szemben támasztott elvárások sem voltak nagyon megterhelők, az ellenőrzés döntően arra terjedt ki, hogy a gyerek megfelelő ellátást, gondozást kap-e. Jelentős változást hoztak azok a botrányos esetek, amikor kiderült, hogy a gyerekekkel visszaéltek, sanyargatták, illetve szexuális bántalmazás áldozatai lettek nevelőcsaládokban is. Ezek az esetek sokkal nagyobb hangsúlyt kaptak azoknál a szakmai felvetéseknél és egyre inkább kikényszerített változásoknál, miszerint a nevelőszülők vegyenek részt rendszeres képzésben, továbbképzésben, a tanácsadó mellett a gyerek számára is biztosított legyen a jogai és véleménynyilvánítása szempontjából fontos valamennyi fórum, saját szociális munkás, és a rendszeres családi kapcsolattartás is alapfeltétele lett a jó nevelőszülői működésnek minden lehetséges esetben. Az ellenőrzés, számon kérhetőség is erősödött. Felfigyeltek a gyerekek gyakori elhelyezés változásának rendkívül káros voltára, elemezni kezdték a kudarcos nevelőszülői kihelyezések okait, jobban felkészültek az elhelyezés és a gondozási programok megtervezésére. Speciális nevelőszülői ellátást szerveztek a bántalmazott, bűncselekményt elkövetett, vagy a fogyatékkal élő gyerekeknek, és egyre több szolgáltatás állt a nevelőcsaládok és gyerekek rendelkezésére, hiszen a speciális igényeket még így sem tudták az alapvetően laikus nevelőszülők kielégíteni. A családi kapcsolatok, visszagondozás, illetve az örökbeadásra való felkészítés további elvárásokat és nehézségeket jelentettek és jelentenek itthon és külföldön egyaránt, csakúgy, mint az etnikai és vallási önazonosság biztosítása, a gyermeki jogok komolyan vétele.

Magyarországon kicsit másképpen alakult

a történet: a hagyományos nevelőszülői családokban mindkét szülő többnyire dolgozott, a hivatásos nevelőszülői forma megteremtése éppen azt szolgálta, hogy váljon elismert és fizetett szakmává a nevelőszülőség. Sajnos kevés a hivatásos nevelőszülő, mert a jogi és pénzügyi feltételek sokakat elriasztanak, ellehetetlenítenek. Emellett ma még kevés esetben kaphatnak szolgálati lakást azok, akik több gyerek nevelésére is vállalkoznának, ha lakáskörülményeik engednék. Ugyancsak sokakat visszatart a megfelelő szakmai, támogató szolgáltatások hiánya, úgy érzik, nem tudnak egyedül megbirkózni a gyerekek sokféle problémájával - pszichológus, fejlesztő pedagógus, logopédus, gyógytornász pedig elvétve áll rendelkezésre. Nálunk nagyon hiányzik azoknak a helyettesítő családoknak a hálózata is, akik más országokban segítenek a vér szerinti és nevelőcsaládoknak is, ahol különösen nehéz vagy fogyatékkal élő gyerekek élnek, hogy meghatározott időközönként ki tudjanak kapcsolódni, egy-egy napra, nyaralás erejéig.

A folyamatok, amelyek alapvetően megrendítik mára a nevelőszülői ellátást, sok fejlett országban párhuzamosan haladtak. A hagyományosan egykeresős családokban is normává és nemegyszer kényszerré lett a kétkeresős modell, a fokozott követelmények, az egyre nehezebb és traumatizáltabb gyerekek nevelése sokféle kudarcot rejt és jóval több ismeretet, odafigyelést és külső segítség igénybevételét is megkívánja. Emellett a gyerekvállalás, nevelés és a gyerekekért való korlátlan áldozathozatal is „kiment a divatból”. Nem tekinthetjük véletlennek, hogy a gyerekszám drasztikus csökkenésével párhuzamosan csökken a nevelőszülői feladatokra vállalkozók száma is. Ma alig van olyan fejlett ország, ahol a gyermeknevelés vonzó lehetőség lenne a családok, nők tömegei számára úgy, hogy aktív élete nagy részét csak ezzel töltse. Ha a statisztikákat vizsgáljuk, látható, hogy nagyon alacsony a nagy családok, a sok gyermeket vállalók aránya. Ennek többféle oka van. Nyilvánvalóan egye nagyobbak az elvárások a szülőkkel szemben, a gyerek sikeressége a szülői eredményesség fokmérője. A gyermeknevelés anyagi terhei emiatt is jelentősen megnöttek, és rengeteg időt és energiát kíván a gondozás, még elfogadható életszínvonal mellett is. A nők nagy része inkább vállal házon kívül munkát, mint állandó otthonlétet, a részmunkaidő is kevesek számára választható és nem is mindig olyan előnyös, mint első pillanatra látszik. Emellett nagyon felértékelődött a szabad idő, a saját élet és boldogság, a fogyasztás különböző formáinak élvezete, illetve az ezekhez való hozzájutás, a passzív pihenés – tévézés – a tárgyak, javak felhalmozása. Ezek nem kedveznek a saját gyerek vállalásának, nevelésének sem, nemhogy a bajba jutott családok krízisben lévő gyerekei gondozásának. Amint azt az adatok is jelzik, elsősorban azokban a megyékben van bőségesen jelentkező, ahol magas a munkanélküliség, kevés a szórakozási lehetőség, alternatíva az életforma megválasztására. Ez önmagában nem lenne baj, csakhogy a nagyvárosokban, Budapesten és környékén alig vannak megfelelő jelentkezők, és ők is csak bizonyos feltételek mellett vállalják a gyerekek nevelését. Pedig az ellátórendszerben nagyon sok 3 év alatti, csecsemő, fogyatékkal élő, súlyosan traumatizált, családra kihatott gyerek van, akiknek égetően szüksége lenne rájuk figyelő, őket akaró szülőkre.

Nincs más lehetőség, mint végiggondolni, hogy mi mindent tehetünk azért, hogy minél kevesebb gyerek kerüljön ki a családjából, minél rövidebb időre, a gyerekek ellátást szolgáló különféle intézmények és szolgáltatások pedig egyre jobb színvonalon, egyre jobb feltételekkel tudjanak segíteni a szakellátásba átmenetileg vagy tartósan bekerülőknél. Az alacsony születésszám azt is jelzi, hogy még nagyobb szükség lenne minden megszületett gyerekre, és remélhetően nemcsak mint jövődő munkaerőre, vagy a potenciális bűnelkövetés megelőzése okán érvelhetünk amellett, hogy a ma-inál jóval kedvezőbb feltételeket és infrastruktúrát kell biztosítani mindazoknak, akik gyerekneveléssel, gondozással foglalkoznak. Ez nem elsősorban anyagi megbecsülést – bár azt is – jelent, hanem mindazt, amitől örömtelibb és másokkal megoszthatóbb az az elkötelezettség, amit a gyerekek nevelése, gondozása jelent minden család számára.

Herczog Mária

Tíz év tükre illúziók nélkül

■ 1997-ben, a gyermekvédelmi rendszerváltás évében számos várakozást fogalmazott meg a szakma a családjukból kiemelt gyermekek legjobb érdekének érvényre juttatása érdekében. Ezek között az egyik, ha nem a legfontosabb, illúzióktól sem mentes felismerés volt a gyermekek családi nevelésének előtérbe helyezése, azaz a gyermekvédelmi szakellátásba utalt gyermekek nevelőszülői családokba helyezésének preferálása. A szakma természetesen felismerte, hogy a nevelőszülőség korábbi formái, illetve a nevelőszülők képzésének hiánya milyen veszélyeket hordozhat magában. Ezért hosszú és heves viták után a felkészítés kérdésében konszenzus született. Így ma már nem kérdés, hogy nevelőszülői feladatra csak egy alapos kiválasztási, felkészítési folyamaton átesett és a törvényi előírásoknak megfelelő feltételekkel rendelkező személyek kaphatnak nevelőszülői tevékenységre működési engedélyt, mely feltételeket háromévente, kötelező érvénnyel felül kell vizsgálni. E szigorú feltételekkel egy időben a gyermekek ellátását biztosító pénzeszközök (nevelési díj, külön ellátmány, családi pótlék) egységesen, törvényben kerültek garantálásra, megszüntetve ezzel a korábbi, rendkívül igazságtalan megoldásokat, valamint mind a hagyományos, mind a hivatásos nevelőszülők esetén meghatározásra került a nevelőszülő munkájának ellenértéke, a nevelőszülői díj is. A hivatásos nevelőszülők 360 órás képzése lehetővé tette a nevelőszülőségnek mint szakmának a bekerülését az Országos Képzési Jegyzékbe.

E fejlődés eredményeként a nevelőszülőség professzionális tevékenységgé vált, és a nevelőszülő a gyermekvédelmi szakemberek közösségének egyenrangú tagja lett.

Komoly reményeket tápláltunk a tekintetben, hogy a gyermekvédelem állami monopóliumának törvényi megszüntetése következtében a szakellátáson belül elsősorban nevelőszülői hálózatok létrehozásában fognak civil, egyházi szolgáltatók megjelenni. Sajnálatos módon ezt a várakozást az elmúlt 10 év egyelőre megcáfolta, mert a fővárost és az agglomerációt leszámítva jelentős civil szolgáltatók nem jelentek meg az országban. Ennek okairól, reményeink szerint, az itt publikált írások eligazítást adnak.

A változtatás lázában szinte kivétel nélkül úgy gondoltuk, hogy lesz majd kellő számú, és megfelelően felkészíthető jelentkező a nevelőszülőségre, és ily módon a bekerülő gyermekek zöme nevelőszülői családba kerülhet. Az intézményes elhelyezés fokozatos elsorvadását jósltuk, azt gondolva, hogy csak a legspeciálisabb szükségletű gyermekek kerülnek majd gyermekotthoni elhelyezésre.

Azonban az eltelt évtized egyértelművé tette, hogy Nyugat-Magyarországon, illetve a fővárosban csekély az érdeklődés a nevelőszülőség iránt, míg a fővárosi agglomeráció, illetve a keleti megyék sikeresebben toboroznak és alkalmaznak nevelőszülőket. A magyarzatok feltárása átfogó elemzést igényelne, de vélhető, hogy a lakásszerkezetben, a foglalkoztatottság mértékében, és talán a háború előtti hagyományokban keresendők az alapvető okok.

A kezdeti eufóriát túlélve, illetve a sikertelennek mondható elhelyezésekből levont tanulságok alapján világossá vált, hogy a nevelőszülőség, a nevelőszülői elhelyezés nem minden korosztálynak, és nem minden típusú problémával küzdő gyermeknek megfelelő. A nemzetközi irodalomból szerzett ismereteinkkel összhangban állnak saját tapasztalataink, miszerint elsődlegesen a 0-12 éves korosztály számára biztosít adekvát elhelyezést a nevelőszülő. Figyelemmel a beáramlási adatokra, amely az utóbbi években a 12 év feletti korosztály túlsúlyát mutatja, nem hagyható figyelmen kívül a gyermekotthoni elhelyezés szükségessége, differenciálódó, specializálódó formáival. Így véleményünk szerint az országosan tapasztalható, közel 50-50%-os nevelőszülői, gyermekotthoni elhelyezési arányok közelítik az optimumot. Minden olyan megyei, fővárosi szakszolgáltatás, ahol valamelyik elhelyezési forma dominanciája, túlsúlya tapasztalható, küszködik a gyermek igényeinek megfelelő gondozási hely kijelölésével.

Az évek során komoly tapasztalatokra tettünk szert a tekintetben, hogy önmagában a nevelőszülőség, illetőleg a nevelőszülő gyerekszeretete kevés a sikeres gondozáshoz. Meg kellett tanulnunk, hogy a gyermek előléte, korábbi szocializációja, családja kulturális hagyományai alapvetően befolyásolják a nevelőcsaládba történő beilleszkedését, illetve az onnan való hazagondozását, vagy átgondozását örökbefogadó családba.

Az ebben a lapszámban bemutatkozó civil szolgáltatók eltérő megközelítés-módjai jól példázzák, hogy mennyire differenciált eljárást tudna ez az elhelyezési forma biztosítani - alkalmazkodva a családok és gyermekek szükségleteihez -, ha országosan nagy számban jöttek volna létre civil szolgáltatók. Az írásokban jól nyomon követhető az egyes szervezetek fejlődéstörténete és olykor a létükért folytatott „élet-halál harc”.

Magunk is részesei voltunk a folyamatnak, amelynek során az általunk működtetett „állami hálózattól” sorra váltak ki és alakultak meg a civil szolgáltatók. Nem titkoljuk, hogy kezdetben nem volt felhőtlen a viszonyunk, kölcsönösen voltak sérelmeink egymással szemben, de állíthatjuk, hogy hamar sikerült ezen túllépnünk és mind a gyermekek civil hálózatokba történő elhelyezésében, mind pedig a szakmai együttműködésben korrekt kapcsolatot alakítottunk ki.

E tematikus szám gondolata is a Fővárosi TEGYESZ által közel két évvel ezelőtt kezdeményezett, és negyedévente összeülő Civil Fórumon fogalmazódott meg. A fórumon a Fővárosi és a Pest megyei Szakszolgálat és a velü(n)k munkakapcsolatban lévő civil szolgáltatókkal tartunk szakmai érdekegyeztetést. Az eddigi működés során civil és önkormányzati nevelőszülői hálózatok közösen fordultak minisztériumi állásfoglalásért, javasoltak jogszabály módosítást, nyújtottak be fellebbezést, vitattak meg szakmai kérdéseket, és nem utolsósorban az egyes alkalmak során a helyszínen ismerték meg egymás tevékenységét. Pozitívnak ítélniük, hogy ma már a vitás kérdésekről, a problémáinkról ezeken a fórumokon nyíltan és a gyerekek érdekét szolgáló megoldást keresve tudunk egymással beszélni. Megszűnt az egymással való rivalizálás és a másik hibáinak, tévedéseinek hangsúlyozása, az egymás szakmai anyagaira adott reflexiók is indulattól mentesek.

Bízunk benne, hogy az itt megjelenő írások bizonyítékát adják annak, hogy a nevelőszülői területen dolgozó szakemberek, füg-

getlenül a működtetőtől, a gyermekek és családjaik szolgálatában a legjobb megoldásokra törekedve, a folyamatosan változó igényekhez igazodva próbálnak alkalmazkodni, és együttműködni.

A nevelőszülői hálózatot működtető civil szervezetek döntően a „közép-magyarországi

régióban” dolgoznak. A régió két szakszolgálata a szervezetekkel való együttműködéssel bizonyítja, hogy szükséges és lehetséges a megyehatárokon túlmutató gondolkodás, ha az ellátás szervezésének, racionalitásának, a gyerekek és családok érdekeinek ez felel meg. Az érdekek és a szakmai értékek szembeállása nem feloldhatatlan. Hosszú (érdek)egyeztetéssel az értékek is megőrizhetők, a kölcsönös tiszteletre pedig mindannyian méltóak vagyunk.

Molnár László – Radoszav Miklós

Nummus*

■ TÉNYEK – HELYZETEK – SZEMLÉLETVÁLTÁS

A gyermekvédelem fogalmának meghatározását többen elvégezték, s abban szinte mindnyájuknál szerepel, hogy a gyermekvédelem pedagógiai, jogi, egészségügyi és szociális tevékenységeket is magába foglal. A gyermekvédelem a Magyar Értelmező Kéziszótár szerint: „a gyermekek érdekeit védő hatósági és társadalmi tevékenység.” „...elméleti megközelítésben a gyermekvédelem történeti-társadalmi meghatározottságú és szerveződésű összetett segítő tevékenység, amely arra irányul, hogy az adott társadalom gyermek- és fiataloként tekintett népessége kielégítse az élete fenntartásához és társadalmi érvényesüléséhez nélkülözhetetlen szükségleteit.

Olyan szervezett beavatkozási módokat (intézményeket, foglalkozásokat, módszereket) sorolunk ide, amelyek ezeket a szükségletkielégítő funkciókat a családon belül vagy azon kívül segítik, támogatják, zavar esetén korrigálják, helyreállítják vagy ezek eredménytelensége esetén átveszik.”¹ Az általános értelemben használt gyermek-és ifjúságvédelem ösztársadalmi feladat, azonban többen gyermekvédelemről hallva csak a speciális gyermekvédelemre gondolnak. Ez utóbbit ma már feladatukra felkészített szakemberek látják el. A gyermekvédelem önálló szakterület, önálló szakma, amelyet saját ún. ágazati jogszabály, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény szabályoz. A magyar gyermekvédelemben kitüntetett szerepet kap a prevenció.

A gyermekek védelmének rendszerében a személyes gondoskodás keretébe tartozó ellátások alatt a gyermekjóléti alapellátást és a gyermekvédelmi szakellátást értjük, valamint a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések mellett a rendszer elemeit képezik még a pénzügyi és a természetbeni ellátások is. A gyermekjóléti alapellátás minden településen megtalálható egyik formája a gyermekjóléti szolgáltatás. Alap-és szakellátás között partnerségi, együttműködő és nem alá- vagy fölérendeltségi kapcsolat van.

A gyermekvédelmi szakellátás otthon nyújtó ellátást biztosít nevelőszülőnél, illetve gyermek-vagy lakásotthonban történő elhelyezés formájában. A Gyermek jogairól szóló New Yorkban, 1989-ben elfogadott Egyezménynek megfelelően, – ennek szellemében készült hazánk gyermekvédelmi törvénye, amely a szülői gondoskodást helyettesítő védelem esetén családot pótló ellátást határoz meg a gyermek jogaként. Ezt általában nevelőszülő és családja biztosíthatná leginkább.

Azonban a szakellátásba kerülő gyermekek testi- és személyiségfejlődésében lehetnek, olyan fejlődési elmaradásból vagy egyéb problémából eredő szükségletek, amelyeket – a gyermek érdekét figyelembe véve – leginkább, vagy kizárólag egy adott gyermek-vagy lakásotthon tud kielégíteni. Ezek az otthonok is családi körülményeket teremtve gondozzák és nevelik a rájuk bízott gyermekeket.

Az otthon nyújtó ellátási formák között nincs fontossági vagy egyéb rangsor, valamennyire szükség van. Vajon hazánkban milyen mértékben teljesülnek a gyermekek mindenek felett álló érdekei? /Példának lásd a mellékletet/ A kielégítetlen fejlődési szükségletek súlyos, nemegyszer tartós következményekkel járhatnak, amelyekkel – miután a gyermekvédelmi gondos-

kodásból kikerültek a gondozottak – a szociális ellátásoknak kell küzdeni. Ez, hacsak gazdasági szempontból vizsgáljuk is, nagyon sokba kerül.

Éppen ezért sem szabad mindig az olcsóbb ellátási formát választani, mert az csak a gyermekmegőrzés szempontjából lehet gazdaságos. Társadalmi-gazdasági szempontból hosszútávon még a pillanatnyilag költségesebb ellátás is hatékonyan megtérül.

Tehát a nevelőszülői elhelyezés preferálásáról nem beszélve, a szakellátásban nemcsak beszélnünk kell róla, hanem a gyermekek differenciált elhelyezését valóban szükséges is megteremteni, hogy minden gyermek arra a gondozási helyre kerüljön, amely az ő érdekeinek leginkább megfelel, amely az ő fejlődési szükségleteit leginkább képes biztosítani. Történjen ez úgy, hogy az elhelyezésnél azoknak a gyerekeknek az érdekeit is figyelembe veszik, akikkel a nevelésbe vett kiskorú együtt fog élni, nevelkedni.

Ma a gyermekvédelmi szakellátásban a kiskorúak nagyobb része, és az összes gondoskodásban lévő gyermek és fiatal felnőtt kb. fele nevelkedik közel 5200 nevelőszülőnél. A nevelőszülők közül mintegy 400-an foglalkoztatási jogviszonyban, hivatásos nevelőszülőként – természetesen nevelőszülői képzéssel – végzik tevékenységüket. Harminchét nevelőszülői hálózat működik az országban, amelyek közül a húsz területi gyermekvédelmi szakszolgálat által kötelezően működtetett nevelőszülői hálózatokban él az összes ellátott valamivel több mint 90%-a.

Ma az lehet nevelőszülő, aki az 1997. évi XXXI. törvényben meghatározottaknak megfelelő, nagykorú, cselekvőképes, büntetlen előéletű, olyan személy, aki eredménnyel vett részt felkészítő tanfolyamon. Alkalmos a nála elhelyezett gyermek számára az állandóság érzetét, a kiegyensúlyozott fejlődést biztosítani, és a vér szerinti családjába történő hazakerülését, visszakerülését segíteni. Még ma is használják a mindennapi beszédben a nevelőszülő fogalmát a mostoha szülőre, amely zavaró hatású.

¹Domszky András: *Gyermek-és ifjúságvédelem, (jegyzet), Államigazgatási Főiskola, Budapest, 1999. 16. o.*

*Nummus: (fémpenz) Csekély értékű, de mégiscsak valamilyen értékkel bíró pénz.

A nevelőszülők felkészítésére a 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet 60 órás programot ír elő, amelynek első része döntés-előkészítés (ennek legelterjedtebb tematikája a Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület FIKSZ programja). A képzés második részében jogi, pszichológiai, pedagógiai, egészségügyi és társadalmi alapismereteket kapnak a tanfolyamon résztvevők. A döntés-előkészítő programban a feladatvégzésének vállalásáról döntéshelyzetbe hozzák a nevelőszülői feladatra jelentkezőket. A FIKSZ képzésnek köszönhetően elterjedt, hogy férj és feleség, vagy élettársak együtt végzik el a felkészítő tanfolyamot. A nevelőszülők a nevelőapá és a nevelőanya együtt.

Még ma is fellelhető nemcsak a közvélemény, hanem a szakma soraiban is a nevelőszülőkkel szembeni gyanakvás, miközben egyre növekvő az igény a nevelőszülői ellátásra. Mint szolgáltatást nyújtó, a nevelőszülő és családja család pótló és családsegítő család szerepet is ellát. Hiszen – reményeink szerint, csak átmenetileg – a gyermek gondozásának és nevelésének gondját leveszi a vér szerinti család válláról addig, amíg a szülők a problémákat rendezik, megoldják, és ezáltal alkalmassá válnak a kiskorú további nevelésére. Több esetben a nevelőcsalád és a vér szerinti család között olyan kapcsolat alakul ki, amelyben a nevelőcsalád „ellátja” a vér szerinti család gondozását is.

Gyermekvédelmünkben sajátos a nevelőszülők helyzete, nehezebb helyzetben vannak, mint a gyermek-vagy lakóotthonban dolgozók, akiknél érvényesül az intézményi háttér védő és a szakmai kompetenciák erősítő hatása. Annak ellenére így van, hogy ma már szinte valamennyi nevelőszülő a feladatra felkészítő tanfolyammal, vagy még OKJ-s nevelőszülői szakképesítéssel is rendelkezik. A különbséget részben ott látom, a nevelőszülők és az otthonokban dolgozók között, hogy munkája során az otthonban dolgozó kevésbé van szem előtt, jobban működő érdekképviseléssel rendelkezik. A nevelőszülők esetében ez nem így van. Sajnos a közvélemény számára hírértékkel az bír, arra kíváncsi, hogy a nevelőszülők mikor hibáznak, s nem az, amit jól csinálnak.

A megyék közül kétféleképpen található cégbírórság által bejegyzett érdekképviselő, mindkettő hivatásos nevelőszülők egyesülete. Ezenkívül több megyéből találni tagokat – szintén a hivatásos nevelőszülők sorából – a Magyarországi Gyermek- és Ifjúságvédők Szövetségében. Érdekképviselő terén ez a legeredményesebb. A – szakmai köznyelv megjelölése szerinti – hagyományos nevelőszülők érdekképviselői munkában nem igazán vesznek részt. Érdekképviselő ide vagy oda, fontos, hogy kellőképpen odafigyeljünk a gyermekvédelmi rendszer létrájának „alsóbb fokán álló” kollégáinkra, a nevelőszülőkre. Mert ők a mindennapi gyakorlat szempontjából fontosabbak, mint azok, akik fölül vannak.

A gyermekvédelemben dolgozók többségükben gyakorló szülők, sőt néhányan örökbefogadó- vagy nevelőszülők is. A gyermekek közötti hasonlóságokat és különbözőségeket – problémakezelés, érzékenység, feldolgozás, stb. -, vagy pl. a kötődés lényegét a saját szülői tevékenységük révén is megtapasztalják, elméleti ismereteik, tudásuk mellett ez is erősíti személyiségük hitelességét. Arra is figyelünk (pl. tréningek biztosításával), hogy a segítő szakember tudja személyiségét olyan állapotban tartani, hogy ő maga ne szoruljon olyan segítségre, ahol az ezt

kiváltó ok alkalmatlanná tenné feladata maradéktalan ellátására. A felsőfokú szociális alapvégzettségű, mentálhigiénés szakember, pszichológus, és egyéb felsőfokú végzettségű kollégák mellett, a gyermekjóléti alapellátással szemben, a gyermekvédelmi szakellátásban, így a nevelőszülői hálózatokban is, a szakmai dolgozók jelentős száma pedagógus alapvégzettségű. Ez nem baj, sőt hasznossá is tehető. Hiszen a nevelőszülőnél vagy gyermek-és lakóotthonban rövidebb vagy hosszabb időt töltenek az ott elhelyezett gyermekek, így fontos és meghatározó az ott folyó nevelés. A nevelés egy folyamat, amelynek még ma is elsődleges színtere a család, mint ahogyan az oktatás elsődleges színtere az iskola. A család szerepét, erejét fellazító és gyengítő jelenségeket látunk a társadalomban magunk körül. A nevelési tevékenység segítségével sokat számít a kollégák ismerete, amely úgy értékes, ha a gyermek-és ifjúságvédelmi szakterület igényeinek megfelelően tovább bővítettek. Az oktatási szférához hasonlóan nálunk is ún. akkreditált továbbképzési kötelezettség létezik, az ehhez kapcsolódó rendszerrel. Itt szeretném hangsúlyozni, hogy a gyermekvédelem nemcsak azok feladata, akik ezt szakmaként művelik, hanem össztársadalmi feladat, ugyanúgy, mint az egészség-és a környezetvédelem. Egy öregedő társadalomban, pl. fontos, hogy ne az eltartottak számát, hanem az eltartói szerepre képes, alkalmas polgárokét gyarapítsák a felnőtté váló fiatalok, így a konkrétan gyermekvédelmi gondoskodásból fiatal felnőttként kikerültek is.

Hazánkban ma több megyében találunk a gyermekvédelmi szakellátás területén ún. összevont intézményeket. Bár szakmai indokokkal is találkoztam, döntően gazdasági okai vannak az összevonásoknak. Van olyan megye, ahol egy, van, ahol több olyan szervezet van, amely egy-egy ún. magasabb vezető alá tartozik. Ma, amikor Európában decentralizációról beszélnek, akkor a gyermekvédelemben centralizálnak. Ésszerűsége hivatkozva. De azt is fontos leszögezni, hogy ezek a nagy szervezetek önálló szakmai vezetők által irányított szakmai egységekből állnak.

Ott, ahol a megye több intézménye egyetlen intézménybe lett szervezve, az összevonást követően sok dolog van, de csak egy – mindenféle rangsor nélkül – amire figyelni kell: átgondoltan kell pályázni. Korábban minden intézmény – önállóan –, adott témában benyújthatott egy-egy pályázatot. Most viszont az összevont intézmény nyújtja be a pályázatot. Egy témában egyet.

Fejlődő a magyar gyermekvédelem, pl. még kihasználatlan lehetőségek találhatók az alapellátásban is. Vidéken a civilszervezetek szinte mindkét ellátásból hiányoznak. Általában komolyabban kellene a civilszervezetek részvételét elősegíteni, tanulva a fővárosi szakszolgálat – amelynek több szervezettel van munkakapcsolata – tapasztalataiból. Komolyabb térrel bírhatnának a civilek, de persze úgy, hogy cseppet sem kisebb/nagyobb, kevesebb/több vagy elnézőbb/szigorúbb az általuk működtetett nevelőszülői hálózatokkal szemben a szakmai követelmény, elvárás, mint a szakszolgáltatást végzők hálózataival.

De fejlődünk kell a szakmaközi együttműködésekben is, mint pl. foglalkoztatás és munkaügyi területtel az utógondozói ellátottak, illetve általában a rendszerben nagykorúvá válók hatékonyabb segítése érdekében, stb.

A gyermekvédelmet akkor lehet sikeresnek nevezni, ha minden gyermek joga és fejlődési szükséglete kielégítésre kerül, s eközben a szakellátásban erősödik a minőségi munkavégzés, eredményeket beteljesítve csökken az ellátásra szoruló gyermekek száma, mert az alapellátás képessé válik megoldani, segíteni a problémákat. A szakellátásban, pedig minden gyermek adekvát gondozási helyre kerül, olyan helyre, ahol biztosítják személyiségük pozitív fejlődését. Szemléletváltásra, a korszerű tudás humán és technikai erőforrásainak maximális kihasználására, alkalmazására van szükség szakmai céljaink mindtejesebb megvalósulása érdekében.

Ne féljünk a változástól s – akiknek fiatalos lendületét kicsit irigykedve nézem – a harmincéves életkoruk tájékán járó szakemberektől. Ők – megismerve az idősebb korosztályok tapasztalatait, „tanítását” – képesek a változtatás motorjává válni. Kreatívan keresni az új utat, szabadon „álmodni”, amelyben feltörnek az ötletek, elképzelések és javaslatok. Majd ezeket képesek a mához illeszteni úgy, hogy a múlt eredményeivel összevetik. A kezdő és a harmincasos korosztálya előtti szakember generációk „gyermekvédelemmel megfertőződött” – köztük nagyszzerű gyakorlati szakemberek –, még annyi energiával, és sok-sok tapasztalattal rendelkeznek, amit szívesen megosztanának és kamatoztatnának a „csónakban” maradó fiatal kollégákkal. A szervezeteknél megfigyelhető a fiatalodás, ez szakmánk felértékelődését, társadalmi presztízsének javulását is jelentheti. Becsüljük meg fiatal kollégáinkat, segítsük szakmai kiteljesedésüket! Használjuk ki, hogy általában ebben az életkorban a legkreatívabb az ember. Lehetőségeket adva, s így újabb értékeket teremtvé, útját állhatjuk a kontraszelekciónak.

Szerencsére nem általános, de előfordul, hogy az adott szervezetnél huzamosabb időt eltöltő kollégákat nehezebb bevonni, megnyerni a változásra. Hiszen az „idők alatt” kiszámíthatóvá, átláthatóvá s így biztonságossá és kényelmessé vált számukra a kialakult működés. A megszokottat az újra, ismeretlenre cserélni bizonytalanság és félelem érzettel jár. Félelem helyett könnyebb az ellenállás, a megszokásra hivatkozva. A vezető számára sem könnyű feladat a szemléletváltás. Elfogadni a változás, a változtatás szükségességét. Ameddig a kezében lévő folyamatok funkcionálnak, még nincs semmi baj. Minek változtatni? „Álma nyugodt annak, kit a terhes gond sose kínoz.” (Horatius).

S lehet olyan vezető is, aki azt mondja, hogy pont ő támogasson egy olyan programot, amelynek részben áldozatul eshetnek kompetenciái, szerzett jogosítványai. Minden szervezetben nagy s alapvető a szerepe a kialakult szabályoknak, normáknak. Már csak ezért sem lehet a változást egy „táblacserével” letudni, mert az emberek ettől még továbbra is ragaszkodnak a megszokott írott, vagy íratlan szabályokhoz. Tehát változtatni csak rendszerszemlélet alkalmazása mellett, a rendszer összefüggéseinek figyelembevételével szabad. A rendszer alkotó elemei hordozzák annak értékeit, s nem feledhetjük el: „Az egész több, mint a részek összege.”

Aki csak egy rövid időt is eltöltött már a gyermekvédelemben, az megtapasztalhatta, hogy néhol itt is feltűnt a munka világában ismert jelenség, amelyben a kvázi-szakemberek is helyet találhattak. Megismerhette a dolgozók körében „T” programként ismert, emlegetett jelenséget, amelyet hol kevesebben,

hol többen alkalmaztak, alkalmaznak. A gyermekvédők többsége nem „él” vele – nincs erre módja sem, ilyen feladat túlterhelés mellett –, sőt fellép ellene. „T” vagyis a túlélés, a lehetőleg semmittevés mellett elmúló munkaidő programja. Talán elfáultság, kiégés vezet ehhez a célhoz, amelynek lényege, elegendő szinten végezzem el – a legkisebb erőfeszítés mellett – munkámat, hogy meglegyen az állásom. A célokat persze, csak olyan szakemberekkel lehet teljesíteni, akiknek a gyermekek érdeke mindenek felett álló, s nem a pénz, vagy valami más ösztönzi őket. Tudnia kell a szakembernek, hogy nemcsak a gyermek, hanem az ő viselkedése, hozzáállása is jelzés értékű környezete, így a gyermek számára is. Feladat: a vezető és a szervezet működésének jobbá tétele úgy, hogy az új célok és megoldások meghatározásával együtt a kollégák szakmai fejlődése, fejlesztése is reflektorfénybe kerül. Közhelynek számít, gyakran hallani az alábbi Burns-i kijelentést. „Minden vezető részese a hatalomnak, de nem minden ember vezető, akinek hatalma van.”² Szóval, akinek csak a hatalom-gyakorlás az eszköze, akinek munkatársaival nincs közös szakmai érdeke, aki csak csere alapon (adok-kapok vagy kapok-adok) működteti a folyamatokat, azt nem is tekintik vezetőnek.

Olyan jelenség is ismert, amikor a munkatársakra háruló feladatok és a vezető „hangulatalakító” tevékenysége feszítik a szervezet teherbírásának határait. Hála Istennek már mi gyermekvédők is ismerjük, és használjuk ennek ellenszerét, hiszen tevékenységünkre a team-munka jellemző. Közös cél, tisztelet, bizalom és kölcsönösség mellett elkötelezett szakemberek végzik a munkát, szem előtt tartva a gyermek mindenek felett álló érdekét.

Ösztönözni kell minden fenntartónál, és működtetőnél a szemléletváltást. Az előzőekben felvillantott kérdésem túl a fenntartóknál, működtetőknél az uniós elvek érvényesítése érdekében is szükséges az új szemlélet. A szubszidiaritás elvének pl. a gyermekvédelemben is érvényesülnie kell, ennek átlépése csak indokolt esetben történjen. A gyermekvédőknek is tudomásul kell venni a társadalmi folyamatokat, és igazodni kell azokhoz. Hiszem, hogy az igazgatás, irányítás tehetetlenségérete elmúlna, hamis elnézésekkel nem párosulna. Persze számot kell vetnünk, hogy vajon megvizsgáltunk-e, látunk-e minden lehetőséget? Tudjuk-e, hogy az önkormányzatoknak mennyi a szellemi, és anyagi ereje? Van-e a változáshoz felkészültség és „kedve” a gyermekvédelemben közreműködőknek? Kihasználjuk-e, élünk-e a Gyermekvédelmi törvényünk által megnyitott lehetőségekkel? A XX. századi szakemberekhez képest a maiaknak már nincsenek ideológia és politika által épített korlátai, könnyen nyithat a gyermekvédelem a társadalom, különösen a helyi közösségek felé, segítve, hogy valóban közügyé, közös felelősséggé és közérdekké válják a gyermekek és fiatalok védelme.

Meglátásom szerint, a gyermekvédelem eredményességének, hatékonyságának és fejlődésének kulcsa a helyi önkormányzatok, civilszervezetek, a helyi társadalom, de különösen a felelősséggel bíró helyi értelmiség kezében van.

²Dr. Szintay István: *Vezetélmélet, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2000, 96.o.*

■ CSALÁD – GYERMEKVÉDELMI GONDOSKODÁS A SZÁMOK TÜKRÉBEN³

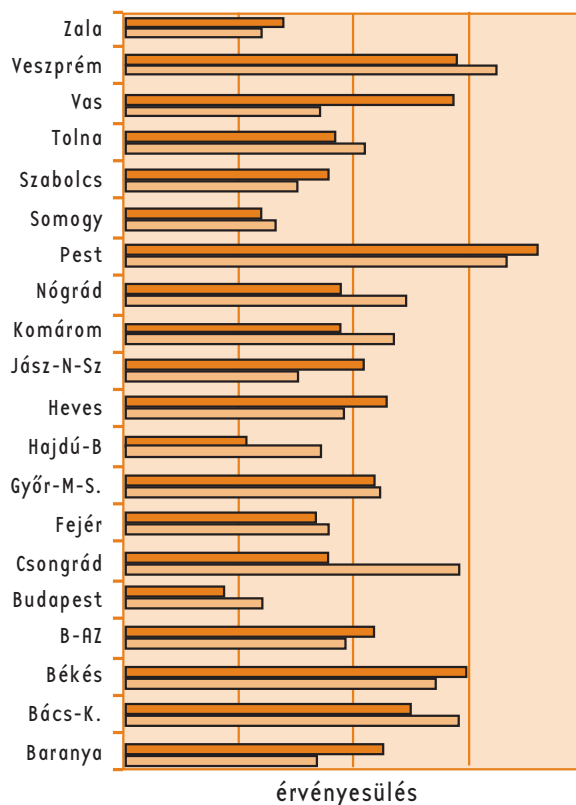
A gyermek joga és mindenek felett álló érdeke, hogy családban – s csak addig, amíg saját családjában nem élhet, azt helyettesítő családban – nőjön föl. E jog teljesülésére *részben* rámutatnak a gyermekvédelmi szakellátás statisztikai adatai is.

I. Gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló kiskorúak						
Ssz:	1. aránya ezer azonos korú lakosra:		2. neveltek /Át, Tn/ aránya:		3. Nem nsz-höz kihelyezett kiskorúak aránya:	
01.	Somogy megye	(15,0)	Vas megye	(98,4%)	Budapest	(73,3%)
02.	Szabolcs megye	(13,4)	Jász-N-Sz. m.	(98,29%)	Győr-M-S. m.	(71,5%)
03.	Borsod megye	(11,8)	Baranya m.	(97,91%)	Zala megye	(71,4%)
04.	Hajdú-B. megye	(11,1)	Zala megye	(97,25%)	Komárom-E. m.	(69,2%)
05.	Baranya / Tolna	(10,8)	Szabolcs m.	(96,99%)	Fejér megye	(62,7%)
06.	Tolna / Baranya	(10,8)	Heves megye	(96,73%)	Nógrád megye	(59,1%)
07.	Jász-N-Sz. m.	(9,8)	Borsod m.	(96,72%)	Hajdú-B. m.	(53,9%)
08.	Budapest	(9,3)	Somogy m.	(96,4%)	Vas megye	(53,4%)
09.	Csongrád megye	(9,0)	Budapest	(96,14%)	Heves megye	(52,3%)
10.	Bács-Kiskun m.	(8,3)	Fejér megye	(95,89%)	Veszprém m	(49,8%)
11.	Zala megye	(8,2)	Békés megye	(95,64%)	Somogy megye	(49,3%)
12.	Fejér megye	(7,7)	Győr-M-S. m.	(95,60%)	Békés megye	(47,7%)
13.	Nógrád megye	(7,6)	Tolna megye	(95,49%)	Tolna megye	(46,3%)
14.	Heves megye	(6,9)	Pest megye	(95,47%)	Jász-N-Sz. m.	(43,5%)
15.	Komárom-E. m.	(6,8)	Hajdú-B. m.	(95,12%)	Bács-Kiskun m.	(42,1%)
16.	Pest megye	(6,4)	Komárom-E.	(94,95%)	Szabolcs megye	(42%)
17.	Vas megye	(6,3)	Csongrád m.	(93,98%)	Baranya megye	(41,7%)
18.	Békés megye	(6,2)	Nógrád megye	(93,43%)	Csongrád m.	(38,7%)
19.	Veszprém megye	(6,1)	Bács-Kiskun	(92,97%)	Borsod megye	(36,7%)
20.	Győr-M-S. m.	(5,2)	Veszprém m.	(89,38%)	Pest megye	(27,0%)

II. Gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló kiskorúak						
Ssz	1. aránya ezer azonos korú lakosra:		2. neveltek /Át, Tn/ aránya:		3. Nem nsz-höz kihelyezett kiskorúak aránya:	
01.	Dél- Dunántúl	(12,2)	Nyugat-Dunántúl	(96,95%)	Nyugat-Dunántúl	(66,7%)
02.	Észak – Alföld	(11,7)	Dél – Dunántúl	(96,74%)	Közép – Dunántúl	(60,9%)
03.	Észak-Magyarország	(10,0)	Észak – Alföld	(96,64%)	Közép – Magyaro.	(55,4%)
04.	Dél-Alf./Közép-Mo.	(7,9)	Észak – Magyaro.	(96,33%)	Észak – Alföld	(46,3%)
05.	Közép-Mo./Dél-Alf.	(7,9)	Közép – Magyaro.	(95,88%)	Dél – Dunántúl	(46,0%)
06.	Közép – Dunántúl	(6,9)	Dél – Alföld	(93,92%)	Dél – Alföld	(42,2%)
07.	Nyugat – Dunántúl	(6,4)	Közép – Dunántúl	(93,79%)	Észak – Magyaro.	(42,0%)

³A kimutatásban szereplő adatok forrása: Magyar Statisztikai Évkönyv, 2004 Bp. 2005.

A Szakellátás alapján a gyermekek családhoz való jogának érvényesülése 2004. december 31.-én

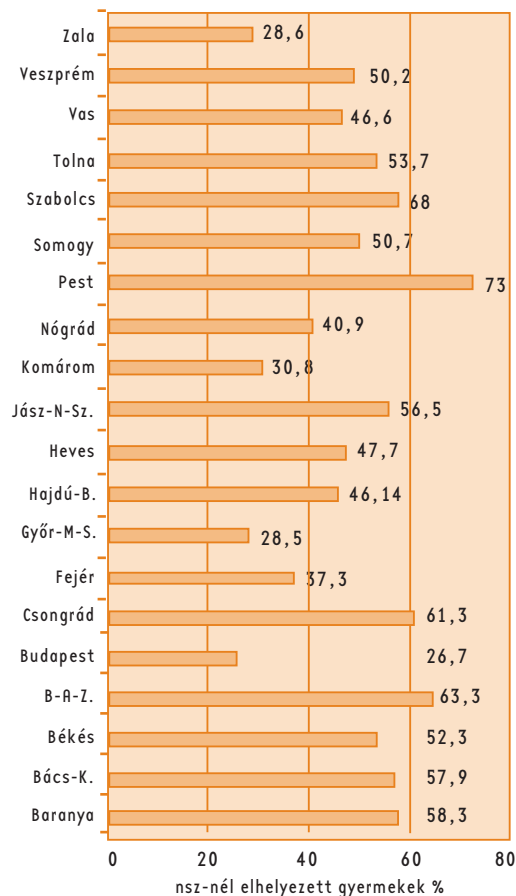

■ ezer azonos korúra a gyg. Kiskorúak aránya és a nem nsz-höz kihelyezettek arányának (I. 1-3. oszl.) felhasználásával készített mutató

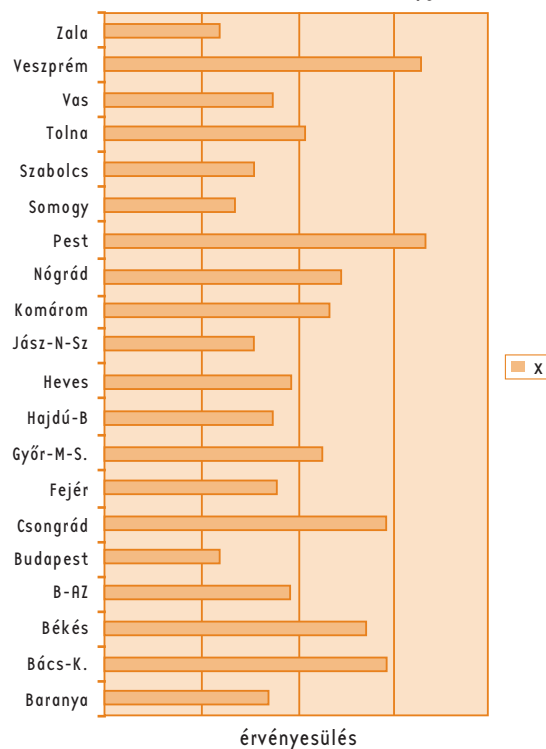
■ ezer azonos korúra a gyg. Kiskorúak aránya, a neveltek aránya, és a nem nsz-höz kihelyezettek aránya alapján (I. 1-2-3. oszl.) készített mutató

A fenti ábra azt is szemlélteti, hogy pl. ekkor Vas, Jász – Nagykun – Szolnok, és Baranya megyében volt a szakellátásban a kiskorúak legnagyobb%-a (bár mindenütt közel voltak a 100%-hoz) a saját családban élés esélyétől a legtávolabb, hiszen, már átmeneti vagy tartós nevelésben éltek. Azonban a defiguráció elkerülése érdekében meg kell jegyezni, hogy ha szakellátásban száz gyermekből csak 1-2 az ideiglenes háttaljal elhelyezett, ez pl. egy felkészült és jól működő gyermekjóléti alapellátásra, vagy hatékonyan és gyorsan dolgozó gyermekvédelmi szakértői bizottságra, gyámhivatalra is mutathat.

A szakellátásban élő gyermekek elhelyezése nevelőszülőkhöz (2004. dec.31.)

A családhoz való jog érvényesülése a szakellátás 2004. dec. 31-i 1-2-3. mutatói alapján

**A gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló kiskorúak száma
területi egységenként 2004. december 31-én**

Gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló kiskorúak:		Nevelőszülőkhöz kihelyezettek száma:		Nevelőszülőkhöz kihelyezettek aránya az össz. gyv-i g. kiskorúból:	
01. Budapest	2411 fő	01. B – A – Z. m.	1197 fő	01. Pest	73,0%
02. B – A – Z. m.	1892 fő	02. Pest megye	1113 fő	02. B – A – Z. m.	63,3%
03. Sz- Sz- Bereg	1827 fő	03. Sz- Sz- Bereg	1059 fő	03. Csongrád m.	61,3%
04. Pest megye	1525 fő	04. Budapest	643 fő	04. Baranya m	58,3%
05. Hajdú – B. m.	1311 fő	05. Hajdú – B. m.	604 fő	05. Sz- Sz- Bereg	58,0%
06. Somogy m.	971 fő	06. Bács – Kiskun	511 fő	06. Bács – Kiskun	57,9%
07. Bács – Kiskun	882 fő	07. Somogy m.	492 fő	07. Jász – N – Sz.	56,5%
08. Jász – N – Sz.	821 fő	08. Baranya m.	476 fő	08. Tolna megye	53,7%
09. Baranya m.	817 fő	09. Jász – N – Sz.	464 fő	09. Békés megye	52,3%
10. Csongrád m.	715 fő	10. Csongrád m.	438 fő	10. Somogy m.	50,7%
11. Fejér megye	657 fő	11. Tolna megye	274 fő	11. Veszprém m.	50,2%
12. Tolna megye	510 fő	12. Fejér megye	245 fő	12. Heves megye	47,7%
13. Békés megye	459 fő	13. Békés megye	240 fő	13. Vas megye	46,6%
14. Zala megye	437 fő	14. Veszprém m.	213 fő	14. Hajdú – B. m.	46,1%
15. Győr – M – S.	432 fő	15. Heves megye	204 fő	15. Nógrád m.	40,9%
16. Heves megye	428 fő	16. Vas megye	146 fő	16. Fejér megye	37,3%
17. Veszprém m.	424 fő	17. Nógrád m.	131 fő	17. Komárom- E.	30,8%
18. Komárom – E.	416 fő	18. Komárom – E.	128 fő	18. Zala megye	28,6%
19. Nógrád m.	320 fő	19. Zala megye	125 fő	19. Győr – M – S.	28,5%
20. Vas megye	313 fő	20. Győr – M – S.	123 fő	20. Budapest	26,7%
összesen:	17,568 fő	összesen	8,826 fő	összesen:	50,2%

Gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló kiskorúak:		Nevelőszülőkhöz kihelyezettek száma:		Nevelőszülőkhöz kihelyezettek aránya az össz. gyv-i g. kiskorúból:	
1. Észak – Alföld	3959 fő	1. Észak – Alföld	2127 fő	1. Észak – Mo.	58,0%
2. Közép – Mo.	3936 fő	2. Közép – Mo.	1756 fő	2. Dél – Alföld	57,8%
3. Észak – Mo.	2640 fő	3. Észak – Mo.	1532 fő	3. Dél – Dunántúl	54,0%
4. Dél – Dunántúl	2298 fő	4. Dél – Dunántúl	1242 fő	4. Észak – Alföld	53,7%
5. Dél – Alföld	2056 fő	5. Dél – Alföld	1189 fő	5. Közép – Mo.	44,6%
6. Közép–Dunántúl	1497fő	6. Közép – Dunántúl	586 fő	6. Közép–Dunántúl	39,1%
7. Nyugat – Dunántúl	1182fő	7. Nyugat– Dunántúl	394 fő	7. Nyugat–Dunántúl	33,3%
összesen:	17,568 fő	összesen:	8,826 fő	összesen:	50,2%

Kádas István

Értesítés

A Család Gyermek Ifjúság Egyesület 2005. évi zárátközgyűlése által elfogadott és a hivatalos könyvvizsgálás eredményeként hitelesítő záradékkal ellátott Közhasznú jelentés alapján a mérlegfőösszeg 146.468 e Ft, a tárgyévi eredmény alaptevékenységből 1.299 e Ft.

A Család Gyermek Ifjúság Kht. 2005. évi elfogadott beszámolója alapján az összes közhasznú tevékenység bevétele 624 e Ft, tárgyévi közhasznú eredménye -128 e Ft.

A Fővárosi TEGYESZ nevelőszülői hálózata

A fővárosi gyermekvédelmi szakellátó rendszer az ország legnagyobb ellátotti létszámát tudhatja magáénak, a Gyermekvédelmi törvény életbe lépése óta a beutalt kiskorúak és az utógondozói ellátásban részesülők száma összességében folyamatosan 3000 fölött van.

A gondozási helyek típusainak megoszlása markánsan eltér az országos átlagtól: jellemző a differenciált intézményrendszer, ahol a gondozási helyek kb. háromnegyed része lakásotthoni illetve gyermekotthoni férőhely a fővárosban illetve attól akár jelentős távolságra lévő vidéki telephelyeken, és egy arányában 25 % körül mozgó, de abszolút értékben jelentős, 500 körüli gondozottat ellátó önkormányzati fenntartású nevelőszülői hálózat.

A gondozási helyek megoszlásának nyilván történelmi hagyományai vannak, s bár a gyermekvédelmi törvény egyértelműen a nevelőszülői családokban történő elhelyezést preferálja, a fővárosi szakellátó rendszerben még a civil nevelőszülői hálózatokban elhelyezett fővárosi gyermekkel együtt sem sikerült elérni a 30%-os arányt a nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek és fiatalok tekintetében, míg az országos átlag 50% fölött van, illetve egyes megyékben 70 % fölé került.

Ez az összefoglaló a gyermekvédelmi törvény életbe lépése után a Fővárosi TEGYESZ Nevelőszülői és Kollégiumi Szolgálatánál megfigyelhető jellemző tendenciákat, a nevelőszülői képzésekkel, kihelyezésekkel, működéssel kapcsolatos tapasztalatokat mutatja be.

I. LÉTSZÁMADATOK

A létszámcsökkenés 1998 óta folyamatos, ezt a tendenciát nem sikerült sem megállítanunk, sem megfordítanunk.

Az okok összetettek, véleményem szerint az alábbi tényezők játszanak közre a folyamatos csökkenésben:

- a hálózat elöregedése, még mindig nagy az aránya az egy-egy utógondozói ellátottat nevelő idős nevelőszülőknél, akik aztán a fiatal 24. életévének betöltésével befejezik tevékenységüket
- a rendkívül szigorú alkalmassági szűrés következtében (lásd a képzésekről szóló fejezetet) az új nevelőszülők „munkába állása” nem tudja ellensúlyozni a különböző okok miatt (hazagon-

dozás, visszahelyezés, örökbefogadás, utógondozói ellátás befejeződése) tevékenységüket befejező nevelőszülők számát

- a nevelőszülői felkészítő képzés nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket a mennyiségi mutatók tekintetében, nem csodaszer, mint ahogy egy-egy toborzási akció sem
- működési területünkön (a főváros, és elsősorban az agglomeráció, de tulajdonképpen egy rövid időszak kivételével egész Pest megye területéről fogadunk jelentkezőket) rajtunk kívül még öt nagyobb civil hálózat, valamint a Pest megyei TEGYESZI Nevelőszülői Hálózata is működik, s azt sem szabad elfelejteni, hogy az első civil hálózatok a Fővárosi TEGYESZ-ből kivált nevelőszülői családokkal alakultak meg.

1. sz. táblázat az ellátottak létszámának alakulásáról

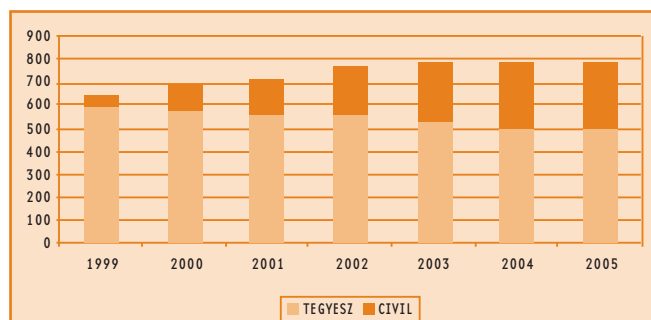
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Hivatásos nevelőszülőnél	140	145	128	140	156	147	134	144
Hagyományos nevelőszülőnél	479	465	452	427	401	382	363	346
Kollégiumban	95	60	44	25	34	36	45*	32
Albérletben, lakásotthonban	21	25	20	20	23	14		
Összesen	735	695	644	613	614	579	542	522

(*2004-ben kaptunk működési engedélyt külső férőhelyekre)

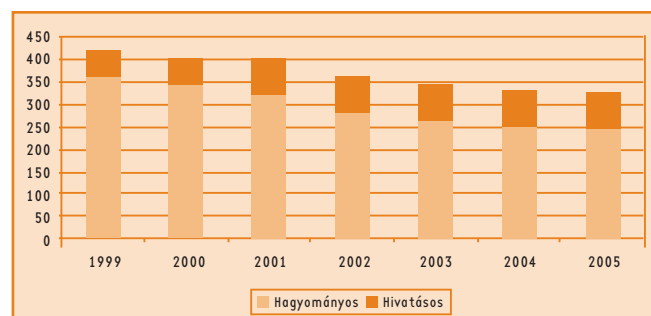
2. sz. táblázat: Gyerekszám a nevelőszülőknél (Fővárosi TEGYESZ és civil hálózatok)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
TEGYESZ	610	580	569	555	529	497	490
CIVIL	37	114	149	215	255	285	283
Összesen	647	694	718	770	784	782	773

Hálózatunkban magas az utógondozói ellátottak aránya: a 2005. december 31-ei adatok szerint a nevelőszülőnél élő ellátottak 25,7%-a nagykorú, de amennyiben a külső férőhelyen élő fiatalokat is beszámítjuk, vagyis az 522 ellátotthoz mérjük az utógondozói ellátottak arányát, akkor ez a mutató közel 30% (a fővárosi szakellátottak 21,8%-a utógondozói ellátott nyilvántartásunk szerint).

Mint ahogy erre már korábban is utaltam, a nevelőszülőnél élő gyermekek száma „csak” a TEGYESZ hálózatában csökkent, ennek egyik oka éppen a civil hálózatok térnyerése. A civil nevelőszülőknél a gyermeklétszám dinamikusan nőtt, bár az adatokból arra lehet következtetni, hogy közelíti, vagy elérte a maximumot, amit ebben a fővárosi és Pest megyei régióban el lehet érni, hiszen összességében a nevelőszülőnél élő gyermekek száma 2002 óta 770-780 között mozog, és egyre jelentősebb számban küzdenek ők is a gondozási helyváltoztatás problémájával.

Legnagyobb problémát a hivatásos nevelőszülői hálózat összetételében, a férőhelyek számában, illetve kihasználtságában látom. A hivatásos nevelőszülői családok átlagszáma az elmúlt 5 év során mindvégig 2,8-3 között alakult, amely mögött a hálózat elöregezésétől a különleges szükségletű gyermekek

nagy számán át a kisebb budapesti lakások és a távoli megyékbe történő költözések mind szerepet játszottak.

Hivatásos nevelőszülőinknél él az összes nevelőszülőnél élő különleges szükségletű gyermek 35%-a, vagyis a hivatásos nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek és fiatalok egyharmadának ellátása valamilyen oknál fogva többletfeladatot és többletköltséget jelent. (Ez az arány az összes ellátott esetében 20%.)

Hivatásos nevelőszülőink között tízen nevelnek öt, vagy annál több gyermeket, nekik biztosítunk állandó segítőt a jogszabályok értelmében, és ezen kívül egy olyan hivatásos nevelőszülőnek is külön kérelemre, aki két halmozottan sérült különleges szükségletű gyermeket nevel nagy odaadással, szinte a család erejét meghaladó módon.

Véleményem szerint a valódi probléma az, hogy sem a gyerekek, sem a nevelőszülők tekintetében nincs forgás. Hiába kapott az elmúlt 5 év alatt 12 hagyományos nevelőszülő hivatásos státuszt, a férőhelyeket pillanatok alatt feltöltöttük, és ezzel mintha hosszú évekre bebetonoztuk volna a gyerekeket ezekbe a családokba. Hivatásos nevelőszülőink sem a hazagondozások, sem az örökbefogadások, illetve az örökbefogadó családba történő át gondozások tekintetében nem jeleskednek, elsődleges érdekük a státusz megtartása.

A felnőtt gyermekeket kibocsátó hivatásos nevelőszülők kiuttatása sem egyszerű feladat, hiszen a nyugdíjazásukra semmilyen kedvezmény nem vonatkozik, pedig egy-egy generáció felnevelése után már elfáradtak, és a korkülönbségre vonatkozó szabályok miatt már csak nehezen, vagy egyáltalán nem helyezhető hozzájuk gyermek. A Minisztérium helyettes államtitkárnál kezdeményeztük a hivatásos nevelőszülők kordkedvezményes nyugdíjazására vonatkozó jogszabályok kidolgozását.

A hivatásos nevelőszülői jogviszony megszüntetését, vagy hagyományossá módosítását a jogszabályok igencsak körbeágyázták, így valójában nincsenek eszközeink az 1-2 gyermeket nevelő hivatásos nevelőszülők státuszának felülbírálásához. Véleményem szerint ebben sürgősen lépni kellene, így a fenntartói elvárásoknak biztos, hogy nem tudunk megfelelni.

Nagyon nehéz a hálózat megfiatalítása is, hiszen csak a 300 órás képzés után lehet ma már a hivatásos státuszt megadni, és kevés az erre a feladatra vállalkozó *alkalmasnak látszó* hagyományos nevelőszülői családok száma.

Hivatásos nevelőszülőink között ketten egészen különleges feladatot látnak el: a TEGYESZ tulajdonában álló lakásokban HIV fertőzött gyermeket nevelnek.

A HIV fertőzött gyermekek életminőségének javítása érdekében folyamatosan pályáztunk minisztériumi támogatásért, 2004-ben pl. 1 millió forintot nyertünk a két lakás berendezésének cseréjére, számítógépek vásárlására. A gyermekek ellátmányát havonta rendszeresen jelentős összeggel kiegészítjük, hogy

3. sz. táblázat: A nevelőszülők számának alakulása

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Hagyományos	364	348	323	299	286	286	274
Hivatásos	56	51	52	56	53	48	51
Összesen	420	399	375	355	339	334	325

a fejlesztésükkel, egészségügyi ellátásukkal kapcsolatos többlet-költségeket ily módon kompenzáljuk.

A jó színvonalú szakmai munkának garanciája a megfelelő felkészültségű, állandó segítői team: nevelőszülői tanácsadók és pszichológusok. A Fővárosi TEGYESZ Nevelőszülői Szolgálatánál egy 20 fős csapat dolgozik, a tanácsadók munkáját két pszichológus segíti, a nevelőszülői és örökbefogadói képzések szervezését, a programok akkreditáltatását külön szakember végzi.

Az elmúlt évek során sajnos folyamatosan meg kellett küzdenünk a magas fluktuációval, évente 3-6 kolléga cserélődött, ami azon túl, hogy a szakmai munka folyamatosságát meg-megakasztotta, a nevelőszülői családokra gyakorolt igen kedvezőtlen hatást. Főleg akkor, amikor volt olyan terület, amelyen az elmúlt években már az ötödik tanácsadó vette át a család gondozását, segítségét. Ezt az extrém esetet leszámítva is a tanácsadói körzeteknek kevesebb, mint a felénél változatlan a nevelőszülői tanácsadó 2000 óta. Márpedig a nevelőszülői tanácsadói munka egyik legfontosabb „kelléke” a bizalom, amely nem csupán a személynek, hanem az intézménynek is szól.

A nevelőszülői tanácsadók esetszáma megfelel a törvényi előírásoknak, kisebb hullámzás mellett 20-25 családdal, illetve 35-45 gyermekkel dolgoznak területtől függően, s a vérszerinti családok gondozásával kapcsolatos törvényi feladatokat is ellátják. Az elmúlt 5 év során két nagyobb változtatást hajtottunk végre. Egyrészt 2002-ben az addig külön tanácsadói körzetként működő roma nevelőszülői hálózatot integráltuk a területi elvnek megfelelően az illetékes tanácsadói körzetekbe. Ennek legfőbb oka az volt, hogy Diósi Ágnes helyére, akinek a nevéhez a hálózat kialakítása kötődött, több próbálkozás ellenére sem sikerült megfelelő személyt találni. Visszatekintve a lépés egyértelműen sikeresnek tekinthető, a szakmai színvonal egységesebb voltát, emelkedését tapasztalhatjuk ezeknek a családoknak az esetében, és az integráció nyomán maguk a roma nevelőszülők is elégedettségüket fejezték ki.

A másik változtatást „az élet kényszerítette ki”. Egyre több nevelőszülői családunk költözött Borsod-Abaúj-Zemplén, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe, szakmai tanácsadásuk, segítségük Budapest távolságából szinte lehetetlenné vált, a tanácsadók nem jutottak el megfelelő időközönként a családokhoz, probléma esetén érdemi segítséget nem tudtak nyújtani. Ezért 2001 tavaszán létrehoztunk egy észak-magyarországi körzetet, amelyet egy miskolci lakóhellyel rendelkező kolléga látott el. Bár személyi változás történt ezen a területen is, de maga az elv bevált, a nagy távolságban élő nevelőszülői családok gondozása, ellenőrzése ily módon jól megoldott.

A rendszeres szupervízió biztosítása továbbra is a megol-

dandó feladatok közé tartozik, bár az elmúlt években a vezetés támogatásával több szupervíziós csoportot sikerült indítanunk nevelőszülői tanácsadók és hivatásos nevelőszülők részére egyaránt. A rendszeres szupervízió illetve az esetmegbeszélő csoportok segítségével minden bizonnyal csökkenthető lenne a tanácsadók elfáradása, kiégése, csökkenthető lenne a fluktuáció, valamint a hivatásos nevelőszülők szakmaiságát is erősíteni lehetne.

II. KIHELYEZÉSEK

A 4. sz. táblázat adatai közül a zárójelben szereplő esetszámok a saját hálózaton belüli gondozási hely megváltoztatásokat jelentik, a kihelyezések esetszámában pedig benne foglaltatik az utógondozói ellátásra történő befogadások, valamint a más működtetőtől való átvállalások száma is. Tehát itt valójában az összes befogadásról esik szó.

■ Ha a tendenciákat keressük, akkor az alábbi megállapításokat tehetjük:

- Egy-egy pozitív, illetve negatív értelemben kiugró évtől eltekintve a kihelyezések általában 40-50 körül mozognak évente
- Változás, hogy amennyiben a nevelőszülőnél élő gyermekek számára más gondozási helyet kell keresnünk, akkor igyekszünk először a saját hálózatunkban más nevelőszülői családot keresni, természetesen amennyiben azt a gyermek kora és személyiségállapota lehetővé teszi. Hálózaton belül, külső férőhelyen igyekszünk megtartani azokat a fiatal felnőtteket is, akiknek a nevelőszülői családból valamilyen oknál fogva el kell jönni, de tanulmányaik folytatása, és utógondozójukkal való együttműködésük okán az ellátásra továbbra is jogosultak.
- 2002 óta tudatosan figyelünk arra, hogy nem csupán gyermekotthonokból helyezünk ki gyermekeket, hanem az Átmeneti Otthonból, nem egy esetben közvetlenül a családból, vagy Gyermek Átmeneti Otthonából is. Ez mind más és más feladat elé állítja a nevelőszülőket, de úgy tapasztaltuk, hogy a frissen kiképzett nevelőszülők többségében jól kezelik ezeket a helyzeteket, és támogatják az ilyen esetekben még általában intenzívebb kapcsolattartásokat.
- 2003 óta a csecsemőkorú gyermekek kihelyezésére figyelünk jobban, egyre gyakrabban fordul elő, hogy csecsemőt közvetlenül a kórházból vitt haza a nevelőszülő. (E témában készült Szolgálatunknál egy nagyobb tanulmány, amely egy ún. krízis-nevelőszülői család előnyeit és nehézségeit veszi számba, ahonnan folyamatos lenne a gyermekek átgondozása).
- A kihelyezett gyermekek közel fele vidéki családokhoz került, tehát a vidéki családok fogadókészségével továbbra is ko-

4. sz. táblázat

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Hivatásos nevelőszülőkhöz	7	4	4	12	21	7+(2)	4+(3)	8+(2)
Hagyományos nevelőszülőkhöz	28	19	39	27	48	34+(5)	37+(5)	41
Kollégiumba, albérletbe	23	9	11	3	13	10	2+(4)	1+(2)
Összesen	58	32	54	42	82	51+(7)	43+(12)	50+(4)

molyan kell számolni, ugyanakkor tartós beteg, fogyatékos gyermekek nevelését, gondozását alig-alig vállalják nevelőszülők, ez a szám minden évben 10 alatt volt.

■ A kihelyezésekkel kapcsolatban két, véleményem szerint fontos problémára szeretném felhívni a figyelmet:

- Hiába képezünk ki 55 év feletti nevelőszülőket, 10 év feletti gyermekek kihelyezése nevelőszülői családokba nagyon nehezen megy, hacsak nem volt patronáló, vagy rokon kapcsolat a felek közt. A kamaszok éppen az önálló útkeresés, a leválás időszakát élik, nehezen tudnak alkalmazkodni egy-egy nevelőszülői család szokás- és normarendszeréhez.
- Az eredményes szakmai munkát nagymértékben nehezíti, hogy a kihelyezéskor sokszor nem tudjuk jól megtervezni a gondozási-nevelési folyamatot a hiányzó információk miatt (ez legtöbbször sajnos még mindig az alapellátás hiányosságaira vezethető vissza). A gyermekek sorsát meghatározó döntéseket, pl. örökbefogadhatóvá nyilvánítás időben kellene meghozni, az egyes lépések végrehajtását pedig sokkal következetesebben kellene számon kérni.

Egy gyermek beillesztése egy nevelőszülői családba igen nagy körültekintést igénylő feladat, a nevelőszülő megtámogatását ebben az időszakban, a gyermek szükségleteinek felmérését, a megfelelő segítő szolgáltatások megtalálását a nevelőszülői tanácsadónak előtérbe kell helyezni. Úgy látom, ebben még kellene fejlődni, hogy a rövid időn belüli visszahelyezések számát a minimálisra tudjuk csökkenteni.

■ III. A GONDOZÁS MEGSZŪNÉSE A NEVELŐSZÜLŐI SZOLGÁLATNÁL

A hazagondozások tekintetében évek óta egyhelyben topogunk, a nevelőszülői felkészítő képzés szemléletformáló hatása mellett önmagában nem csodaszer, nagyon kevésbé tud hozzájárulni a maga eszközeivel a vérszerinti családokkal való együttműködésen keresztül a szülői kompetenciák erősítéséhez. A feladat nem lehetetlen, de nagyon nehéz, segítő és hatóságok összehangolt munkájára van ehhez szükség.

Az örökbefogadások igen alacsony száma mögött találunk jó és rossz tendenciát egyaránt. Reményeink szerint a nevelőszülői felkészítő képzések során valóban sikerül kiszűrni a jelentkezők közül azokat, akik valójában örökbefogadási szándék-

kal keresnek fel minket. Lassan sikerült lezárunk azokat az 1997 előtt keletkezett helyzeteket is, amikor nevelőszülők a közeljövőben bekövetkező örökbefogadás reményében vállalták a gyermekek nevelését (kivéve a román állampolgárságú gyermekek ügyét, azokban az esetekben potenciálisan nagy számú örökbefogadni szándékozó nevelőszülőnk van).

Ugyanakkor megfigyelhető az a tendencia is, hogy jónéhány örökbe adható gyermek esetében a nevelőszülők húzzák az időt, nem vállalják az örökbefogadást, míg a gyermek végül olyan körülvá válik, amikor már gyakorlatilag nincs esélye arra, hogy másik örökbefogadó családba kerüljön. A más, örökbefogadó családhoz történő átgondozások változatlanul alacsony számot mutatnak, évente két-három gyermeket sikerül ily módon végleges biztonságot jelentő családhoz segíteni.

Az 5. táblázat 3-4. sora a nagykorúvá váló fiatalok utógondozói ellátásáról szól. Jól látszik az a tendencia, hogy lassan szinte valamennyi nálunk nagykorúvá váló fiatal kéri az utógondozói ellátását, s még ha a nevelőszülőjével meg is romlott a kapcsolata, de külső férőhelyen fogadni tudjuk őt, ha együttműködő, és céljai vannak.

Évek óta büszkék vagyunk arra, hogy fiataljaink milyen magas arányban tanulnak, főként akik főiskolai, egyetemi tanulmányokat folytatnak, számuk évről évre 20 körül, vagy afölött mozog. Ezt támasztja alá az is, hogy a megszűnések kb. felét minden évben a 24. illetve a 25. életév betöltése indokolja.

Az együttműködés hiánya miatt kezdeményezett megszüntetések aránya 20-25% körül mozog, még ilyenkor is próbálunk más lehetőséget, pl. utógondozó otthont keresni, ajánlani a fiataloknak.

A fiatal felnőttekkel folytatott munkánk két legnehezebb feladata:

- a fiatalok munkába állásának segítése, egyrészt, mert amíg lehet, újra és újra megpróbálkoznak tanulmányaik folytatásával, újrakezdésével, sokszor csak a tanulói jogviszony biztosított kedvezmények miatt, másrészt mert foglalkoztatásukat sok munkáltató csak feketén, vagy félig-meddig illegálisan akarja megoldani
- a másik nehézség inkább adminisztratív jellegű, a személyi térítési díjak megállapításának, illetve a befizetések ellenőrzése még mindig nem megy zökkenőmentesen.

A nevelőszülőktől történő visszahelyezésekről évről évre beszámolókat készítünk, hogy az elemzések segítségével tudjuk javítani munkánk eredményességét. A nevelőszülői családból más gondozási helyre kerülő kiskorúak száma évről évre 20 körül mo-

5. sz. táblázat

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Visszakerült a vér szerinti szülőhöz	4	6	4	1	2	6	7	4
Örökbefogadás	11	11	17	7	7	11	3	7
Nagykorúvá vált, UE-t nem kért	17	7	5	1	2	3	0	0
Utógondozói ellátása megszűnt	-	31	40	29	38	45	35	40
Visszakerült gyermekotthonba ill. más nevelőszülői családba	26	12	19	19	19+6	8+3	21+1	19
Egyéb	28	-	8	3	7	0	3	1
Összesen	86	67	93	60	81	76	70	71

zog, ez az összes ellátott 4 %-át teszi ki. A legfőbb problémák tapasztalataink szerint a következők:

- Sajnos minden évben előfordul néhány esetben a bántalmazás, aminek egyáltalán nem szabadna megtörténnie az amúgy is súlyosan traumatizálódott gyermekekkel.
- Az esetek felét általában minden évben a gyermekek magatartási problémái teszik ki, amelyek egyrészt a kamaszkorhoz kapcsolódnak, másrészt olyan súlyosabb pszichés problémák állnak esetenként a háttérben, amelyek kezelése meghaladja a nevelőszülő tudását, tűrőképességét, ami esetenként speciális megsegítést igényel.
- A gyermekek közül négyet-ötöt minden évben azért kellett elhozni a nevelőszülőtől, mert az adott nevelőszülői családban nem voltak megfelelőek a körülmények a gyermek ellátásához, esetenként felmerült az elhanyagolás gyanúja is.
- Sokszor a kamaszkorú fiatalok maguk kezdeményezik a nevelőszülőtől való elkerülésüket, így mennek elébe annak, hogy a nevelőszülő mondja ki, nem vállalja nevelésüket tovább.
- Figyelmeztető jel, hogy az elmúlt két év során több olyan eset is volt, amikor a gyermekek mindössze egy-másfél év elteltével kerültek vissza a nevelőszülői családból, vagyis a gyermek és a nevelőszülő összeillesztése nem sikerült, a nevelőszülő a képzés ellenére sem volt esetenként felkészülve a feladatra, és/vagy a szakemberek sem tudták megsegíteni a beilleszkedés folyamatát.
- Sajnos minden évben szükségessé válik a gyermekek gondozási helyének megváltoztatása a nevelőszülő betegsége, vagy halála miatt.

Még ha nem is szeretjük a visszahelyezésekről szóló adatokat, azt el kell fogadnunk, hogy ezek az események munkánk velejárói, és nem feltétlenül kudarcok a nevelőszülő, a gyermek, vagy akár a tanácsadó számára, ezt bizonyítja, hogy az esetek nagy részében a kapcsolat a gondozási hely megváltozása után is megmarad gyermek és nevelőszülője között, némileg tehermentesítve azzal, hogy a felelősség lekerül a nevelőszülőről.

Abban azonban biztos vagyok, hogy a nevelőszülői tanácsadók, pszichológusok nagyobb állandóságával, a probléma felismerésének és kezelésének megfelelő időben történő megkezdésével javítani lehetne a statisztikai mutatókon.

Az egyéb okok között leggyakrabban az átvállalások szerepelnek, e tekintetben igen jó az együttműködésünk más TEGYESZ-ekkel, és a civil működtetőkkel egyaránt.

■ IV. NEVELŐSZÜLŐI KÉPZÉSEK, TOVÁBBKÉPZÉSEK

Szakszolgálatunknál az alábbi akkreditált nevelőszülői képzések folynak, amelyhez rendelkezünk az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont engedélyével:

- 60 órás hagyományos nevelőszülői felkészítő képzés (a Család Gyermek Ifjúság Egyesülettel kötött együttműködési szerződés értelmében az első 28 óra a FIKSZ program szerint zajlik, a 32 órás második szakasz programját akkreditáltattuk)
- 300 órás hivatásos nevelőszülői képzés
- működő nevelőszülők fél évente 6 órás kötelező továbbképzése.

A képzéseket szervező kollégánknak, Pálhalmi Jánosné Jeszenszky Mária szervezi az örökbefogadó szülők felkészítő képzését is, szintén saját, akkreditált program alapján.

Az OKÉV nyilvántartásba vett bennünket, mint felnőttképzést folytató intézményt, az alapító okiratot is módosítani kellett ennek szellemében.

Ezeket a képzéseket nem csupán a saját nevelőszülőink és örökbefogadóink számára indítjuk, az örökbefogadókat kb. az ország megyéinek felében a mi kollégáink képezik, és hivatásos nevelőszülői képzést is szerveztünk már Pest megye, Nógrád megye, Veszprém megye, Zala megye, valamint az SOS falvak hálózata számára. Mindez intézményünk, kollégáink szakmai hírnevét öregbíti.

Szolgálatunk 1999 őszétől 2002 végéig részletes képzési terv alapján megvalósította a *működő nevelőszülők kötelező képzését* a vonatkozó jogszabályok értelmében. Ez volt az alapja annak a tervszerű munkának, amelyet a végleges működési engedély adott határidőre való megszerzésének érdekében folytattunk. A Fővárosi TEGYESZ Nevelőszülői Hálózata 2002. december 1-jétől végleges működési engedéllyel rendelkezik.

Az új jelentkezők felkészítő képzése 1998 tavaszától folyik képzett trénerek irányításával. Általában évente két-három csoportot tudunk indítani, a jelentkezőkről, kiképzettekről szóló számadatok alapján úgy tűnik, hogy a nevelőszülői felkészítő képzés mennyiségi vonatkozás tekintetében nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Nem emelkedett számottevően a nevelőszülők száma. Ez a jelenség többé-kevésbé természetes, hiszen a nevelőszülői alkalmasságra vonatkozó törvényi feltételek szűrő jellege a korábbi évekhez képest erőteljesebben szelektál. Emiatt a nagyon erős szűrő miatt a jelentkező családok, személyek felét a képzésre sem tudtunk meghívni. Leggyakrabban a nem megfelelő lakásviszonyok, a tisztázatlan motiváció áll az elutasítás mögött. Kb. 10%-ot tesz ki azok aránya, akik önkéntes döntés alapján lemorzsolódtak a döntésselőkészítő tréning során, vagy a képzők utasítottak el. Tehát jó esetben a jelentkezők alig 40%-a végzi el sikeresen a nevelőszülői felkészítő képzést, de még ezután is történhetnek olyan események egy-egy család életében, amelyek aztán meghiúsítják a nevelőszülői elképzeléseket. Költözés, újabb gyermek születése vagy esetleg válás, betegség okozhatja azt, hogy a nevelőszülői vállalás bizonytalan időre elhalasztódik, vagy végleg lekerül a napirendről.

Rosszabb esetben a kiképzett nevelőszülői családba nem tudunk gyermeket helyezni, mert a konkrét gyermekek megajánlásakor kerülnek felszínre azok az ellenérzések, vagy a nevelőszülőitől eltérő motivációk, amelyek miatt egyik megajánlott gyermekre sem tud igent mondani a nevelőszülő-jelölt. Sajnos még a képzésen részt vevő családok esetében is jelentős arányban fordul elő, hogy a gyermek(ek) kihelyezését követően derül fény olyan problémákra, amely miatt a gyermeket el kell hozni a családból, vagy éppen a gyermek és a család nem megfelelő összeillesztése miatt kerül sor a gondozási hely megváltoztatására.

Ez azt jelenti, hogy az összes jelentkezőhöz viszonyítva a jelöltek mindössze 25-30%-ból válik aztán hosszabb távon működőképes nevelőszülői család. Ez az arány a nyugati tendenciákkal egybevágó.

Még mielőtt a képzés hatékonyságát kérdőjeleznék meg bárki is, hangsúlyozzuk, hogy a nevelőszülői felkészítő képzés az alkalmasság vizsgálatának kiemelt fontosságú része. Célunk, hogy tiszta motivációval, erőforrásaikat jól felmérő, a várható nehézségek megoldására, kezelésére felkészített nevelőszülők kezdjék meg működésüket, csupán így van esélye gyermekeinknek arra, hogy a nevelőszülői családokban megtalálják biztonságukat addig, míg végleges sorsrendezésük lehetővé nem válik.

Nevelőszülői hálózatunk tervszerű fejlesztése érdekében több ízben is nagyobb toborzási akciót folytattunk, felhasználva a nyomtatott és az elektronikus média mindazon színtereit, amelyeknek igénybe vételével több családot szólíthattunk meg. Tapasztalataink azonban azt mutatják, hogy a leghatékonyabb toborzás a baráti és lakókörnyezetben mutatott személyes példa. Az így szerzett ismeretek, tapasztalatok birtokában jelentkező családok, személyek jóval nagyobb arányban válnak aztán nevelőszülővé, mint a hirdetésekre jelentkezők. Letisztultabb motivációk, megfontoltabb döntések, kiérlelt vállalás jellemzi ezeket a családokat.

A legnagyobb nehézséget az jelenti, hogy a különleges, illetve speciális szükségletű gyermekek nevelésére nehezen találunk jelentkezőket, és az igényekhez képest alacsonyabb a jól működő, stabil egzisztenciával, valamint identitástudattal rendelkező roma jelentkezők aránya is.

Működő nevelőszülőink számára félévente 6 órában továbbképzést szervezünk. Megajánlott témák szerint (általában félévente 6-7 téma), igényfelmérés alapján szervezzük meg a továbbképzéseket az alábbi szempontok figyelembe vételével:

- célcsoportok kialakítása az igények és szükségletek mentén
- a nevelőszülőket foglalkoztató aktualitások figyelembe vétele
- információk, praktikus ismeretek nyújtása
- egyéni beszélgetések, szupervízió megvalósítása
- az eszmegbeszélő csoportmunka arányának fokozása.

Az első félév (2002 ősze) csekély részvételi aránya után a jobb, hatékonyabb szervezés, a nevelőszülői tanácsadók nagyobb ráhatása eredményeképpen azóta kb. 60-70%-os részvételt tudunk elérni, a vidéki TEGYESZ-ek bevonásával együtt is. Bízunk abban, hogy a rendszeres továbbképzések egy idő után, és a kedvező tapasztalatok birtokában belső igényné válnak, s nevelőszülőinket aktívabb részvételre ösztönzik. Természetesen nem elhanyagolható az sem, hogy a nevelőszülők alkalmasságának 3 évente kötelező felülvizsgálatának egyik fontos értékelési szempontja a nevelőszülők rendszeres továbbképzésének teljesítése, együttműködése.

Hivatásos nevelőszülőink számára a rendszeres továbbképzést a havi rendszerességgel megtartott értekezlet biztosítja.

A munkaközösség vezetője 2000 óta Gyügyei Attila. A Gyámügyi és Gondozási Szolgálat éves munkatervének megfelelően szervezzük az értekezleteket és továbbképzéseket. Negyedévente a munkaközösség saját problémamegbeszélő értekezletet tart, a többi alkalommal pedig a Házban dolgozó, vagy neves külső előadókat hívunk egy-egy aktuális, a nevelőszülőket foglalkoztató téma bemutatására. Az elmúlt évek legsikeresebb előadást dr. Németh Zsolt rendőr ezredes, dr. György Péter eszté-

ta, dr. Pintér Gábor pszichológus, dr. Sebestyén Szilvia gyermekpszichiáter, dr. Negrea Vidia klinikai szakpszichológus tartották, csak hogy a teljesség igénye nélkül néhány nevet említsek.

Itt említeném meg, hogy a hivatásos nevelőszülői értekezletek keretében 2001-ben vendégünk volt az akkori ágazati miniszter, Harrach Péter, majd 2002 óta jó együttműködést sikerült kialakítanunk a Minisztérium akkori helyettes szociálpolitikai államtitkárával, Szabó Sándornéval, aki két ízben is ellátogatott hozzánk. Talán ennek is köszönhető az, hogy a Minisztérium első ízben 2003-ban pályázatot írt ki a hivatásos nevelőszülők számára, működési feltételek javítására. Ezen a pályázaton 2003-ban és 2004-ben is 1,6 millió Ft-ot nyertünk, amelyhez a fenntartó 400 000 Ft önrészt biztosított mindegyik évben.

■ V. TÁBOROK, ÜDÜLTETÉS

A nevelőszülőnél élő gyermekek nyaraltatása kiemelt feladatok Szolgálatunknak. Minden nyáron két-három táborot szervezünk korcsoportok szerint, a nevelőszülői tanácsadók közreműködésével. Ehhez pályázati támogatásból minden évben jelentős összeget sikerül nyernünk önkormányzati, alapítványi és az üzleti szféra jóvoltából, 4-500 ezer Ft körüli értékben. A táborok megvalósításának alapját az intézmény költségvetéséből és a nevelőszülők befizetéseiből biztosítjuk.

2002 óta ez a gyermekek számára adott táborozási lehetőség kibővült: a nevelőszülői családok számára Hévízen (minden évben 4x1 hét), és a Szakszolgálat bogácsi üdülőjében (minden évben 3 hét 2-2 család részére), valamint a Maugli Gyermekek és Ifjúságvédelmi Alapítvány tiszaderzsi pihenőházában tudunk nyaralási lehetőséget biztosítani, amelyet belső pályázat útján nyerhetnek el.

Családjaink szívesen élnek a lehetőséggel, óriási az érdeklődés az üdülési, nyári táboroztatási lehetőségek iránt, hiszen a nevelőszülői családok jelentős részében komoly gondot okoz a nyaralás megszervezése, finanszírozása, az iskolai és egyéb szervezésű táborok pedig aránytalanul nagy terhet rónak a nevelőszülőkre még a leggondosabb gazdálkodás mellett is.

■ VI. ÉRDEKKÉPVISELETI FÓRUM

A jogszabályoknak megfelelően a Fővárosi TEGYESZ-ben megalakult 2004 júliusában az Érdekképviseleti Fórum dr. Zelenka József vezetésével, amely a Fővárosi TEGYESZ által ellátott gyermekek (Fővárosi TEGYESZ Gyermekotthonai és Nevelőszülői Hálózat) érdekérvényesítését hivatott szolgálni.

Ennek megszervezése és tartalommal való megtöltése nem volt könnyű feladat az adott gondozási helyek specialitásából adódóan. Egyrészt a TEGYESZ Gyermekotthonaiban a populáció nem állandó, hiszen ezek alapvetően befogadó otthoni feladatokat látnak el. A Nevelőszülői Hálózat pedig egyrészt létszámánál fogva óriási, másrészt a nevelőszülői családok kb. egyharmada vidéken él, a családok és a gyermekek nem ismerik közvetlenül egymást. E tekintetben a közös táborozások, valamint a nevelőszülők esetében a közös képzések, továbbképzések tapasztalataira tudunk hagyatkozni.

Sikerként könyveljük el az Érdekképviseleti Fórum megalakulását, illetve azt, hogy harmadik ülésükön elfogadásra került az SZMSZ. Ezen az ülésen a fővárosban akkor működő két gyermekjogi képviselő is részt vett.

2004. június 1-jétől kezdték meg tevékenységüket a fővárosban dolgozó gyermekjogi képviselők. Több ízben is meghívtuk őket a hivatásos nevelőszülők továbbképzésére, így alkalmuk volt bemutatniuk magukat és tevékenységüket. A főváros területén nevelőszülői családokban élő gyermekek számára eljuttattuk nevelőszülői tanácsadóinkon keresztül a gyermekjogi képviselők nevét és elérhetőségét, valamint a 10 év feletti gyermekek számára minden évben két alkalommal fórumot szervezünk, hogy személyesen megismerkedhessenek, és problémáikat megoszthassák a gyermekjogi képviselővel.

■ VII. ÖSSZEGRÉS

Hogy a fentiekben vázolt nehézségek, működtetői dilemmák mennyire egyedi vagy általánosak, kerekasztal-beszélgetést kezdeményeztünk a velünk szakmai kapcsolatban álló civil nevelőszülői hálózatokkal 2004 novemberében. A párbeszéd olyan annyira jól sikerült, a tapasztalatok közös megbeszélésre olyan igény mutatkozott, hogy azóta negyedéves rendszerességgel, a közép-magyarországi régió egy-egy működtetője házigazdaként mutatja be szervezetét a többi nevelőszülői hálózat számára. Ezen alkalmak lehetőséget biztosítanak a tapasztalatcserén túl információcserére és közös érdekérvényesítésre egyaránt.

Együttműködésünk a közeljövőben várható régiós átalakulások miatt különös jelentőséggel bír, nem beszélve arról, hogy a civil nevelőszülői hálózatok férőhelyei nélkül a szakellátásba kerülő gyermekek szükségleteinek megfelelő gondozási helyek kínálata is jóval szűkösebb lenne.

Vida Zsuzsanna

Gondolatok, dilemmák, tapasztalatok a gyermekvédelemről Szabolcs – Szatmár-Bereg megyében

Szeretjük-e a gyermeket a gyermekvédelemben?

Persze, hogy szeretjük, hiszen ez a dolgunk, hogy szeressük a hivatásunkat, hogy gondoskodjunk és neveljünk és az sem mellékes, hogy ebből élünk.

A szeretet fogalma azonban a gyermekvédelemben más értelmet is hordoz. A szeretet nem csupán annyit jelent, hogy mosolygós, gondtalan, boldog gyerekek töltsék meg a gyermekotthonokat, s éljenek a nevelőcsaládokban, hanem a gyermek szeretetéhez hozzákapszódik egy tágabb felelősség is. Meg kell tenni mindent azért, hogy megmaradjon a kapcsolata vér szerinti családjával, folyamatosan legyen személyes információja édesanyja, édesapja sorának alakulásáról. Erre azért van szükség, hogy később tudjon dönteni, választani a között, hogy az életét úgy rendezze be, mint a szülei, vagy egy más minőséget teremt meg magának. Meg kell tanítani a gyermeket arra, hogy minél kevésbé legyen kiszolgáltatva másoknak. Ehhez önálló egzisztenciára van szükség, ami sok-sok tanulóssal érhető el. Meg kell tanítani arra, hogy különbséget tudjon tenni segítő barát és haszonleső „haver” között. A szeretet azt is jelenti, hogy időben el tudjuk engedni a gyermeket, ha az élet úgy hozza. Az elengedés jelenthet végleges hazatérést a vér szerinti családba, örökbefogadást, párkapcsolat létesítést, önálló életkezdést. A szeretet tehát egy bonyolult viszonyrendszer, ami egy lehetetlen helyzetet – a család átmeneti, vagy végleges elvesztését – teheti tartalmasabbá, elviselhetőbbé. Az alábbiakban ezen gondolatok mentén a gyermekvédelem néhány aktuális kérdését próbáljuk felvetni.

■ A MÚLTAT ELTÖRÖLNI NEM LEHET

A közelmúlt nevelőotthonait szívesen elfelejtenénk, de az akkori valóság az ott felnövekvő gyerekek múltjának kitörölhetetlen emléke. A második nagy háború után üresen maradt kastélyok gyermekvédelmi funkcióinak megtalálása humánus, haladó gondolatnak tűnt. Nem is a forma, hanem – mai tudásunkkal – a rendszer, a tartalom volt embertelen.

Egy tipikus gyermekorsó a következőképpen alakult: a család elvesztésének keserves folyamatát túlélve testvéreivel együtt bekerült a GYIVI-be, az elosztóba, ahol vasrácsos ablakokkal védett szobában, kopaszra nyírva havonta egyszer vasárnapi délelőtt látogathatták. Aztán előállt a későbbiek során

mindig rettegett autó és testvéreitől elszakítva életkorának megfelelő egynemű (leány vagy fiú) nevelőotthonba szállították, ahol a 20-22 személyes szoba emeletes vaságyainak egyikére fektették, de előtte csupaszra vetkőztették, mert a GYIVI ruháit vissza kellett vinni a kísérőnek. Aztán amikor a gyerek megszokta a családot „helyettesítő” intézményt, barátokra talált, megszerette a felnőtteket, újra előállt az autó és menni kellett tovább, mert a lánc a következőképpen alakult: csecsemőotthon (0-3 év), óvodásotthon (4-5 év), általános iskolai otthon (6-14 év), középiskolai otthon (15-18 év). És majdnem mindegyik összkomfortos nevelőotthonok „védték” a gyermeket a külvilág rosszindulatától.

Kerítésen belül volt az óvoda, iskola, volt étterem, mint a szállodában, aztán olyan praktikus helyek, mint orvosi rendelő, mosoda, varroda, ruharaktár, karbantartó műhely, hizlalda, kerétszet tették „gondtalanná” a családjából kiűzött, kitzasztott gyermek mindennapjait.

Ezek után „érthetetlen”, miért nem tudtak önálló életet élni nagyon sokan, pedig a felügyelők sokat meséltek arról, hogy az életben nehezebb lesz, mert a nevelőotthoni kiszolgálás után mindent magának kell majd megteremtenie a fiatalnak. Sajnos az elmondott szó nem vésődött be olyan mélyen, mint a szülői minta szokott. Mindezek ellenére nagyon sok tisztességes, értékes ember került ki a gyermekvédelemből. Statisztika, pontos adat nincs, hogy az állami gondozottak közül hány hajléktalan, prostituált, sikertelen életút lett. Az, hogy Kálid Artúrok, Horváth Kálmánok, Oláh Ibolyák is vannak, az a nevelőotthonok lelkiismeretes, megszállott, szeretni tudó dolgozóinak is köszönhető.

■ AZ EMBERLÉPTÉKŰ GYERMEKOTTHONOK

Az átmeneti, vagy tartós nevelésbe vett gyermeket nevelőszülőnél, vagy gyermekotthonban tudja elhelyezni a hatóság. Szabolcs–Szatmár-Bereg megyében (2005. december 31-ei adat) a 2300 gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyerek, fiatal közül 1333-an nevelőcsaládban, 967-en gyermekotthonban nevelkednek.

A nagy létszámú, ezért személytelen nevelőotthonok megszűntek, s helyette maximum 40 fő ellátására alkalmas gyermekotthonok létesültek. A gyermekotthonok között is példaértékű intézmények az úgynevezett lakásotthonok, ahol önálló lakásban vagy családi házban történik a gondozott gyermek, fiatal felnőtt (maximum 12 fő) elhelyezése. A megyénkben 36 lakásotthon működik. A lakásotthonok természetes lakóövezetben létesültek, jó és rossz szomszédokkal, kertjüket szorgalmasan rendben tartó, vagy éppen igénytelenül elhanyagoló emberekkel. A lakásotthonban önálló gazdálkodás folyik, az 5 nevelőn, gyermekfelügyelőn kívül nincs háttérszemélyzet. Így a gyerekek „kénytelenül” megtanulják a bevásárlás, főzés, takarítás, mosás, vasalás fortélyait. A saját szoba, szekrény, az önkiszolgálás megtanulása az egyéni különbözőségét elfogadva az egyéni séget, személyiséget erősíti és hangsúlyozza.

■ A BIZTONSÁGOT NYÚJTÓ NEVELŐCSALÁDOK

A gyermekvédelmi szakellátás 1997 utáni átalakításának egyik fontos vívmánya: hogy otthont nyújtó ellátás biztosításában a nevelőcsaládok elsőbbséget élveznek. Ennek alapja az, hogy a szakellátás leghatékonyabb, ugyanakkor legkevésbé költséges formája, a nevelőszülői ellátás.

A korszerű gyermekvédelmi törvénykezés, kiemelten kezeli a szülői felelősséget. Ennek megfelelően lehetőség szerint, a családon keresztül kell megtörténnie a gyermek érdekében a védő, vagy megelőző, azaz preventív beavatkozásnak. A nevelőcsalád, a származás szerinti család (vér szerinti család) közegét nem egyszerűen helyettesíti, nem annak utánzására törekszik, hanem a maga természete szerint új lehetőségeket is ad. Optimális mértékben igyekszik pótolni azt, ami valójában el nem érhető.

A szülői hatás a legnagyobb jelentőségű tényező, a gyermek személyiségének, viselkedésének, jellemének alakításában. A szülői példa formálja legjobban a gyermek kapcsolatainak alakulását is. Ezért tartja fontosnak a gyermekvédelmi törvénykezés a családjukból elkerült gyermekek, elsősorban nevelőcsaládokban történő elhelyezését.

A nevelőszülő saját háztartásában biztosítja a gyermek ellátását, gondozását, nevelését. Gyermekenként, az intézményünk mindezekért a családi pótlékon túl, az alábbi táblázatban foglalt juttatásokat adja:

	Nevelési díj	Külön ellótmány	Nevelőszülői díj	Összesen
Nevelésbe vett gyermek, fiatal felnőtt esetén	30.960,- Ft	7.740,- Ft	13.000,- Ft	51.700,- Ft
Ha a nevelt gyermek tartósan beteg ill. fogyatékos	36.120,- Ft	9.030,- Ft	13.000,- Ft	58.150,- Ft

A családot pótló ellátások között a nevelőcsaládoknak vitathatatlan értéke, hogy a gyermek újra családba kerül. A nevelőcsalád a legjobban közelíti a vér szerinti család szerepét. Sokszor ugyanakkor pontosan ebből adódhat a baj. A nevelőcsalád egy gondozási, nevelési forma. A kihelyezett gyermek ott tartózkodhat egy hónapig, néhány évig, de akár nagykorúságáig is. A nevelőszülőknél ezt tudva elő kell segíteni a vér szerinti családdal a kapcsolatot, úgy kell a gyermeket nevelni, hogy megőrizze, megtanulja a szülei iránti tisztelet fontosságát. Ha a vér szerinti szülők nem látogatják gyermeküket és örökbeadhatóvá nyilvánítják, a nevelőszülőnek őszintén segíteni kell a sikeres örökbefogadást. Azonban amikor azt halljuk, hogy „úgy szeretem és nevelem, mintha a sajátom lenne” és a gyermek azt mondja a nevelőszülőnek „anya”, „apa”, vagy „a gyermek nem akar a vér szerinti szülővel találkozni, s ezt ne erőltessük”, akkor itt valami nincs rendjén. Nem mindenki alkalmas nevelőszülőnek, mert különleges képességek kellenek hozzá, mert az érzelmek mellett a tudatosságnak is nagyobb szerepet kell kapnia a gyermekvédelmi gondoskodás sajátos, bonyolult folyamatában.

■ ÚJ TÖREKVÉSEK A NEVELŐSZÜLŐI HÁLÓZAT MŰKÖDTETÉSÉBEN

Az elmúlt években történt változások (hangsúlyosabban 2003-tól) alapján, a nevelőszülői hálózatban folyó szakmai tevékenység meghatározó alapelvei voltak: törvényesség, szakmaiság, következetesség.

Szakmai programunkat az új célokra és feladatokra megfelelően dolgoztuk át. Ezekből néhányat emelnénk ki, amelyekről úgy érezzük, hogy generálták azokat a változásokat, amelyekről mind a gyermekek, mind a nevelőszülők, mind pedig a kollegák pozitívan mondanak véleményt:

a) Átértékeljük azt a régi gyakorlatot, amely elsősorban a nevelőszülő felől közelítette meg a nevelési környezetet, és a különböző gyermekekkel kapcsolatos intézkedéseknél, a nevelőszülő véleménye volt az irányadó (természetesen, így a vér szerinti szülő is háttérbe szorult).

Sikerült megnyerni a nevelőszülőket és a nevelőszülői tanácsadókat, a **gyermek- nevelőszülő- vér szerinti** szülő egy- egyben való gondolkodásban, ahol a gyermek jobban a közép- pontba került, szinte automatikusan megfelelő helyre kényszerítve ezzel a vér szerinti szülővel való kapcsolattartást, a roma identitás problémakörét, valamint a gyermeki jogokat is.

b) Sikerült elfogadtatnunk, hogy régióinkban, a multikulturális nevelés gyakorlatban való megvalósítása hozhat olyan eredményeket, amelyekben a gyermekek megtanulják kezelni a sokszínűséget, a különbözőséget, illetve alkalmas tudunk teremteni a kulturális pluralizmusra, és a tolerancia képességének kialakítására. Így tudunk elmozdulni a **spontán** neveléstől, a **tu- dados** nevelés felé, ahol kiemelt célunk a nevelőszülőket fokozatosan bevonni a nevelés folyamatának tervezésébe, a gyermekek fejlődésével kapcsolatos célkitűzések megfogalmazásába. Nagyban segítette ezt, hogy a nevelőszülői tanácsadók, témame- nedzserként gondoznak különböző szakmai területeket, így például:

- különleges ellátást igénylő gyermekek nevelése, örökbefogadás előkészítése,
- roma gyermekek identitása, *fejlődés- és feladatok korcsoportos munkafüzetek* vezetése, stb.

Ennek alapján megteremtettük a lehetőséget arra, hogy a nevelőszülői tanácsadók havi rendszerességgel sorra kerülő szakmai értekezletén, alaposabban elemezzük egy- egy részterület helyzetét, kitűzzük az elérendő célokat, a nevelőszülők felé való szakmai tanácsadás lehetőségeit.

2006-ban a nevelőszülők tavaszi továbbképzésén az egyik témame- nedzser a „*Korcsoportos munkafüzet*” vezetéséhez adott hatékony útbaigazítást.

A nevelőszülői tanácsadók tevékenységét egy **klubkönyvtár** kialakításával segítjük, valamint a Területi Gyermekvédelmi Központ teljes szakmai palettáját átfogó, **Módszertani kézikönyvet** szerkesztettünk három kötetben, ezek állandó szakmai segítséget nyújtanak a tanácsadói tevékenységben.

c) **Az egyik legnagyobb változást, a nevelőszülők kiválasztásánál és képzésénél értük el.** A nevelőszülők kiválasztása, valamint a képzésbe való beiskolázása nevelőszülői hálózatunknál, a következőképpen épül fel:

- Nevelőszülői feladatokra jelentkezők szervezése

Végzik: gyermekjóléti szolgálatok, nevelőszülői tanácsadók, polgármesteri hivatalok, iskolák, óvodák, sajtóban hirdetések.

- A jelentkezések alapján, előzetes tájékozódások a családkörrel: jelentkezési lapok kitöltése, előzetes döntések.

– Jelentkezések elbírálása, a nevelőszülővé való válás folyamata: környezettanulmány, orvosi vizsgálat, az intézmény vezetőjének látogatása.

- 28 órás FIKSZ képzés.
- 32 órás képzés.
- Működési engedélyek megkérése

■ A NEVELŐSZÜLŐVÉ VÁLÁS FOLYAMATA

A nevelőszülői kedv évek óta töretlen megyénkben. Kollégáinknak a szűrés, a kiválasztás ad nagyobb feladatot, nem pedig a toborzás.

A nevelőszülői feladatok vállalására a családok írásban jelentkeznek, elindítva ezzel nevelőszülői alkalmasságuk megállapításának folyamatát. A jelentkezést visszaigazoljuk és kérjük, hogy a számukra kiegészített adatlapot töltsék ki. Az adatlap a befogadás feltételeit igyekszik tisztázni. Számtalan jelentkezőnél tapasztaltuk, hogy a gyerekről való gondoskodás igénye megfogalmazódott, de az ehhez szükséges befogadási feltételeket már nem gondolták végig. Ez az adatlap rákényszeríti a családokat, hogy ebből a megközelítésből is mérle- geljék a vállalásukat.

Az adatlap kitöltését követően a családok visszaküldik, és az alábbiak szerint áttekintjük:

- adatok pontosítása, • együtt élők száma, • jövedelmi viszonyok, • lakhatási feltételek, stb.

Amennyiben az életkor, a gyerekek száma, és megfelelő élet- tér áll a gyerekek fogadására, nyilvántartásba vesszük potenciális nevelőszülőként.

A területért felelős nevelőszülői tanácsadó felveszi a kapcsolatot a családdal, többször meglátogatja őket, közvetlen információ gyűjt be a környezetüktől. A környezettanulmány elkészítését követően soroljuk be a képzési fázisba. A képzés beindítása előtt az intézmény vezetője, vagy a területért felelős vezető és a FIKSZ tréner meglátogatja a családot, és meghívja őket a képzésre. Ezzel az előszűréssel szeretnénk elkerülni azt, hogy olyan családok kerüljenek be a képzésbe, akik nem reálisan motiváltak, és a befogadás körülményeit nem tudják biztosítani. Ez mindkét fél érdeke, hisz intézményünkben jelenleg is 97 család vár képzésre.

A csoport szervezésénél a területi lefedettséget és a beutalás gyakoriságát vesszük figyelembe. Évente 8-10 csoport indítására van szükség. Ez az a létszám, amely biztosítja a nevelőcsaládok fiatalítását, minőségi megújulását és a szükséges férőhelyeket.

A nevelőszülőnek jelentkezés leggyakoribb indokai: • legyen ismét kicsi gyerek a családban, • hasznos tevékenységet, elfoglaltságot szeretnének, • nincs munkalehetőség, • a rokonságban, a településen már van nevelőszülői minta.

A nevelőszülői képzés több szempontból nagyon fontos, talán a legfontosabb, hogy elindítson egy olyan folyamatot, ahol a leendő nevelőszülők a saját motivációjukat megtanulják alárendelni a gyerek igényének, szükségletének.

A folyamatot, a nevelőszülői tanácsadó tudja kiteljesíteni a gyakorlati alkalmazásban nyújtott segítséggel. Ezt a folyamatot erősíti meg az éves továbbképzések, a téma specifikus szakemberei.

A nevelőszülői hálózat működésében nagyon fontos az egy- séges bánásmód és szemlélet kialakítása, aminek feltétele, hogy az adott rendszerben dolgozók azonos elveket képviseljenek.

■ A NEVELŐSZÜLŐI FELADATOKRA JELENTKEZŐK ELBÍRÁLÁSÁNAK SZEMPONTJAI

A gyermekvédelmi törvény és a hozzá kapcsolódó jogszabályok részletesen leírják a **nevelőszülő feladatait** (ezeket a feladatokat intézményünk, a nevelőszülővel kötött megállapodásban rögzíti), a hozzájuk kihelyezett gyermekek nevelésével

gondozásával kapcsolatban. Ha ezen feladatok közül kiemeljük a legfontosabbat: Gyvt. 55§ (1) a, pont „különösen elősegíti a gyermek testi- értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, személyisége kibontakozását” –, mindenképpen el kell gondolkodnunk azon, hogy ki az, aki ezen feladatok megvalósítására alkalmas. Röviden erre úgy válaszolhatnánk: mindenki, akinek már van nevelési tapasztalata, és a saját gyermekét/gyermekait a társadalom által elvárt megfelelő erkölcsi értékek által vezérelve neveli, és rendelkezik a törvényben előírt minimális befogadási- ellátási feltételekkel. Ennek megítélésénél nem könnyű a helyzetünk, hiszen a nevelőszülő személyiségére ill. családjára vonatkozóan, a jogszabályokban nem találunk előírásokat.

A nevelőszülőnek jelentkezők személyére vonatkozóan megfogalmaztunk bizonyos kritériumokat és nevelőszülői tanácsadóink ennek alapján végzik az előzetes beszélgetéseket.

Elmondhatjuk, hogy a nevelőszülő személyiségét- egyéniségét tartjuk a legfontosabb nevelőeszköznek, hiszen a gondviselés, az alkotás, és a fejlesztés hármas rendszerében valósul meg a nevelőszülői tevékenység.

Szakmai programunkban, a jól működő családdal kapcsolatban a következőket emeltük ki: akkor működik jól a család, ha:

- a szülők szeretik egymást, kiegyensúlyozott a kapcsolatuk,
- összehangolt az értékrendjük és nevelési módjuk, szeretik gyermeküket, s bíznak benne,

- képesek magatartásukkal biztonságot, védelmet, de követelményeket is közvetíteni,

- rugalmasak, nevelésükkel alkalmazkodnak gyermekük személyiségéhez.

A következő **szakmai alapelveket** is figyelembe vesszük a kiválasztásnál:

- az élethez, és az emberi méltósághoz való jog tiszteletben tartása,
- a biztonsághoz való jog,
- a diszkrimináció tilalma,
- a gyermek mindenek felett álló érdeke,
- gyermek, illetve családközpontúság,
- önálló életvitelre való nevelés,
- számon kérhetőség,
- együttműködés alapelve.

A nevelőszülői tanácsadó szerepe nagyon fontos a kiválasztásnál, hiszen a személyes találkozások során tudja megfogalmazni pozitív benyomásait, illetve fenntartásait a jelentkezővel kapcsolatban. Ebben segítségére van a helyi társadalom véleménye: gyermekjóléti szolgálat, általános iskola, óvoda stb.

A kiválasztás további szempontjai:

- A tanfolyamra való beiskolázás minimális feltétele: 1 berendezett külön szoba, ahol két egymemű nevelt gyermeket lehet elhelyezni (ez a működési engedély kiadásának alapfeltétele). Állásfoglalás kérdése, hogy különmemű gyermekek esetén, elhelyezhető-e pl. a leánygyermek, a nevelőszülő lányával egy szobában. Ez, a nevelőszülői tanácsadó látogatása során, megítélése alapján dől el, így elképzelhető, hogy 1 szoba esetén is elhelyezhető 3 gyermek.

- A nevelőszülői feladatokat elsősorban házaspárok láthatják el, ezért a családmodell erősítése érdekében, elsősorban házaspárok jelentkezését kell előnyben részesíteni.

- A jelentkezők nem lehetnek idősebbek 48-50 évesnél, a törvényben rögzített gyermek kihelyezési feltételek miatt. (A kihelyezésre kerülő gyermekek 70%-a, 5 évesnél fiatalabb.)

- A tanfolyamra való besorolásnál, elsősorban azokat a jelentkezőket részesítjük előnyben, ahol legalább 3-4 gyermek elhelyezésére van lehetőség, hogy testvéreket együtt tudjunk elhelyezni.

- 3-4 gyermek elhelyezésére akkor van lehetőség, ha a jelentkező legalább két berendezett külön szobával rendelkezik, mivel ott lehetőség van a különmemű gyermekek elhelyezésére.

A saját gyermekeknek rendelkezniük kell külön szobával. /A családnak rendelkeznie kell – a saját gyermekek létszámától függően –, minimum 3-4 szobával; egy szoba legalább 16-20 m²/

- A jelentkezőknek rendelkezniük kell **legalább 8 osztályos iskolai végzettséggel**, de természetesen a szakképző iskola, gimnázium, főiskola előnyt jelent.

- Házaspár esetén, **legalább az egyik félnek rendelkeznie kell havi jövedelemmel**. Egyedülálló esetén, szintén feltétel a rendszeres havi jövedelem.

- Ha a nevelőszülői tanácsadó úgy ítéli meg, hogy a nevelőszülő/ nevelőszülők személyiségének megítélésében kevésnek bizonyul, a helyi társadalom által átadott információk, valamint a személyes beszélgetések alapján kételyek támadnak, akkor a mentálhigiénikus által összeállított kérdőívet is igénybe veheti, a család szokásainak, belső életének alaposabb megismerésére.

- A tanfolyamra való bekerülés feltételeit, a nevelőszülői tanácsadó az alábbiak szerint értékeli:

A jelentkező : neve: _____		(4 gyermek helyezhető ki)	
címe: _____		/Figyelem: a fenti pontok a gyámhivatal által kiadott működési engedély alapvető feltételei./	
a) Befogadás feltételei	1-től – 20 pontig	d) Házaspár	20 pont _____
• lakásberendezés, tisztaság		e) Egyedülálló	10 pont _____
• lakás felszereltsége	_____	f) 45 – 50 éves	5 pont _____
• udvar rendezettsége		g) 40 – 45 éves	10 pont _____
b) 1 berendezett, nem használt szoba	10 pont _____	h) 30 – 40 éves	15 pont _____
(két gyermek helyezhető ki)		i) Iskolai végzettség	15 pont _____
saját gyermek mellett még egy fő elh.	5 pont _____	Gyermek/gyermek nevelésében	
c) két berendezett, nem használt szoba	20 pont _____	szerezett tapasztalat	20 pont _____
		Nevelőszülői tanácsadó által adott pontszámok összesen:	_____

Nevelőszülői tanácsadó megjegyzése(esetleges támogató javaslat, a személyes benyomások alapján): _____

Az elért pontszámok alapján, a jelentkezőket a tanfolyamra való beiskolázásra javaslom – nem javaslom (a megfelelőt aláhúzni).

_____, _____ év _____ hó ____ nap.

_____, nevelőszülői tanácsadó

Adatok a nevelőszülői képzésen résztvevőkről:

A nevelőszülői tanfolyamot végzettek száma

2003.	2004.	2005.	2006. első fele
56	97	101	57

A 2006-ban szervezett egyik csoport mutatói:

	Lakhely	Lakás m ²	Kora	Iskolai végz.	Foglalkozása	Havi jöv.
1. Házaspár férfj feleség	Porcsalma	110	43 év 39 év	szakm. képző szakm. képző	vállalkozó (villanyszer.) boltvezető	62.500 35.000
2. Házaspár férfj feleség	Fehérgyarmat	120	29 év 30 év	érettségi szakm. képző	határőr ruhakészítő (GYES)	95.000 22.000
3. Házaspár férfj feleség	Mátészalka	160	58 év 48 év	éretts. szakoktató, szakm. képző	vállalkozó (festő) szabász	120.000 56.000
4. Házaspár férfj feleség	Nagydobos	120	30 év 27 év	szakm. képző szakközép, érettségi	autófény. (szoc.munk) boltvezető	39.000 57.000
5. Házaspár férfj feleség	Csengersima	98	32 év 29 év	szakközép, érettségi Főiskola	határőr tanár (GYED)	130.000 70.000
6. Házaspár férfj feleség	Mátészalka	120	47 év 44 év	szakm. képző szakm. képző	vállalkozó (kereskedő) kereskedő (GYES)	80.000 22.000
7. Házaspár férfj feleség	Kisszekeres	120	51 év 46 év	szakm. képző 8 általános	Vállalkozó (ács-állványozó) rokkant nyugdíjas	150.000 29.000

■ A NEVELŐSZÜLŐK TOVÁBBKÉPZÉSE

Az előzőhöz szervesen kapcsolódó, szintén **stratégiai területként kezeljük, a nevelőszülők éves továbbképzését**, valamint a **nevelőszülői klubok** működését.

A nevelőszülőkkel szemben, a gyermekvédelem szakmaiságot, pedagógiai érettséget és nagyfokú belátást igényel. A laikus ismeretek túl, speciális ismeretekkel is kell rendelkezniük. A nevelőszülőség, komplex nevelő- gondozói feladatot igényel, a nevelés, a gyermek családon belüli felvállalása, sok érzelmi befektetést igényel, és bizonytalan a kimenetele.

A továbbképzéseket két lépcsőben szervezzük: tavasszal (6

óra), a megyében három helyszínen előadásokon aktuális információkat nyújtunk.

Az őszi továbbképzéseken, (6 óra) a nevelőszülőket 8-12 fős kiscsoportokba osztjuk, és a továbbképzés helyszínéül, egy-egy nevelőszülő lakását választjuk, amely olyan légkört teremt, ahol – utólag értékelve – biztosítva van az eredményes szakmai tevékenység. Itt a nevelőszülők valóságos szakmai csoporttá kövcsölódhatnak, véleményüket felszabadultan fogalmazhatják meg, és befogadóvá válhatnak, az esetek kapcsán kialakult szakmai értékelések, megfogalmazott célok iránt. Az így kialakult kb. 48 csoportnak, kettő és fél hónapra elosztva tartjuk meg a

foglalkozásokat, minden csoportnak van egy témavezetője: igazgató, igazgató helyettesek, valamint az érintett nevelőszülői tanácsadó, és a gyámi gondozói tanácsadó, esetenként mentálhigiénikus, pszichológus.

■ Továbbképzések, klubfoglalkozások céljai:

- Érzelmi megérintődés útján történő megismerés, önvizsgálat
- Tolerancia, elfogadás, empátiás készség fejlesztése
- A nevelőszülő a széleskörűen szerzett ismeretek által, saját családjában képes legyen támogató funkcióját betölteni a gyermek érdekében
- A nevelőszülők családi légkörben, kis csoportban képesek legyenek tabuk nélkül, őszintén beszélni problémájukról, kapcsolatba kerüljenek egymással, jobban megismerhessék egymást – baráti, támogató kapcsolatok szövődjenek –, ami hozzájárul saját lelki egészségük védelméhez. Lehetőség nyílik arra, hogy azonos problémákkal küzdő nevelőszülők kicserélhessék gondolataikat, tapasztalataikat, közösen tudjanak gondolkodni probléma-megoldási módokon.

Részvételi arány, megjelenés a továbbképzéseken:

	2003	2004	2005
tavaszi tk.	–	60%	95%
őszi tk.	60%	85%	98%

A továbbképzéseken minden esetben foglalkozunk a gyámi teendővel, mert a nevelőszülők szinte teljes körűen ellátják a **gyámi feladatokat** (997 kiskorúból, mindössze 14 gyermeknek nem nevelőszülő a gyámja.) A törvényes képviselőt, valamint a nevelést- gondozást ellátó személy: **egy személyben a nevelőszülő**. Az eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy ez mindenképpen pozitív elmozdulást hozott a gyermek érdekeinek érvényesülése szempontjából, a gyermekekkel kapcsolatos jognyilatkozatok megtétele egyszerűsödött.

A nevelőszülői tanácsadó, és a gyámi gondozói tanácsadó **segítő ellenőrző tevékenysége** hatékonyabban valósul meg.

■ A NEVELŐSZÜLŐK SZAKMAI ALKALMASSÁGÁNAK FELÜLVIZSGÁLATA

A nevelőszülők szakmai alkalmasságának felülvizsgálatát (ennek országos gyakorlata most van kialakulóban), két fő részre bontottuk:

1. A **befogadási alkalmasság** vizsgálatára, amelyben a befogadás, ellátás feltételeit, a családra vonatkozó közvetlen változásokat, valamint az elmúlt időszakhoz képest bekövetkezett fejlődést, illetve lemaradásokat hasonlítottuk egy kijelölt bázis időszakhoz.
2. A **szakmai alkalmasság** vizsgálata a következő részekből állt:
 - a nevelőszülői hivatás gyakorlása,
 - a nevelőszülő tevékenysége a gyermeki személyiség fejlesztésében. Itt a nevelőszülői tanácsadó, és a gyámi gondozói tanácsadó külön-külön értékelt, a következő területeken: · egészség, · tanulási- értelmi fejlődés, játék · személyiségfejlődés, én-

fejlődés, · családi és közösségi kapcsolatok, · ápoltság, viselkedés, másokban keltett benyomások, · érzelmi és magatartási fejlődés, · önállóság, · a gyermeki jogok helyzete.

- együttműködés a működtető és a nevelőszülő között,
- a nevelőszülő tájékozottsága szakmai kérdésekben.

■ A GYERMEKEK KIHELYEZÉSE, ELKERÜLÉS, ÖRÖKBEGADÁS A NEVELŐSZÜLŐI HÁLÓZATBAN

A Gyermekvédelmi törvény szellemisége értelmében minden szükséges állami, illetve önkormányzati segítséget meg kell adni ahhoz, hogy a szülők gyermekeiket saját családjukban nevelhessék, hatékonyabban tudják megoldani gyermekneveléssel kapcsolatos problémáikat, melyek eredményeként egyre kevesebb gyermek kerülne a szakellátás rendszerébe.

Megyénkben közel 16.000 családot számlálunk, ahol a gyermekek kisebb-nagyobb mértékben veszélyeztetve élnek. Anyagilag ellehetetlenült családba születnek, a munkanélküliség gazdasági vonzata mellett felerősödnek a szülők mentális problémáinak következményei, mint a depresszió, alkoholizmus, agresszív, bűnöző magatartás. Köztudottan megyénkben kiemelkedően magas a roma származású családok száma, akik hátrányos helyzetük miatt megkülönböztetett figyelmet, szakmai felkészültséget igényelnek a gyermekvédelemben dolgozó szakemberektől is. A veszélyeztetettség mértékének, illetve a családból történő kiemelés szükségességének megítélése legtöbbször az első jelzőrendszeri tagok felelőssége. Tapasztalatunk az, hogy mivel mindez embert próbáló feladat, a leggyakrabban alkalmazott hatósági intézkedés megyénkben (annak ellenére, hogy a családgondozás esetleg évekre visszamenőleg már folyik), az ideiglenes hatályú elhelyezés.

A következő táblázat 2002 – 2005. évben ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermekek számarányát mutatja korcsoportos bontásban:

Korcsoport	2002	2003	2004	2005
0 – 3 éves	72	101	100	103
3 – 10 éves	63	153	167	101
10 – 18 éves	39	64	36	134
Összesen	174	318	303	338

A szám adatok bizonyítják, hogy 2002-höz képest a következő három évben jelentősen megnövekedett a családokból kiemelt gyermekek száma. Emellett négyszeresére emelkedett 2004-hez képest 2005-ben a 10 – 18 évesek száma. Ez a korosztály az, ahol az ideiglenes hatályú intézkedés okaiént a fiatal csavargása, tankötelezettségének elmulasztása, illetve a kriminens karrier megjelenése emlithető. Ezeknek a fiataloknak az elhelyezésére (személyiségükből és életstílusukból adódóan) leginkább gyermekotthonokban, illetve lakásotthonokban van lehetőségünk. A 0 – 10 éves korú gyermekeket szinte minden esetben nevelőcsaládoknál helyezzük el.

2005-ben végeztünk megyénkben kutatást a családokból történő kiemelés okainak vizsgálatára vonatkozóan, melynek eredménye a következő:

- 280 gyermek esetében – a szülői elhanyagolás, a szülők szenvedélybetegsége, elfogadhatatlan lakáskörülmények, megélhetési, életvezetési problémák

- 40 gyermek esetében – tankötelezettség elmulasztása, magatartási problémák, gyermek és szülő közötti kapcsolat elmergesedése

- 8 gyermek esetében – a szülők lemondó nyilatkozatot tettek

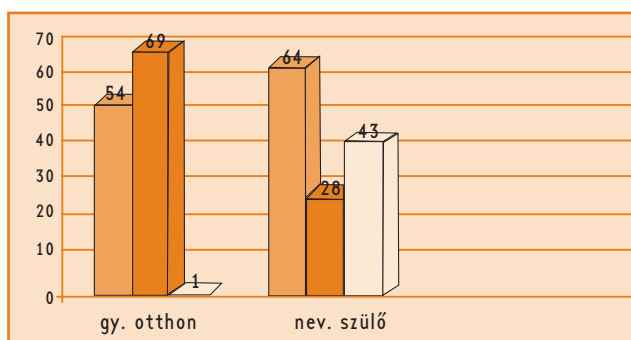
- 5 gyermek esetében – orvos által diagnosztizált fizikai bántalmazás

- 2 gyermek esetében – orvos által diagnosztizált szexuális bántalmazás

- 3 gyermek esetében – a szülők halála

Szabolcs – Szatmár – Bereg megye gyermekvédelmének rendszerében, a szakellátásban nevelkedő gyermekek jelentős része a nevelőszülői hálózat által működtetett nevelő családokban él. A nevelőszülőkhöz általában fiatalabb korú gyermekek kerülnek, kevesebb magatartási problémával, ugyanakkor halmozottabb egészségügyi és mentális problémákkal. Átlagosan hosszabb időt töltenek el ott, mint a szakellátás más intézményeiben nevelkedő társaik. Gyakran éri a vád a nevelő családokat, hogy „természetesen” akadályozzák a vér szerinti, vagy örökbefogadó családba történő vissza és kihelyezést.

Ennek ellentmondanak az utóbbi évek adatai. Az alábbi diagram a 2005 év összehasonlító adatait tartalmazza.

A vér szerinti családba történő visszahelyezés növekedett az utóbbi években. Jelentős mértékben elősegíti ezt az a tény, hogy a gyermekek gyámságát szinte száz százalékban a nevelőszülők látják el. A képzés, továbbképzés során nagyon nagy hangsúlyt helyezünk a vér szerinti kapcsolattartásra, családgondozásra, a vér szerinti szülőkkel való együttműködés jelentőségére.

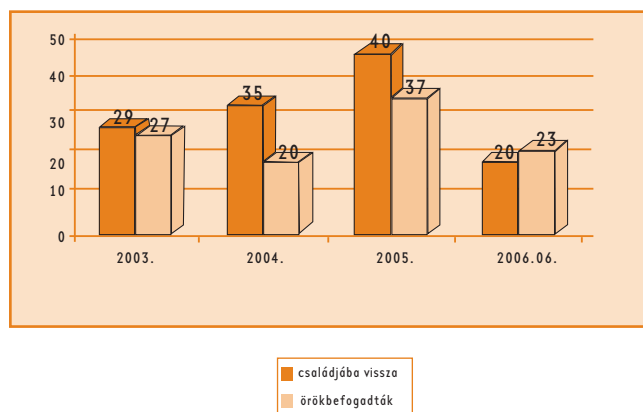
Különös tekintettel arra, hogy gyámként a gyermeki jogok védelme és érvényesülése érdekében a családdal történő együttműködés nagyon fontos feladata a nevelőszülőnek. A családgondozás folyamatába a nevelőszülő tanácsadók is bekapcsolódnak, a gyámi-gondozói tanácsadók, pedig rendszeresen ellenőrzik, és ha szükséges adminisztratív, de sok esetben operatív módon is segítik azt.

Szemléletváltásra volt szükség ahhoz, hogy a nevelőszülők és főleg az őket segítő szakemberek elfogadják, a gyermekvédelmi törvény szellemiségét, a terminológia valós mondandóját, mint például azt, hogy az átmeneti nevelés nem kell, hogy a

nagykorúságig tartson. Az átmeneti nevelés minél rövidebb időre történő csökkentése a vér szerinti kapcsolatok ápolásával elősegíthető. Sokkal nagyobb eredményeket lehetne elérni, ha a gyermekjóléti szolgálatokkal együtt tudnánk működni, azonban néha szándékaik, de legtöbbször lehetőségeik nincsenek erre.

Szintén a képzések és továbbképzések, és más eszközök (Pl.: nevelőszülők füzetek, erkölcsi és anyagi elismerések) segítségével jutottunk el oda, hogy a nevelőszülők többsége elfogadja és együtt is működik abban, hogy a családi kapcsolatokkal nem rendelkező gyermekek örökbefogadhatóvá nyilvánítása, örökbeadásának folyamata felgyorsult.

Az elmúlt három év és a 2006. év első félévének adatai alátámasztják a fent leírtakat.

2005-ben 37 gyermek örökbefogadása történt meg, 8 gyermeket a nevelőszülők fogadtak örökbe. Az örökbefogadott gyermekek átlag életkora 3,2 év. A legfiatalabb gyermek 5 hónapos volt, a legidősebb egy 8 éves testvérpár.

Minden évben értékeljük, hogy a nevelőszülő gondozási-nevelési tevékenységében, milyen hangsúlyt fektet az örökbefogadás előkészítésében.

Az értékelésnél az örökbefogadási tanácsadó, a gyámi-gondozói tanácsadó és a nevelőszülői tanácsadó véleményét kértük ki, akik: • nem felelt meg, • megfelelt, • jól megfelelt, és • kiválóan megfelelt értékeléseket adtak. Az értékelésnél figyelembe vettük, hogy a nevelőszülő hogyan készítette fel a gyermeket az örökbefogadásra, valamint hogyan segítette az örökbeadás folyamatát.

A 29 gyermekből: egy esetben született megfelelt értékelés, 28 esetben a jól megfelelt, és a kiválóan megfelelt értékelések 50-50%-ban voltak. Ez azt mutatja, hogy az utóbbi időben javult a nevelőszülők szemlélete, az örökbefogadást illetően, és bár sok esetben fellelhetők az érzelmi viharok, mégis 95%-ban felülkerekedik a gyermek saját családba való kerülésének elsődlegessége. Egy esetben született megfelelt értékelés, itt a nevelőszülő szakmai alkalmassága is megkérdőjelezhető.

A kamaszkorban felmerülő nehézségek eredetét már nehéz egyértelműen tisztázni: ezek származhatnak korai, örökbefogadás előtti sérülésekből, nem megfelelő nevelési módszerekből, az örökbefogadással járó dilemmák sikertelen kezeléséből, az örökbefogadás körüli titkolódzásokból, vagy a nagy erővel felszínre kerülő identitáskeresésből.

Gyakran tapasztalható, hogy a problémák hátterében az

örökbefogadott fiatalok származása és a szülők bizonytalansága áll a kérdés kezelésében.

A mi gondjaink elsősorban nem a társadalmi háttér elemzésével oldódnak meg – bár a jövőt tekintve ez is fontos –, de mégis szükséges a gyermekek jövőjét is látni, hiszen a sikertelen örökbefogadástól rosszabb helyzetet nehezen lehet elképzelni.

Ha az örökbefogadással kapcsolatos nevelőszülői tanácsadói értékeléseket nézzük át – és a tapasztalatok is ezt mutatják –, akkor az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás, illetve örökbefogadás kérdéskörében, a legnagyobb gondokat a következőkben foglalhatjuk össze:

1. A gyámhivatalok sokat késnek az örökbe fogadhatóvá nyilvánítással.

2. Egy éves kor felett fokozatosan nőnek azok a gondok, amelyek az örökbe adást nehezítik (nevelőszülő- gyermek kö-

zötti kapcsolat, az örökbeadásra való felkészítés időben való eltolódása, stb.).

3. A gyermek származása.

4. Az örökbefogadó szülők felkészültsége, magatartása.

Fentiekből jól látható, hogy az örökbeadás elhúzódtásának meglehetősen összetett okai vannak, és a végeredmény mindig az, hogy az elemzéseknél a hibákat már csak következményként tárhatjuk fel.

Mindenképpen szükségesnek látjuk az egyes esetek elemzését, mert általános következtetéseket csak ebből lehet levonni, és akkor lehet válaszolni olyan nevelőszülők által feltett kérdésekre, hogy pl., *Hány évig kell a gyermeket az örökbeadásra felkészíteni?*

Csatlós Sándor, Lippai Gergely, Miklósi Erzsébet, Szerdi Béla, Szilágyi Sándorné

Észrevételek a Fővárosi TEGYESZ munkaanyagához

A Fővárosi TEGYESZ egyik munkatársa 5 év anyagában (2001-től 2005-ig terjedő időszak) megvizsgálta a civilszervezetek nevelőszülő hálózataiban nevelkedő gyermekek gondozási hely változtatását, különböző szempontok szerint. (MÉRLEG, 16. o.) Előre szeretném bocsátani, hogy észrevételeimet csak a saját nevelőszülői hálózatunkban tapasztaltakra tudom alapítani, mivel összevethető adatok sem a többi civilszervezet, sem a Fővárosi TEGYESZ vonatkozásában nem állnak rendelkezésemre.

Annak érdekében, hogy az észrevételek értékelhetőek legyenek, és azokat az eltérő adatbázis ellenére valamennyire mégis össze lehessen vetni egymással, szükségesnek látszik előljáróban megismételni a vizsgálódás szempontjait.

- A gondozási hely változtatásának oka mennyire követhető nyomon a Tegyesz iratanyagában – értelemszerűen ez a szempont alapítványunknál nem jön szóba, tekintettel arra, hogy nevelőszülő hálózatunk mérete (22-23 nevelőcsaládban összesen maximum 60 nevelt gyerek) lehetővé teszi valamennyi gondozási hely változtatás egyedi kezelését.

- Mennyire követhetők nyomon a gondozási hely változás előtti események a családban – itt is a fenti szempont érvényesül, amennyiben valamennyi vizsgált esetben közvetlen ismeretekkel rendelkezünk a nevelőcsaládban felmerülő problémákról. Nyilván a Tegyesz-ben a gondot az (is) okozza, hogy az ott dolgozóknak csak kis hányada rendelkezik közvetlen tapasztalatokkal a nevelőcsaládokról, de a családi dinamika megítélésében ők is a civil működtetőre vannak (lennének) utalva.

- Szempontként merült fel az is, hogy ki kezdeményezte a gondozási hely megváltoztatását. Ez viszonylag pontosan adminisztrálható adat, aminek a rögzítésére az úgynevezett „macis lapok” talán alkalmasak is.

- Hová kerültek elhelyezésre a gyermekek? Az anyag végigolvasása után úgy tűnik ez az a lényegi kérdés, melynek vizsgálatára jött létre maga a munkaanyag. A nevelőszülői kihelyezések „minőségének” vizsgálata képezi a kérdés lényegét, vagyis az, hogy a nevelőcsaládok (jelen formájukban) mennyire képesek „megtartani” a kihelyezett gyerekeket, milyen minőségű

családi nevelést tudnak nyújtani nekik, végső soron jobb ellátást nyújtanak-e, mint a lakásotthonok, gyermekotthonok. Hiszen, ha kimutatható (a vizsgálat éppen ezt hozta ki „eredményként”), hogy családi nevelés e formája semmivel sem „jobb”, mint a „családi” intézményi ellátás, akkor újra lehet, sőt kell, gondolni a civil nevelőszülői hálózatok létjogosultságát.

- Végül, a vizsgálati anyag szempontja volt az is, hogy választ találjon arra a kérdésre, hogy milyen okok húzódnak meg a gondozási hely változtatások mögött. Vagyis a legitimnek elfogadott változtatásokon túl, mint amilyen az örökbefogadás, hazagondozás, nagykorúság elérése, milyen, a nevelőcsaládok és/vagy a nevelt gyerekek, problémái okozzák-okozhatják rendszeresen a gondozási hely megváltoztatását, ami felveti a nevelőcsaládok alkalmasságának kérdését, most már nem egyedi esetekben, hanem általánosságban.

Ezt követően a téma tárgyalását a munkaanyag egy metodikai hibával kezdi, amennyiben az adott évben a nevelőszülői hálózat (december 31-én regisztrált) összes gyermek létszámát veti össze az azonos évben a hálózatból távozó gyermekek számával. Itt megjegyzendő, hogy sokkal szerencsésebb lett volna a rendszerbe bekerülő gyerekek számát összevetni az onnan távozókéval, az összlétszámot háttér (bázis) adatként kezelve, ugyanis így lehetett volna képet kapni az adott hálózat gyermekmozgalmi dinamikájáról, arról, hogy globálisan milyen mértékű a be- és kiáramlás a rendszerben. Ha ugyanis arra vagyunk kíváncsiak, hogy mennyire maradnak bent a rendszerben a kihelyezett gyerekek, akkor ez lehetne az egyik megközelítési mód.

Természetesen ezt a globális adatot követnie kell egy részletes, esetekbe menő elemzésnek, hiszen a két megközelítési mód csak együtt képes valós képet adni egy-egy civilszervezet nevelőszülői hálózatának működéséről. A Tegyesz-anyag ilyenformán ezzel adós marad, alapítványunk adatainak elemzésével megpróbáljuk demonstrálni ennek az eltérő megközelítési módnak az előnyeit.

A fentiek figyelembe vétele mellett a vizsgált években az összesített adatok alapítványunknál a következőképpen alakultak (a számbeli eltérések abból adódnak, hogy a Fővárosi Tegyesz csak a tőlük kihelyezésre kerülő gyerekeket regisztrálja – értelemszerűen – mi azonban számba vettük azoknak a gyermekeknek a sorsát is, akiket a PeTegyeszi helyezett hozzánk):

– **2001-ben** 46 fő gondozott mellett 11 kihelyezés történt, 2 távozásal. Vér szerinti családjába távozott két gyerek – testvérek – miután két alkalommal is úgymond „hazaszöktek”. Ezt követően döntött úgy az alapítvány teamje, hogy támogatjuk a hazagondozásukat, bár komoly aggályaink voltak ezzel kapcsolatban, és az idő bennünket igazolt. Véleményünk szerint ennek a két gyereknek a távozása nem esik abba a kategóriába, amit a munkaanyag vizsgálni szándékozott.

– **2002-ben** 56 gondozotti létszám mellett 13 kihelyezés történt az év folyamán. Ezzel a számmal áll szemben a 4 gondozási hely változás, amelyek közül az egyik a „legitim” csoportba tartozik, tekintve, hogy egy gondozottunk nagykorúvá vált, és utógondozója korábbi nevelőszülője lett. Két gyerek gondozási hely változtatása mögött azonban, akiket hálózaton belül helyeztünk másik családba, gyermekbántalmazás húzódik meg, amennyiben a nevelőszülő megverte a két gyerek egyikét. Természetesen ez az eset nevelőszülői státuszának azonnali megszűnésével járt, és felvetette azt a kérdést, hogy mennyiben lehetett volna előre jelezni ezt a problémát. Egy gondozott esetében a nevelőszülő jelzése nyomán került sor a gyerek új gondozási helyre kerülésére, hálózaton belül. A változtatás oka összetett volt, szerepet játszott benne a gyerek magatartászavara mellett a nevelőszülő alkalmatlansága is.

– **2003-ban** 55-ös összlétszám mellett csak 1 gyermek került kihelyezésre hálózaton belül. Ezzel szemben áll 4 gyermek gondozási helyének megváltozása, ahol mind a négy eset a vizsgált problémakörbe tartozik. Egyik esetben a korábban bántalmazás miatt elhelyezett két gyermeknek kellett új gondozási helyet keresnünk (szintén hálózaton belül), mivel a nevelőszülő házaspár bejelentette, hogy válni kívánnak. Ennek kapcsán az eredetileg ennél a házaspárnál nevelkedő gyermeket is át kellett helyeznünk, mert a válófélben lévő szülők az ő gondozását sem vállalták a továbbiakban. Egyértelmű volt a számunkra, hogy ennek a helyzetnek a kialakulásához mi is hozzájárultunk azzal, hogy odahelyeztük a két gyermeket, mivel ez a feladat meghaladta a házaspár teljesítő képességét, ami hozzájárult kapcsolatuk felbomlásához. A továbbiakban ilyen esetben sokkal nagyobb körültekintéssel kell eljárni, amibe bele kell tartoznia a szülők megismételt alkalmassági vizsgálatának is. Egy gyermek a nevelőszülő kezdeményezésére került vissza a Tegyesz rendszerébe, ahol rövid időn belül örökbe fogadták. Ebben az esetben a visszakerülés oka egyértelműen a nevelőszülő teljes pszichés alkalmatlansága volt, végül is nevelőszülői státuszát saját maga szüntette meg a visszahelyezés kezdeményezésével.

– **2004 év végén** 60 fő volt a gondozotti létszám, és 7 kihelyezés történt hálózaton belül. Ebben az évben három távozás történt, kettő az elfogadott kategóriában, amennyiben egy fiatal volt gondozottunknak, akinek utógondozója szintén nevelőszülője volt, megszűnt az utogon-

dozása, mivel betöltötte 24. életévét. Egy román állampolgárságú gondozottunkat pedig szülőanyja „hazavitte” romániai lakhelyére. Az átéltszalódás egyik legrátermettebb nevelő házaspárunk lelki hozzáállását tette tönkre. Harmadik esetben a nevelőcsalád teljesítőképességét haladta meg a másodikként kihelyezett, komoly magatartászavarokat mutató gyerek. Így számára új helyet kerestünk hálózatunkon belül.

– **2005 végén** 55 fő volt a gondozotti létszám, és az év folyamán 3 kihelyezés történt hálózatunkba. 8 távozás történt az év során, amelyek közül egy esetben a nevelőszülő örökbe fogadta a nála nevelkedő gyereket, amikor örökbe fogadhatóvá nyilvánították, két fiatalnak pedig megszűnt az utógondozása, miután befejezték tanulmányaikat, illetve elérték 24. életévüket. A további öt eset mind a vizsgált problémakörbe tartozik, amennyiben két gyereket azért kellett visszahelyezni a Tegyesz rendszerébe, mert az időközben megözvegyült nevelőszülő fokozatosan képtelenné vált a növekvő gyerekek viselkedési problémáinak kezelésére, és fegyelmezési gondjait fizikai bántalmazással próbálta megoldani. Itt is kérdésként merül fel, hogy megelőzhető lett volna-e ez a helyzet, és ha igen, hogyan? A másik három esetben a nevelőszülő kezdeményezte az elhelyezést más-más indítatásból. Egyik esetben a fő bajnak az bizonyult, hogy a magatartászavaros gyerek, aki másik családból került itt elhelyezésre, bántalmazta a másik nevelt gyereket. Mivel a fogyatékos gyerek a család szemefénye a mai napig, nem voltak képesek tolerálni a másik gyerek viselkedését és kérték, hogy kerüljön el tőlük. A gyerek előbb speciális szükségletű volt, akit azért minősítették át különleges szükségletűvé, mert még nem érte el a speciális besoroláshoz szükséges életkor. E miatt őt speciális gyermekotthonba helyezték el, ahol a nevelőszülő látogatta és el-elviszi szabadságra. Másik gyerek esetében a kibontakozó viselkedészavarhoz nagymértékben hozzájárult, hogy ő volt az egyike annak a két gyereknek, akik több családot is „megjártak” hálózatunkon belül. Az ő esetében is a család intoleranciája miatt került sor a gondozási hely megváltoztatására és a gyerek speciális-otthoni elhelyezésére. A harmadik esetben a már eleve intézeti elhelyezést igénylő gyerek, aki testvére miatt került előbb lakóotthonba, majd nevelőszülőhöz hálózatunkba, addig volt tolerálható a nevelőszülő számára, amíg élettársi kapcsolatot nem létesített. Az élettárs nem volt hajlandó elfogadni a súlyos beteg gyereket, aki családi környezetben tulajdonképpen kezelhetetlen volt, és választás elé állította a nevelőszülőt: vagy ő, vagy a gyerek. A fentieket összegezve az állapítható meg, hogy a vizsgált öt év alatt hálózatunkba kihelyezésre került 35 gyermekből 20-nak változott meg a gondozási helye. Ebből a 20 főből 13 olyan eset volt (ez a szám magában foglalja a többszörös gondozási hely változásokat is – vagyis a 13 eset mögött 10 gyerek „húzódik meg”), ahol vizsgálandó részben a nevelőszülő alkalmassága, részben pedig az alapítvány szakmai tevékenységének színvonala. Az mondható el ezzel kapcsolatban, hogy egy nevelőszülőnél lehetett volna az alkalmatlanságot már a jelentkezésénél megállapítani, és ennek megfelelően elutasítani, egy esetben pedig nem lett volna szabad engedni a saját képességei tekintetében belátással nem rendelkező nevelőszülő kérésének, és nem lett volna szabad második gyereket kihelyezni hozzájuk. Ugyanez vonatkozik arra a házaspárra is, akik saját határaikat fel nem ismerve vállalták a bántalmazás miatt kiemelendő két gyermekünket, de ebben az esetben nem lehetett megjósolni a végkifejletet. A két bántalmazó nevelőszülő esetéből az a tanulság vonható le, hogy sajnos ez a magatartás nem volt előre megjósolható egyik esetben sem, vagyis igen nehéz feladat megmondani, például a képzés alatt, hogy kiből lesz a későbbiekben bántalmazó szülő.

Szilágyi Júlia

Láncszemként a nevelőszülői rendszerben

*„E földi vándorúton ama bizonyos
hamuban sült pogácsa a család.
Jó szava, szelleme, védőszentje
a mesebeli hősnek.
Aki nélküle indul nagyobb veszedelmek
közé kerül, sebezhetőbb minden tekintetben....*

*Némelykor, épp legutolsó menedék...
A család az ahol zúzmarás időben titkon
ünnepelhető a titok:
az együvé tartozás tudata”
(Sütő András: A megtartó család dicsérete)*

A megtartó család sokak számára elérhetetlen vágyalom. A család válsága miatt aggódnak mindenütt a világon. Figyelmeztető jelként észlelhető a családi kapcsolatok lazulása, felbomlása, a feszültségekkel, konfliktusokkal terhelt családi légkör, a családi struktúrák átalakulása. Kiemelt társadalmi feladat, ezért a család szerepének értékének erősítése mind a társadalom, mind az egyén életében.

Sajnos nagyon sok gyermek nélkülözi ma a családi kötelék biztonságát, a meleg családi otthont és szeretetteljes légkört. Számukra a gyermekvédelmi szakellátás keretében nyílik lehetőség ennek pótlására, a nevelőszülői családban.

A nevelőszülői hatások leggazdagabb forrása a családban való nevelés. A biztonságos otthon, a családi nevelés, alapfeltétele a gyermek testi-lelki fejlődésének és a személyiség kialakulásának.

A család a szeretet erőrendszere, amelynek éltető forrásai és energiái életünk végéig segítségünkre vannak. A család a sikeres személyiségfejlődéshez és lelki egészséghez szükséges elengedhetetlen menedék.

■ NEVELŐSZÜLŐNEK LENNI

Nevelőszülőnek lenni sokféleképp értekelhető, sajátos társadalmi szerep: gyönyörű hivatás, hálátlan mesterség, az életnek értelmet adó munka, ki így ki úgy fogalmaz. Hogy ki mit lát a nevelőszülői szerep felidézésekor, nagyban függ saját tapasztalataitól, a laikus vagy a professzionális segítséssel kapcsolatos tájékozottságától. A közvélemény egyrészt elismeréssel kezeli e témát, másrészt leértékelő, elutasító, gyanúsítató, a hatékonyságot megkérdőjelező állásfoglalások is ismertek. Még a szakmai körökben sem egyértelműen pozitív a hozzáállás a nevelőszülőség megítélésében. Sok esetben na-

gyobb hangsúlyt kap a nevelőszülők javadalmazása, mint tényleges tevékenysége.

Hivatalos megfogalmazás szerint nevelőszülő az a személy, aki személyében és környezetében alkalmas arra, hogy a nála elhelyezett gyermek kiegyensúlyozott fejlődését biztosítsa. A nevelőszülő saját háztartásában nyújt teljes körű ellátást a családjától ideiglenes hatállyal elhelyezett átmeneti és tartós nevelésbe vett gyermeknek, valamint utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttnek.

A nevelőszülőre és családjára igen sok feladat hárul egy-egy gyermek családba-kerülésekor.

Már a feladatok törvényi felsorolása alapján is elmondható: nem pusztán „foglalkozás”, „mesterség”, „hivatás” a nevelőszülői státusz, hanem ÉLETFORMA, 24 ÓRÁS SZOLGÁLAT.

Olyan tevékenység, amely igazodik a nevelt gyermek életkorához, egészségi állapotához, szükségleteihez. Nemcsak gondozási és nevelési feladatokat lát el, hanem magatartásával és egész életével példát és modellt jelent a gyermek számára.

A nevelőszülők munkájában fontos szerep jut a vér szerinti családdal való kapcsolattartásnak, a nevelt gyermek saját családjába való mielőbbi visszakerülésének elősegítése érdekében. Ehhez nagyfokú empátiás készség, és elfogadás szükséges a nevelőszülő részéről.

A gyermekvédelmi törvény a vér szerinti családok esélyeit kívánja erősíteni, a nevelőszülői státuszt pedig a gondozói, támogatói szerepekre szűkíti.

Ész és szív harcáról van itt szó. Az ész és a szakértelem azt mondja: nagyon fontos, hogy a gyermek megismerje származását, múltját, hiszen személyes identitása, érzelmi biztonsága és egészséges lelki fejlődése szempontjából erre szüksége

van. Ez hosszú távon így van. A rövid távú érdekek ennek gyakran ellentmondanak: a gyermeket feszültté teszi már a készülődés is a szülőkkel való találkozásra, talán még nehezebb a találkozási élmények feldolgozása. A kapcsolattartás azonban mégis pótolhatatlan. Fontos a hiányt betölteni, még ha fájó is, még ha olykor érzelmi veszteségként kell is megélni a találkozásokat. A veszteségek ugyanis feldolgozhatóak, a hiányok azonban úrként, irreális reményként, feszültségek és csalódások forrásai. A vér szerinti családdal való kapcsolattartás – a problémák ellenére is – erősíti a gyermek identitását, segít abban, hogy elfogadja saját szülei viselkedését: reményt ad a családi kapcsolatok rendeződéséhez, segíti az esetleges gyermeki büntudat enyhítését.

Szükségünk van arra, hogy valaki szerezzen, megértsen, ha kell, megvigasztaljon. Fontos, hogy legyen, aki elfogad olyanokat, amilyenek vagyok, de buzdít és ambicionál, s őszintén örül sikereimnek is.

A gyermek nevelésének legkedvezőbb színtere a család. Itt kialakulhat az egyéni fejlődés egyik legfontosabb pszichés feltétele a tartós, személyes szeretetkapcsolat. Ez a kötődési élmény a gyermek számára biztonságot, védelmet, erőforrást, tevékenységre készítést, kulturális minta elfogadását, önmaga elfogadásához és fejlesztéséhez nélkülözhetetlen szociális teret jelent.

A nevelőcsaládok ill. helyettesítő családok jelentős funkciót töltenek be egy ország gyermekvédelmében. A befogadó-megtartó kisközösség erejével végzik gyermeknevelő munkájukat. Arra törekcsenek, hogy a nevelési környezetből otthont, bensőséges életteret teremtsenek, amely életértékeket, életmódmintát, nevelési elveket, etikai normákat és szokásokat komplex módon tud közvetíteni.

Amikor 1992-ben férjemmel együtt elhatároztuk, hogy nevelőszülők leszünk, akkor még nem sok fogalmunk volt arról, hogy mire is vállalkozunk. A családban már volt nevelőszülő, sógornóm, aki két gyermeke mellett, egy kislányt is a családjába fogadott. Tehát láttunk nevelőszülőt életben. Amit náluk tapasztaltunk, meggyőző volt számunkra. Én ebben az időben virágkötőként dolgoztam saját virágüzletemben, férjem pedig vállalkozóként tevékenykedett. Rengeteget dolgoztunk, és szinte alig maradt idő az akkor 9 éves kislányunkra, és 7 éves fiunkra. Az üzlet miatt nem volt se szombat, se vasárnap se ünnepnap, maradt a nyári egy hónapos szabadság. A gyerekek jórészt a nagymamával voltak. Egy lábtörés miatti hosszabb szabadság döbbsentett rá, hogy ez így nem mehet tovább, s akkor jött az ötlet, hogy a nevelőszülőség egy olyan foglalkozás, amit az ember a saját otthonában végezhet. Ez jó lesz a gyerekeknek, ne-

künk, és még talán annak az egy-két gyermeknek is, aki majd hozzánk fog kerülni. Így okoskodtunk. Aztán elkezdődtek az előkészületek, a megbeszélések a gyerekekkel, a nagymamával, a család többi tagjával, barátokkal. S végül nekiláttunk a dolgok kivitelezésének.

Az akkori GYIVI nevelőszülői felügyelője számunkra meghatározó volt, a végső döntés meghozatalában. S elkezdődött a gyermek keresése.

■ MÁRTON

Így ismerkedhettünk meg Mártonnal, akit az első pillanatban a szívünkbe zártunk. Rövid ismerkedési időszak után, már családjunkba is kerülhetett. Róla annyit kell tudni, hogy 3 hónapos korában került csecsemőotthonba, szülei lemondtak róla. Hogy 9 éves koráig miért nem találtak számára örökbefogadókat, szinte érthetetlen. Ma utógondozóként

még mindig velünk van. Sok mindent megéltünk együtt, voltak kamaszkori problémák, tanulási nehézségek, de mindig mellette álltunk és biztosítottuk őt feltétel nélküli szeretetünkről. Ma már dolgozik, s próbálgatja az önálló életet. Utógondozóként még egy évet tölthet a rendszerben, de biztos vagyok benne, hogy ha az életben bármi problémája lesz, mindig tudni fogja, hogy számíthat ránk.

■ LILIAN

Második fogadott gyermekünk egy kislány lett, Lilian. Mikor hozzánk került, 9 évesen már számos csalódáson esett keresztül. Meg kellett tapasztalnia először is azt, hogy milyen érzés kisgyermekként család nélkül élni, majd 6 évesen kapott egy családot, aki kihasználta őt, majd amikor már nem volt szükségük rá, akkor, mint egy felesleges kacsát visszavitték az intézetbe. Ilyen előzmények után

ismerkedtünk meg vele. A csalódások el-
lenére viszonylag könnyen beilleszkedett
családunkba. A feltétel nélküli elfogadás
és szeretet itt is meghozta gyümölcsét.
Felismertük tehetségét, szorgalmát, báto-
rítottuk, hogy képességeit minél jobban
kibontakoztathassa. Sikeresen tanult,
rész vett a családi munkamegosztásban,
és ma már az élet minden területén kivá-
lóan teljesít. Jelenleg negyedéves szocio-
lógushallgató, stabil párkapcsolata van.
Vannak terve a jövőt illetően, és kitartó-
an dolgozik, hogy ezeket meg is tudja va-
lósítani. A család természetesen most is,
mint mindig mellette áll és segíti abban,
hogy elérje céljait.

Amikor a gyerekeket a családba fo-
gadtuk, még hagyományos nevelőszülő-
ként tevékenykedtünk. Azután egy kicsit
minden másképp alakult, mint eltervez-
tük. Az akkori GYIVI beiskolázott ben-
nünket egy 200 órás nevelőszülői tanfo-
lyamra, és lehetőség nyílt hivatásos neve-
lőszülői státusz betöltésére. Férjem is és
én is sikeresen elvégeztük a tanfolyamot,
és megkaptuk a bizonyítványunkat. Ek-
kor következett, amire nem számítottunk,
újabb gyerekeket kellett a családba fo-
gadni ahhoz, hogy egyikünk státuszt is
kapjon. Úgy éreztem, hogy egy kicsit ki-
használnak bennünket és nincsenek te-
kintettel arra, hogy a már jól kialakított
családi modell zökkenőmentesen működ-
jön. Gyorsan kellett döntenünk, hogy mit
is akarunk. Ha kell a státusz és vele együtt
a jövedelem, akkor még plusz két gyere-
ket kell vállalni. Mivel a nevelőszülőség
kedvéért a virágüzletet felszámoltuk ter-
mészetesen a státuszt választottuk.

■ KRISZTINA ÉS ENDRE

Ekkor ismertünk meg egy cigány test-
vérpárt Endrét és Krisztinát, akiket nem
is készítettek fel arra, hogy nem az a ne-
velőszülő jelölt viszi el őket, akit már is-
mertek, hanem számukra vadidegen két
ember jön értük.

Mikor elmentünk a felszámolás alatt
álló gyermekotthonba, már teljesen útra
készek voltak, csak akkor lepődtek meg,
amikor az ismert... XY. néni helyett ve-
lünk kellett eljönniük.

Nagy fába vágtuk a fejszénket, mikor
elhoztuk őket. Nem ismertük az előéletü-
ket, szinte semmit sem tudtunk róluk. Sok
hét telt el mire minden a helyére került.

A saját bőrünkön tapasztaltuk meg
azt, hogy milyen az, amikor nem körülte-
kintően, és megfelelő számban helyeznek
ki gyerekeket. A szépen összekovácsoló-
dott családot szinte teljesen szétverte ez a
kihelyezés. És szinte mindent kezdhet-
tünk előlről. A gyerekeket nem lehet
tetszés szerinti összetételben csoportosí-
tani, és ez főleg igaz olyan gyerekekre,
akiknek előéletében az elhanyagolás, a
bántalmazás mindennapos volt.

Mi a saját bőrünkön tapasztaltuk meg
az alábbi sorokat, amelyeket Ingrid
Sjöstrand: A felnőttek furcsák néha című
verséből idézek:

*„A felnőttek furcsák néha.
Azt hiszik
eléggé összetereelni
két alkalmas korú gyereket
és a két gyerek
automatikusan jó haver lesz.*

*Szeretném összetereelni
papát
találomra egy alkalmas korú
báccsival
és megnézni összehaverkodnak-e
-biztosan nem akarna
engem se többé összetereelni
Ulla-Gullával például.”*

Az előírás, hogy hány gyermeknek
kell egy hivatásos nevelőszülőnél neve-
kedni irreálisan magas, és nagyon befo-
lyásolja a nevelőszülői ellátás eredmé-
nyességét.

Igazán kemény hónapok következ-
tek, szinte napirenden voltak a gyerme-
kek között a különféle nézeteltérések, vi-
ták, meglopták egymást, árulkodtak egy-
másra, borsot törtek egymás orra alá. Sa-
ját vér szerinti gyerekeink és a magunk
számára is nagyon megterhelők voltak
ezek az időszakok. De a hosszas és kitar-
tó munka, türelem és szeretet meghozta
gyümölcsét, és családunk harmóniája is-
mételten létrejött. Sajnos azonban ennek
az ára az volt, hogy az újonnan csalá-
dunkba került testvérpár fiú tagjától meg
kellett válnunk. Úgy ítéltük meg mi is és
a szakemberek is, hogy egy gyermek mi-
att nem áldozhatjuk fel a nehezen kiala-
kított harmonikus családi légkört. Sajnos
Endrével nem tudtunk együtt élni, ez szá-
munkra egy kudarc volt. Ennek ellenére

biztosítottuk arról, hogyha szüksége van
ránk, felkereshet bennünket, fel is hív-
hat, és meglátogathat minket, ha valami
problémája van. A látogatásoknak az lett
a vége, hogy néha mikor mi nem voltunk
otthon eljött és több alkalommal pénz
lopott az itthon tartózkodó nagymamá-
tól. Ekkor természetesen megtiltottuk a
vendégeskedést. Válaszlépésként követ-
keztek a névtelen telefonos zaklatások,
persze főleg éjszaka. Úgy gondolom, End-
rének senki nem segített feldolgozni azt a
veszteséget, amit a családból való kikerü-
lés jelentett számára. Végül aztán egyszer
sikertelenül leültem vele, és megbeszélni a
dolgokat. Minden a helyére került, néha-
napján még ma is felhív telefonon és el-
beszélgetünk, hogyan alakul az élete.
Úgy gondolom, hogy az a rövid idő, amit
családunkban eltöltött, azért nyújtott szá-
mára valamit, hiszen megnősült és jelen-
leg 5 gyermek neveléséről gondoskodik.

Mivel a létszámunk lecsökkent, a sza-
bad férőhelyre új gyerekeknek kellett ke-
rülnie.

Egy krízishelyzetben kellett gyorsan
helytállnunk.

■ EMŐKE ÉS JÓZSEF

A rendőrség behozott a GYIVI-be (ek-
kor még így hívták) egy testvérpárt, egy 8
éves kislányt és egy 7 hónapos kisfiút,
akiket édesanyjuk súlyosan veszélyezte-
tett, és számukra a nevelőszülői elhelye-
zés látszott a legjobb megoldásnak. Itt
nem volt idő átgondolni a helyzetet, azon-
nal kellett döntenet. A döntést követően a
semmiből órák alatt csecsemőtápszert, ru-
hákat, kiságyat varázsoltunk, természetesen
mindezt saját erőből és pénzből. Meg-
kezdődött egy új fejezet az életünkben.
Az eset tíz éve történt, milyen régen is
volt, és az óta mennyi minden történt.

De vegyük csak szép sorjában:

A gyermekek előéletét sikertelen neve-
lőszülői tanácsadónkon keresztül megis-
merni. A családra vonatkozó védő-óvó
ügy 1993 őszén indult, az akkori gyámha-
tóságon. A kislány óvodája tett bejelene-
tést, az anya kiskorút veszélyeztető ma-
gatartása miatt, és kérte a hatóság intéz-
kedését, mivel a gyermeket az édesanya
többször ittasan bántalmazta, rendszere-
sen ilyen állapotban jött érte, a kislány
piszkos volt és elhanyagolt. Tanúk állítá-

sa alapján, az utcán is számtalanszor üttötte-verte a gyermeket.

A gyámhatóság a lefolytatott vizsgálat során beszerzett védőnői, óvodai és családgondozói vélemények alapján megállapította, hogy a kiskorú az anya gondozásában veszélyeztetett helyzetben van. Az anya rendszeresen alkoholizál élettársával együtt, nem dolgozik, lakásában idegen férfiak társaságában mulatozik, gyakoriak a verekedések, veszekedések. A kislány nevelésére az édesapa sem alkalmas, mivel ő is hasonló életmódot folytat. Az apai nagymama sem tudja a nevelést vállalni, mert együtt él a kislány édesapjával, és sem a környezet, sem a nagymama egészségi állapota nem teszi lehetővé, hogy vállalja unokája nevelését. A körülmények miatt a kislányt átmenetileg krízisotthonba helyezték el.

Az édesanya néha hosszabb-rövidebb időre kibírja alkohol nélkül, ezért amikor átmenetileg szünetelteti az ivászatot, a gyermeket visszahelyezik a családba. Időközben az anya élettársi kapcsolatából testvére születik. A kislány születése után minden újra a régi mederben folyik. Folytatódnak az ivászatok, a féktelen mulatozások, a csecsemőt az akkor 7 éves kislány próbálja gondozni, több-kevesebb sikerrel. A védőnő által adott tájékoztatás szerint a lakás piszkos, elhanyagolt, a gyermekek ellátása minimális szinten sem történik meg. Az anyának adott életvezetési tanácsok is sorra kudarcba fulladnak. Így jutunk el 1996 februárjáig, amikor is az elvégzett környezettanulmány, és a jelzőrendszer hatására végre konkrét intézkedés történik az ügyben. Azonnali hatállyal ideiglenes intézeti beutalásra kerülnek a súlyosan veszélyeztetett gyermekek.

A megalapozott döntés után kerültek családunkba a testvérek.

Megfelelő tájékoztatás híján voltunk. A 7 hónapos kisbaba 3 nap múlva súlyos életveszélyes fulladásos tünetekkel intenzív osztályra került, ahol is megállapították, hogy asztmás és súlyos tejallergiája van. A kislányról kiderült, hogy enuresis nocturnában szenved, és hogy ezért bizony sokat bántották.

Komoly munkának néztünk elébe. Hosszú hetekbe telt, míg a csecsemő felépült. Orvosi utasításra szigorú diétát kellett tartanunk, semmilyen tejterméket

nem kaphatott, és semmi olyan élelmiszer, ami akár nyomokban is, de tejet tartalmazott. Emőkének is sikerült beilleszkednie a családba és kezdte magát biztonságba érezni. Szerette az új iskolát és rövid időn belül megbarátkozott az osztálytársakkal, tanárokkal. Rendszeresen foglalkoztunk vele, hamarosan megmutatkoztak jó tanulási képességei, és behozta addigi lemaradásait. Mivel ideiglenes beutalásról volt szó, láthatás ügyben felvettük a kapcsolatot a vér szerinti szülővel. A gyermekek édesapja két különböző férfi és az édesanya akkortájt mindkettővel meglehetősen rossz kapcsolatban volt, ezért egy kicsit bonyolult volt a láthatások megszervezése. Az édesanya eljöhett lakásunkra, ahol is ápolhatta, gondozhatta babáját és közben kislányával is foglalkozhatott. Emőkét az édesapja hétfőként elvitte magához, és a nagymamával együtt hármásban eltölthették ezt az időt. A kislányt pedig akkor kereshette fel az édesapja lakásunkon, amikor azt előre megbeszéltük és biztosak voltunk abban, hogy nem fut össze az édesanyával.

Így jutottunk el áprilisig, amikor is az édesanya kérte gyermekei visszahelyezését. Állítása szerint már teljesen le szokott az italozásról és megfelelően el tudja látni a gyermekeket.

Mi ezt egy kicsit másképp láttuk, de bennünket senki nem kérdezett meg. Úgy ítéltük meg, hogy ez még nem teljesen bizonyított, és nem kellene a gyermekeket kitenni egy hibás döntésnek. Véleményünk szerint túl rövid volt az idő, amit az édesanya alkoholmentesen töltött el. Hiszen nem valószínű, hogy évtizedes alkoholfüggésből két hónap alatt ki lehet gyógyulni. Mi még adtunk volna egy kis időt arra, hogy az anya bizonyíthassa, hogy valóban képes alkohol nélkül élni.

Emőkét egyik pillanatról a másikra minden felkészítés nélkül, azonnal végrehajtandó határozattal visszahelyezték az édesanyához. A döntést rendkívül sérelmesnek és a gyermek érdekeivel ellentetesnek találtuk. Úgy gondoltuk, hogy egy gyermek nem lehet gyógyszer egy felnőtt ember számára. Mint később kiderült, jól láttuk a helyzetet. Az intézkedés nem a gyermek érdekét szolgálta, sőt az anya számára sem volt jó döntés, hiszen a rászakadó felelősséggel nem tudott megbirkózni.

A gyermeket, mint később megtud-

tuk, nem hazavitték, hanem az általa annyira utált krízisotthonban helyezték el, ahol valószínű, hogy akkoriban nem volt elegendő a létszám és valakik számára jó volt ezt a döntést meghozni.

A kislány továbbra is nálunk maradt, mivel édesapja úgy ítélte meg, hogy pillanatnyilag jobb helyen van a nevelőcsaládban, ahol személyre szabott gondoskodást kap, ahol törődnek vele, figyelnek a diétájára stb.

Az elválás feldolgozása nagyon nehéz volt, mind a magunk, mind a családunk számára is, főleg azért, mert láttuk, hogy hibás intézkedések hatására mit történik egy gyermekkel. Pár hónapon belül többször kellett egy 8 éves gyermeknek veszteségek sorozatát átélnie. Későbbi személyiségfejlődésére azt gondolom, hogy nagyon negatív hatású volt.

Mivel a kislány nálunk maradt, így a kislánnyal sem szakadt meg teljesen a kapcsolat, többször meglátogattuk a krízisotthonban és elvittük hozzá testvérét is. Édesanyával való kapcsolatunk jelentősen megromlott. Ennek fő oka talán az volt, hogy az anyát nem készítették fel arra, hogy mit is jelent a nevelőszülőség. Azt gondolom, egy féltékenységi folyamat indult el látván, hogy mi nevelőszülők helyzetünknel fogva alkalmasabbak vagyunk pillanatnyilag gyermekei nevelésére, mint ő maga. Mi nem tudtuk meggyőzni arról, hogy ez az állapot csak addig tart, amíg el tud jutni arra a szintre, hogy magát és körülményeit alkalmassá tegye arra, hogy újra el tudja látni a feladatát. Türelmetlenségével nagyon sokat rontott a helyzeten.

A gyámhatóság a kislány ügyében is elkövette ugyanazt a hibát, mint Emőkével kapcsolatosan. Őt is egy azonnal végrehajtandó határozattal helyezték vissza az édesanyához. Ezt a döntést is teljesen megalapozatlannak tartottuk. Hiszen az anyával való találkozások bizonyították, hogy még mindig az alkohol játssza a főszerepet.

Fájó szívvel búcsút vettünk Jocótól, és csak reménykedni tudtunk abban, hogy talán minden jóra fordul majd.

Egy évnek sem kellett eltelti ahhoz, hogy az élet minket igazoljon. Alighogy visszakerültek a gyermekek, minden ott folytatódott, ahol abbamaradt.

1997. nyarán Emőke ismét családunkba került, a kislányt az édesapjánál helyezték el. Hogy min ment keresztül a két

gyermek, azt nem kívánom részletezni. Talán elég annyi, hogy az anya ellen éppen eljárás folyt, amiért ittás állapotban az akkor két éves kisfiút a HÉV állomáson elhagyta, ahol a sínek között találtak rá.

Emőke azóta is családjában él, az idén fog érettségizni, szeretne egyetemen továbbtanulni, és azt gondolom, erre minden esélye meg is van.

Jelenleg nincs semmilyen kapcsolata az édesanyjával, mi sem tudunk róla semmit sem.

Az elmúlt 10 évben számtalan kísérletet tettünk, hogy az anya felismerje alkoholfüggőségét, és tegyen valamit leküzdése érdekében.

Voltak időszakok, amikor az anya-gyermek kapcsolat már éppen jó úton haladt. Egy ilyen alkalommal megengedtük, hogy az anya meglátogathassa vidéki rokonait a gyermekkel együtt. A látogatás sajnos nagyon rosszul sült el, az anya oly mértékben lerészegedett, hogy súlyosan bántalmazta a kislányt, aki ezek után hónapokig hallani sem akart a találkozásokról.

Közben újabb kistestvér is született a régi élettársi kapcsolatból, ez ellenállást váltott ki a gyermekben az anyával szemben. Az anya számtalanszor félrevezette, becsapta a gyermeket, nyaralást, ajándékokat ígért, és a gyermeknek mindig szembesülnie kellett azzal, hogy ezek csak ígéretek maradtak.

Próbáltuk az anyát rávezetni arra, hogy vegye igénybe szakemberek segítségét. Sajnos nem tett ennek érdekében egy lépést sem. Gyönyörű háromszobás lakása valószínű, hogy a lakásmaffia karmiba került. S mi, nevelőszülők hiába vetjük fel a kapcsolatot a gyámhivatallal, a családgondozóval semmit sem tehattünk.

Persze ez nem a mi kompetenciánk volt, ennek ellenére úgy éreztük, hogy valamit tennünk kellene. Emőkének is jól esett, hogy megpróbáltunk segíteni édesanyjának.

Emőkét úgy neveltük, hogy az őt ért sérelmek ellenére is megállja a helyét az életben. Veszteségeit sikerült feldolgozni, s már majdnem felnőttként reálisan látja helyzetét.

Jelenleg minden erejével azon van, hogy sikeresen megfeleljen az érettségin, s hogy felvételt nyerjen az egyetemre. Tudja, hogy ránk és támogató segítségünkre mindig számíthat. Ő is kifejezte

azon akaratát, hogy utógondozottként is a családjában kíván maradni.

■ KRISZTINA

Krisztina 1993-ban került a családba. Ő annak az Endrének a testvére, akiről már az előbbiekben írtam. Miután Endre elkerült családjából, és elmúltak a viharok, neki is sikerült a családba beilleszkednie. A testvérek közül Emőkével került a legjobb kapcsolatba, szinte elválaszthatatlanok lettek. Ez a szeretetteljes kapcsolat mindkettőjük számára nagyon fontos és építő jellegű volt. Ő volt mindig a szókimondó, és mindig megvédte a többieket, ha esetleg az iskolában valamelyiküket sérelem érte. Kamaszkorát kissé viharosan élte meg, számtalanszor került nézeteltérésbe osztálytársaival, tanáraival, sőt olykor velünk, nevelőszülőkkel is. Nagy kedvvel vette ki a részét az itthoni munkákból. Imádta a férfias nehéz munkákat, rendkívül ügyesen fűrt faragott, még az autó kerékét is ki tudta cserélni. Varrónői szakmát szerzett, majd a gyermekruha készítői képesítést is megszerezte. Szerettem volna, ha egy kicsit több időt szentel a tanulásra és leérettségizik. De akkor közbejött a szerelem, és hiába volt minden észér, úgy döntött, hogy a fiúhoz költözik. Úgy gondoltuk, hogy ez bizony még korai és kettőnk nézeteinek összeütközése azt eredményezte, hogy elhagyta a családot és utógondozói otthonba került. Persze továbbra is a fiúnál lakott. Eltelt egy kis idő, amikor gondolom, hogy hiányzott neki a család és ismételten felvette velünk a kapcsolatot. Mi nem zárkoztunk el, s elkezdődött a kapcsolat újraépítése. Ma minden a legnagyobb rendben van. Esti gimnáziumba jár a párjával együtt, és ebben az évben tartottuk meg az eljegyzésüket is.

■ ZSÓFIA

Zsófi 1998-ba került a családba. Nevelőanyukáját agydaganattal műtötték, és rá pár hónapra meg is halt, nevelőapukája súlyos szívbetegként nem tudta vállalni további gondozását. Jelenleg utógondozásának utolsó évét tölti a családjában. Zsófi tanulásban akadályozott. Pillanatnyilag gyógynövénytermesztőnek tanul, s elképzelése szerint, ha elvégzi az iskolát, dolgozni fog menni. Kiegyensúlyozott, nyugodt természetű, mindenről van

véleménye, és imádja a politikát. A családi munkamegosztásból kiveszi a részét.

■ KLARISSZA

4 éve került a családba 14 évesen. Féltestvérével tartja a kapcsolatot. Édesanyjáról, édesapjáról sajnos semmit se tudunk. Ő is érettségi előtt áll és komoly továbbtanulási szándékai vannak. Remélem, hogy minden elképzelése valóra válhat. Rendkívül tehetséges, széles látókörű fiatal. Emőkével nagyon jól megtalálták a közös hangot. Egy osztályba járnak, néha versengenek is egymással, de ez egyikükre sincs negatív hatással. Van, amiben Emőke az okosabb, de Klarissza szorgalmával pótolja a hiányzó képességet. Ő is biztonságban érzi magát családjában és tudja, hogy ránk mindig számíthat.

Elégedettséggel tölt el, hogy mindegyik nálunk nevelkedő és utógondozásban részesülő fiatal jól boldogul az életben, hogy sikeresek a tanulásban, hogy van jövőkéjük, és vannak célkitűzéseik. Ehhez azt hiszem nagymértékben hozzájárult a család által nyújtott biztonság és feltétel nélküli elfogadás, és szeretet. A kezdeti nehézségek ellenére az „összeterelt” gyermekek között sikerült kialakítani egy jó kapcsolatot, s remélem, ha kikerülnek a családból, akkor is számíthatnak majd egymásra.

Ha végignézek az elmúlt 14 éven, úgy gondolom jól végeztük a munkánkat, erre bizonyíték egy-egy jó hangulatú vasárnapi ebéd, amikor is a családi asztalnál nemcsak a kilenc gyerek és mi ketten, hanem a lányok és fiúk párpai is helyet foglalnak. Lehet, hogy kellene egy nagyobb ebédlőt építenünk?

Gyűgyeiné Tamás Viktória

Irodalom

Herczog Mária: Gyermekvédelmi Kézikönyv. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2001.

Carole R. Smith: Örökbefogadók és nevelőszülők.

Pont Kiadó, Budapest, 1995.

Érzelmekről őszintén

■ A GYEREKEK ÉS A VÉR SZERINTI CSALÁDJAİK KÖZÖTTI KAPCSOLATOK TÁMOGATÁSA¹

A helyettes szülői/nevelőszülői gondoskodás során a legmesszebbmenően támogatniuk kell a gyerekek és a vér szerinti szülők közötti kapcsolatokat. Ezek közé tartozik többek között: a gyerek és a testvérei közötti kapcsolat tiszteletben tartása és támogatása; ismerniük kell a látogatások várható hatásait a gyerekek viselkedésére és érzelmeire; tudniuk kell, hogyan beszélgessenek a gyerekekkel a családi kapcsolataikról; el kell sajátítaniuk azokat a módszereket, amelyekkel a gyerekek identitását segítik.

(3. kompetencia, FIKSZ)

■ KAPCSOLATTARTÁS

A nevelőszülő legnehezebb, legvitattottabb, legtöbb indulatot gerjesztő feladata minden kétséget kizáróan a kapcsolattartás. Noha józan ésszel belátható ennek fontossága, gyakran a legjobb, legképzettebb nevelőszülők is kötelező, szükséges rosszként tartják számon.

Mi nevelőszülők, sokszor bosszankodunk az „elrontott” hétvégék miatt, amikor hiába várunk, a rosszul sikerült találkozások miatt, amikor a gyerekek kezelhetlenné válnak, a fásasztó, kötelező program, a bántó megjegyzések miatt. Gyakran érezzük azt, hogy kapcsolattartás nélkül sokkal könnyebb lenne az életünk, sokkal nyugodtabbak lennének gyermekeink.

■ PARAGRAFUSOK

Tekintsük át a nevelőszülőséget, és a kapcsolattartást érintő alapvető rendelkezéseket, a nevelőszülői kompetenciákat és a gyermeki jogokat.

54. § (1) Nevelőszülő az a nagykorú, cselekvőképes, büntetlen előéletű, a külön jogszabályban meghatározott felkészítő tanfolyamon eredménnyel részt vett személy lehet, aki személyisége és körülményei alapján alkalmas a nála elhelyezett gyermek kiegyensúlyozott fejlődésének biztosítására, és a családjába történő visszakerülésének támogatására

54. § (3) Hivatásos nevelőszülő az a nevelőszülő, aki a külön jogszabályban

meghatározott képesítési előírásoknak megfelel.

7. § (4) A gyermeknek joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és a kapcsolattartáshoz².

■ Kompetenciák³

A nevelőszülőnek az alábbi kompetenciákkal kell rendelkezni:

1. A gyerekek védelmezése és gondozása

2. A gyerekek fejlődési szükségleteinek kielégítése és a fejlődési elmaradások kezelése

3. A gyerekek és a vér szerinti családjaik közötti

kapcsolatok támogatása

4. A gyerekek életre szóló biztonságos, gondoskodó kapcsolat biztosítása

5. Szakértői munkacsoport tagjaként dolgozni

■ Gyermeki jogok⁴

7. § (1) A gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztettség miatt nem szabad családjától elválasztani.

(2) A gyermeknek joga van – örökbefogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában – a szülői vagy más

hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez.

(3) A gyermek helyettesítő védelme során tiszteletben kell tartani lelkiismereti és vallásszabadságát, továbbá figyelemmel kell lenni nemzetiségi, etnikai és kulturális hovatartozására.

(4) A gyermeknek joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és a kapcsolattartáshoz.

(5) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző államokban élnek.

8. § (1) A gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék.

9. § (1) Az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermek joga különösen, hogy életkorához, egészségi állapotához, fejlettségéhez, valamint egyéb szükségleteihez igazodóan állandóságot, érzelmi biztonságot nyújtó teljes körű ellátásban, gondozásban, – nemzetiségi, etnikai és vallási hovatartozását figyelembe vevő – megfelelő nevelésben, oktatásban részesüljön,

■ A NEVELŐSZÜLŐSÉGRŐL...

■ ...szubjektíven:

– A nevelőszülő az az ember, aki nemcsak otthonát, de szívét is kitarja, amikor családjába fogadja egy másik

¹ A Budapest Főváros Önkormányzata és Pest Megye Önkormányzata által 2005 októberében közösen meghirdetett szakmai tanulmány pályázat második helyezett munkája.

² 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról Nevelőszülők Gyermeki jogok

³ www.csagyi.hu – FIKSZ program – Kompetenciák

⁴ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

anya gyermekét. Nemcsak munkáját adja a gyermekneveléshez, de életét, minden napjait osztja meg a gyermekkel. Egymás életének részévé válnak.

■ ...humorosan:

– A nevelőszülő az a külön „emberfaj”, aki a „hogya vagy?” kérdésre – ha mögötte igazi érdeklődést érez – képes gondoljainak végeláthatatlan folyójával elárasztani a meglepett kérdezőt. Szerencsésebb esetben csupán néhány sztori meghallgatása a meggondolatlanul feltett kérdés nem várt következménye.

■ ...kissé ironikusan:

– A nevelőszülő az az ember, aki soha senkivel és semmivel sincs megelégedve.

Elégedetlen

– a törvényekkel, mert hiányosak, egyet sem talál, amelyiket az ő érdekében alkottak volna

– a hivatalokkal, mert lassú az ügyintézés

– a munkáltatóval, mert nem kap elég megbecsülést, elismerést

– a fizetéssel, mert kevés

– a nevelőszülői tanácsadóval, mert gyakran jön, vagy ritkán jön

– a kapcsolattartással, mert nincs, vagy van

– a vér szerinti szülővel, mert ittasan, ápolatlanul, vagy késve jön a láthatásra, vagy egyáltalán nem jön

– a saját családjával, mert keveset segítenek, vagy éppenséggel túl sokat szólnak a dolgaiba

– a nevelt gyermekkel, mert kamaszként a jóistenre sem hallgat, pedig a lelket kitenné érte

– de legfőképpen saját magával, mert nem tudta mire vállalkozott, erősebbnek, türelmesebbnek hitte magát, túlvállalta magát

■ ELLENTMONDÁSOK

Nevelőszülőkkel kapcsolattartásról beszélgetve nagyon eltérő, egymásnak ellentmondó véleményeket hallhatunk. Azok a nevelőszülők és nevelt gyermekek, akiknek nincs semmiféle vér szerinti kapcsolatuk, szenvednek annak hiányától, míg a kapcsolatot tartók annak meglététől szenvednek.

Megjegyzem, hogy sok nevelőszülő tanfolyamra jelentkező azért mond le a

nevelőszülőségről, mert arra a feladatra, hogy kapcsolatot tartson a vér szerinti szülőkkel első hallásra képtelennek érzi magát.

Két testvért nevelő hagyományos nevelőszülő ismerősöm elmérgesedett és kezelhetetlen kapcsolata az agresszív édesanyjával oda vezetett – miután kamaszlányát sikeresen ellene fordította – hogy a nevelőcsaládhoz nagyon ragaszkodó kis öccsnek is el kellett hagynia életét egyetlen biztonságosnak érzett otthonát. Édesanyjuk kérésére visszakerültek a gyermekotthonba, ahol, mint mondta „legalább nem szeretik el tőlem a gyermekeimet”.

Nagyon kevés nevelőszülő büszkélkedhet hosszú távon jól működő kapcsolattartással. Közéjük tartozik három gyermeket nevelő kolléganóm, aki olyan kapcsolatot épített ki egyik gyermeke édesanyjával, hogy kórházi kezelése alkalmával őt nevezte meg legközelebbi hozzátartozójaként. Másik gyermeke kapcsolattartásáról ezt írja: „A legkisebb hetente megy az anyukájához, pár órát együtt töltenek. Neki nagyon nagy öröm ez (néha én érzem magam féltékenynek, annyira szereti az anyját). Szerintem őt haza fogják vinni, ha kicsit stabilabb lesz az anya helyzete.”

Tíz gyermeket nevelő volt tanfolyamtársam gyermekei közül hatnak (közülük négyen testvérek) állandó, rendszeres kapcsolata van szüleikkel és más rokonaikkal. Hétfégeket és a szünidők nagy részét vér szerinti családjuk körében töltik. Mint mondja: minden anya-társsal tegeződik, jó a viszonyuk.

Internetes fórumon olvastam, hogy a nevelőszülő közös nyaralást szervezett a vér szerinti anyukával, nevelt gyermeke nagy örömeire.

Sikertörténeteket hallva felmerül a kérdés, vajon mik lehetnek azok az okok, amelyek meggátolják, hogy a gyermek örömteli eseményként élje meg a vér szerinti családjával való találkozásokat?

■ A KAPCSOLATTARTÁS BUKTATÓI

A nevelőszülő metakommunikációval közvetíti – akaratán kívül is – elutasítását, ellenszenvét, riadalmát, a vér szerinti szülő, rokon iránt, amit a gyermek érzékeny „radarjaival” nagyon pontosan felfog. Sok esetben a gyermek iránti félté-

kenység (mindkét részről) az akadályozója a jó kapcsolatnak. A vér szerinti szülő döbbenet tapasztalja, hogy gyermeke egyre erősebben kötődik a nevelőszülőhöz, aki számára továbbra is csak „egy idegen nő” marad. A nevelőszülő nem érti, hogy lehet az, hogy nevelt gyermeke a látható minőségi, színvonalbeli különbségek ellenére nagyon jól érzi magát vér szerinti családjában otthonában, és mennyire becsben tartja az onnan kapott olcsó, értéktelen ajándékokat. Sokszor hallottam azt a panaszt, hogy a gyerek úgy örült néhány háztartási keksznek, vagy egy szem cukornak, hogy a nevelőszülő kis híján infarktust kapott.

Egyik kolléganóm szelíd erőszakkal vette le a gyerekről egy hét után, nagyon mosásba kívánczó pólóját, amit édesanyjától kapott. Pedig, mint mondta, kicsi is, kopott is, legszívesebben kukába dobná. Hasonló kísértést más nevelőszülő is és jómagam is átéltem és átélek gyakran, amikor a látogató édesanyák kukából kiszedett, jobb esetben családsegítőkből beszerzett, több szatyornyi ruhával, és játékkal állítanak be, szeretetük és gondoskodásuk bizonyosságát.

Előfordul, hogy a vér szerinti szülő ittasan és/vagy ápolatlanul jelenik meg, és minősíthetetlen stílusban beszél a nevelőszülővel, vagy más jelenlevő szakemberrel. Egyik gyermekem édesanyja több alkalommal kritizálta nevelési módszereimet, és „tanácsaival” látott el. Nevelőszülői tanácsadómmal „karöltve”, szelíd határozott figyelmeztetéssel elejét vettük a további értelmetlen vitának.

■ MEGMENTHETŐ HELYZETEK

A TEGYESZ-ben hétfégeken párhuzamosan folynak a láthatások, alkalmas hely híján az aulában akaratlanul is szemtanúi vagyunk egymás kapcsolattartásainak. A várakozás ideje alatt alkalmunk van egymással beszélgetni. Ilyenkor természetesen kézenfekvő a téma. Egyik kolléganóm éppen azon dohogott, hogy már sokadik alkalommal várják hiába az anyukát, és majd ő megmondja a magáét. Mégis, amikor késve megérkezik, kedvesen fogadja. Később újra látom őket, amint az automatából kávéval vendégeli meg, és fülembe súgja, „mindig így szoktam, „csórinak” nem telik rá”, majd türelmesen végighallgatja panaszait, né-

ha-néha rászólva az unalmában rakoncát-lankodó kisleányra.

A másik asztalnál a testvérpárt látogató apa és nagyobb gyermekei egyre biztatják a kislányokat, hogy fogyasszák a kapott édességeket. Nevelőanyjuk aggódó-beletörődő arckifejezését látva egyértelmű, hogy nem az első „láthatás utáni gyomorrontás” van készülődésben.

Nem ritka eset, hogy fizetés után annyi ajándékkal felpakolva jön az anyuka, hogy a gyermek a bőség zavarától szenved, következő alkalommal pedig semmit sem tud hozni, mert „még sokára lesz fizetés”.

A kapcsolattartások kevés kivételtől eltekintve hasonlóképpen zajlanak. Elég gyakori, hogy nem tudnak mit kezdeni egymással anya és gyermeke. Vagy anyuka, ahelyett, hogy gyermekével foglalkozna, „szívesebben” panaszkodik a nevelőszülőnek, vagy a jelenlévő nevelőszülői tanácsadónak, miközben ők több-kevesebb sikerrel próbálják rávezetni a kapcsolattartás lényegére.

Gyakran kerül szóba a pénz, az anyagi helyzet. Nagyobbik fiam édesanyja több alkalommal megkérdezte kapom-e rendszeresen a tőle levont gondozási díjat, és mit veszek belőle a kisleánynak. Mondtam, hogy nem én kapom az összeget, de láthatóan nem hitte el. Őszintén szólva felháborító pimaszságnak vettem ezt a kérdőre vonást, ráadásul tudtam, ötszáz forintról van szó. Később elgondolkoztam és rá kellett jönnöm, hogy az ő anyagi körülményei között igenis sok ez az ötszáz forint, nyilván nem véletlen, hogy csak ennyi vonható le tőle, és ha már ki kell fizetnie szeretné, ha valóban a gyermeke tartására fordítanák. Ha jól meggondolom, ez is egyfajta törődés.

Mindeközben a gyerek korától és temperamentumától függően – teljesen jogosan – próbálja magára vonni a figyelmet, eleinte csak közbeszólásokkal, majd egyre harsányabb viselkedéssel, rendetlenkedéssel. Nem ritka az sem, hogy a látogatás idő előtt ér véget, mert az anyukának halaszthatatlan intéznivalója miatt hamarabb mennie kell. Olykor a gyermek a búcsúzásból is majdnem kimarad.

Testvérpárt nevelő nevelőszülő meséli: „Csabiék anyukája nehéz eset, nem sok mindent lehetett vele kezdeni. Rendszerint csendesen ült, én meg vért izzadtam,

hogy ne fulladjon némaságba az egész. Itt szükség volt felügyeletre (gyakran piás). Csabi meg sem maradt vele kettesben, rendszerint hátat is fordított neki.”

Másik tipikus eset a fent említett, amikor a vér szerinti szülő teletömi a gyereket édességgel, pusztán jóindulatból. Nem sokat ér a kérés, hiszen ők csak a jóízűen majszoló gyermeket látják, a hasát fájlaló nyöszörgő emberke már a mi gondunk. Ilyenkor csak arra számíthatunk, hogy a gyerek előbb-utóbb tanul az esetből.

Ha a nevelőszülő elég empátiával rendelkezik, megértő és türelmes, az ilyen találkozások minősége javítható. Gyakran elég kis segítséggel, észrevétlenül irányítani a gyermek és édesanyja egymásra hangolódását.

Saját tapasztalatból tudom, hogy a svár környezet mennyire gátolja az anya és gyermeke közötti érzelmi kötődés kialakulását.

Ha sikerül a találkozásokat tartalommal megtölteni, van közös érdeklődés, közös játék, közös élmény, az hihetetlenül sokat lendít a kapcsolat építésén.

■ SZORONGÁSAINK

■ Ha a gyermek szorong

Más a helyzet, ha a gyermek okkal, vagy ok nélkül szorong a láthatásoktól, mert rossz emlékei vannak, vagy olyan régen találkozott vér szerinti családjával, hogy már nem is emlékszik rájuk. Talán hallott valamit, amit félreértett. Vagy nagyon is jól értett, ezért fél. Tapasztaltam, hogy vér szerinti szülők teljes természetességgel beszélnek kisgyermekük előtt olyan dolgokról, amit koruknál fogva még nem érthetnek meg, illetve félreérthetnek.

Egy látogató édesanyját korholták újabb terhessége miatt, mire ő felháborodva tiltakozott, „öljem meg inkább a gyermekemet?” Ezt hallva ölében ülő négyéves forma kislánya zokogni kezdett, nyilvánvalóan magára értve anyja „ölési szándékát”.

Négy éves volt a fiam, amikor először találkozott a nagymamájával, aki pár perccel a találkozás után fiam édesanyjával a gyermek előtt latolgatta, vajon a két számításba vehető apa-jelölt közül melyik lehet a gyermek apja, a külső hasonlóság alapján.

Esetleg annyira kötődik a nevelő családnak, hogy az ő elvesztésüktől fél. Talán miattunk nem mer szeretni, azt hiszi ezzel megbánt bennünket. Nem tudja, szabad-e két „anyát” szeretni.

Próbáljuk kideríteni szorongásai okát. Biztassuk, hogy beszéljen félelméről, érzéseiről. Nyugtassuk meg, biztosítsuk róla, hogy szeretjük, vigyázunk rá. Legyünk őszinték vele.

Tartsunk alapos önvizsgálatot, nem mi tápláljuk-e szorongását be nem vallott féltékenységünkkel, ellenszenvünkkel szülőanyja iránt.

Ellenszenvünk könnyen legyőzhető, ha végiggondoljuk, hogy az általunk szeretett gyermek jó tulajdonságait feltehetően szülőanyjától örökölte. Így talán tudunk más szemmel nézni rá.

Ne kényszerítsük a gyereket „kaukázusi krétakörbe”! Engedjük meg neki, hogy szorongás, lelkiismeret furdalás nélkül szabadon, szerethessen.

Ne akarjuk elszakítani vér szerinti köteleiket. Azt tartja a mondás: a vér nem válik vízzé. Ne okolhasson minket serdülő, majd felnőtt korában elveszett, megromlott családi kapcsolatai miatt.

Egyik gyermekemet családomba kerülése után fél évig – önhibáján kívül – nem látogatta édesanyja. Kisleány látszólag teljesen elfelejtette, bár már öt éves volt és előtte rendszeres kapcsolatuk volt. A vele kapcsolatos kérdésekre következetesen „nem emlékszem”-mel válaszolt. Fél év után bukkant gyermeke nyomára anyja, és kért láthatást. Ahogy közeledett a találkozás időpontja sorra jöttek elő a gyermek emlékei, az emeletes házról, az ágyáról, a nagy plüss elefántról, amivel olyan jó birkózni.

Ha szorongása pszichoszomatikus tünetekkel jár, fejfájás, hányás, hasmenés, bepiselés, és ezek hosszabb ideig fennállnak mindenképpen orvosi, pszichológusi segítségre van szükség.

Ha nyilvánvaló oka van szorongásának, próbáljuk megszüntetni ezeket, akár mi magunk, akár szakember segítségét igénybe véve.

■ Amikor oka van a gyermek szorongásának

Nevelőszülő meséli: „A testvérpár közül a kisleányt az anya négy és fél éves koráig nevelte, közöttük nagyon szoros volt

a kapcsolat. A kislány az anya nem nevelte, nem is tudta elfogadni. Eleinte minden második héten jött, de csak a kislánnyal foglalkozott, a kislány elmondta minden hülyének, belekötött, hogy néz ki, mi lesz belőle, börtöntöltelek lesz, mint az apja, stb. Előfordult, hogy meg is ütötte. Azt hangoztatta, hogy neki csak egy gyereke van, neki nincs fia. Ekkor kértük az örökbefogadhatóvá nyilvánítását, de a gyámhivatal elutasította, mivel van kapcsolattartás.”

„Ahogy a kislány egyre nőtt, kezdte észrevenni anyja állapotát (alkohol, mosdatlanság, stb.), feszélyezve érezte magát anyjával, bár még a mai napig is fontos számára. Sajnos a tavalyi évben az anya egyetlen alkalommal jött, (nincs pénze, alig lehetett kideríteni hol lakik) így megindították a tartós nevelésbe vételt.”

■ Ha a vér szerinti szülő szorong

A vér szerinti szülő is szorong. Hogyan fog megfelelni gyermeke elvárásainak, hogyan vegye fel a versenyt a szinte hasonlíthatatlanul jobb anyagi körülmények között élő nevelőszülővel. Hogyan tud gyermekének ajándékot vinni, amikor a rezsire sem elég a pénze. Szereti-e még őt a gyermeke. Féltékenység munkál benne, mert észreveszi a gyermek és a nevelőszülő egymásra pillantásában sugárzó fényt. Bántja, hogy a gyermek minden apró-cseprő dologgal ahhoz a másikhoz fordul, és őt is anyának szólítja.

Hogyan fogja fogadni a nevelőszülő, nem nézi-e le. Nem fogja-e a gyereket ellene nevelni. Visszakapja-e még a gyermekét. Egyáltalán mi lesz vele. Segít-e neki valaki, hogy kilábaljon ebből az egész lehetetlen helyzetből.

Ezek a feszültségek minden esetben kisebb-nagyobb összetűzéshez vezetnek, amelynek kimenetele kevés kivételtől eltekintve a nevelőszülővel függ.

■ Amikor a nevelőszülő is szorong

Most jó lenne azt írni, hogy bezzeg a nevelőszülő nem szorong, ő a helyzet magaslátán áll, jól képzett, nagyszerűen megold minden felmerülő problémát. Persze ez nem lenne igaz.

A kompetenciák, amelyeket a képzés során olyan jól elsajátítottunk, vagy leg-

alábbis úgy véltük, amelyekből elméletben sikeres vizsgát tettünk, olykor a gyakorlatban cserben hagynak bennünket. Nekünk is vannak álmatlan éjszakáink.

Hogyan tudok szót érteni, hogyan segítek, hogyan nyugtassam meg, hogyan mondjam el, egyáltalán szóljak-e, hogyan oldom meg, fogom-e bírni, mit tegyek? Lehetek-e őszinte, szabad-e eltitkolni?

Mit feleljek a gyerekeknek, ha azt mondja, azért nem akar az édesanya ölébe ülni, mert büdös. Hogyan reagáljak, ha a gyermek azt mondja, ő nem is fontos az édesanyjának, mert akkor betartaná az ígéretét.

Én az igazat mondom. A gyermek életkorának megfelelően válaszolok kérdéseire. Egy dolgot mindig betartok: soha nem beszélek úgy a vér szerinti családjáról, hogy kételkedni kezdjen abban, hogy érdemelnek e részéről szeretetet és tisztelget.

Három gyerekes nevelőszülő mondja: „Először az ikrek voltak nálam, de csak egy évig (március 1-jén lesz öt éve, hogy hozzám kerültek). Az anyukákkal először havi, majd később kétheti kapcsolattartás volt, aztán már minden hétvégén hazamentek (szoktatás). Eleinte öröm volt anyának és gyerekeknek is, aztán a gyerkőcök elkezdtek mondogatni, hogy anyuka mindig kiabál, nincs videó, nincs ez, nincs az, stb. Akkor már nem mentek olyan szívesen, de a gyámhivatal döntött.”

■ NE VEGYÜK FEL A KESZTYŰT!

Nehéz higgadtnak, türelmesnek maradni, ha minket kritizálnak, szidnak, kioktatnak, szándékosan provokálnak, amikor a gyermeket próbálják ellenünk fordítani.

Nem szabad felvennünk a kesztyűt!

A vér szerinti szülő szakmai kérdésekben nem vitapartner.

Többnyire gyermeknevelési tapasztalattal sem rendelkezik, sőt sokszor e hiányossága miatt kell gyermekét nevelésbe venni.

Jogi ismeretek terén egyetlen dologgal van tisztában, és ezt sűrűn hangoztatja is, pontosan idézve: „nekem jogaim vannak”.

Ne menjünk bele sehová se vezető, meddő vitába, még kevésbé hangos szóváltásba.

Kérjük meg az édesanyját, édesapát, hogy ne itt, ne most, és főleg ne a gyerek előtt beszéljük meg ezt a dolgot. Most próbáljon neki örülni, vele játszani, de utána adjunk lehetőséget, hogy „kiöntse szívét”. Nyugtassuk meg, hogy meg tudjuk beszélni a problémákat, hiszen mi azt szeretnénk, ha jó viszonyban lennénk, hogy nem akarjuk tőle elvenni a gyermekét, hogy mi is segítünk neki abban, hogy a gyermeke hazakerülhessen.

Általában hamar kiderül, hogy tulajdonképpen nem is a nevelőszülővel van baja, csak már annyi csalódáson, keserűségen ment keresztül az életben, vagy éppen csak tehetetlen düh munkál benne egész elhibázott örömtelen élete miatt.

Sokat segít, ha megpróbáljuk megismerni, megérteni. Tudom ez idő függvénye, de megtérül a ráfordítás. Ha átérezzük félelmét, tehetetlenségét, reménytelen helyzetét, gyermeknevelésben való járatlanságát és úgy próbálunk segíteni neki, hogy közben ne bántuk meg maradék önértékében, akkor sikerrel járunk. Ha a legkisebb jóindulatot látja részünkről, idővel bízni fog bennünk, elfogadja tanácsainkat, és ő is igyekszik megőrizni a jó kapcsolatot.

Segítsük az anyukát, hogy megtanuljon gyermekével úgy foglalkozni, hogy az mindkettőjük számára kellemes élmény legyen.

Próbáljunk benne szerethető tulajdonságot találni. Egyet mindenképpen fogunk: ő is szereti a gyermekét, akit mi nevelünk!

A jó kapcsolat azon túl, hogy örömet ad, nyugalmat biztosít mind a nevelőszülői, mind a vér szerinti családnak, büszkeséggel tölti el a nevelőszülőt, sikerélményt nyújt, amelyre oly nagy szükségünk van munkánk során. Íme néhány nevelőszülői vallomás:

„Nagyon jóleső érzés, mikor a kezdetben húzódozó anyuka, aki nem akarja, hogy a gyereke nevelőszülőhöz kerüljön, egyszer csak azt mondja, hogy örül neki, hogy hozzám került a gyerek, sokkal jobb, mint az intézetben.” Vagy „az ikrek anyukája a kórházban legközelebbi hozzátartozónak engem jelölt meg, most azt mondta, hogy ő azt szeretné, ha hozzám kerülne vissza a lányok”. „A legkisebb anyja amikor bajba került, rögtön engem hívott! Ilyenkor egy „kicsit” büszke vagyok magamra.”

„Nekem sokat segített, hogy tudtam, hogy fogok még találkozni velük, nem válunk el végleg. Különben nem tudom, hogy bírtam volna ki. (Erre is jó a kapcsolattartás, a szülővel való jó kapcsolat ápolása)”

■ SÚLYOS ESETEK

Nem beszéltem még a súlyos esetekről, amikor a vér szerinti szülő ápolatlanul, piszkosan, bűdösen, ittasan, begyógy-szerezve érzékelik a kapcsolattartásra, amikor agresszíven viselkedik, kötekedik, vagy ön- és közveszélyes, vagy éppen bántalmazás miatt került el tőle a gyermek.

Ezek azok az esetek, amit semmiképpen nem tudunk magunk megoldani. A mi feladatunk ilyenkor annyi, hogy segítséget kérve megóvjuk a gyerekeket az ilyen helyzetek félelemkeltő hatásaitól.

Szerencsére olyan súlyos esetről nem tudok az ismerős nevelőszülői körből,

ahol a gyermek, vagy a nevelőszülő közvetlen veszélyhelyzetbe került volna.

■ GYÖKÉRTELENÜL

7. § (4) *A gyermeknek joga van származása, vér szerinti családjá megismeréséhez és a kapcsolattartáshoz.*⁵

Nem egy nevelőszülőtől hallottam, hogy kamasz gyermeke jogos kérésére, követelésére, úgymond magánnyomozásba kezdett, hogy felleljen valamiféle vér szerinti kapcsolatot, miután a hivatalos megkeresések zsákutcába jutottak.

Egyikük mesélte, hogy a megtalált édesanya – finoman kifejezve – nem örült a nagy egymásra találásnak, sőt kérte, hogy minél hamarabb menjenek el, mert félt a gyermek létezéséről mit sem sejtő élettársa kiszámíthatatlan reagálásától.

A gyermek csalódottsága ellenére megnyugodott, és addig is jó kapcsolata bensőségebbé vált nevelőanyjával.

Középkorú, volt állami gondozott ismerőssémmel beszélgetve csaknem mindig szóba kerül a gyermekvédelem. Nem győzi eleget hangsúlyozni a vér szerinti kapcsolat fontosságát. De azonnal bezárkózik, amikor családjáról érdeklődöm. Több sikertelen párkapcsolat után egyedül él, gyermeke nincs, gyakran küzd munkahelyi és anyagi gondokkal.

Szinte kivétel nélkül minden nem vér szerinti családjában növekedő gyermek szeretné megismerni biológiai szüleit. Ki előbb, ki utóbb. Hogy ennek a vágyának hangot ad, vagy magába zárja, az függ saját személyiségétől és nevelőszülőjével való kapcsolatától. Nagyon sok nevelt gyermek, főleg, ha érzelmileg erősen kötődik nevelőszüleihez, súlyos lelki válságot él át, lelkiismeret-furdalás gyöttri, jogos és természetes kíváncsisága, vágya miatt, áruháznak érzi nevelőcsaládjával szemben. Sokszor maga sem érti, miért hiányzik neki vér szerinti anyja, apja, amikor itt olyan jó, hogy mit vár ettől a találkozástól, de érzi, ennek meg kell történnie.

Legjobb, ha minden segítséget megadunk ennek érdekében. Nem hiszem, hogy félnünk kellene attól, hogy vér szerinti szülei megtalálásával elveszítenék

a gyermek szeretetét. Inkább újabb bizonyítékát látja segítőkészségünkben annak, hogy mennyire fontos nekünk.

A gyökértelenség alacsony önértékeléshez, önbizalomhiányhoz, identitásvarharhoz vezet. A gyermek, vagy fiatal nem tudja valójában kicsoda, honnan jött, nem tud magáról helyes énképet kialakítani, ami zavaros érzelmeket, feszültségeket szül. Ezek további következménye – ha a serdülő, vagy fiatal segítség nélkül magára marad –, gyakran antiszociális, esetleg önpusztító viselkedés.

■ IDENTITÁSFEJLŐDÉS

A serdülőkor legfontosabb feladata az identitás kialakítása, a válasz megtalálása a „Ki vagyok én?”, „Merre tartok?” kérdésekre. A serdülők identitásuk keresése közben a számukra legfontosabb személyek nézeteit próbálják csokorba szedve saját énképükbe illeszteni. Ezek a személyek lehetnek tanáraik, szüleik, barátaik. Erik Erikson pszichoanalitikus identitáskriszisnek nevezi ezt az önkereső, önmeghatározó folyamatot. Amikor ez a folyamat sikeres, akkor az egyén elérte identitását. Ez a húszas évek eleje, vagy közepe táján szokott bekövetkezni. Azt jelenti, hogy a fiatal elkötelezte magát egy nemi identitás, egy ideológiai álláspont, egy foglalkozás mellett és képes továbbhaladni más életfeladatok felé.

Amíg ez az identitáskriszis meg nem oldódik, a fiatal nem rendelkezik magáról helyes énképpel, nem tett magáévá belső normákat, amelyek lehetővé teszik, hogy az élet különböző területein értékelhetné saját magát.

Mit tehetünk, hogy a gyermek, majd fiatal helyes énképet alakítson ki magáról?

Emeljük ki, dicsérjük pozitív tulajdonságait. Keressünk számára olyan tevékenységet, amiben sikeres lehet, ez növeli önbizalmát, sikerélményhez juttatja.

Soha ne hasonlítsuk negatív értelemben vér szerinti szüleihez, vagy családjá más tagjához. Itt kimondottan az „olyan vagy, mint apád”, vagy anyád kezdetű monológokra gondolok.

Ha hasonlítjuk, az mindig pozitív tartalmú legyen, pl. „olyan szép, dús a hajad, mint az édesanyádnak”.

Hagyjuk, hogy kipróbálja önmagát. Ha nehéz feladat előtt áll, segítsük, biz-

tassuk, hogy sikerülni fog, meg tudja csinálni.

Beszélgessünk vele gyakran, hagyjuk, hogy kifejezésre juttassa érzelmeit. A negatívokat is. Magyarázzuk meg neki: nem baj, nem bűn, ha gyűlöletet, haragot érez és nem gyengeség, vagy gyávaság, ha fél, szorong. Ha megérti, hogy joga van átélni érzelmeit, képes lesz önmagát elfogadni. Adjunk alternatívát feszültségei levezetésére. Ha nem teheti közvetlen módon, hiszen nem veszekedhet pl. tanáraival, tanítsuk meg, hogyan teheti közvetetten. Erre kiválóan alkalmas egy hosszú gyaloglás, egy tenisz-, vagy focimeccs.

Soha ne szégyenítsük meg mások előtt! Ne fecsegjük ki ránk bízott titkait! Legyünk együtt érzők, ne bagatellizáljuk el gondjait.

Legyünk hozzá őszinték, ne hazudjunk neki, ne hallgassunk el előle fontos tényeket „kíméletből” se!

Kisebbik nevelt fiam öt évesen gyakran kérdezett édesapjáról, én miután a határozatban olvastam, tudtam, hogy meghalt. Alkalmas időben – temetőlátogatás kapcsán – tapintatosan elmondtam, hogy édesapja is valahol egy ilyen temetőben nyugszik. (Később a fiam előző nevelőszülőjétől megtudtam, hogy édesanyja kifejezetten megtiltotta neki, hogy elmondja a gyerekeknek.)

Nekem az a véleményem, hogy el kell mondani a gyerekeknek a halálhírt is, joga van tudni, akkor is, ha fáj. Így már érti, miért nem jöhet apukája, nem várja hiába, nem táplál hiú reményeket. És megteheti, hogy meggyújt egy szál gyertyát kegyeletképpen, rá emlékezve.

8. § (1) *A gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék.*⁶

⁵ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

⁶ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

Joga van tudni mindenről, ha róla, vele kapcsolatban döntenek a felnőttek. Vegyük figyelembe véleményét, kérését. Vegyük őt komolyan. Ha lehet, engedjük dönteni. Hagyjuk meg neki a tévedés jogát is! Bízunk benne, ne ellenőrizgessük állandóan, és mindenekelőtt biztosságot feltétel nélküli szeretetünkről.

■ ANYA CSAK EGY VAN?

Itt térek ki egy szintén sok vihart kavarázó kérdésre: hogyan szólítsa a nevelőszülőt a nevelt gyermek?

Bevált gyakorlat, hogy a nevelt gyermekek szinte kivétel nélkül anyának, apának szólítják nevelőszüleit. Az elmentő szerint a nevelőszülők szólították így magukat a gyermekekkel, szerintük helytelenül. Az igazság viszont az, hogy többnyire a nevelőszülők nagyobb gyermekei mellé, később nagyobb nevelt gyermekei mellé kerülnek „kistestvérként” az újabb nevelt gyerekek. Mindenféle ránevelés nélkül egyszerű beletanulással, „belecsöppenéssel” történik az, hogy az új gyermek is azokat a megszólításokat használja a családban, amit a többiek hall. A nevelőszülő „bűne” mindössze annyi, hogy hagyja.

Bizonyára kevesebb súrlódás lenne a vér szerinti szülővel, ha anya és apa helyett néni és bácsinak szólítaná a gyermek nevelőszüleit, megszüntetve ezzel a féltékenység kiváltó okát. De vajon a gyermeknek is jobb lenne így? Magyarózkodni óvodában, iskolában, hogy miért mindig egy néni viszi haza, hol van az anyukája. És vajon hogyan nevezné a családban nevelkedő többi gyereket? Ha nem testvérei, akkor kik ők?

A nevelőszülő szó nem nevelőanyát és nevelőapát jelent?

Három gyermekes nevelőszülő mondja: „Engem is anyának szólítanak. Kezdetben a keresztnévemen szólítottak, fiam a bölcsiben a többi kisgyerekek mondta is: „Nektek van anyukátok, nekem meg van Andikám” (ettől mindig el is lágyulok). Aztán egyszer csak elkezdte mondogatni, hogy anya és várta a reakciót – én meg ugyanúgy tettem mindent, mintha a keresztnévemen szólítana és rövid időn belül már csak anya voltam. A kislány még jó ideig Andinak szólított utána, ő akkor kezdett „anyázni”, amikor barátkozni kezdtünk a legkisebbel – fél-

tékenység! A pici meg már ebbe csöpent bele. Ezzel kapcsolatban az a nézetem, hogy ha a gyerekeknek ez kell a boldogsághoz, akkor ezt nem szabad megtagadni tőle, de erőltetni ugyanúgy nem szabad.”

■ KAPCSOLATTARTÁSAIM

Nem állítom, hogy mindhárom gyermek édesanyjával és a nagymamákkal való jó kapcsolatomból fakadóan alakult és alakul pozitív irányba a kezdeti nehézségek, vagy a közben jelentkező ütközések ellenére.

Azt sem hinném, hogy az átlagosnál jobb „vér szerinti anyaggal” dolgozok. (Mindhárom gyermekem édesanyja skizofréniában szenved, mindhármukat gondnokság alá helyezték és leszázalékolták, egyikük állami gondoskodásban nőtt fel, egy közülük szenvedélybeteg, ugyancsak egy enyhén értelmi fogyatékos, mindhárman felügyelet mellett látogathatják gyermeküket.)

Nincs mindenkire és minden helyzetre alkalmazható hatásos módszerem sem.

De azt biztosan tudom, ha féltetéve minden személyes sérelmünket, mindig a gyermek jogait és érdekeit tartjuk szem előtt, és ezt megtapasztalják a vér szerinti szülők, akkor nem is lehet másképp.

■ Első kapcsolat

Nagyobbik nevelt fiam édesanyja, nem sokkal a gyermek családba kerülése után jelentkezett és láthatást kért. Kíváncsian vártam a találkozást, hiszen szinte semmit nem tudtam róla. A helyezési tárgyaláson nem jelent meg. Mindössze annyit mondtak róla, hogy a csecsemőotthonban ritkán látogatta a gyermeket, illetve egy időre el is lett tiltva magatartása miatt.

Könnyű dolgom volt a három éves barátságos, mindenre nyitott kisfiúval. Hamar megbarátkozott a számára ismeretlen, ahogy ő nevezte el „másik aná”-val. A barátság igazi anya-gyermek kapcsolattá válásnak innentől kezdve csupán az édesanya hozzá nem értése, passzivitása volt az egyetlen akadály, ami nem tűnt reménytelen, megoldhatatlan problémának, hiszen azonnal látszott, hogy kész az együttműködésre, szívesen vette az irányítást, tanácsot a gyermekével va-

ló foglakozásban, akár tanácsadóm, akár az én részemről. Örömmel tapasztalta az azonnali visszajelzést a gyermek kezdődő ragaszkodásában.

Sajnos váratlanul, jelzés nélkül és számkra ismeretlen okból hónapokra eltűnt, ami a további évek alatt többször megismétlődött. Ezekben az időszakokban családgondozója többször próbált hozzá eredménytelenül bejutni, tanácsadóm is, én is levélben kerestük meg, amire nem jött válasz. Egyszer csak amilyen váratlanul eltűnt, ugyanolyan váratlanul megjelent és újra látogatni kezdte kisfiát.

Gyermekem egyik éves felülvizsgálatánál derült ki, miután megint pár hónapig szünetelt a kapcsolattartás, hogy édesanyja vidékre költözött. Innen, már a távolság miatt, anyagi és egyéb gondjai miatt sem tudta a határozatban foglaltak szerinti háromheti kapcsolattartást megoldani.

Több alkalommal látogattuk meg néhány órára vidéki otthonában, a TEGYESZ szervezésében. Megismerhette a gyermek a tágabb családot, rokonságot.

Így szembesült azzal a ténnyel, (vele együtt mi is) hogy cigány származású. Ez a felfedezés kisebb lelki válságot okozott neki.

Édesanyja, ugyan csak hébe-hóba látogat, de ragaszkodik a gyermekhez, időnként bensőséges hangú levelet ír neki – figyelmeztetve a jó tanulásra, szófogadásra -, pénzt küld, telefonon beszél vele.

Szeretné őt saját háztartásában nevelni (ennek érdekében évek óta, évente legalább kétszer kéri az átmeneti nevelésbevitel megszüntetését, amit a gyámhivatal labilis egészségi-idegi állapota miatt rendre elutasít). Amíg ez nem lehetséges, azt kéri, hogy legalább a szünidőket töltsse nála a gyermek.

Megjegyzem az időszakos kapcsolattartás kérésekor olyan átéléssel bizonygatja, hogy rendszeresen látogatja a gyereket, kénytelen vagyok -persze csak magamban – nyugtázni, hogy ha mindez nem velem történne, én is elhinném.

Első alkalommal őszintén felháborodtam ezen a kérésen, hiszen a gyermeket négy és fél év alatt mindössze hét alkalommal látta, ebből négyszer volt ő az aktív látogató, három alkalommal házhoz

vittük a gyereket. Igaz voltak közben levelek és telefonok. Úgy éreztem, hogy ez a kapcsolat kevés ahhoz, hogy napokra nyugodtan rábízhassem a gyermeket, ezért nem támogattam kérését. Azt kértem, bizonyítson és teljesítsen az édesanya is. Vegye a fáradságot, hogy havonta meglátogatta gyermekét, akkor én is szívesen engedem hozzá nyaralni. Elutasító határozat született.

Ezután következett egy időszak, amikor intenzíven látogatott, majd sor került az első nyaralásra is.

Fiam, édesanyjánál töltött első pár napos nyaralása után élménybeszámolóját így kezdte: „anyám naponta többször elmondta, hogy ő az én anyám, ő szült és neki köszönhetem az életemet” – és kérdően nézett rám. Ez így igaz, kisfiam, feleltem, – de nagyon kellett uralkodnom magamon, hogy hozzá ne tegyem, „de semmi többet!”

Azóta újabb három alkalommal töltött több-kevesebb időt édesanyjánál iskolai szünet alatt. Mindig félve egyezem bele, azzal a kikötéssel, ha előbb szeretne hazajönni, teljesítse kérését édesanyja, hiszen a gyermek nem volt még távol tőlünk egy hétnél tovább. Erősen kötődik hozzám és családom minden tagjához, ezt rajzain is szívesen örökíti meg.

Legutóbbi nyaralásából két hét után szokatlanul csendesesen, lehangoltan jött meg – időközben tíz évessé cseperedett fiam – a határozatba foglalt három hét letelte előtt. Pár nap elteltével végre el tudta mondani sírva, hogy a nagymama nem engedte, hogy engem telefonon felhívjon, pedig ki is fizette volna a zsebpénzéből. A nagymama nem szépen beszél rólam, állandóan az a téma, hogy én csak egy idegen nő vagyok, aki csak pénzért nevelem őt, hogy nem szabad rólam beszélnie, mert idegesek lesznek tőle, hogy a nagymama szerint mennyivel jobb lenne, ha nem én nevelném, hanem a közeli gyermekotthonban élhetne.

Ezért volt hát „honvágya” a gyerekeknek, már másnap este. Annyira sírt, hogy édesanyja felhívott, nyugtassam meg, beszéljem rá, hogy maradjon még, mert ő nem azért szülte, hogy sose örülhessen neki. És én még rábeszéltem, bele is egyeztem, azzal a feltétellel, ha naponta felhívom. Ezért volt hát olyan szűkszavú az én csacsogó fiacskám a telefonban, ép-

pen csak köszönt, „minden oké”, mondta, és már adta is át édesanyjának.

Tőlem telhetően próbáltam megnyugtatni, de közben forrt a vérem. Nem az bántott, hogy engem ért sérelem, persze kicsit az is. Azok után, hogy még pénzt is adtam az édesanyjának, hogy el tudja rendesen látni a gyereket. Az fájt, hogy a gyermek érzéseire ennyire nem tudnak tekintettel lenni.

Szerencsére nem értem el az édesanyját aznap telefonon. Valószínűleg soha nem bocsátanám meg magamnak, ha fiam füle hallatára zúdítottam volna édesanyjára – keresetlen szavakkal – akkor éreztem dühömet. Így már másnap higadtan, átgondoltan mondtam el, hogy mennyire csalódtam benne, és hogy nem fogom támogatni a további időszakos kapcsolattartás kérését.

Azóta már átbeszéljük az egész dolgot. Elnézést kért tőlem és a gyerektől is. Igazából nem is ő tehetett a történetekről, ő is csak szenvedő alanya volt az egésznek. Mindössze annyi róható fel neki, hogy nem merete megvédeni a fiát anyjával szemben.

Kapcsolatunk jó, gyakran hív telefonon, egyeztetjük a tervezett nyaralás időpontját. Fontosabb családi ügyekben, sőt perpatvarokban, betegségekben azonnal engem hív, tájékoztat.

A gyerek hamar túltette magát a dolgon, végül is ezt leszámítva jól érezte magát. Összebarátkozott a szomszéd gyerekekkel, jókat fociztak, kirándultak.

Újra tud szeretettel beszélni vér szerinti családjáról és várja a következő nyarat.

■ Második kapcsolat

Nevelt lányom édesanyja és nagymamája virágcsokorral érkeztek a helyezési értekezletre. A láthatóan beteg, zavart, fiatal édesanyját, aki egyszerre mosolygott és könnyezett, azonnal a szívembe zártam.

A kislány két éves volt és érzelmileg nagyon sérült. Sokáig hallani sem akart semmiféle találkozásról vér szerinti rokonaival. Sőt egyáltalán senkivel. Amikor észrevette, hogy a figyelem ráirányul, azonnal hisztérikus sírásba kezdett, majd elbújít, és a „látogató” távoztáig semmi kérésre, ígéretésre sem volt hajlandó eljönni. Nagyon sok türelemmel, óvatos

próbálkozásokkal, elértük, hogy végre elviselte jelenlétüket. Eleinte a kapcsolattartások (kéthetente) az otthonomban történtek, ez nyugtatólag hatott a szorongó kislányra.

Sokat segített a másik nevelt gyermekem „akaratlan” közreműködése. Az ő közvetlen, barátságos lényé lett az indikáló abban, hogy a kislányban is elinduljon egy kíváncsi közeledés, amely végül eredményre vezetett. Édesanyja és a nagymamák rendkívül boldogok és hálásak voltak, hiszen a gyermek csecsemőotthonban töltött két éve alatt, gyakori látogatásai ellenére mindvégig idegenek maradtak egymás számára.

Csak hogy a „vendégeskedések” egyre gyakoribbá és hosszabbá váltak. Előfordult, hogy a délelőtti érkező anyukát a gyerekek fürdetése és elaltatása után tudtam csak hazaküldeni. Gyakran hívott telefonon késői órákban, csak, mert hiányoztunk neki, vagy egy kicsit beszélgetni akart. A két nagymama is sűrűn megjelent, előre nem jelzett időpontokban is. Ezek a váratlan betoppánások megijesztették a kislányt. Neki nagy szüksége volt arra, hogy minden várható eseményre előre felkészítsem, hogy a mindennapi történések előre kiszámíthatóak legyenek.

Ráadásul, a látogatások alkalmával egyre többször lett puszkaporos a levegő: a nagymamák egymás családját, meg az édesanyját okolták a kislány intézetbe kerülése miatt. Gyakran kellett elvágnom a „társalgás” fonalát a nem gyerekfülnek való téma miatt.

Kislányom törekény biztonságérzetének megóvása és családom nyugalma megőrzése érdekében kapcsolattartást külső helyszínre tereltem – oda nem érkezhettek váratlanul – anélkül, hogy őket ezzel megbántottam volna. Olyan indokot találtam, amely számukra teljesen érthető és elfogadható, és ami a lényeg, még igaz is volt. A másik nevelt gyermekem időközben annyira megkedvelte őket, hogy ő volt az első, aki eléjük szaladt érkezésükkor, ő igényelte a nagyobb figyelmet tőlük, ami kezdetben jól jött a barátság kialakításában a kislány és családja közt, de később már zavaróvá vált. Ezért azt ajánlottam, hogy próbáljuk meg a kapcsolattartást házon kívül, a másik gyermek jelenléte nélkül megvalósítani.

Így két problémát sikerült megoldanom egyszerre.

Kezdetben a házukhoz közeli játszótér, majd az édesanya területében levő, végül a mi lakóhelyünk családsegítő központjának vendég- és játszószozája lett a találkozások helyszíne. Időnként az édesanya kérésére külön programokat is szerveztem: kirándultunk, bábszínházba, kiállításokra, játszóházakba mentünk együtt (a két kicsi, ő és én).

Akkorra nevelt fiam is valamennyire kezdett eligazodni, a család, a vérrokonság, a kapcsolattartás bonyolult szövevényében. Megértette, hogy van egy közös anya, akin lehet, sőt kell is osztozniuk, és mindkettőjüknek van külön édesanyjuk, akiknek a látogatása csak saját gyermeküknek szól.

Kislányom édesanyja mérhetetlenül hálás és boldog volt ezekért az együtt töltött napokért. Azt mondta, én vagyok az első, aki őt igazán megérti és szereti. Állítása szerint édesanyja szégyellte magával vinni viselkedése miatt. Igaz, ami igaz, gyakran hozott zavarba – állapotából adódó – gyermek viselkedésével. Előfordult, hogy a legképtelenebb helyeken akart azonnal enni, inni, vagy pisilni, vagy éppen hirtelen tapsikolni, sikkantgatni kezdett örömeiben. Ilyenkor egészen egyszerűen gyerekként kezdtem kezelni, ugyanúgy, mint a két kicsit, és ez be is vált. Értelmi szintje valóban egy 7-8 éves gyermekének felelt meg. Egyszer azal állított be kislányához, hogy „milyen finom kukoricát hoztam neked”, majd a gyerek várakozására közölte, hogy „csak megettem, mert nagyon éhes voltam.”

Kislányom igényelte, hogy mindig jelen legyek a találkozások alkalmával. De már szívesen játszott édesanyja társaságában. Időnként tiltakozott viharos és harsány szeretet megnyilvánulásai ellen, de végül is jó úton haladtunk a kapcsolatépítésben.

Sajnos az édesanya romló pszichikai állapota miatt hosszú pszichiátriai kezelése váltak szükségessé. A kapcsolattartás hetekig, sokszor hónapokig tartó szünetelése után újra előlről kellett kezdenünk az egész kapcsolatépítést, a kislány érzelmi elhidegülése miatt. Próbáltam ugyan a kórházban is tartani vele a kapcsolatot, de az érzékeny gyermeket ijesztette a környezet, a telefonon-kapcsolat pedig kevésnek bizonyult.

Végül az édesanya (4 évvel megismerkedésünk után) értelmi fogyatékos otthonba került elhelyezésre, ahol a folyamatos, rendszeres kapcsolattartás már nem volt biztosított, egyrészt a hatalmas távolság, másrészt családi problémáim miatt. (Nevezetesen édesanyám, gyermekeim szeretett nagyija, az én legnagyobb segítségem élete utolsó harcát vívta a szervezetét megtámadó súlyos betegséggel.)

A nagymamákkal továbbra is tartottuk a kapcsolatot. Máig őrzöm a nagymama jegyzőkönyvbe mondott szavait kapcsolatunkról.

Kislányom és apai nagyanyja időközben érzelmileg közel kerültek egymáshoz. A nagymama egy évnyi intenzív találkozás, hétfégi vendégeskedés után a gyámhivatalnál kérvényezte, a gyermek családjába fogadásának engedélyezését. A gyámhivatal határozatára hónapokig kellett várni, mert a gyermeket soha nem látogató, és soha nem érdeklődő édesapa, saját anyjával való személyes ellentéte miatt nem volt hajlandó aláírni, hogy hozzájárul a családba fogadáshoz. Végül a nagymama szóbeli ígérete – miszerint ha aláírja a nyilatkozatot, nem perli gyermektartásért – bírta jobb belátásra. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy számomra érthetetlen, miként függhet egy gyermek sorsa egy olyan apától, aki hét év alatt egyetlenegyszer sem tett halvány kísérletet sem arra, hogy gyermekéről a legcsekélyebb információt is megszerezze. Ha ez az eljárás így szabályos és törvényes, akkor szerintem ez a törvény rossz.

A hazagondozás két éve történt. Gyakran találkozunk. De ez már egy másik történet.

■ A SZERETET PRÓBÁJA

54. § (1) *Nevelőszülő az a nagykorú, cselekvőképes, büntetlen előéletű, a külön jogszabályban meghatározott felkészítő tanfolyamon eredménnyel részt vett személy lehet, aki személyisége és körülményei alapján alkalmas a nála elhelyezett gyermek kiegyensúlyozott fejlődésének biztosítására, és a családjába történő visszakerülésének támogatására.*⁷

Minden elválás, minden búcsú fájdalom

⁷ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

mas. Nem lehet eléggé felkészülni rá. Veszteség ér, amit fel kell dolgoznunk. Pedig előre tudtuk, hogy ez bekövetkezhet, hogy egyszer el kell engednünk a gyermeket. Erre vállalkoztunk, ezen dolgoztunk. Kiálltuk a szeretet próbáját. Most mégis nagyon fáj.

Kislányomat fokozatosan, és jóval az esemény előtt kezdtem felkészíteni arra, hogy nemsokára a mamával fog lakni, nélkülünk, de amikor csak akar, találkozhatunk. Szerencsére a köztünk levő földrajzi távolság ezt lehetővé teszi. Minden rendben volt, szívesen tervezett, hiszen már sok hétfvét töltöttek együtt. Megbarátkozott a szomszéd kislánnyal, szívébe zárta a mama felnőtt lányát, az ő nagynénjét. Közös csomagoltuk még itt levő ruháit, játékait, és pakoltuk az autó csomagtartójába. Szépen elköszönt családom minden tagjától és a kapu felé indulunk. Talán akkor tudatosult benne, hogy ez a költözés már végleges, talán akkor tört rá a búcsú fájdalma, megragadta a kerítést, vigasztalhatatlan keserves zokogásba kezdett. Erőszakkal tették autóba, ahonnan minden igyekezetével utánam kiabálva szabadulni próbált. Könnyeimet nyelve tehetetlenül néztem a távolodó autó után.

■ Harmadik kapcsolat

Kisebbit, akkor öt éves fiam édesanyja fél évig abban a hitben élt, hogy gyermekét örökre adták, és többé nem láthatja. Elmondása szerint ezt hitette el vele saját felnőtt lánya, aki egyben a kirendelt gondnoka.

Véletlen folytán akadt a nyomunkra, azóta rendszeres kapcsolattartó. Kéthetente találkozunk a TEGYESZ-ben. Mindössze két alkalommal fordult elő, hogy nem jelent meg az előre megbeszélte időpontban. Késni viszont gyakran szokott.

Gyermekeit szereti, látogatásai alkalmával szatyornyit ruhával, játékkal, csemegekkel kedveskedik neki.

Voltak problémáink, amelyet többkevesebb sikerrel meg tudtunk oldani.

Első ütközés rögtön az első találkozásnál történt, amikor meghallotta, hogy a kisfiú anyának szólít, ami az említett előzmény után teljesen érthetően sokként hatott rá. Nem győzte meg, nem nyugtatta meg a magyarázatom, hogy a gyermek kérte, hogy így szólíthasson,

mert a másik kisfiú is így hív, ő viszont mindig is az édesanya lesz. Ez a téma még hosszú hónapokig napirenden volt. Hazafelé sírva mesélte a gyermek, hogy már megint miket mondott anyu. Ha csak pár percre hallótávolságon kívül kerültek, azonnal szidni kezdte a gyermeket, és erőszakosan magyarázta, hogy az nem az ő családja, ahol most él. „Én vagyok az anyád”, „az a kisfiú nem a testvéred”, „az a nő nem az anyád” – hajtogatta egyre. A gyermek szembeszállt anyjával, azt kiabálta vissza, „de igenis, ő a nevelőanyám” és makacsul ragaszkodott ahhoz, hogy továbbra is anyának szólítson engem.

Tanácsadóm – miután segítségét kértem – próbálta jobb belátásra bírni az édesanyát, hogy ne szidja a gyermeket, de ő letagadta, azt mondta, a gyermek találja ki az egészet, és akár szembesítheti is őket. Természetesen ettől eltekintett.

A gyerek szorongott a láthatások miatt, előfordult, hogy aznap reggelre bepilsit, nem akart menni.

A láthatások civódással teltek. Az anyuka mindennel elégedetlen volt, szapult a gyermek rajzait, képességét, szidta, amiért nem tud – öt évesen – írni, számolni. Amikor említettem neki, hogy a gyerek fejlesztő osztályba fog járni, azt kérdezte tőle: „hülyének érzed magad, kisfiam?”.

Gyakran beszélt neki vér szerinti, felnőtt testvéreiről, akik utálják őt, és megakadályozzák, hogy végre és végleg haza kerülhessen. (Kértem, hogy ne mondjon ilyeneket, de azt felelte rá, ez az igazság.) Erőszakkal akarta etetni, itatni a gyereket, ami ellen ő hevesen tiltakozott. Még a jelen levő másik nevelt gyermekemre is próbálta ráerőszakolni akaratát.

A gyerek állandóan hozzám szaladgált panaszkodni, ez tovább rontotta a helyzetet.

Ekkor már kértem magam helyett más felügyelőt a kapcsolattartáshoz és azt is, hogy próbáljanak más helyet biztosítani, mert a TEGYESZ aulájában nem nagyon lehet rajzolásán kívül egyebet csinálni.

Eléggé patt helyzetben voltunk. „Kínomban” világosan és határozottan közöltem az anyukával, hogy ha még egyszer leszidja a gyereket, többet nem fogom elhozni. Hatásos volt.

Miután a felügyeletet a tanácsadóm, a gyámügyi tanácsadóm, és a pszichológus vette át, azonnal, látványosan javult a kapcsolat. A látogatás azóta a játékokkal teli látogatószobában történik, ahová szívesen megy a gyermek. Már tudnak anyjával egyetértésben, színezni, társasozni, igaz a koordinálásra még mindig szükség van egy külső felügyelő részéről.

Két alkalommal, a gyermek egy-egy napot nővére felügyeletével anyja otthonában töltött, ahol elmondása szerint jól érezte magát, és vágyik is újabb vendégeskedésre.

A mi kapcsolatunk is jobb lett az anyukával. A láthatások után kicsit elbeszélgetünk. Köszöntjük egymást névnapokon. Tanácsot kér hivatalos ügyei intézéséhez. Belenyugodott végre, hogy „anya-társak” vagyunk, igaz még néha megemlíti, hogy majd a gyermek keresztelője után, miután én vállalom a keresztelősülőséget, keresztanyunak kell szólítania. Látja részemről is az alkalmazkodást, hogy bármilyen napra, időpontra kéri a külön láthatást, nekem mindig megfelel. Tanúja volt, hogy sikerrel „segítettem rábeszélni” a vonakodó gyermeket, hogy menjen el édesanyja otthonába, együtt megünnepelni a karácsonyt. Látja, hogy a gyermek szépen fejlődik, jól ellátott. Örül a kisfiáról kapott fényképeknek. Elégedett a kapcsolattartással.

Én sem bosszankodom már, amikor az anyuka a tizedik félórás késés után újra bejelenti, hogy mindig pontos, és milyen korán el kell ehhez indulnia, de eljátszom a gondolattal, mi történne, ha megjegyezném, hogy ideje lenne lecserélni azt az órát. És tudom ilyen apróságon is múlhat egy kapcsolat kimenetele.

„Aki a bölcsőt ringatja, a világot igazgatja”

7. § (2) A gyermeknek joga van – örökbe fogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában – a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez.

9. § (1) Az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermek joga különösen, hogy életkorához, egészségi állapotához, fejlettségéhez, valamint egyéb szükségleteihez igazodóan állandóságot, érzelmi biztonságot nyújtó teljes körű ellátásban, gondozásban, – nemzetiségi, etnikai és

vallási hovatartozását figyelembe vevő – megfelelő nevelésben, oktatásban részesüljön.⁸

Soha ne felejtjük el, hogy a gyermeknek a nevelőcsalád a minta. Sokuknak első biztonságos otthona. Ahol megtapasztalja a fészkek puhaságát, a szeretet melegét, az ünnepek fényét, az összetartozás erejét.

Itt tanulja meg a gyermek, hogyan szeressen, hogyan kezelje kapcsolatait, itt tanul toleranciát, tapintatot, tiszteletet a másik ember iránt, itt tanulja meg, hogy mi a jó és mi a rossz, hogy hogyan tartsa kordában indulatait, hogy hogyan kell (Arany János szavaival) „ember lenni mindig, minden körülményben”.

Mély nyomot hagynak nevelt gyermekeink lelkében a családban töltött, együtt átélt rövidebb-hosszabb időszakok, hónapok, évek.

Két éve hazagondozott nevelt lányom neurológiai kivizsgálása alkalmával a „rajzold le a családot” kérésre az én családomat, az ő első családját rajzolta le, vér szerinti családja nagy megdöbbenésére. Rajzán az ő távozása után családba került gyermek is szerepel, akit szintén testvérenek tekint. Az együtt töltött öt év nem múlt el nyomtalanul, remélhetőleg egész életében fog őrizni szívében kedves emlékeket.

Felelőségünk óriási, a mi emberségünkötől függ, milyen az a minta, amit közvetítünk, milyen erkölcsi normákat, értékeket adunk át, és végül milyen lesz az a dal, ami nevelt gyermekeink lelkében megszólal.

*„Mindenik embernek a lelkében dal van és a saját lelkét hallja minden dalban
És akinek szép a lelkében az ének
Az hallja a mások énekét is szépnek.”*

(Babits Mihály)

Elek Erzsébet

⁸ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

Bemutatkozik a Fészek

A Fészek Egyesületet nevelőszülői családok, volt gyermekvédelmi gondoskodásban ellátott fiatalok és az ő tevékenységüket segítő szakemberek hozták létre.

1993-ban alakult önszervező, érdekvédelemértető céllal, mára azonban már több feladatot is ellát a gyermekvédelem területén, elsősorban Pest megyében, de tevékenysége az egész országra kiterjed. Az egyesületet 1994. február 21-én jegyezte be a Pest Megyei Bíróság. Majd 1998-ban kiemelt közhasznú szervezetté nyilvánították.

Tevékenységi körünk keretében országos nevelőszülői és helyettes szülői hálózatot, Diósdon gyermekjóléti szolgálatot működtetünk, helyettes szülői és nevelőszülői képzéseket tartunk. 1999 júniusától pedig a krízisbe került gyermekek átmeneti gondozását végezzük székhelyünkön Érden, a Karolina u. 3. szám alatt. Alapellátás keretében több településsel van feladat-ellátási szerződésünk, így Érddel, Diósdal, Százhalombattával és Budaörsrel.

Legfőbb feladatunknak azt tartjuk, hogy munkánk során mindig a gyermekek érdekeit vegyük figyelembe, és amennyiben mód van rá, a problémákat igyekezzünk az alapellátás keretein belül megoldani.

A településekkel fennálló együttműködésünk, köztük különösen Diósdal egy modell értékű szakmai koncepció alapul, nevezetesen, hogy egyetlen szervezet a gyermek számára több szintű gyermekvédelmi szolgáltatást biztosít, mint például gyermekjóléti szolgálat, helyettes szülői hálózat, gyermekek átmeneti otthona, nevelőszülői hálózat. Célunk ezzel, hogy minél rövidebb időn belül, a legkisebb lelki sérülés mellett minél szélesebb körben és eszközökkel segíthessünk a gyermekeknek.

Az országban a legnagyobb nevelőszülői hálózatot működtető civilszervezet vagyunk; a legtöbb gyermekről gondoskodunk.

A nevelőszülői családok 95%-át saját trénerünk képezték ki. Területi bontásban végezzük a nevelőszülők kötelező szakmai képzését saját akkreditációs programunk keretében. 1999-től évente 2-4 csoportot indítottunk: Abonyban, Tiszakécskén és Budapesten. A családok helyettes szülői feladatokat is elláthatnak, ha erre igény mutatkozik. A nevelőszülők a gyermek testi, értelmi, érzelmi, erkölcsi fejlődésén túl segítik a vér szerinti kapcsolattartást, az utógondozottak társadalomba való beilleszkedését, elhelyezkedését. A szakmai munkában pszichológus, gyermekvédelmi szakértő, szupervízor és jogász is közreműködik. Ez utóbbi szolgáltatásokat csakúgy, mint a fejlesztőpedagógia és a kineziológiai foglalkozásokat a törvény ugyan nem írja elő, de az egyesület felvállalta, hogy ezzel is magasabb színvonalú ellátást biztosítson.

Hálózatunk 1998-ban 11 nevelőszülővel és 31 gyermekkel indult. Mára a nevelőszülői rendszerben elhelyezett gyermekek száma közel megtízszereződött, amelyet párhuzamosan követett a nevelőszülői létszám emelkedése. A rendszerünkben élő gyermekek 10 %-a nagykorú, utógondozott. És 116 különleges ellátást igénylő gyermekről is gondoskodunk: köztük 42-en 0-3

év közöttiek, 55-en tartósan betegek, további 19-en távoztak rendszerünkéből.

A pénzügyi, adminisztratív irányítás Érdről történik, a szakmai munka azonban több régióra bontható: Tiszakécske és környező települései, Abony és környéke, Budapest és Tápiószecső valamint Érd és környéke.

■ TERVEK, CÉLOK A JÖVŐBEN

A közvetlenül előttünk álló, megvalósításra váró feladata a tiszakécskei többfunkciós ház befejezése.

Az épület 2004-ben került az egyesület tulajdonába. A ház elsődleges funkciója szerint természetesen gyermekvédelmi céljainkat szolgálna ki: a hozzánk tartozó nevelőszülői családok, állami gondozott gyerekek számára még magasabb színvonalú ellátást, és szakmai munkát tudunk majd biztosítani általa. Az ingatlan részben a Tiszakécskén és környékén élő nevelőszülői családjaink közösségi háza lenne, ahol pszichológiai, gyógyterápiás és fejlesztőpedagógiai foglalkozást biztosítunk a gyerekeink számára. Másrészt családi napokat, gyermeknapot, nyári táborokat, napközis táborokat szerveznénk. Valamint ez az épület szolgálna Egyesületünk „képzési központjának” színhelyül is, de ezen túlmenően terveink szerint reprezentációs szerepet is betölthetne.

A jövőben is nagy hangsúlyt kívánunk fektetni a kötelező nevelőszülői képzésekre, és az ország egész területén biztosítani kívánjuk az önálló szakmai működést.

■ CIVILEK A GYERMEKVÉDELMI RENDSZERÉBEN

Évek óta úgy tudjuk, olvassuk szaklapokban a külföldi példákkal alátámasztott elemzésekből sőt, olykor halljuk is kormányzati szintekről, hogy fontos a civil szféra megerősödése és különböző feladatellátásokba való bekapcsolódása, hogy az állami és vállalkozói szféra mellett nélkülözhetetlen a „harmadik pillér” egyensúlyozó, kontrolláló, hiánypótló vagy éppen kiegészítő funkciója.

Ha konkrétan feladatellátásról beszélünk, azaz különböző állami és önkormányzati feladatok átvállalásáról, a leggyakoribb érvek, amelyek elhangozhatnak a civil szervezetek mellett, azok a következők:

- Olcsóbb működtetés
- Rugalmasság szervezeti és működési struktúrákban egyaránt
- Szükségletekre fókuszáló, problémaorientált megközelítés
- Gyors reagálás
- Speciális igényű, akár kis létszámú csoportok szükségleteire való reagálás készsége
- Többletforrások bevonhatósága
- A feladat iránti magas szintű elkötelezettség

Így gondolta ezt az a maroknyi csapat is, akik a Fészek Egyesület alapítói voltak, de 1993-ban még nem állt rendelkezésre az a jogszabályi háttér, ami zöld utat adott volna a civilek feladat-

átvállalásának. Alapszabályukban ennek megfelelően tűzhatték ki céljaikat: érdekképviseletet, érdekvérvényesítést, közös programokat, rendezvényeket.

ők mindannyian gyakorló szakemberek, nevelőszülők voltak, az állami gyermekvédelem keretei közt dolgoztak, és olyan civilszervezetről álmodtak, amely átfogó és komplex megoldást tud nyújtani a gyermekek problémáira, helyben, személyesen és közvetlenül. Nem egy hierarchikus megaintézmény keretei közt, ahol a gyám esetleg nem is ismeri a gyámoltját és fordítva, ahol a segítő szakember „felügyelőként” lép be a szakmai folyamatokba, és ahol a gyermeket gondozó, és őt legjobban ismerő nevelőszülőnek van legkevesebb jogosítványa a gyermeket érintő döntések meghozatalában. Olyan szolgáltatásokat szerettek volna létrehozni, amelyek keretében az alapellátás és a szakellátás eszközei nemhogy megférnek egymás mellett, de segítik és kiegészítik egymást. Ahol a gyermeknek nem kell feltétlenül és sokszor szükségtelenül végigjárnia az intézményrendszer és a hivatali utak teljes skáláját, újabbnál újabb szakemberek bevonásával és közreműködésével. Ehelyett – ha lehetőség van rá – ugyanaz a szakmai csapat segítse őt, amelynek egy vagy több tagját már ismeri gyermek, elfogadja, bízik benne.

Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, valamint az 1997. évi CLVI törvény a közhasznú szervezetekről megteremtette azt a jogszabályi hátteret, amelynek révén civilszervezetek is lehetőséget kaptak a gyermekvédelem területén különböző állami és önkormányzati feladatok átvállalására, intézmények működtetésére. Sokan nagy örömmel fogadták a lehetőséget, mert úgy gondolták, civilként szakmailag és pénzügyileg is többet tudnak majd adni klienseiknek. Hogy a kollégák túlzott naivitása, tapasztalatlansága, vagy a lehetőségek nem megfelelő feltérképezése volt az oka, de kétségtelen, hogy a kezdeti várakozások nagyobbak voltak, mint amire az elkövetkező évek gyakorlata alapot adott volna. Azért persze, ha igazságosak akarunk lenni, azt is meg kell itt említenünk, hogy a Gyvt. 1997-ben olyan új ellátási formákat írt elő (pl. átmeneti gondozás: gyermekek átmeneti otthona, helyettes szülői ellátás), amelyek kialakításához, működtetéséhez, a finanszírozhatóság fenntartásához előzetes ismereteink, hazai tapasztalataink nem voltak. Azt sem lehetett előre reálisan felmérni, hogy törvény szándéka szerinti „feladatgazdák” mekkora hajlandóságot mutatnak majd ezeknek az ellátásoknak a kialakítására, vagy esetleg egy civilszervezet útján, feladat-ellátási szerződés alapján történő biztosítására. És talán az is érthető, hogy sokkal nagyobb adományozási potenciálra, támogató társadalmi környezetre, bevonható külső forrásokra számítottak, hiszen a törvényi lehetőség elvben adott volt. Az már más kérdés, hogy, mint utólag szembesültünk vele, nem volt még igazán hagyománya hazánkban az adományozásnak, és idővel a jogszabályok adta lehetőségek (igénybe vehető, elszámolható kedvezmények) is drasztikusan csökkentek.

A Fészek Egyesület 1998-ban kezdte meg „intézményeinek” működtetését, először az Örökbefogadó és Nevelőszülőkért Alapítvánnyal együtt, majd 1999-től önállóan. Állami és önkormányzati feladatokat vállalt át, és normatív állami támogatásra vált jogosulttá. Létrehozta Pest megye első, és mindmáig egyetlen

gyermekek átmeneti otthonát. Megkezdte a nevelőszülők képzését, majd később, a törvényi előírásoknak megfelelően akkreditáltatta képzési programját. A négyféle gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátás közül a nevelőszülői hálózat a legdinamikusabban fejlődő szolgáltatása az egyesületnek, amely 1999 óta folyamatosan bővül, úgy a nevelőszülők, mint az ellátott gyermekek és fiatalok számát illetően.

Sokat tanultunk az elmúlt évek során, a működtetés, az önálló gazdálkodás, a munkáltatói kötelezettségek ellátása közben. Sok-sok cél és feladat volt előttünk, amelyekből egy-egynek néha háttérbe kellett szorulnia. Nem könnyű változó feltételek mellett folyamatosan egyensúlyt tartani a szakmaiság és finanszírozhatóság ellentmondásai között. Még akkor sem, ha figyelembe vesszük mindazokat az előnyöket, amelyek a civilség velejárói, hogy a magunk gazdái vagyunk, önállóan döntünk a szakmai programunkról, és ha kell, rugalmasan tudunk reagálni a felmerülő problémákra, váratlan helyzetekre is.

Mi úgy gondoljuk, hogy sikerült megvalósítanunk azokat a szakmai célkitűzéseket, amelyekkel elindult az Egyesületünk. Néha egy-egy elképzelésnek, szakmai programnak prioritást, többlet-támogatást is tudtunk adni: legtöbbször saját erőből, időből, aktivitásból. Voltak nehéz időszakok, sokszor kellett megtapasztalnunk, hogy nem mindig a gyermekek joga és érdeke az elsődleges, olykor többet nyom a latban az önkormányzatok anyagi helyzete, és hogy mulasztások törvénysértés következmények nélkül maradhat, miközben egy civilszervezetnek többszörösen kell bizonyítania szakmai alkalmasságát, működése létjogosultságát, kompetenciáját és hozzáértését. A magunk részéről talán már elmondhatjuk, hogy mára sikerült kivívunk egyfajta *majdnemegyenrangú*-státuszt a hazai gyermekvédelem rendszerében, az önkormányzatokkal, állami és önkormányzati fenntartású gyermekvédelmi intézményekkel való közös munkában. Együttműködésekről talán még nem minden esetben beszélhetünk, hiszen annak alapvető követelményei lennének: egyenrangú partneri viszony, egyenlő esélyek és feltételek.

A civilek szerepvállalását sajnos az utóbbi évek jogszabályváltozásai is egyre csak nehezítik, sőt, lassan kimondhatjuk, el lehetetlenítik. Az állami fenntartású intézmények egyre nagyobb prioritást kapnak a civilekkel szemben, miközben elvárás, hogy a civil fenntartású intézmények az állammal megegyező módon működjenek (pl. bérezési rendszer). Különbség azért persze van, mégpedig az, hogy egy civilszervezet mögött nincs állami garancia, nem mehet csődbe, vagyis pont fordítva, csődbe mehet, segítségre nem számíthat. A folyton változó jogszabályi feltételek pedig egyre inkább tervezhetetlenné teszik a működést, és szűkítik a civilszervezetek mozgásterét. Az energiáink jelentős részét leköti az átvállalt feladatok megvalósítása, és mögötte lassan elszorvad a valódi civil működés, az a fajta érdekképviselet, ami jellemezte az Egyesület tevékenységét éveken keresztül. De talán ennél is nagyobb probléma, hogy a civilszervezetek összefogása és közös érdekeinek érvényesítése is még mindig, vagy egyre inkább fejlesztendő terület. 1997-ben talán még a legpesszimistábbak sem fogadtak volna arra, hogy közel 10 év múlva is még csak itt - vagy mondhatjuk úgy is, már újra itt tartunk.

Az egyesület tevékenysége, munkája számokban

A nevelőszülői hálózat fejlődése:

Év	Nevelőszülők száma	Gondozottak száma összesen	Utógondozottak	Érkezett gyermekek	Távozott gyermekek
1999	15	47	4	22	20
2000	50	55	8	10	2
2001	86	108	7	68	15
2002	114	146	19	61	23
2003	153	200	20	74	20
2004	230	266	23	84	18
2005	229	294	24	57	29
2006 *	245	292	22	45	47

*: 2006. augusztus 28-áig beérkezett adatok alapján.

Tárgyév december 31-éig, illetve 2006. augusztus 28-áig gondozás alatt álló gondozottak életkora:

Év	0-6 év	6-14 év	14-18 év	18-24 év
2001	29	50	22	7
2002	40	61	26	19
2003	66	92	22	20
2004	92	113	38	23
2005	105	141	22	24
2006 *	112	128	30	22

*: 2006. augusztus 28-áig beérkezett adatok alapján.

Nevelt gyermekek száma 2006-ban területi lebontásban:

Régiók	Gondozottak száma
Tisza-ékcske	144
Abony és környéke	70
Érd és környéke	21
Budapest és Tápiószecső	57

Az adatok a 2006. augusztus 28-ai állapotokat tükrözik.

Nevelt gyermekek megoszlása a nevelőcsaládokban a 2006-ban:

Nevelt gyermekek száma:	Családok száma:
1	30
2	32
3	26
4	20
5	5
6	2

Az adatok a 2006. augusztus 28-ai állapotokat tükrözik.

A nevelőszülői hálózattól kikerült gondozottak:

Év	Össz.	Hazagondozott	Örökbeadott	Utógondozói ellátása megszűnt	Szakellátáson belüli és egyéb
2001	15	5	0	4	6
2002	23	11	2	4	6
2003	20	2	0	7	11
2004	18	6	1	0	11
2005	29	12	3	5	9
2006 *	46	10	1	0	35

* 2006. augusztus 28-áig beérkezett adatok alapján.

Hagyományokra építve

■ 2006. MÁJUS 9-ÉN A FÉSZEK EGYESÜLET TISZAKÉCSKEI CSOPORTJÁNÁL MEGTARTOTT CIVIL FÓRUM ANYAGA¹

A FÉSZEK Egyesület Tiszakécskei Csoportja 2001 óta működik, akkor egyesült az érdi Fészek Egyesülettel az a 3 család, akik a Bács-Kiskun Megyei TEGYESZ-ből váltak ki. Az elmúlt időszakban dinamikusan fejlődött, hiszen a térségben történelmi hagyománya van a nevelőszülőségnek, ennek nyomai a helyi helytörténeti anyagban fellelhetők.

Jelenleg 53 család működik hagyományos nevelőcsaládként a környező öt településen (Tiszakécske 40 családban 104 fő gyermek; Kocséron 8 családban 20 fő gyermek; Lakiteleken 2 családban 4 fő gyermek; Kecskeméten 2 családban 4 fő gyermek, Kiskunfélegyházán 1 családban 3 fő gyermek). Egy családban átlagosan 2,5 fő gyermekvédelmi gondoskodásban lévő gyermek nevelkedik, ha a saját gyermekeket is figyelembe vesszük átlagban 3,6 fő.

A gyermekek megoszlása a TEGYESZEK szerint (2006. 04. 30-ai állapotnak megfelelően)

- Pest megye – 78 fő (58%)
- Főváros – 50 fő (37%)
- Bács-Kiskun megye – 7 fő (5%)

A FÉSZEK Egyesület Tiszakécskei Csoportjának fejlődése 2001-2006 között az alábbi módon alakult:

Év:	Induló létszám:	Érkezett gyermek:	Távozott gyermek:	Összesen az évvégén:
2001	14 fő	29 fő	3 fő	40 fő
2002	40 fő	35 fő	13 fő	62 fő
2003	62 fő	36 fő	1 fő	97 fő
2004	97 fő	43 fő	12 fő	128 fő
2005	128 fő	15 fő	8 fő	135 fő
2006	135 fő	5 fő	5 fő	135 fő

A fenti táblázatból is jól látható, hogy a 2002-2004 év közötti időszakra tehető a legtöbb **gyermek kihelyezése**. Ebben az időszakban nagyobb számban történt a nevelőszülők kiképzése, hiszen ekkor egy csoportban 20 főt képezhettünk (azóta ez 15 fő) és két csoportra való jelentkező is volt. A kihelyezett gyermekek szükségleteinek kielégítése fontossá tette a megfelelő szakemberek mellérendelését az adott feladatnak, hiszen a nevelőszülők annak ellenére, hogy elvégzik a FIKSZ tanfolyamot, komoly, naprakész tudással rendelkező segítőköt igényelnek.

A rendszerünkben gyerekek eddig az alábbi okok miatt távoztak: (2001 és 2006 04.30-ai állapot)

- Hazagondozódtak a vér szerinti családjukba – 29 fő
- Örökbe adhatóvá váltak és örökbe fogadták őket – 5 fő
- Gondozási hely módosításként másik nevelőszülőhöz kerültek – 2 fő
- Gondozási hely módosításként gyermekotthonba kerültek – 6 fő

Ok/év	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Össz.:
Haza-gondozódtak	3 fő	11 fő	-	6 fő	4 fő	5 fő	29 fő
Örökbe-mentek	-	2 fő	-	1 fő	2 fő	-	5 fő
Másik nevelőszülő	-	-	1 fő	1 fő	-	-	2 fő
Gyermekotthonba	-	-	-	4 fő	2 fő	-	6 fő

A nevelőszülő, a gyermekvédelmi rendszer egyik „szolgáltatójaként”, addig hivatott a hozzá helyezett gyermekek nevelését végezni, amíg arra szükség van és erről az illetékes gyámhivatal másképp nem rendelkezik, illetve/vagy a gyám maga nem kéri felmentését.

A hazagondozott 29 fő a 2-3 hónaptól 4 évig terjedő időszakig volt a rendszerünk tagja. Akik hosszabb időt töltöttek nálunk külföldi állampolgárságú gyermekek voltak; akik csupán pár hónapot, Pest megyeiek.

Az örökbe adott gyermekek közül 3 fő fővárosi 2 fő Bács-Kiskun megyei illetőségű.

Másik nevelőszülőhöz abban az esetben kerültek gyermekek, ha pl.: azt szerettük volna elérni, hogy közelebb legyen egy adott iskolához.

Gyermekotthonba azok a speciális szükségletű gyermekek kerültek, akiknek gondozását, de főként fejlesztését a nevelőszülő saját lakókörnyezetében nem tudta, az adott szolgáltatás hiányában biztosítani. Róluk sajnos csak később, már a nevelőszülőhöz kikerülve derült ki a speciális szükséglet.

A kihelyezett gyermekek kor szerinti megoszlása jól mutatja, hogy a közoktatási intézmények mely szintjét vesszük igénybe az adott településen.

¹ Az anyag elkészítésében részt vett: Kurucz-Anka Mária, Anka Vincéné, Urbáné Tólas Mária nevelőszülői tanácsadók, Katonáné Újszászi Katalin családgyondozó, összeállította: Rádiné F. Hegedűs Terézia, nevelőszülői tanácsadó.

Év/int.				Alapfok		Középfok		Munka:	Összesen:
	Otthon	Bölcsőde	Óvoda	Ált. iskola	Eltérő tantervű	Szakiskola	Középiskola		
0-3	26	4	-	-	-	-	-	-	30 fő
3-7	3	-	23	1	-	-	-	-	27 fő
7-11	1	-	1	30	7	-	-	-	39 fő
11-15	-	-	-	20	9	-	1	-	30 fő
15-18	-	-	-	1	1	2	2	-	6 fő
18 fölött	-	-	-	-	-	-	2	1	3 fő
Össz:	30 fő	4 fő	24 fő	52 fő	17 fő	2 fő	5 fő	1 fő	135 fő

– A fenti táblázatból kitűnik, hogy „fiatal” szervezetről van szó, hiszen nagyon kevés még az utógondozott. Pest megyében a megszüntetett Gyermek- és Csecsemőotthonok miatt sok újszülött gyermeket kaptunk, akik jelenleg a nevelőcsaládban tartózkodnak még.

– Egy óvodai csoportra való gyermek van az Egyesületünk-nél és két osztályra való általános iskolás.

• **Sajátos nevelési igényű gyermekek aránya az alábbi százalékos megoszlásban és szempont szerint:**

- 0-3 éves korú gyermekek ⇒ 14%
- tartósan beteg gyermek ⇒ 13%
- tanulásban akadályozott gyermek ⇒ 19%
- a fennmaradó normál ellátású gyermek ⇒ 54%-át teszi ki a csoportunk összlétszámának.

A sajátos nevelési igényű gyermekek szükségleteinek kielégítése igényli a minőségi munka egyik szegmensét, miszerint a pszichológus, fejlesztő pedagógusok, kineziológus, nevelőszülői tanácsadók állnak rendelkezésre. Tiszakécskén a Móricz Zsigmond Oktatási Intézményen belül működő Pedagógiai Szakszolgálat által vehetik igénybe az arra rászoruló gyermekek a számukra szükséges és megfelelő fejlesztést: mozgásterápia, korai fejlesztés, logopédia, gyógyújszás, fejlesztő pedagógia.

A nevelőcsaládokba történő kihelyezéseknél – főként, ha tudjuk, a korrekt tájékoztatás következtében megtudhatjuk előre – maximálisan figyelembe vesszük az adott település ilyen irányú lehetőségeit.

• **Kihelyezett gyermekek eloszlása státuszuk szerint:**

- ideiglenesen elhelyezett ⇒ 7 fő – 5%
- átmeneti nevelésbe vett ⇒ 119 fő – 89%

– tartós nevelésbe vett ⇒ 6 fő – 4%

– utógondozottak ⇒ 3 fő – 2%

A kapcsolattartás helyzetükből adódóan elsősorban az átmeneti nevelt gyermekeknél jellemző. Nyilvánvalóan rendszeresen a vér szerinti szülők jönnek, de van 6 fő nagymamánk, aki szintén rendszeresen látogat összesen 15 fő unokát.

A testvéri kapcsolattartás gyakori nálunk, hiszen több nagy létszámú testvérpárunk van, akiket nem tudunk egy családban elhelyezni. Heti rendszerességgel találkoznak, együtt ünnepelnek születés- és névnapokat, a nevelőszülők vigyáznak egymás gyermekeire. Az elmúlt évben hazagondozott kislány havonta visszajár az édesapjával a féltestvéreikhez. Kéthavonta egy kamasz kislányt visz a nevelőszülő a Vakok Intézetében élő bátyjához. A fővárosba egy hármastestvérpárt hord fel havonta egyszer a nevelőszülő, havonta egyszer a vér szerinti szülő utazik le.

A FÉSZEK Egyesület Tiszakécskei Csoportja nevelőszülőinél élő gyermekek 61,5%-ának van valamilyen módon kapcsolattartása.

A fővárosi TEGYESZ-től a távolság miatt eleve csak olyan gyermeket kapunk és fogadunk, akiknek nincs vagy a hetinél ritkább a kapcsolattartásuk.

• Tartós nevelt vagy nincs kapcsolata ⇒ 6 fő rendelkezik tartós nevelésbe vételéről jogerős határozattal; 3 fő utógondozott nagykorú; 4 főnek a gyermekek érdekében az illetékes Gyámhivatal letiltotta a kapcsolattartását; 2 főnek per alatt áll a kapcsolattartási jog megítélése; a fennmaradó 21 főből főként 3-4-es testvérpárjaink vannak, akiket nehéz már örökbe adni koruknál fogva is; 2 fő down-szindrómás; néhányan gyermekotthonból egyesített testvérpárok erős mentális retardációval, fogyatékossgal.

Kapcsolattart. sűrűsége TEGYESZ illetékessége	2 hetente	2 havonta	Negyed-évente	Börtön-kapcsolat	TN-nincs kapcsolat*	Külföldi állampolgárság	Összesen	+ Időszakos	+ Testvértárs-kapcsolat	
Főváros	3 fő	9 fő	6 fő	2 fő	5 fő	23 fő	2 fő	50 fő	4 fő	9 fő
Pest megye	4 fő	40 fő	4 fő	8 fő	8 fő	13 fő	1 fő	78 fő	5 fő	10 fő
Bács-Kiskun	-	5 fő	-	2 fő	-	-	7 fő	3 fő		
Összesen:	7 fő	54 fő	10 fő	12 fő	13 fő	36 fő	3 fő	135 fő	12 fő	19 fő

NEVELT GYERMEKEK MEGOSZLÁSA A NEVELŐCSALÁDBAN:

Nevelt gyermekek száma:	Családok száma:
0 gyermek	6* családban
1 gyermek	5 családban
2 gyermek	14 családban
3 gyermek	15 családban
4 gyermek	10 családban
5 gyermek	1 családban
6 gyermek	2** családban

* A családok ebben az évben kaptak működési engedélyt és nincs még náluk kihe-lyezett gyermek.

** Az egyik családot örököltük Bács-Kiskun megyétől, a másik családba pedig test-vérek kerültek be utólag.

SAJÁT GYERMEKEK MEGOSZLÁSA A NEVELŐCSALÁDBAN:

Saját gyermekek száma:	Családok száma:
0 gyermek	21* családban
1 gyermek	12 családban
2 gyermek	14 családban
3 gyermek	6 családban

• A FÉSZEK Egyesület Tiszakécskei Csoportja külön szerve-zetként is működik, az Érddel történő fúzió óta Tiszaparti Kuc-kó Egyesületként. Ez a szervezeti megoldás ad lehetőséget arra, hogy önállóan készítsünk pályázatokat, amelyek segítik a köz-vetlen környezetünkben működő nevelőszülők tevékenységét. Ilyenek pl.: fejlesztő játék kölcsönzés, Szülősegítő Klub működ-tése, FI-MO-TA továbbképzések, stb.

A nagyobb létszámú nevelőszülői csoport együtt lehetővé te-szi, hogy olyan közösségi programokat szervezzünk, ahol min-denki kikapcsolódhat, beszélgethet, megoszthatja nevelési ta-pasztalatait, együtt játszhat nevelt és saját gyermekével. Rend-szeresek a Családi napok, ahol együtt főzünk, a gyerekeknek versenyjátékokat, kézműves foglalkozásokat tartunk; van lehe-tőség lovaskocsikázásra, pónilovaglásra, stb. Közkedveltek a kö-zös kirándulások, amelyeket már az ország minden tájára szer-veztünk, de voltunk együtt a Fővárosi Állatkertben, Vidámpark-ban és a Nagycirkuszban is.

Kimondottan a felnőttek kikapcsolódását szolgálják az ún. Nevelőszülői bálók, amelyeken a vállalkozó kedvű szülőkkel együtt adunk elő különféle humoros műsorokat, vacsorázunk, táncolunk, de a közös játékoknak (házaspárbaj, kukoricamor-zsoló, pattogatott kukorica fűző, alma hámozó, sörívő, lufi fújó verseny) is nagy sikerük szokott lenni.

* A 21 családból kettő van olyan, akinél egyáltalán nem is volt saját gyermek: az egyik-nél nem született, a másiknál nemsokára születni fog. A 19 családban már nagyok, önál-ló életet élnek a gyermekek, de a szülőkben még van annyi tenni akarás, erő és egészség, hogy nevelik másnak a gyermekét. Ehhez a témához kapcsolódik a Család Gyermek Ifjú-ság szakmai folyóiratban megjelent cikk „Nevelőszülőség és motivációk” címmel XIV. év-folyam 2005/3 szám 43. old.

Nagy hangsúlyt fektetünk az adományok gyűjtésére és osztá-sára, amelyek főként ruhaadományokban, mosópor akciókban jelennek meg, de előfordult már laminált parketta adomány is.

Rendszeres foglalkozásként működik a gyermekek körében a tánc mint közösség- és mozgásfejlesztő program. Mára már három korcsoportban táncolnak a gyermekek és különféle ren-dezvényeken lépnek fel nagy sikerrel.

Két éve kezdtük meg a gyermekek nyári üdültetését, amely egyben a nevelőszülők pihentetését is szolgálja. Nagyon fárasztó, de egyben roppant felemelő, tanulságos eltölteni egy-egy he-tet nevelőszülői tanácsadóként a nevelt gyermekekkel.

Hazafelé Nevelőszülői Hálózat

■ RÖVID TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

A Nevelőszülői Hálózat működtetésének szükségességét a Budapest, XX. kerületében gyermekvédelemben és a szociális ellátás területén dolgozó munkatársak saját munkájuk során tapasztalták.

Pesterzsébet a fővárosban elsők között hozta létre a gyermekvédelmi törvény által nevesített gyermekvédelmi alapellátásokat. Kerületünkben a már eddig is jól működő gyermekek napközbeni ellátását, oktatását biztosító bölcsődék, óvodák, iskolákon kívül 1997-től fokozatosan gyermekjóléti szolgálat, gyermekek átmeneti otthona, helyettes szülői hálózat, családi napközi és házi gyermekfelügyelet is működik.

Az elmúlt öt év során a gyermekvédelemben dolgozó munkatársak minden törekvése ellenére a veszélyeztetett gyermekek, a védelembe vett és a családjából ideiglenes hatállyal elhelyezett, illetve átmeneti nevelésbe vett gyermekek száma folyamatosan nőtt. A családjából kiemelt gyermekek többsége a Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat által fenntartott befogadó otthonba, majd lakásotthonokba, illetve a "volt csecsemőotthonokba" kerültek.

A családból való kiemelés, az otthontól való elszakadás veszteség, a gyermek elveszíti a családját, otthonát, környezetét, biztonságát. Talajvesztettség állapotába kerül. Csalódik a szülőben, mert nem nyújtotta számára az otthont, amire szüksége lett volna. Ha egy gyermeket mindenképp el kell választani vér szerinti családjától, akkor lehetőséget kell számára biztosítani, hogy családpótló ellátásban részesüljön. Egy-egy nevelőcsalád optimális otthont tud nyújtani számukra. Ezzel pedig biztonságos érzelmi közelséget adhat. Ennek megoldására a gyermekvédelemben és a hajléktalan ellátásban dolgozó munkatársak közös elhatározásából hoztuk létre a **Hazafelé Közhasznú Alapítványt**.

Pesterzsébet Önkormányzata a kerületben élő hajléktalan emberek ellátását a **Keresztény Advent Közösség** által ellátott nappali melegedőben biztosítja. A nappali melegedő munkatársainak többsége a Keresztény Advent Közösség tagja. A hajléktal nem rendelkező emberekkel nemcsak a kerületben, hanem a főváros minden pontján folyamatos kapcsolatot tartanak, a főváros hajléktalan ellátásának aktív résztvevői, a téli hónapokban naponta tejáratuk van. A hajléktalokkal folytatott beszélgetésekből tudják, hogy a hajléktalanok között szép számban vannak olyan fiatalok, akik állami gondoskodásban nőttek fel, onnan kikerülve, családi, baráti kapcsolatok hiánya következtében váltak hajlék nélkülivé. Születendő gyermekeik egy része jelenleg is állami gondoskodásban él, többségüknek gyermekeivel kapcsolata az évek során megszakadt.

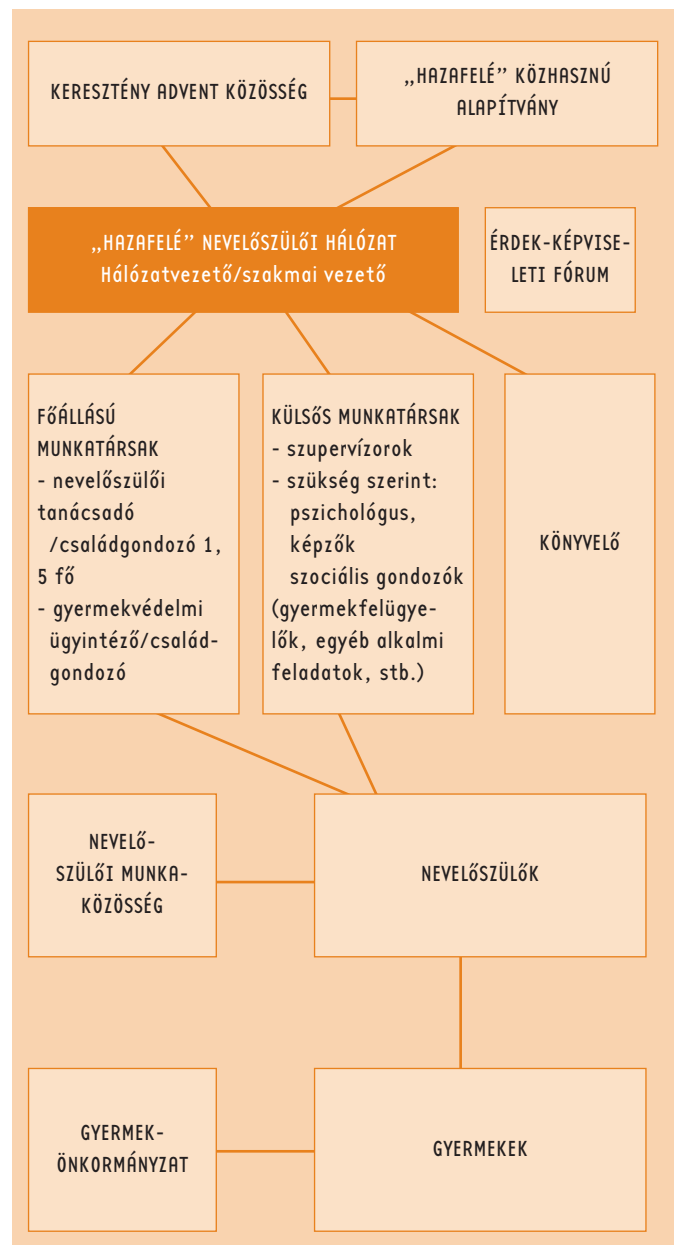
A Keresztény Advent Közösségnek már ezt megelőzően is volt Gyermekotthona és Nevelőszülői Hálózata Nágocson, a Reménység Alapítvánnyal közös működtetésben. A Pesterzsébeti Hajléktalan Nappali Melegedő üzemeltetése során érezték szükségességét egy hasonló nevelőszülői hálózat működtetésének a fővárosban.

A fentiek értelmében a **Keresztény Advent Közösség** (mint

Fenntartó) és a **Hazafelé Közhasznú Alapítvány** (mint Működtető) közös összefogásával, valamint a Reménység Alapítvány anyagi, erkölcsi, szakmai támogatásával jött létre a "Hazafelé" Nevelőszülői Hálózat.

A **Hazafelé Nevelőszülői Hálózat** 2002. október 1-jével kapta meg működési engedélyét. Az első gyermekek kihelyezésére 2002 decemberében került sor, azóta folyamatosan érkeznek a gyermekek a nevelőcsaládokhoz. Jelenleg 36 nevelőcsalád, 74 gyermek ellátására képes.

■ SZERVEZETI FELÉPÍTÉS

STATISZTIKAI ADATOK A GYERMEKEKRŐL

Hálózatba érkezések / távozások alakulása

Év	Érkezés	Távozás	Létszám
2002	5	-	5
2003	27	5	27
2004	21	6	42
2005	14	10	46
2006.07.31.	12	8	50

Távozások okai:

Más intézménybe, vagy más fenntartó nevelőszülőjéhez kerültek

Örökbeadás történt

Visszakerültek vérszerinti családba

Nagykorúság elérésekor ellátása megszűnt

Utógondozói ellátásban részesül

A nevelőszülő más működtetőhöz távozott

Kihelyezések TEGYESZ-ek szerinti megoszlása (2006. július 31-ei állapot)

Megnevezés	Kihelyezettek száma (fő)
Fővárosi TEGYESZ	45
Pest Megyei TEGYESZ	2
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei TEGYESZ	1
Veszprém megyei TEGYESZ	2
Összesen	50

Korcsoportok szerinti megoszlás (2006. július 31-ei állapot)

Korcsoport	Létszám (fő)
0-3 éves	11
3-6 éves	8
6-10 éves	15
10-14 éves	9
14-18 éves	3
18 - felett	4
Összesen	50

A gyermek kihelyezéseknél a következő elveket vesszük figyelembe

- Minden esetben a gyermekhez keressük a nevelőszülőt.
 - A családban nevelkedő gyermeknél korban kisebb kerüljön a családba.
 - Az előző és a következő gyermek kihelyezése közötti időtartam lehetőleg egy gyermek kihordásának időtartamát érje el (9 hó).
 - Egyszerre több gyermek kihelyezése csak testvérek esetében lehetséges.
 - Intézményből 12 évesnél nagyobb gyermek ne kerüljön nevelőszülőhöz.
 - A nevelőszülő nem folytathat helyettes szülői tevékenységet: ez a hálózathoz való csatlakozás egyik feltétele.
- Természetesen ezektől a szempontoktól el lehet térni, ha:
- a gyermek érdeke mást kíván,
 - az élet mást produkál, másra van szükség,
 - a nevelőszülő el tudja látni az adott feladatot,

• a hálózat megfelelő segítséget tud adni a speciális problémákhoz, megoldásokhoz.

A 2005. évben több alkalommal eltértünk az alapelvektől: serdülő gyermek, baba-mamás elhelyezés, stb. sem a vér szerinti családjukból, sem a gyermekotthonból kikerülő serdülő gyermekek, fiatalok nem tudtak beilleszkedni a nevelő családba, így fél – egy év elteltével elkerültek onnan.

A Hálózat gazdasági érdeke azt kívánná, hogy minden férőhelyet töltsünk be. Azonban a szakmai szempontok bizonyítják, hogy nem lehet az a cél, hogy mindenáron feltöltsük a hálózatot. Tudni kell mérlegelni, hogy mit bír el a nevelőszülő, mit tud felvállalni a hálózat. Súlyos problémás eseteket csak abban az esetben szabad magunkra vállalni, ha a hálózat ilyen irányú feltételei adottak ahhoz, hogy ezekkel megbirkózzon, mivel a nevelőszülők, illetve a szakemberek túlterhelése hosszabb távon a szakmaiság komoly sérüléséhez vezethet.

■ ESETEGYESBESZÉLÉS

Az esetmegbeszélő csoportok működtetését igen fontosnak tartjuk, úgy gondoljuk, hogy a nevelőszülők igen sokat tudnak segíteni egymásnak a gyermekek nevelése során felmerülő problémák megoldásában. Jelenleg két csoport működik: a Budapesti nevelőszülők csoportja és a Pest megyében élő nevelőszülők csoportja, mindkettő havi egy alkalommal. A csoportok munkájában csoporttagként részt vesznek a Hálózat munkatársai is.

Az esetmegbeszélő csoportokon a felmerülő esetek a következő körökből kerülhetnek ki:

- Én és a nevelt gyermek
- Én és a nevelt gyermek vér szerinti családja
- Én és a nevelőszülő mint szakma, hivatás
- Én és más nevelőszülők
- Én és a Hálózat
- Én és a hivatalok

Magánéleti, személyes problémák, családi konfliktusok köré kizártuk az esetmegbeszélőből, ha e témában merül fel eset, azt egyéni konzultáció keretei közé, illetve szaksegítséghez irányítjuk. Mindez, valamint a csoportok összetétele és létszáma lehetővé teszi az elmélyült csoportmunkához szükséges bizalom teli légkör kialakulását. Mindkét csoportban a felmerülő esetek lefedik a fenti témaköröket, igazi, komoly, őszinte esetek és megbeszélések történnek. Az esetmegbeszélő igen komoly szakmai személyiség fejlesztő erővé válhatott. Az esethez és a csoport számára egyaránt a szakmai kompetenciák fejlődéséhez, a megterhelő helyzetek kreatív megoldásához, kezeléséhez segít hozzá.

Az esetmegbeszélő kielégíti a résztvevők azon igényét is, hogy megismerjék egymás gyakorlatát, képet kapjanak más nevelőszülők módszereiről, nevelési elveiről. Az esetmegbeszélő gyakran esetkonferenciaként is működik, amennyiben a megjelentek mintegy beszámolnak egymásnak arról, hol is tartanak, hogyan is működnek egy – egy szakmai helyzetben.

Fontos kiemelni a Hálózat munkatársainak elköteleződését az esetmegbeszélő csoportok mellett. Minden kolléga a csoport munkájában való részvételével, fontos szakmai szempontokkal

gazdagítja az esetfeldolgozásokat, mindenkor egyenrangú partneri viszonyban az esethez. Mindez a FIKSZ nevelőszülő képzési programban is megfogalmazott 5. kompetencia („Szak-képzett csapat tagjaként dolgozni”) erősítését is szolgálja. Az esetmegbeszélő csoport lehetőséget ad szervezeti kérdések megbeszélésére, valamint a Hálózat egységes szakmai szemléletének formálására is kiváló lehetőséget jelent.

A nevelőszülőségben átélt folyamat (befogadástól a gyermek haza-helyezéséig, esetleg az elhelyezése megváltoztatásáig) minden lépése nyomon követhető, az egyes konfliktus helyzetek megoldási lehetőségei is széles skálán jelennek meg. A konkrét eseteken keresztül a befogadó családok ismeretei is gyarapodnak azáltal, hogy rátekintést nyernek olyan hatósági eljárásokra, lélektani történésekre, pedagógiai megközelítésekre is, amelyek az adott helyzethez eljuttatják a résztvevőket a jobb megértésig és átélésig egyaránt.

A nevelőcsaládok őszintesége, a nehéz helyzetekben megfogalmazott bizonytalanságaik arra inspirálják a csoport tagjait, hogy minél hatékonyabb segítséget nyújtsanak egymásnak. Azaz, hogy közösen gondolkodnak a konfliktus helyzetek megoldása érdekében, egymás segítségén túl, saját viselkedési stratégiáik is fejlődnek. A csoport, a dinamikai történéseket illetően érett csoportként működik, amelyben támogató, ugyanakkor kritikus visszajelzések is megjelennek.

Egyéb hozadékként az is megemlíthető, hogy a nevelőcsaládok a mindennapokban is szoros kapcsolatban állnak, egymást segítik a mindennapok szervezésében.

Fontosnak tartjuk, hogy a nevelőszülők folyamatosan éljenek ezzel a lehetőséggel, hiszen az eddigi tapasztalatok alapján számos, a nevelőszülősséggel kapcsolatos problémát, kérdést, dilemmát sikerült az eltelt időszak alatt megbeszélni. A teljesség igénye nélkül néhány példa:

- Várakozás a gyermekkivételre.
- A nevelt gyermekhez való helyes érzelmi kötődés, elengedés.
- A nevelőszülői családban a gyermek helyének, szerepének megtalálása, testvérféltékenység kezelése.
- A nevelt gyermek kultúrájának, szokásainak elfogadása.
- A nevelt gyermek vér szerinti családjával való partnerség, előítéletek feloldása, pozitív mintaadás a gyermeknevelésben, visszagondozás segítése.
- A nevelőszülők egymáshoz való viszonya, együttműködés, egymásnak pozitív mintaadás.
- A szervezethez tartozás, szerepek a hálózat egyéni arcultának kialakításában, színvonalas szakmai szemlélet kialakítása, fenntartása.

A nem szabályozott kapcsolattartások okai:

Örökbeadásra vár: 2 fő

A szülő nem fellelhető: 3 fő

Önjogúvá vált utógondozói ellátott: 4 fő

■ KAPCSOLATTARTÁSOK RÉSZTVEVŐI

Az **intézményi kapcsolattartásokon** (a *-gal jelezett három kivételével) minden alkalommal jelen van a Hálózat **családgon-dozója**, akinek **feladata** több szintű:

Szülő(k) Nevelt gyermek	Szülő(k) Testvérek Nevelt gyermek	Testvér Nevelt gyermek	Rokon Nevelt gyermek	Szülő Előző neve- lőszülő Nevelt gyermek
-------------------------------	--	------------------------------	----------------------------	--

- kezdeti, illetve működés közbeni nehézségek leküzdésében segítség (szülő félelme, szégyenérzete, eltérő értékrendje, stb.),
- a vér szerinti szülők, hozzátartozók számára a keretek, szabályok közvetítése,
- a gyermek és vér szerinti szülője közötti feszültségek kezelése,
- a vér szerinti és nevelőszülők közötti kapcsolat építése, feszültségek oldása, esetenként konfliktuskezelés,
- amennyiben a hazagondozás nem lehetséges, a folyamatos és rendszeres együttműködés fenntartása.

Fontos tapasztalat, hogy a vér szerinti szülők gyakran magukra maradnak problémáikkal, ezért a családgondozás számukra nélkülözhetetlen. Ezért a Hálózat családgondozójának feladata igen gyakran a segítő intézmények közötti együttműködés felépítése.

A szülők eleinte nem tudják „megközelíteni” gyermeküket

(különösen akkor, ha hosszabb ideig voltak távol a gyermektől). A helyszínen lévő szakember feladata, hogy a közeledést segítse, közvetítő legyen gyermek és vér szerinti szülője, valamint a nevelőszülő között.

Az eltelt időszak tapasztalatai alapján akkor valósulhat meg a gyermek vér szerinti családjába történő visszagondozás, ha kialakul a nevelő és vér szerinti szülő közötti bizalmi kapcsolat, illetve a segítő intézmények szakemberei megfelelően támogatják, segítik a vér szerinti szülőket élethelyzetük megváltoztatásában.

Azokban az esetekben, ahol semmilyen lehetőség nincs a visszagondozásra, a cél a gyermek és vér szerinti szülője közötti rendszeres kapcsolat kialakítása, az, hogy a gyermek jól ismerje múltját, és egészségesen viszonyulhasson élethelyzetéhez.

Különleges jelleget képvisel a **testvér kapcsolattartás**. A testvérek között a családi kapcsolatok újra megérzése minden alkalommal láthatóan pozitív élményt jelent a gyermekek számára. Örülnek egymásnak, szeretettel közelednek a másikhoz, apróbb ajándékokkal kedveskednek. Lehetőség nyílna arra is, hogy a testvérek iskolai szünetekben egy helyen töltsék idejüket. Ezen alkalmak jó alapot biztosítanak a testvér kapcsolatok még szorosabbá fűzéséhez.

Családnál történő **kapcsolattartások** esetén a kapcsolattartás szabályainak betartatása a vér szerinti szülővel különösen

A KAPCSOLATTARTÁSOK TAPASZTALATAI:

Kapcsolattartás helyszínei, gyakoriságuk

Intézményben* (Gyermekjóléti Szolgálatoknál, Gyermekek Átmeneti Otthona)		Nevelőszülő Otthonában		Vér szerinti szülő otthonában		Nincs kapcsolattartás szabályozva	
34 gyermek		4 gyermek		3 gyermek		9 gyermek	
Havi 2 alkalom	Havi 1 alkalom	Havi 1 alkalom		Havi 1 alkalom	Nevelőszülő és szülő egyeztetése alapján		Gyermek döntése alapján

* 31 gyermek a Bp. XXI. kerületi Gyermekjóléti Központ helyiségében,
1 gyermek a Bp. XV. kerületi Gyermekjóléti Központ kapcsolatügyelete keretében
1 gyermek a Bp. XVIII. kerületi Egyesített Gyermekjóléti Szolgálat Gyermek Átmeneti Otthonánál
1 gyermek a Várpalotai Gyermekjóléti Szolgálatnál

nehéz. A kapcsolattartás nem hivatalos helyszínen, kötetlenebb jelleggel zajlik, emiatt előfordul, hogy a vér szerinti szülők visszaélnék a lehetőségekkel, magatartásuk nem minden esetben segíti a kapcsolat pozitív alakulását. Ezért szükséges az, hogy a nevelőszülői tanácsadó eleinte rendszeresen, majd alkalmanként segítse/ellenőrizze a kapcsolattartást.

Problémák, amelyek a kapcsolattartások során előfordultak:

- a szülő rendszertelenül jelent meg a kapcsolattartásokon,
- a szülő egyáltalán nem jár kapcsolattartásra,
- a szülő egyáltalán nem tartja be a határozatban foglalt időpontokat, helyszínt,
- a szülő nem tartja meg az időhatárokat (pl. rendszeresen, sokat késik, a végidőpontot kitolja, stb.)
- a szülő valótlan vádakkal illeti a nevelőszülőt, szakembereket, Hálózatot, feljelentések sorozatát kezdeményezi,
- a szülő, munkaidő beosztása miatt nem tudja tartani a határozatban megadott időpontokat, emiatt ettől eltérő módon szervezik meg a kapcsolattartást.
- a nevelőszülő rendszeresen késve érkezik.
- a FIKSZ képzésen megtanultak ellenére a nevelőszülő hozzáállása nem volt megfelelő a kapcsolattartás fontosságához.

Pozitív tapasztalatok az évek során:

- hosszú idő után sikerült a kapcsolattartásról elmaradt szülő, gyermekkel való találkozásait rendszeressé tenni,
- szülő kommunikációjában megjelent, hogy szeretne gyakrabban találkozni gyermekeivel,
- több gyermek esetében nagyon pozitív kapcsolat alakult ki szülő és gyermeke között,
- szülő kezdeti önsajnálátát – pozitív megerősítéssel, illetve segítő hozzáállással - sikerült átformálni, a szülő saját sorsáért felelősebben gondolkodóvá vált,
- a nevelőszülővel való folyamatos beszélgetések, szakmai tanácsadások nyomán sikerült számos esetben előítéletektől megszabadulni, segítő attitűdöt kialakítani.
- sikerült a nevelőszülőknél olyan hozzáállásokat lefaragni, hogy a nevelt gyermek szülőjét is ellátni, a mintaadáson kívül is „nevelni” akarják.

■ ÉRDEKKÉPVISELET

Érdekképviseleti Fórum: 2004 nyarán alakult meg a törvényi szabályozásnak megfelelően. Célja a Hálózatban ellátottak érdekvédelme. Talán munkánkat jellemezheti az, hogy az eltelt időszak alatt egyetlen esetben sem fordult elő, hogy vizsgálatot kelljen indítaniuk.

Gyermekönkormányzat: 2004-ben alakult meg, kezdetekben munkájukat a nevelőszülői tanácsadó segítette.

Jelenleg megfogalmazott fő feladatai:

- gyermekprogramok szervezése,
- segítségnyújtás a hálózati, szülői munkaközösségi, alapítványi programokban,
- kapcsolatok a gyermekek között, ennek erősítése,
- kamaszok számára önismereti csoport szervezése,
- nyári tábor szervezése,
- szükség szerinti részvétel a Hálózati megbeszéléseken.

Az eltelt idő alatt egyre szorosabb kapcsolat alakult a résztvevő gyermekek között, rendszeresen találkoznak nemcsak a programokon, hanem egymás családjainál is. Aktivitásukkal nagy segítséget jelentenek a Hálózat mindennapjaiban és ünnepeiben egyaránt.

A Hálózat a Gyermekönkormányzat működését anyagilag is támogatja.

A Szülői Munkaközösség megalakulásakor, 2004-ben az alábbi célokat tűzte ki:

- A hatékony nevelőszülői munka segítése.
- Aktív nevelőszülői szerepvállalás.
- A hálózatvezető munkájának segítése.
- A teljes körű ellátás feltételeinek megteremtésének segítése.
- Egységes szakmai normák kialakításának segítése.
- Nevelési –gondozási feladatokban segítségnyújtás.
- Rendszeres tájékoztatás.
- Egészséges életmód, világnézet szabadság megteremtésének segítése.
- A hálózat vezetése és a munkaközösség közötti összhang segítése.

Az eltelt időszak alatt a Közösség működése kialakult, egyre tisztábbá vált számukra szerepük. 2006-ban, a vezetők mandátuma lejárt, a közösség ötletbörze alapján alakítja ki szervezeti struktúráját, és választja meg új vezetőjét.

Az ötletbörze során megfogalmazottak:

- Folyamatos eszközbörze
- Nehézségek esetén egymás segítése, gyermekfelügyelet egymás között
- Rendszeres kirándulások, közös programok
- Kialakult hagyományok őrzése
- Információs adatbázis megteremtése, kezelése (közérdekű információkról, segítő szakemberekről)
- Alapítvány honlapjának frissítése, karbantartása
- Koordinálás, irányító funkció meghatározása az SZMK-vezető(k) részére
- Érdekképviselet (hálózattal, fenntartóval, egyéb szervekkel szemben)
- Szponzorok keresése

■ HAGYOMÁNYOS PROGRAMJAINK:

1. Gyermeknap: A helyszínét évente váltakozva vidéki vagy budapesti helyszínnel választjuk. A nevelőszülők rendszerint teljes családjukkal vesznek részt (nevelt gyermekek, saját gyermekek, unokák, stb.)

2. Nyári tábor: A nevelőszülők és gyermekek ötletei alapján választott helyszínnel (Zebegény, Kőszeg, Balaton)

3. Hálózat születésnap rendezvénye: erre a rendezvényünkre minden alkalommal meghívjuk a gyermekekkel foglalkozó szakembereket, szponzorainkat, segítőinket.

4. Mikulás: Törekszünk arra, hogy minden évben más módon ünnepeljünk (1. évben hagyományos Mikulás-várás, csomagosztás, 2. évben a családokhoz, otthonukba érkezett a Mikulás Krampuszokkal, 3. évben Mikulás az erdőben – téli túra)

5. Karácsonyi Műhely: Kézműves Nap, ahol a gyermekek elkészítik Karácsonyi ajándékaikat nevelő és vér szerinti szüleiknek, testvéreiknek.

„Életünk” Album: a Hálózathoz helyezett gyerekekről, illetve a Hálózat összes rendezvényéről fényképeket készítünk, és ezekből tabló készül.

A tablókat a rendezvényeiken kiállítjuk.

■ NEVELŐSZÜLŐK, GYERMEKEK TÁMOGATÁSA

2005 végéig - anyagi helyzetünkből adódóan - az alábbi támogatásokat tudtuk nyújtani a nevelőszülőknek és nevelt gyermekeinek:

Nevelőszülők díjazása: nevelőszülői díj, nevelési díj, ellátmány, a gyermek hálózatba kerülésekor egyszeri ellátmány (az átmeneti, vagy tartós nevelésbe vételi határozat kézhezvételekor)

■ Egyéb adható juttatások:

1. Nyári üdültetési támogatás – tábori üdülési hozzájárulás
2. Iskolakezdeshez beiskolázási támogatás
3. Karácsonyi ajándékokhoz támogatás
4. Egyéb indokolt esetben külön megállapodás alapján (benyújtott igazolások alapján): egészségügyi indokok, orvosi és pszichológiai javaslatra, személyiségfejlődéshez
5. Csak kérelemre adható juttatások (a hálózat anyagi helyzetétől függően)
6. Egyéb segítségadás (pl. gépkocsi, adományok, pszichológiai konzultáció, stb.)

A 2006. évben csak a törvény által előírtakat tudjuk biztosítani:

Nevelőszülők díjazása: nevelőszülői díj, nevelési díj, ellátmány, gyermek hálózatba kerülésekor egyszeri ellátmány, (az

átmeneti, vagy tartós nevelésbe vételi határozat kézhezvételekor)

Pszichológiai konzultáció, adományok.

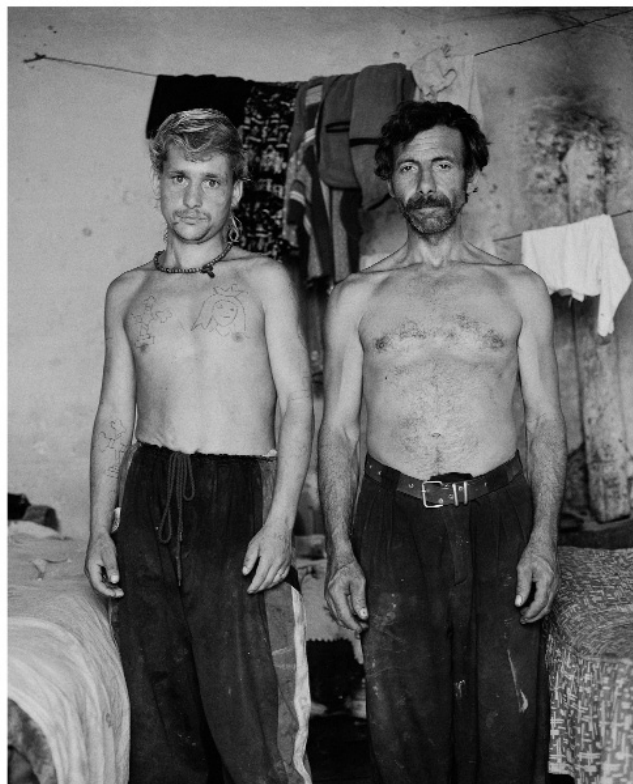
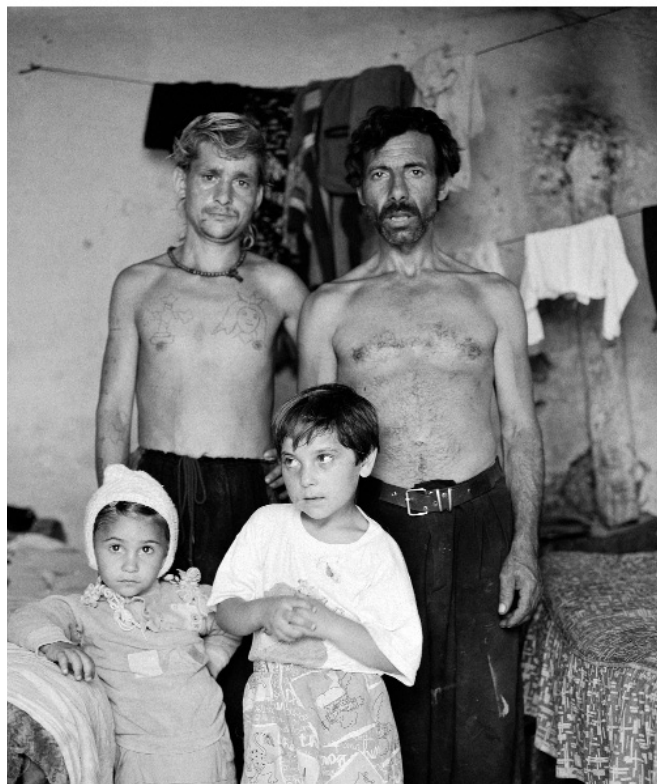
Egyéb támogatást jelenleg csak igen ritkán, a Hálózat anyagi helyzetétől függően, egyéni elbírálás alapján tudunk adni.

■ KÉPZÉSEK, TOVÁBBKÉPZÉSEK

A nevelőszülőknek jelentkezők a FIKSZ képzési programban vesznek részt. A képzéssel párhuzamosan hangsúlyt kap a Hálózat szakmai elvárás rendszere, valamint a civilség, és az ebből következő egyéni arculat. A hálózatvezető minden képzést végigkövet a leendő nevelőszülővel való személyes kapcsolat érdekében. A Hálózat szakemberei szintén elvégzik a képzést, hogy képük legyen a nevelőszülőkről és felkészültségükről, így tanácsadói, családgondozói munkájukat ennek szellemében tudják végezni.

Féléves továbbképzéseink az első időben, a nevelőszülők kis létszáma miatt rendszerint egy téma köré szerveződtek. A létszámnövekedés, és ezzel a problémák, kérdések számának növekedése szükségessé tette azt, hogy a képzéseket átalakítsuk oly módon, hogy több szekciót alakítsunk ki egy-egy alkalommal.

Ennek alapján az elmúlt két évben az alábbi témákban, a témához értő szakemberek meghívásával szerveztünk képzéseket: A nevelőszülő családban felnövő gyermekek életkori szakaszai, ezek sajátosságai és várható folytatás, a romák hagyományai, fogamzásgátlás – párkapcsolatok – utógondozói ellátás, gyermekbántalmazás, kamaszkori problémák a pszichológus szemével, egyéni konzultációs lehetőség, fejlődési elmaradásokkal küzdő gyermekek fejlesztési lehetőségei, különleges szükségletű gyermekek (0-3 éves) gondozása, nevelése.

A szekciós munka bevezetőjeként olyan témákat választunk, amely minden jelenlévőt érint (pl. gyermekjogi képviselő munkájának bemutatása, Hálózat aktuális helyzete, adótanácsadás, törvényi változások, stb.)

A féléves továbbképzésen, a témákhoz kapcsolódóan minden nevelőszülő írásos segédanyagokat kap (különböző cikkek, szakirodalmak).

A **nevelőszülők** 3 évenkénti kötelező **felülvizsgálatát** a gyámi tanácsadókkal közösen összesen 12 nevelőcsalád esetében készítettük el. Ebből 1 esetben rendkívüli nevelőszülői alkalmasság felülvizsgálatára volt szükség, illetve pszichológus szakértőt kérünk fel. Az érintett nevelőszülő azóta távozott a hálózattól.

A **szakemberek továbbképzése** a képzési tervnek megfelelően történik.

■ SZAKMAI MUNKÁNK TERMÉSZETE

Újoncoknak számítunk a Nevelőszülői Hálózatok között, emiatt „dzsungelharcosként” kell a különböző hivatalokkal, szervezetekkel működnünk. Természetesen azért akadnak kivételek, amikor az együttműködés zökkenőmentes, de sajnos ez igen kevés. A gyermekvédelem törvényeinek, rendeleteinek értelmezése, végrehajtása nem egységes minden szinten, emiatt azt tapasztaljuk, hogy a rendszer fogaskerekei a döntések során gyakran akadoznak, aminek következményeit mi viseljük. Az ebben való eligazodásra a rengeteg energiát pazarlásnak érezzük, ahelyett, hogy ezt fejlődésünkre fordítanánk. A törvények állandó és gyakori változásának nyomán követése szintén sok energiát emészt fel.

A gyakorlat egyre inkább azt igazolja, hogy a Hálózatban dolgozó munkatársaknak polihistorokká kell fejlődniük, hiszen munkánk során szinte mindenhez értenünk kell. Egy esetmegbeszélés kapcsán a nevelőszülők megfogalmazták, hogy milyen tudásokat várnak el egy nevelőszülői tanácsadótól: jogi, pszichológiai, szociális munka, pedagógiai, fejlesztőpedagógiai, gyógypedagógiai ismeretek, továbbá egészségügyi ismeretek, valamint közigazgatási, gazdasági ismeretek, illetve időnként nyomozói, felderítői ismeretek.

Ebből is látható, hogy miközben „dzsungelharcunkat” vívjuk a rendszerrel, ezeknek a szakmai elvárásoknak is meg kell felelnünk. Az egyik megoldás megfelelő számú szakemberek bevonása, amely leggyakrabban anyagi vonzatú (és a támogatások csökkenése miatt nehézséget okoz), a másik, hogy elindulunk a polihistorra válás útján.

■ A GAZDASÁGI HELYZET ALAKULÁSA

A **biztos gazdasági alap** megteremtése nem kis feladat:

- e nélkül **nem lehet biztonságosan**, stabilan **működni**,
- e nélkül **nem lehet változásokat indukálni**, fejlesztésekbe

fogni,

- a **szakmaiság**, a gyermek mindenképp felett álló érdeke, a nevelőszülő – vér szerinti szülő támogatása a nevelésben, a gyermek visszagondozásának folyamatában, a „szakmai falak ledöntése” csak a szakmának **megfelelő számú**, színvonalas szakmai tudással rendelkező **szakemberrel működik**.

■ Normatív támogatás

A normatív támogatást a tárgyévvel megelőző év szeptembe-

rben kell megigényelni. Ekkor kell kiszámítani azt, hogy az év folyamán a Hálózathoz kik érkeznek – távoznak, illetve milyen ellátási formában jelentkeznek a változás. Jóstehetség legyen a talpán, aki ezt egy évre előre pontosan ki tudja kalkulálni! Ez a gyakorlat ellentmond annak a szakmai elvnek, hogy a gyermekeket visszagondozzuk, vagy átgondozzuk örökbefogadóhoz, mivel ha ezt tesszük, a normatív támogatást vissza kell fizetni, sőt kamattal is terhelik az összeget. (Megjegyezzük, hogy ez csak egyirányú, mivel az eredetileg megigényelt létszám fölötti teljesítés esetén az Államkincstártól késve és kamat nélkül kapjuk meg az összeget.)

A Költségvetési Törvény szerint havonta folyósítják a normatív támogatást. A működtetőt kötelezik arra, hogy a juttatásokat (nevelőszülői díjak, bérek) tárgyhoz 10-éig, illetve 15-éig fizesse ki. A normatíva azonban nem minden esetben érkezik meg a megadott időpontokig, tehát a Hálózatnak rendelkeznie kell egy olyan tartalékkal, hogy megelőlegezze a tárgyhavi kifizetéseket.

A normatíva 2006. évi drasztikus csökkentésével a működésre fordítható kiadásaink minimálisak lehetnek. Jelenleg az egyházi fenntartású intézmény után járó kiegészítő normatíva miatt tudunk csak megfelelni a törvényi előírásoknak (nevelőszülői juttatások, Kjt. szerinti bérezés). További csökkentés esetében gyakorlatilag működésképtelenné válunk.

■ Plusz források, lehetőségek keresése

1. Pénzszerezési lehetőségek

a) pályázatok (leggyakrabban az alapítvány pályázott, lehetőség esetén a hálózat, illetve a fenntartó is pályázik)

b) *Alapítványi Bál* a Hálózat támogatására évente kerül megrendezésre,

c) adó 1 % gyűjtése: széles körű mozgósítással (alapítvány, hálózat, nevelőszülők bevonásával)

d) szponzorok keresése az Alapítvány, Hálózat és nevelőszülők által

e) szervezetek térítésmentes szolgáltatásai (pl.: irodabérlésből adódó további lehetőségek igénybevétele)

f) készpénz adományok jogi és magánszemélyektől.

2. Tárgyi adományok szerzése

a) célzott adományszerzés a hálózat és az alapítvány által

b) nevelőszülői munkaközösség vezetők által

c) nevelőszülők adományai

d) nevelőszülők által szervezett adományozók

e) egyéb adományozók

3. Ellenszolgáltatás nélkül végzett tevékenységek

a) „társadalmi munkában” végzett szakmai munka

b) önkéntes segítők (programok, stb. lebonyolításában)

Az összkidadásokhoz viszonyítva ezek a bevételi források minimálisak minden igyekezetünk ellenére.

■ Tárgyi feltételek

A Hálózat megalakulásától 2005. márciusig magánlakáson működött a szervezet. Ekkor nyílt lehetőség arra, hogy önálló iroda bérlésével olyan körülményeket alakítsunk ki, amely lehetővé teszi, hogy a Hálózat a törvényi és szakmai feltételnek minden tekintetben megfelelően tudjon működni.

■ EGYÜTTMŰKÖDÉS

■ Civil együttműködés

Cél: a működő civil nevelőszülői hálózatok munkájának megismerése, esetleges szakmai együttműködések kialakítása, civil érdekek képviselete.

A 2005. évben a helyszíneken ismerkedtünk egymás munkájával. A hálózatokat foglalkoztató problémák felvetése, megoldási módok közös keresése zajlott.

Szakmai etikai kérdésként merült fel az egyik újonnan alakuló nevelőszülői hálózat építkezési stratégiájának kérdése.

Közös akciónk a normatív támogatás csökkenés következményeinek feltárása és ennek továbbítása a döntéshozók felé.

Az együttműködés során kialakult néhány hálózat között egy kölcsönösen segítő attitűd is (szakmai konzultációk, adományok cseréje).

■ Együttműködés állami szervekkel

Jelenleg négy területi gyermekvédelmi szakszolgálattal vagyunk kapcsolatban. A szakmai együttműködésünk a kezdetektől fogva jól alakult. Rendszeres meghívást kapunk szakmai konferenciákra, folyamatos szakmai, jogi segítséget kapunk mindennapi munkánkhoz.

Az érintett gyámhivatalokkal a kapcsolat leggyakrabban személyfüggő. Vannak jó együttműködések, olyan ügyintézők, vagy hivatalvezetők, akik nyitottak, elfogadóak, segítik munkánkat. Azonban gyakran szembesülünk olyan problémákkal, amelyek a szakmai munkánkat nehezítik, gátolják (pl. törvény gyámhivatalonként eltérő értelmezése, stb.). Sokszor szembesülünk azzal is, hogy a gyámhivatalok nem értik, hogy kerül a civil szervezet a rendszerbe, emiatt gyakran a határozatokat úgy hozzák meg, hogy nem, vagy nem megfelelően szerepelünk benne, illetve nem kapunk a meghozott határozatokból.

A Gyer. 14. §. (2) bekezdése szerint a határozatba a nevelőszülő neve és a működtető címe kerül megadásra. Emiatt egyes gyámhivatalok a nevelőszülőnek szóló minden küldeményt a működtető címére küldenek, annak ellenére, hogy rendelkezésükre áll a nevelőszülő címe. Emiatt a Hálózatnak kell továbbítani a küldeményeket a nevelőszülőnek. Ez újabb terheket ró ránk (többletmunka, többletkiadások).

A gyermekjóléti szolgálatoknál hasonló a helyzet. Úgy tűnik, hogy a szolgálatok azzal, hogy elhelyezték a gyermeket, megoldva látják a problémát, annak ellenére, hogy a Gyermekvédelmi Törvény feladatai közé sorolja, hogy a vér szerinti családot alkalmassá tegyék gyermeke visszafogadására.

Az eltelt idő alatt azt tapasztaltuk, hogy a családgondozók háromféle módon közelítenek:

1. Mivel gyakran nem egyértelmű, hogy ki az illetékes, a „Sok bába közt elvesz a gyerek.” elven senki nem tesz semmit, nem is ismerik a családot.

2. Kialakul valamiféle szakmai együttműködés, de a mértéke nem elég ahhoz, hogy a vér szerinti családok helyzete megváltozzon, körülményeikben alkalmassá váljanak gyermekük visszafogadására.

3. Olyan szoros és szakmailag magas színvonalú együttműködés alakítható ki, amely a visszagondozást elősegíti.

Ehhez a problémához az is hozzájárul, hogy gyakran cserélődnek a családgondozók, illetve a vér szerinti szülők „vándorolnak”.

■ TOVÁBBLÉPÉSI LEHETŐSÉGEK

Úgy látjuk, hogy az együttműködés éppen csak elindult. Nagyon sok olyan lehetőség van, amelyekkel még nem élünk:

A civilek egymással való együttműködésében szakmai, szervezeti szinten, pl.:

közös szupervízió a szakemberek részére,
közös esetmegbeszélők a nevelőszülőknek,
közös rendezvények,
civil találkozók,
adományok cseréje,
érdekképviselet területi, ill. országos szinten,
közös pályázati lehetőségek kiaknázása,
Az állami – civil együttműködés vonatkozásában
közös pályázati lehetőségek,
szakmai műhelyek,
információ közvetítés,
közös szupervízió.

A törvényi szabályozásban szükséges lenne a szakmai minimum feltételek mellett a szervezet általános működéséhez (gazdasági feladatok, könyvelés, infrastruktúra) szükséges feltételek meghatározása és ehhez pénzeszköz rendelkezése.

Javítana a helyzeten, ha a megyei önkormányzatok ellátási szerződést kötnének a civil szervezetekkel. Jelenleg ezek a szervezetek jó néven veszik a civilek megjelenését, működését, de nem járulnak hozzá.

A működési nehézségek enyhítésére fontos lenne olyan pályázatok kiírása, amely a nem állami fenntartók által biztosított hálózatok működési kiadásaira lennének fordíthatók.

Az egyre szigorodó szabályozás melletti anyagi támogatás csökkenése az ellehetetlenülés irányába hat. Más uniós országokban erősítik, támogatják a civil szervezetek működését, fontos szerepük van a közfeladatok ellátásában.

Saját tapasztalatunk az, hogy a folyamatosan nehezülő feltételekből, körülményekből adódó, szaporodó hiányokat, egy idő után nem pótolhatjuk kizárólag lelkesedéssel, szakmai elhivatottsággal. Ha ebbe az irányba megyünk, a civil működések – a szervezetenkénti egyéni arculatok, jó gyakorlatok – szépsége, értéke vesz el.

Balázs Györgyné

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat Gondviselés Háza Nevelő- és Helyettes Szülői Hálózata

A legalapvetőbb primer közösség a család, amelybe az egyén beilleszkedik. A család meghatározza, formálja, befolyásolja az egyén, a gyermek fejlődését, a másokhoz való viszonyát. Alapvető szociális kötődéseket, formákat alakít ki.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat felismerve, hogy a társadalom egyik legnagyobb problémája a magukra maradt vagy saját környezetükben, illetve családjukban veszélyeztetett gyermekek nevelése, ezért Pátyon, Budapest vonzáskörzetében másfél hektár területen építette fel szociális létesítményét a Máltai Gondviselés Házát, amely gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek nevelésének és idős személyek gondozásának megoldását tűzte ki célul.

Az idősotthonnal és a családközösség öt nevelőszülői családjával indult a közhasznú társaság munkája. Napjainkban már az emelt szintű idősok otthonának 53 lakója van, a családi házakban a társadalmi igények szerint fiatal fogyatékos személyeknek két lakóotthont tartunk fenn 2003 óta, 12-12 férőhellyel. Gyermekjóléti, családsegítő, házi segítségnyújtó, szociális étkeztető, szociális információs, házi gyermek-felügyeleti szolgálatot működtetünk a környék 8 településén és Zalaszentmihályon. Házi segítségnyújtást végzünk öt településen. 2005-ben indult a támogató szolgálatunk.

Nevelőszülő hálózatunk 1998-tól kezdve az egész országra kibővült, ma már a fővárosban és tíz megyében vannak nevelőszülőink, akik saját otthonukban összesen kb. 150 gyermeknek és fiatal felnőttnek nyújtanak családi közösséget. 1999-ben támogatóink segítségével hívtuk meg azokat a családokat, akikben megvolt a szándék a segítségnyújtásra, és ezt a rászoruló gyermekek felé ki is akarták fejezni. Hívásunkra sokan jelentkeztek. A jelentkezőket meglátogattuk otthonukban, és ha a jogszabályi feltételeknek megfeleltek, akkor meghívtuk a képzésünkre, amelynek végére bizonyossá vált, hogy amire vállalkozni akarnak, arra képesek-e.

A befogadó családok képzését napjainkban már, az Apor Vilmos Katolikus Főiskolával együttműködve végezzük. A képzés első része a 28 órás döntés előkészítő programra épül, a második részén pedig 32 órában olyan alapvető pedagógiai, pszichológiai, egészségügyi, társadalmi és jogi ismereteket szerezhetnek, amelyek a gyermek gondozásához, neveléséhez, gyámúsága ellátásához szükségesek a későbbiekben. A képzés tematikáját részleteiben a képzési program tartalmazza.

A nevelőszülői ellátási helyek, ahol a befogadó családok élnek: a működő családjaink 30,3%-a Pest megyében él, 17% Budapesten, 15,2% Borsod- Abaúj- Zemplén megyében, 9% Szabolcs- Szatmár- Bereg megyében, 4,5% Zala megyében, 4,5% Komárom- Esztergom megyében, 4,5% Fejér megyében, 4,5%

Bács- Kiskun megyében, 4,5% Baranya megyében, 3% Veszprém megyében és 3% Heves megyében.

Ahonnán a gyermekek a nevelőcsaládjainkba kerültek: A legtöbb gyermeket Budapestről fogadtuk be. Ők az összlétszám 51%-a. Pest megyéből származik a gyermekek 22,2%-a. Borsod- Abaúj- Zemplén megyéből 5,5%, Zala megyéből 3,2%, Tolna megyéből 2,4%, Nógrád megyéből 0,7%, Baranya megyéből 2,4%, Hajdú- Bihar megyéből 3,2%, Somogy megyéből 2,4%, és Szabolcs- Szatmár- Bereg megyéből 7%.

A gyermekek befogadásakor a gyermekvédelmi szakszolgálatok helykeresési szempontjai között alapvető szempont, hogy a gyermek gondozási helye, és vér szerinti családja-szülője tartózkodási illetve lakóhelye között ne legyen 50 km-nél nagyobb távolság. A fővárosban gyermekvédelmi szakellátásba kerülő gyermekek számára egyre nehezebb nevelőszülői elhelyezést biztosítani a fenti távolságon belül, különösen, ha a gyermekeknek különleges szükségleteik is vannak, amelyeket a megfelelő fejlődésükhöz biztosítani kell.

Hálózatunkra is jellemző, hogy a nagy lélekszámú városokból kevesen vállalkoznak nevelőszülői feladatra. Ennek szociológiai magyarázata van, a városi és falusi életmód közötti különbség. Működő nevelőszülőink 43 településen élnek, ebből 10 a város, 1 a főváros, és 32 a község.

■ A SZOLGÁLTATÓ TEVÉKENYSÉGÜNK CÉLJA, ALAPELVEI

Gyermekvédelmi szakellátás keretében otthont nyújtó ellátást / A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban Gyvt.) 53-56. § / biztosítunk olyan gyermekeknek, akik bármely oknál fogva kikerültek vér szerinti családjukból. Legfontosabb célunk: minden gyermek számára biztosítani a családban való nevelkedés jogának érvényesülését, amíg a vérszerinti családban erre nincs lehetőség.

Nevelőszülői hálózatunk fogadja, és teljes körű ellátást biztosít minden olyan ideiglenes hatállyal elhelyezett, átmeneti-, vagy tartós nevelt, illetve utógondozói ellátásban részesülő gyermeknek és fiatal felnőttnek, akiket az illetékes gyámhatóság határozatával intézményünkbe helyezett el.

A gondozottak teljes körű ellátásának biztosítása mellett gondot fordítunk a gyermekek vér szerinti családjukba történő visszahelyezését célzó, illetve családi kapcsolatainak ápolását segítő családgondozásra, vagy ha ez nem lehetséges, örökbe fogadásának előkészítésére.

A gyermekek jelentős részénél ugyanakkor hosszú távú nevelőszülői elhelyezés megszervezésére, pályaválasztásuk, önálló

életkezdésük előkészítésére van szükség, gyakran utógondozás és utógondozói ellátás biztosításával.

Gyermekjóléti alapellátás keretében, átmeneti gondozást, helyettes szülői ellátást /Gyvt. 49. §/nyújtunk az olyan családoknak, akiknek ez a segítség lehetőséget biztosít problémáik rendezésére. Támogatásunkkal hosszú távon képesek lesznek gyermekeiket megfelelően gondozni és nevelni. Elsősorban ellátási területünkről fogadjuk a rászoruló családok gyermekeit, akiknek ez a segítség lehetővé teszi, hogy egymás közelében maradjanak. A szülők gondjaikat szakemberek segítségével, közösen rendezzék. Ezzel elkerülhetik családjuk széthullását, gyermekeik gyermekvédelmi gondoskodásba kerülését, azt, hogy életükben szinte visszafordíthatatlan változások következzenek be.

A törvény szellemében, a megelőzés terén szeretnénk a magunk eszközeivel hozzájárulni a gyermeki jogok érvényesítéséhez, a gyermekek veszélyeztetésének megelőzéséhez, illetve megszüntetéséhez. Segíteni a szülőket kötelezettségeik teljesítésében, elősegíteni, hogy a gyermekek saját családjukban nevelkedhessenek fel.

Szeretnénk a gyakorlatban cáfolni azt a közvélekedést, hogy aki gyermekvédelmi gondoskodásban /korábbi kifejezéssel állami gondozásban/ nevelkedett, annak a gyermeke is az állam gondoskodására szorul.

Fontosnak tartjuk a gyermekek biztonságához, korához, fejlődési szükségleteihez igazodó gondozását, nevelését, amely elengedhetetlenül szükséges **egészséges személyiségfejlődésnek** biztosításához.

A gondozásunkba kerülő gyermekek egy része értelmi, vagy érzékszervi fogyatékos, nem ritkán halmozottan sérült, ezért fokozott figyelmet fordítunk a **normalizáció** elvére. Ez azt jelenti, hogy a fogyatékkal élőknek olyan életfeltételeket szeretnénk biztosítani, amely a lehető legközelebb áll az úgynevezett normális életminőséghez. Véleményünk szerint az embert megilleti az **egyenlő, személyre szabott bánásmód**. Fontosnak tartjuk a **személyiségi jogok védelmét**.

Intézményünk a gyermekekkel és törvényes képviselőikkel az **önkéntesség** alapján alakít ki együttműködést. Biztosítani kell, hogy akarata ellenére hálózatunkba ne kerüljön sem gyermek, sem fiatal felnőtt. Az intézmény működése nem hatósági, hanem szolgáltató jellegű. Munkatársaink mindenkor a kiskorú érdekeit képviselve kötelesek tevékenykedni. Munkánk során figyelünk arra is, hogy az átmeneti gondozásnál az ellátás igénybevétele **önkéntes**.

Intézményünk keresztényi szellemben látja el feladatait. Természetesen ez jelenti a másként gondolkodók elfogadását, amennyiben belső szabályzóinkat önként tiszteletben tartják. A jogszabályokban foglalt kötelező szolgáltatások maradéktalan ellátása mellett szilárd erkölcsi alapot biztosító keresztény értékeket közvetítünk nevelőszülő munkatársaink és a gondozottak felé. E tevékenységünkben nagyon fontos szerepet kap a testvériesség, az önzetlenség és a személyes példamutatás. Nem feladatunk ítélkezni, ezért nem annak alapján alkotunk véleményt a hozzánk forduló családokról, hogy miben hisznek és milyen a világnézetük. Valljuk, hogy a hit cselekedetek nélkül halott.

A gyermekvédelmi és gyermekjóléti ellátórendszeren belül

szeretnénk egy világos és egyértelmű alternatívát nyújtani azoknak a gondozottaknak is, akiknek számára ez lehet a legoptimálisabb megoldás, és jól érzik magukat nevelőcsaládjainkban.

Nagyon fontosnak tartjuk a **személyiségi jogok védelmét**. Hálózatunk valamennyi szakemberének a tevékenysége során tudomására jutott, a kiskorúak személyiségi jogait érintő adatok és tények kezelésére, továbbítására és nyilvánosságra hozatalára a személyes adatok védelméről szóló törvényben továbbá a 235/1997. (XII. 17.) Kormány rendeletben foglaltakat minden körülmények között biztosítani kell.

A szakmai munka tartalma:

A nevelőszülői feladatok alapvető motívumának a segíteni akarásnak kell lennie. Csak ez biztosíthat egy olyan alapot, amely lehetővé teszi, hogy a gondozás, nevelés ideje alatt mindig érvényesüljön a legfontosabb alapelv, hogy **minden a gyermek érdekében történik**.

A nevelőszülőnek a gyermekkel célszerű kötődést kialakítani, a gyermeket szeretnie kell, hiszen enélkül eredményes nevelés nem lehetséges, ugyanakkor ezt annak tudatában kell végeznie, hogy amennyiben a gyermek érdeke megkívánja, akkor a vér szerinti családba történő visszagondozást vagy az örökbe adást segítenie, támogatnia kell.

A nevelőszülők a vér szerinti családjukból kikerült gyermekek számára gondozást, védelmet, nevelést, érzelmi biztonságot nyújtanak, hiszen mindezek alapvető emberi jogokként minden gyermeket megilletnek.

A nevelőszülői tevékenység feltétele, hogy a nevelőszülő a nevelt gyermeket adott tulajdonságaival együtt fogadja el, a gyermeket múltjával együtt vállalja fel, tartsa tiszteletben a gyermek értékeit, emberi méltóságát mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül.

A helyettesítő gondoskodásban részesülő gyermeknek joga, hogy ismerje szüleit, hozzátartozóit, hiszen a vér szerinti család, a gyökerek, a szülők, a gyermek múltja szorosan hozzátartozik a jelenéhez. A folytonosság megélése előfeltétele az egészséges személyiségfejlődésnek, a felnőtté érésnek.

Hálózatunk a nevelőszülői / helyettes szülői / ellátást hagyományos nevelőszülővel létesített jogviszony alapján biztosítja. A befogadó családok képzését az Apor Vilmos Katolikus Főiskolával együttműködve végezzük.

Szolgáltató tevékenységünket mindig a hatályos jogszabályok figyelembevételével, megfelelő személyi és tárgyi feltételek biztosításával végezzük. Minden munkatársunktól elvárjuk, hogy feladatukat a szakmai szabályok és etika irányelvek tiszteletben tartása mellett lássák el.

Intézményünk sajátossága, hogy tevékenységében egyaránt megtalálható a nevelőszülői és a helyettes szülői ellátás. A gyermekvédelmi törvény hatálybalépése után nem sokkal kialakult egy szakmai vita arról, hogy szerencsés-e, ha a két szolgáltatást, egy időben ugyanazok a családok végzik. Az egyik vélekedés szerint az átmeneti gondozással együtt járó gyakori változások erősen megviselik a befogadó családokat. A gyermekek egyik legfontosabb joga az állandóság olyan mértékben sérül, hogy az már szinte veszélyeztető tényezővé válik. A másik „tábor” viszont kezelhetőnek tartja ezt a problémát, képesnek tartja a családokat és az őket támogató szakembereket a felmerülő gon-

dok megoldására. A modell előnyei között említi a nevelőszülők jó felkészültségét, tapasztalatait. Továbbá: az átmeneti gondozás sikertelensége esetén a gyermek maradhat a nevelőszülői családban, amely akkora már számára az állandóságot jelentheti.

Hálózatunk a gyermekvédelmi rendszert mindig egységes egészként képzelte el, ezért alapvető fontosságúnak tartjuk az egyes szolgáltatások közötti átjárhatóságot. Az alap és szakellátás különválasztása a törvényi szabályozás szempontjából teljesen indokolt, de a gyermekek és a családok életében gyakran csak felesleges adminisztrációként jelenik meg. Az a véleményünk, hogy egy jól képzett szakemberekből álló, a jogszabályoknak megfelelően működő intézmény próbáljon minél több szolgáltatást felvállalni, amellyel a gondozottak számára meg tudja könnyíteni a néha elkerülhetetlen átmeneteket.

■ A NEVELŐSZÜLŐK TOVÁBBKÉPZÉSE

Minden működtetőnek, így nekünk is törvény által előírt kötelezettségünk a nevelőszülők rendszeres továbbképzésének biztosítása, évente minimum 12 órában.

A továbbképzések programját a nevelőszülőket leginkább érintő és érdeklő aktuális kérdések alapján határozzuk meg, szükség szerint külső előadók bevonásával.

■ AZ INTÉZMÉNY KÜLSŐ KAPCSOLATAI

Hálózatunk igyekszik jó kapcsolatokat fenntartani elsősorban az alábbi intézményekkel:

■ Önkormányzatokkal

- feladat átvállalás során, ellátási szerződés keretében, szolgáltatás nyújtásával,
- gyámhatóságokkal: többek között a gondozott családok kiválasztásában és támogatások közvetítésében.

■ Gyermekjóléti szolgálatokkal:

- Az átmeneti gondozás előkészítésének időszakában,
- a helyettes szülői ellátás alatt,
- kiléptetés után, a nyomon követés során.
- Más gyermekjóléti, elsősorban az átmeneti gondozást biztosító intézményekkel.

■ A területi gyermekvédelmi szakszolgálatokkal:

Elsősorban a gyermekek elhelyezése, a gyámi tanácsadás és a férőhelyek nyilvántartása tekintetében.

■ A GONDOZÁS FOLYAMATA

■ Befogadás, a gyermekek megismerése, a beillesztés-beilleszkedés.

Véleményünk szerint ez a folyamat nem a gyermekek érkezésével veszi kezdetét. A munka a nevelőszülők körültekintő kiválasztásával, lelkiismeretes képzésével kezdődik. Majd folytatódik a működtető és a jövőbeli nevelőszülő megalapozott döntéseivel. Fontosnak tartjuk először is annak eldöntését, hogy az adott család milyen korú, milyen nemű és állapotú gyermeket tud fogadni. Nem kevésbé lényeges, hogy hány gyermek fogadására alkalmasak és ezek a gyermekek mikor, milyen sorrend-

ben kerülhetnek a családhoz. A gyermek kihelyezésénél a legfontosabb szempont, hogy a gyermek a személyiségének megfelelő befogadó családba kerüljön, és a család teherbíró képességét a feladat ne haladja meg.

A következő döntés, arról szól, hogy a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat (TEGYESZ) által jelzett gyermek(ek) közül mely nevelőszülő(k) meghívását javasoljuk az elhelyezési értekezletre. Közismert, hogy a TEGYESZ-ek által készített elhelyezési javaslatoknál előnyt élveznek saját hálózatuk nevelőszülői. Előfordul, hogy szinte csak a legnehezebb eseteknél számítanak a munkánkra. Nagy ilyenkor a működtető felelőssége, mert ha túl gyakran mond „nemet”, veszélyeztetheti a hálózat fejlesztésének lehetőségét. A túl gyakori „igennel” viszont megterhelheti a hálózatot és a nevelőszülő családját. Tehát a gondos, körültekintő előkészítés és azt követő, jól megszervezett ismerkedés megkönnyíti a beilleszkedést.

A gyermek csak ezek után érkezhetsz. Szerencsés lenne, ha egyszerre csak egy gyermek beilleszkedésének gondjaival foglalkozna a család, de a gyakorlatban erre kevés a lehetőség. / A több férőhelyes családok általában testvéreket fogadnak /

A családját veszített gyermekek szinte mindegyike ún. „egyszemélyes gyermek”. Fontos, hogy vele megkülönböztetett figyelemmel foglalkozzunk, legalább a befogadásakor. Érezhesse úgy, hogy most talán életében először minden érte történik. Tekintettel kell lenni azonban a családban élők érzékenységére. A gyermek lassan ismerkedik a család életével, a szabályokkal, az elvárásokkal. Ilyenkor az elfogadás, a fokozatosság, a türelem és a következetesség a legfontosabb.

Nevelőszülőink kiválasztásánál döntő szempont, hogy saját családjukban hogyan látják el a gondozó-nevelő tevékenységet. Amennyiben ezen a téren mindent rendben találunk, az jó kiindulási alapot jelent a későbbi együttműködés során. Természetesen rendelkezniük kell a szükséges kompetenciákkal.

Tanácsadóink rendszeresen figyelemmel kísérik a nevelt gyermekek élelmezését, ruházatát, higiéniés állapotát, tanulmányi és egyéb felszerelésének meglétét.

A gyermekek ellátása során – különösen a csökkenő állami normatív hozzájárulás miatt – egyre fontosabb szerepet kapnak az adományok. (Sajnos a megyei /Fővárosi/ önkormányzatok továbbra sem kötnek velünk ellátási szerződést, így ezekre a pénzeszközökre nem számíthatunk.) Más civilszervezetekkel szemben adományozóink /és természetesen nevelőszülőink/ áldozatkészsége, önzetlen támogatása jelent számunkra biztatást, pozitívabb jövőképet és gondozottjainknak biztonságot. Eddigi nehézségeink ellenére soha nem került veszélybe a gondjainkra bízott gyermekek ellátása.

A gyermek teljes körű ellátása a nevelőszülői családban az egyéni gondozási-nevelési terv alapján történik. A tervet a nevelőszülő és a nevelőszülői tanácsadó együtt készítik el. A terv elkészítésébe lehetőség szerint bevonják az ítélőképese gyermeket, a gyámat és a vér szerinti szülőt, szükség szerint a közvetlen hozzátartozót is. A terv célja a gyermek harmonikus fejlődését, képességei kibontakozását elősegítő gondozással - neveléssel kapcsolatos feladatok részletes megtervezése, és az abban résztvevő szakemberek közötti munkamegosztás kidolgozása.

A gondozás és nevelés célja, hogy a gondjainkra bízott gyer-

mek, amennyiben ez lehetséges, testileg, értelmileg, érzelmileg és erkölcsileg korának és képességeinek megfelelően fejlődjön, lemaradását behozza, és személyisége a lehető legteljesebb módon kibontakozzék.

Ha a körülmények lehetővé teszik, hogy visszakerüljön a vér szerinti családjába, vagy örökbe fogadják, akkor felkészítjük az elválásra és a beilleszkedésre.

Amennyiben a felsorolt helyzetek nem lehetségesek, akkor hosszabb távon mi neveljük. Ennek során felkészítjük az önálló életre, életvezetésre. Minden tőlünk telhetőt megteszünk, hogy a pályaválasztásra, a párválasztásra érett legyen.

E cél érdekében a gondozást, nevelést, ellátást biztosító nevelőszülő és a munkáját segítő szakemberek megpróbálnak a leghatékonyabban együttműködni egymással, valamint mindazon intézményekkel, amelyek a gondozott gyermekekkel foglalkoznak.

Nevelési tevékenységünk fontos része a készségfejlesztés, tehetséggondozás, ha szükséges a felzárkóztatás, egészséges életmódra nevelés, mentálhigiénés gondozás. Figyelmet fordítunk a szabadidős tevékenységek és az egészséges életmód összefüggéseire, a környezeti kultúra, felelősségtudat kialakítására. Lényegesnek tartjuk az önellátás megtanítását, a fegyelmre nevelést és az önfegyelm kialakításának képességét is. Gyermekünket a szülők, a nevelőszülők és egymás tiszteletben tartására neveljük. A vér szerinti szülők személyiségének tiszteletben tartását azzal is kifejezzük, hogy lehetőség szerint a jogszabályokban előírtakon túl is bevonjuk őket gyermekeik sorsának alakításába. Különös figyelmet fordítunk a gyermeki jogok biztosítására.

■ Utógondozás, utógondozói ellátás

Nevelőszülői hálózatunkban minden szakember vállalja: a nevelőszülői ellátás során egy életre szóló biztonságos kötődés kialakítása a legfontosabb feladat. Nevelőszülőink elhivatottak a tartós kapcsolat létrehozásában a befogadó család és a gondozott gyermek között. Tevékenységüket szolgálatnak tekintik, amely a gyermek fejlődési szükségleteihez igazodik. A nevelőszülők kiválasztásánál és képzésénél nyilvánvalóvá tesszük, hogy elsősorban a vér szerinti családok megsegítése a célunk és szolgálatunk is erre irányul. Munkánk a vér szerinti családokban fellépő működési zavarok megszüntetéséig, a normális állapot visszaállításáig, illetve a visszahelyezést követő segítség / nyomkövetésig / tart. A társadalmi realitásokat figyelembe véve ugyanakkor látnunk kell: ma még a gyermekek jelentős része nem kerülhet vissza eredeti családjába és különböző okok miatt örökbefogadásokra sem kerülhet sor. Ezért aztán számunkra fontos a már említett életre szóló és biztonságos kapcsolat kialakítása.

Hálózatunk ennek értelmében, lehetőség szerint minden esetben vállalja a nevelőszülői hálózatában felnövekvő gyermekek utógondozását, amely nagykorúságuktól a teljes önállóságukig, de legfeljebb 24 éves korukig tarthat.

Meggyőződésünk, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban nagykorúvá váló fiataloknak további segítségre van szükségük ahhoz, hogy elsajátíthassák a felnőtt életvitelhez szükséges készségeket.

Ezt a segítséget elsősorban annak a szakmai közösségnek kell nyújtania, akik addig is segítették. A cél az, hogy a fiatal úgy kerüljön ki a gondozásból, hogy megoldott legyen a lakhatása, rendelkezzen saját jövedelemmel, önálló életvitelre való készségekkel, és lehetőség szerint erős családi / baráti / kapcsolatrendszerrel is.

A nevelőszülő és az utógondozó feladata segítséget nyújtani a fiatal felnőttnek önálló életvezetéséhez, társadalmi beilleszkedéséhez és a hozzátartozóival való kapcsolattartáshoz.

A fiatal felnőtt kötelezettsége az ellátás időtartama alatt együttműködni befogadó nevelőszülőjével és utógondozójával. Kötelessége továbbá mindent megtenni annak érdekében, hogy az önálló életvezetésre minél hamarabb alkalmassá váljon.

■ NEVELŐSZÜLŐI TANÁCSADÁS, UTÓGONDOZÁS ÉS CSALÁDGONDOZÁS

A tanácsadó ismerve a gyermekeket, a nevelőszülői családba történő elhelyezéssel, fejlődésük támogatása során arra törekszik, hogy biztonságos kapcsolatok kiépítésével adjon segítséget, korábbi kapcsolataik fenntartásához. Segítséget ad továbbá egészséges személyiség-fejlődésükhöz, és kulturális identitásuk megőrzéséhez.

Véleményünk szerint: minden család életében előfordulhat, hogy támogatásra szorul. Éppen ezért a gyerekeket csak akkor szabad kiemelni a vér szerinti családjukból, ha a szülők és a családgondozók már minden tőlük telhetőt megtettek a család egy-egy tagjára és a gyerek biztonságáért, de ez nem vezetett eredményre. A gyermekvédelem fontos része a család egységének megőrzése családgondozással, ha szükséges védelembe vétellel, átmeneti gondozással, helyettes szülői elhelyezéssel.

A hatékony tanácsadás tájékozottságot, valamint szándékot feltételez más kultúrák megértése iránt, valamint a kulturális identitás tiszteletben tartását. Ide tartozik az a követelmény is, hogy a szakmai közösség minden tagjának tiszteletben kell tartani a gyerekek és családjaik méltóságát.

A veszteséget az élet természetes velejárójának tekintve, a veszteség feldolgozásának, kezelésének módja a hangsúlyos. A különböző szolgáltatásaink segítik a gyermeket veszteségeinek feldolgozásában és a nevelőszülői családot a gyermek veszteségeinek megértésében és kezelésében.

A gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek veszteségei és szükségletei olyan összetettek és bonyolultak, hogy csak csapatmunkában oldhatók meg és elégíthetők ki. A nevelőszülő munkájának szakszerűségét egy csoport segíti, a csoport tagjai közösen viselik a felelősséget a gyermekek ellátásáért.

Nevelőszülő hálózatunk munkájának eredménye igazán akkor mutatkozik majd meg, amikor nevelt gyermekeink felnőtté válva a nevelő családjukban látott mintát követik. Bízunk abban, hogy ez sikerül nekik, és életük során értelmes célokat tűznek ki maguk elé, és el is érik azokat. Szakmájuk és munkájuk lesz, amelyből el tudják majd tartani magukat és családjukat. Képesek lesznek tartós emberi kapcsolatok fenntartására, barátságokra, szerelemre, házasságra és gyermekeiknek kellően gondos szülei lesznek.

Horváth László, Bogos Klára, Kulcsár János

Változások ideje

Az SOS-Gyermekfalu Magyarországi Egyesülete privát alapokon álló, politikai és felekezeti elkötelezettségektől mentes, kiemelten közhasznú társadalmi szervezet, működése bár egyszerűen leírható, nem illeszkedett tökéletesen a gyermekvédelmi jogalkotó által alapul vett fenntartó-működtetői struktúrába. Jelenleg egy budapesti székhellyel bejegyzett, országos tevékenységi körrel rendelkező egyesület tartja fenn azt a három SOS-gyermekfalut néven ismert nevelőszülői hálózatot, amely Battonyán, Kecskeméten és Kőszegen működik. Fenntart ezen kívül négy ifjúsági lakásotthonot Szegeden, Békéscsabán, Lajosmizsén és a Szombathely melletti Sén. Célja, hogy a létesítményeiben nevelkedő gyermekek és fiatalok képességeiknek, lehetőségeiknek megfelelően önálló, önmagukért felelős, a társadalomba beilleszkedni tudó felnőttekké váljanak.

Az SOS-Gyermekfalvak az elmúlt évtizedekben élenjárva igyekeztek a folyamatosan változó követelményeknek megfelelő színvonalas ellátást nyújtani a családjukat elvesztett vagy azt elhagyni kényszerülő gyerekeknek. Az egyesületi tevékenység tapasztalatai azonban megerősítették a strukturális változások szükségességét. Az intézmények nem önálló jogi személyek, ezért a civilszervezetek egyetlen előnyét jelentő regionális pályázati lehetőségekkel idáig nem élhettek. Új keretek kialakításán dolgozunk, amely szerint egy központi alapítvány látná el a fenntartói feladatokat és három regionális Kht. működtetné a nevelőszülői hálózatokat, lakásotthonokat és egy utógondozói otthont.

■ AZ SOS-GYERMEKFALU

Az SOS-gyermekfalut otthont nyújtó ellátást biztosító nevelőszülői hálózat, amit a gyermekfalut vezetője mint működtető irányít. A működési engedélyben foglaltaktól függően, a gyermekfalut lakóközössége keretében a 12 családi házban, közvetlen szakmai irányítással és segítséssel a családok önállóan szervezik meg mindennapi életüket.

A 6-8 átmeneti, illetve tartós nevelt gyermek ellátásáért közvetlenül a hivatásos nevelőszülő, az SOS – anya tartozik felelősséggel. Így tud megvalósulni a gyermekfalut-mozgalom egyik legfőbb sajátossága, a nagy létszámú testvérsorok fogadása.

A hálózat részét képezheti a speciális nevelőszülői gondozás, amelynek keretében jelenleg családonként maximum két gyermek/fiatal korrekciós nevelése vállalható fel, legfeljebb két év időtartamra.

A hivatásos nevelőszülő maga dönt arról, hogy vállalja-e a nála elhelyezett gyermek gyámságát vagy sem. Amennyiben nem vállalja a gyámi feladatokat, szerződés alapján hivatásos gyám látja el.

Az SOS-családban kezdődik meg a gyermek felkészítése a majdani önálló életre. E folyamat kulcsszereplője az SOS-anya, aki a család hétköznapi életébe ágyazottan megtanítja a gyermekeket az önálló élethez szükséges alapvető ismeretekre. A gyermekek életkorához, fejlettségéhez igazodó módszerekkel, eszközökkel képessé teszi őket az önmagukért és környezetükért való felelősségvállalásra. Az SOS-anya különösen fontos feladata a munkához való pozitív viszony kialakítása, legyen ez önellátó munka, a családért, közösségért végzett tevékenység, vagy egy foglalkozás gyakorlása, pénzkereset.

Az önálló életre való felkészítés életkorhoz, képességekhez, valamint a gyermek fejlődési szükségleteihez igazodó céljait és feladatait az egyéni gondozási- és fejlesztési tervben kerül meghatározásra. Az SOS-anyát mindebben a gyermekfalut vezetője, a nevelőszülői tanácsadó, valamint a család-és utógondozó segíti.

Az SOS-anya a gyermekkel, a faluvezetővel, a pedagógiai munkatárssal, illetve a gyermek gyámjával közösen dönt arról, hogy a gyermek milyen középiskolában folytatja majd a további tanulmányait, illetve milyen pályát választ. Ennek során elsősorban a fiatal képességeit, irányultságát kell figyelembe venni. Amennyiben a körülmények megengedik, illetve a gyermek státusza (átmeneti nevelt) ezt lehetővé teszi, a vér szerinti szülő véleményét is ki kell kérni.

A folyamatos fejlesztéstervezés és végrehajtás eredményeként juthat el a fiatal 16-17 éves kora után abba az életszakaszba, amely már egyszerre feltételezi a nagyobb önállóságot, illetve a kortárs csoportban való alkalmazkodás képességét. Ennek optimális színtere az ifjúsági ház (lakásotthon vagy utógondozói otthon).

Annak érdekében, hogy az átkerülés problémamentes legyen, a tervezett átkerülés előtt legalább egy évvel a fejlesztéstervezésbe az érintett ifjúsági ház vezetője is bekapcsolódik, a gyermek így egy szakmai segítőhálózat közreműködésével készül az életforma-váltásra. Cél, hogy az átkerülést a közös akarat és igény, valamint a gyermek fejlődési szükségletei határozzák meg.

MIT KELL TENNIE ANNAK, AKI SOS-ANYA SZERETNE LENNI, VAGY AKIK SOS NEVELŐSZÜLŐI PÁRKÉNT JELENTKEZNÉNEK?

Tulajdonképpen ugyanazt, mint mindenki másnak, aki hivatásos nevelőszülő szeretne lenni. Vagyis ismernie kell önmagát, saját pszichikai és fizikai képességeit, korlátait. Mint tudjuk, a nevelőszülővé válás nem egyetlen döntés eredménye, hanem hosszabb – képzési, jogi, de leginkább lélektani – felkészülés előzi meg.

Ha alkalmasnak tartja magát erre a feladatra, adottságai és vágyai összhangban vannak egymással, akkor már csak az illető munkatársak fontos és felelősségteljes feladata, hogy megfelelően előkészítsék a szükséges feltételeket, amelyek ténylegesen mindkét fél érdekét szolgálják, a gyermekét

és a nevelőszülőét. A jelentkező jövőbeni nevelőszülőkkal, szülőpárokkal többször is találkozunk a gyermekfalvakban. Részt vesznek számos beszélgetésen, pszichológiai vizsgálaton. Lehetőségük van a faluban élő családok életéről tájékozódni. A gyermekekkel, anyákkal, örömeikkel és nehézségeikkel megismerkedni. A szükséges nevelőszülői felkészítő tanfolyam és a döntés előkészítő tréning elvégzésén kívül a gyermekfaluban töltendő gyakorlati tréning elvégzése is feltétele az alkalmazásnak. Ennek során a leendő SOS-anya kipróbálhatja önmagát a gyakorlati munkában, megismerkedhet saját erőforrásaival, amelyeket a gyermekkel való bánásmódban (együttjátás, együtttanulás), a házkörüli munkák ellátásában és a faluközösségben mozgósítania kell. Ez a gyakorlati tréning minimum három hónap. Ez alatt a leendő SOS-anya anya-jelöltként dolgozik, meghatározott idő és feladat beosztással.

Mindezek alapján a felkészülésben közreműködő munkatársak rengeteg információt tudnak meg a jelentkező nevelőszülő-ről, amelyek alapján lehetőségünk van arra, hogy egy globális képet alakítsunk ki arról, amit majd képes lesz nyújtani a gyermekeknek. Az alkalmazásról szóló végső döntést közösen a faluvezetővel, a faluban megválasztott anyaképviselővel és azzal az anyával hozzák meg, aki támogatja, és folyamatos visszajelzésekkel segíti az anyajelölt teljesítményét, munkavégzését.

Az idei 20. évforduló sok szempontból újítást hoz. Az egyedülálló nevelőszülő jelentkezése mellett nevelőszülő-párok jelentkezését is várjuk a gyermekfalvakban. Ugyanakkor új lehetőségeket teremtünk azokra az esetekre is, ha az SOS-anya férjhez szeretne menni. Felkínáljuk annak a lehetőségét, hogy amennyiben a leendő férj életvittele, alkalmassága összeegyeztethető 6-8 gyermek nevelésével, akkor immár közösen vállalhassák a gyermekekről való további gondoskodást.

A nevelőszülőknél világos és jól körülhatárolt feladatuk van; biztonságos otthont nyújtanak a náluk elhelyezett gyermekek számára addig, amíg nem kerülhetnek vissza saját vér szerinti családjukba. Nem a vér szerinti szülők, a vér szerinti család másolása a dolguk, hanem családi minták nyújtása, és ezzel egyidejűleg a vér szerinti családdal való kiegyensúlyozott kapcsolattartás.

HAZAGONDOZÁS – A PSZICHOLÓGUS SZEMSZÖGÉBŐL

Vivi 5 évesen érkezik a gyermekfaluba, a megyei szakszolgálatól. Az ideiglenes elhelyezés oka: a szülők (édesanya és nevelőapa) ellen vádat emelnek kiskorú ellen elkövetett bántalmazás gyanújával. A határozat azonnal végrehajtható.

Az előzményekből ismert:

Vivi születését követően a szülők viszonya megromlik, konfliktusok sora követi egymást. A válás időszaka alatt a gyermek az apánál marad, majd a bíróság az anyának ítéli a gyermeket.

Az anya élettársi kapcsolatot létesít, születik egy közös gyermekük. Időközben Vivi magatartásával az óvodában egyre több probléma van: koncentráció, túlmozgékonyság. Az óvónők, védőnők külsérelmi nyomokat észlelnek Vivi testén.

Amikor először elmentünk a szakszolgálathoz Vivivel megismerkedni, egy gyönyörű, szőke, kékszemű, érzelmileg nagyon megviselt, de igen bátor, barátkozó kislánnyal találkozunk. Az udvaron a homokozóban beszélgetünk, ismerkedünk, rengeteg játékot, rajzot mutat, amelyeket ott készített. Azt érzem, hogy adni akar magából valamit, el akarja fogadtatni magát velünk. Tudja, hogy kik vagyunk, miért jöttünk. Érdeklődve faggatja Borrit, a leendő nevelőszülőt. Arról kérdezzet, hogy milyen lesz a gyermekfaluban, ki lesz ott, és majd mit lehet csinálni, lehet-e majd óvodába járni – mert azt nagyon szeret.

Érkezését követően, beilleszkedése szinte problémamentes, a vele egy családban nevelkedő, azonos korú kislánnyal vannak kezdetben rivalizációs problémák. Családrajzaiban igen hamar a nevelőcsalád veszi át szerepet, mintegy jelezve a beilleszkedés folyamatát, majd az édesanya látogatásait követően, az anya is megjelenik a családrajzokon. 4 hónap elteltével figyelme, értelmi képessége egyre jobban tükrözik valóságos adottságait. Érzelmileg kiegyensúlyozottabbá válik. Sokat beszél-mesél, a gyermekek közt nagyon jól érzi magát. Törekszik arra, hogy a figyelem középpontjába kerüljön.

Édesanyja a gyermekfaluban töltött két év alatt folyamatosan látogatja Vivit. A pár hónapos kistesóval rendszeresen, havonta két alkalommal jönnek.

A bírósági eljárás megkezdésétől pszichoszomatikus tünetképződéssel reagál (álmatlanság, hányinger, fejfájás). Az igazságügyi szakértői vizsgálatok alatt tünetei fokozódnak. A történetet követően 1,5 évre kerül sor egy második pszichológiai vizsgálatra, mivel az első vizsgálat szakértői eredményét nem fogadják el.

A bírósági ítélet felmentette a szülőket: „...nem lehet kétséget kizáróan megállapítani, hogy Vivit bántalmazták volna, és ezzel súlyosan megsértették volna Vivi nevelésére vonatkozó kötelezettségeiket...”. Gyámhivatali felülvizsgálatra kerül sor, amelyen kimondják, hogy a bírósági végzés alapján a gyermeket visszahelyezik a vér szerinti családjába.

A nevelőanya, a Vivivel együtt nevelkedő gyermekek és a falu munkatársai mind a hazagondozást segítették. Egyre gyakoribbá váltak az anya látogatásai és Vivi is elmehetett egy-egy hétvégére hozzájuk. Mindenki tele volt szorongással és aggodalommal, de elsődleges feladatunk az volt, hogy a gyermek valóságos érdekeit tartsuk szem előtt, s ami talán még ennél is nehezebb volt, úgy átfőrnálni saját motivációinkat, érzelmeinket, hogy vállalásunknak – és itt elsősorban a nevelőanyáéra gondolkodunk – eredményesen eleget tudjunk tenni.

Nehéz időszak következett Vivi számára, de ugyanígy a nevelőcsalád is sok támogatásra szorult. Vivi a vér szerinti-, és a nevelőcsaládjába között gyötrődött. Ezt a szenvedést, dühét édesanyjára is sokszor átvitte, gyakran provokálta őt, amikor látogatóba jött (ha nem kaphatta meg az édesanya mobiltelefonját, mindenki szeme láttára a falu udvarán hiszti rohamban tört ki, a sárban fetrengett), úgy érezte, sok mindenért kell bosszút állnia édesanyján, mert az kiszolgáltatta őt.

A nevelőcsaládban, óvodában a viselkedése hirtelen megváltozott, a szabályok betartása egyre nehezebbé vált. Minden köztötség ellen lázadni próbált, nem akart délután az oviban aludni, enni, többször összetűzésbe került más gyermekekkel. Az ál-

landó belső zaklatottságát azzal próbálta oldani, hogy a gyermekfaluban lévő kis barátainak azzal dicsekedett, hogy ő hazamegy. Az étvágytalanság, álmatlanság ismét előtérbe került. Gyakran riadva ébredt álmából, remegett és rossz álmait mesélte Borinak. Annak ellenére, hogy vágyott arra, hogy családjával, édesanyjával lehessen, erősen kapaszkodott a nevelőanyába, a gyermekfaluba, félt az elválástól, nem értette, hogy a családjába való visszakerülés miért fosztja őt meg nevelőcsaládjától.

Az édesanyjával való együttműködés problémamentes volt. Maximálisan meg akart felelni az elvárásoknak és bizonyítani akarta, hogy megfelelően tudja majd ismét gondozni Vivit. A tudat szintjén megpróbálta megfogadni a nevelőanya tapasztalatait, tanácsait, azonban tudattalanul harcolt ellené, haragudott Borira, és mindenkire, aki elvette a gyermekét. Ezen akkor sikerült változtatnia, amikor Vivi már hazakerült és sikerült megértenie, hogy ez a két év része volt Vivi életének és bármilyen nehéz is, el kell fogadnia, hogy az ő saját életének is része Bori, az SOS – testvérek, a gyermekfalú. Ezt akkor sikerült megértenie, amikor mind a hárman (édesanya, nevelőanya, Vivi) ismét találkoztak. Akkor már Vivi két hónapja otthon volt. El kellett, és talán még jelenleg is el kell érzelmileg viselnie, ki kell tudnia bírni, hogy ez a két év és az azt megelőző időszak történései mély nyomokat hagytak, rengeteg sérelmet okoztak Vivinek, hiszen összeomlott benne az a kép, amit az édesanyjáról mint az anyai gondoskodás mindenhatóságáról épített fel magában.

■ CSALÁDI ELSZÁMOLÁSOK RENDSZERE AZ SOS-GYERMEKFALUBAN

Elengedhetetlenül fontosnak tartjuk, hogy a nevelőszülő részére folyósított, gyermekek után járó nevelési díj, családi pótlék, pénzbeli vagy természetbeli adomány felhasználásának átlátható és jól ellenőrizhető rendszere legyen. Mivel a gyermekek nem tudják saját érdekeiket érvényesíteni, a mi felelőségünk garantálni, hogy a gondozásukra szánt anyagi javak megfelelő felhasználásra kerülnek. Olyan szempontrendszert alakítottunk ki a családok költségvetésének elszámolására, amely alapján a számonkérés megkövetelhető és ellenőrizhető. Elvárás például, hogy az alapellátmány 60%-át élelmiszerre fordítsák, de az is követelmény, hogy a kulturális családi programok, fejlesztések, tehetséggondozás, jutalmazás is megjelenjen a családi költségvetésben, amely első sorban a családi pótlékból fedezendő.

A nevelési díj és az adományok felhasználásának módjáról, a tárgyhat követő hónapban kötelesek tájékoztatást adni, a munkáltató által erre kijelölt személynek (nevelőszülői tanácsadó, gazdasági vezető vagy egyéb adminisztratív munkatárs). A családi költségvetés elszámolására készített táblázatban, a költségek a következő szempontok alapján csoportosíthatók: élelmiszer, ruházat, tartós felhasználás, vegyi árú, háztartási felszerelés, egészségügyi cikkek, kultúrcikkek, rezsi költség, közlekedés, üdülés, zsebpénz kiadás, banki költségek, egyéb.

Ez az elszámolási rendszer a nevelőszülőknél is sokat segít abban, hogy a családi gazdálkodás összességében átláthatóvá és kezelhetővé váljon, hogy a nevelőszülő saját maga számára is

egyfajta kontrollt tudjon tartani a különböző javakra fordított arányok között. A családi költségek felhasználásába a családban nevelkedő nagyobb gyermekek is betekintést kapnak, ezzel segítjük a gyermekek minél korábbi pénzhatalra, takarékoságra való nevelését.

■ AZ SOS-IFJÚSÁGI HÁZ

Az ifjúsági házra a SOS-KDI ifjúsági lakóközösségre, valamint a hazai jogszabályok lakóotthonokra vonatkozó előírásai irányadók. Az ifjúsági ház a gyermekfalú közelében létesül. Ez lehetővé teszi, hogy a fiatalok kialakult kapcsolatait – különösen az SOS-anyával, testvéreivel – ne szakadjanak meg. Az SOS-ifjúsági házak koedukált formában működnek. Az ifjúsági ház kiemelt fontosságú célja a családi élettel biztosítása, lehetőséget adva arra, hogy az öszzép az ott lakó fiatalok és dolgozók egyéni arculatát tükrözze. Az ifjúsági háznak városi környezetben kell lennie, ahol a tanulási munkavállalási és szabadidős lehetőségek könnyen elérhetők.

- Otthont nyújtó ellátást biztosít az átmeneti és a tartós nevelésbe vett fiatalok, illetve utógondozói ellátott fiatal felnőttek számára, a gyámhivatal által jóváhagyott egyéni elhelyezési terv, valamint a fejlesztési terv szerint.
- Felkészíti a fiatalot a családi életre és az önálló életvezetésre, fejleszti, megerősíti kortárs csoportban az alkalmazkodás és önállóság képességét, a takarékos és felelős pénzkezelést.
- Felkészíti a fiatalokat a későbbi önálló életre, segít azoknak a praktikus ismereteknek az elsajátításában, amelyek nélkülözhetetlenek az önellátáshoz.
- Tudatosan fejleszti a tanuláshoz, munkavégzéshez, értékreemtéshez fűződő pozitív viszonyt, szükségleteket a társadalmi elvárásoknak megfelelően. Helyi szinten, az ifjúsági ház lehetőségeihez mérten teremti meg a ház körüli, valamint a településkörnyezetben való rendszeres munkavégzés, értékreemtés lehetőségét.
- Elősegíti, hogy a fiatal iskolai tanulmányai sikeres befejezésével, szakképzettség megszerzésével készüljön az önálló életre. A szakmatanulást az első szakma megszerzéséig támogatja, szakmaváltáshoz, illetve második szakma elsajátításához egyéni döntés alapján járul hozzá az ifjúsági ház vezetője.
- Elősegíti a gyermek és vér szerinti családja kapcsolattartását, a gyermek családjába történő visszatérését, ennek érdekében együttműködik a családdal, a gyermekjóléti szolgálattal, a területi gyermekvédelmi szakszolgálattal, valamint a gyámhivattal.
- Biztosítja az otthont nyújtó ellátás rendszeres felülvizsgálatának előkészítését.
- Utógondozói ellátást biztosít a fiatal felnőtt számára,
- Szükség esetén külső férőhelyeket működtet.

■ GONDOZÁSSAL KÍSÉRT KINTLAKÁS

A gondozással kísért kintlakás célja, hogy a nagyobb önállóság biztosításával ösztönözze a fiatalokat a felelős életvezetésre.

Kisméretű és olcsó bérelt lakás, illetve lakrész formájában működik. A lakáskeresésben, kiválasztásban, az albérleti szerződés megkötésében a fiatal mindvégig aktívan részt vesz. A bér-

leti szerződést mindig az adott intézmény köti. A gondozással kísért kintlakásban élő fiatal felnőtt számára bérelt lakást/lakrészt az intézmény működési engedélyében külső férőhelyként tünteti fel.

A gondozással kísért kintlakásban az a fiatal felnőtt részesülhet, aki bizonyította együttműködési készségét, befejezte középiskolai tanulmányait, munkahellyel és önálló keresettel rendelkezik, vagy felsőfokú tanulmányokat folytat. Keresetét, illetve a gondozása során szerzett vagyonát felelősen kezeli, beosztja, felhasználását alárendeli az önálló életkezdési célkitűzéseinek. Már rendelkezik az önálló életvezetés alapvető képességeivel és készségeivel, de meghatározható időre még szüksége van az intézmény ún. háttér támogatására.

■ HÁZASSÁGKÖTÉSI TÁMOGATÁS

Az egyesület a fiatal felnőttet utóljára gondozó (befogadó) létesítmény költségvetésén keresztül 7 havi alapellátmánnyal azonos összegű támogatást nyújthat. Erre a támogatásra csak az a fiatal felnőtt jogosult, aki utógondozói ellátottként vagy a megszűnést követő öt éven belül köt első házasságot és addigi életvitelével bizonyítja, hogy érdemes erre a különleges juttatásra. A házasságkötési támogatás kifizetésére a fiatal felnőtt (vagy) utógondozója és annak az intézménynek a vezetője tesz javaslatot, ahonnan a fiatal távozott.

■ SZÜLÉSI TÁMOGATÁS

Ha az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttnek gyermeke születik, azonnali támogatásként adható a gyermek születésekor a mindenkori minimálbér 50 %-ának megfelelő összeg. A támogatás adható az utógondozói ellátás megszűnését követő 5 éven belül, amennyiben a fiatal tartja a kapcsolatot volt intézményével és együttműködő magatartása alapján (vagy) utógondozója és az intézmény vezetője erre javaslatot tesznek. A támogatás gyermek gondozásához szükséges legfontosabb eszközök, ruhaneműk, babaápolási cikkek, bútorok beszerzésére fordítható, lebonyolítása pedig a bemutatott számlák utófinanszírozásával történik.

■ SZABADABB-E A CIVIL SZFÉRA?

Két urat szolgálunk egyszerre. Nehéz ezt kimondani, még nehezebb nap mint nap megélni.

Szolgáljuk egyrészt a magyar gyermekvédelmi rendszer szellemét, alapelveit és szabályait, ezt várja tőlünk a saját szakmai meggyőződésünk és ezt várják a működési engedélyeket kiadó, törvényes működésünket ellenőrző, megyénként egymástól eltérő gyakorlatot folytató megyei közigazgatási hivatalok. Meggyőződéssel és legjobb tudásunk szerint tesszük, mégis mostoha helyet kapunk az első helyen álló „urunktól”. Míg a szakmai szabályozás egyenlőnek tekint, s civilszervezetként is ugyanazokkal a jogosultságokkal és kötelezettségekkel ruház fel, addig a magyar gyermekvédelem finanszírozási rendszere egyértelműen leteszi a voksot amellett, hogy civilszervezeteknek létjogosultsága ezen a területen nincs. Ez világos, a normatívából sem hivatásos nevelőszülőket, sem lakásotthont fenntartani nem lehet, nekünk pedig ez lenne a feladatunk.

Jön hát a második „úr”, az SOS nemzetközi szervezete. Tő-

lük kapjuk a hiányzó forrás egy részét, idén a teljes költségvetésünk 24%-át. De mint az életben rendszeresen, ez sincs ingyen. Egy évvel korábban elkészített, kötött költségvetési tervekkel, szinte a lehetetlent súroló helyi adománygyűjtési tervekkel és nem a hazai viszonyokat alapul vevő szakmai sztenderdekkel kezdődik az elvárások listája. Ennek oka érthető, ha belegondolunk, milyen nehéz feladat egy 132 országban jelen levő, 58.000 gyermek és fiatal ellátását biztosító szervezetnek, hogy működésére egységes szabályokat alkosson.

Ez a kettős szerep sok mindenre megtanított és sokszor a tényleges fejlődést szolgálta. Az SOS nemzetközi fórumain mi használtuk először gyermekfaló helyett azt a fogalmat, hogy hivatásos nevelőszülői hálózat. Az eltelt évek alatt nagy gyakorlattunk lett abban, hogyan lehet megértetni az Európát és Ázsiát képviselő nemzetközi fórumokon a magyar gyermekvédelmi szabályozás számunkra sem mindig követhető elvárásait, bizonytalanságait. Például, miért kell egy önállóan működő lakásotthonba gyermekvédelmi ügyintéző, vagy miért lehet az egyik megyében egy lakásotthonnak öt külső férőhelye, a másikban egy sem. Büszkén kihúztuk magunkat, amikor átlátták, mit jelent az utógondozói ellátás és az otthoneremtési támogatás, mert bizony ez csak nálunk létezik.

Büszkék lehetünk itthoni szakmai fórumokon is, amikor a már felnőtt fiataljainkról beszélünk, és arról, hogy a lakáshoz jutást mi is ugyanannyival tudjuk támogatni, mint a törvény által biztosított otthoneremtési támogatás. De ott állunk a kollégák és laikusok kérdései előtt, amikor 2006-ban még mindig az egész nemzetközi rendszerünk alapját képező egyedülálló SOS-anya modellt kéne megmagyaráznunk. Nem tesszük, számos európai országban, így Magyarországon is ez már nem kérdés, hirdetéseinkben házaspárokat is keresünk. Végezzük a dolgunkat a magunk meggyőződése szerint, bízva abban, hogy az általunk megkezdett változásokat egyszer majd nemzetközi szintről is dicsérő szóval illetik, és nem renitensként, hanem élenjáróként tartanak majd számon minket.

Az anyagi forrás harmadik területe (a teljes költségvetés 38%-a) a magyar magánemberek és cégek adománya. Önzetlenül adnak és cserébe egy mosolyt vagy egy „köszönöm”-öt várnak, ők segítenek minket, és mi nélkülük nem működhetnénk.

■ SZAKMAI SIKEREK ÉS KIHÍVÁSOK

A társadalmi beilleszkedés alapvető képességeire és készségeire, illetve azok kialakítására helyezük a legfőbb hangsúlyt. Eredményesnek tekinthetjük azt a nevelési, gondozási, szocializációs folyamatot, amelynek következtében az önálló életkezdés előtt álló fiatal:

- legalább egy szakmát elsajátított olyan szinten, hogy az alapot nyújthat az önálló megélhetéséhez,
- biztonságosan eligazodik a munkaerőpiac világában, törekszik a munkahely lehetőség szerinti megtartására,
- a gondozása, nevelése során megtakarított pénzt, támogatásokat, illetve az önállóan megtermelt anyagi javakat felelősen, megfontoltan, az életkezdés céljainak alárendelve használja fel,
- társas kapcsolataiban törekszik a stabilitásra, célja az önálló család alapítása.

Kevés igazán jól mérhető területe van a munkánknak, egyik ilyen a gondozásunkban felnőtt fiatalok önálló életének jellemző adatai. 129 fiatal felnőtt került ki a gondozásunkból, s szépen kidolgozott utánkötési rendszer ide vagy oda, tudjuk jól, hogy a személyes kötődéseknek döntő szerepük van a még mindig élő kapcsolatokban. Az SOS-anyák közül azok, akik lelkesedésükből és elhivatottságukból mit sem veszítve az idők folyamán, ünnepekre, közös családi rendezvényekre visszavárják felnőtt csemetéiket, faluvezetők, ifjúsági ház vezetők, akik generációk példaképévé váltak – időnként még születendő kisgyereket is neveztek el róluk – , nevelőszülői tanácsadók, utógondozók, nevelők, segítők, akik hitelességükkel, tudásukkal egyengették az útjukat, mind-mind pótolta egy-egy hiányzó szemet abból a láncból, amit ezeknél a gyerekeknél az élet szétszaggatott.

Legnagyobb sikerünként azt éljük meg, hogy a nálunk felnőtt fiatalok saját gyermekeiket el tudják látni, közülük egy kivételével senki sem került vissza a gyermekvédelem rendszerébe. Nagy dolog azt tudni, hogy sikerült a legfontosabb dolgot, a felelősségtudatot átadni a gyerekeknek, megváltoztatva ezzel –

egy ki tudja hány generáción át hozott – rosszul átadott mintát. Az egyetlen kivételt képező történet egy enyhe fokban értelmileg akadályozott lányról szól, ő még kiskorúan hozta világra szép és egészséges gyermekét, és sem akkor, sem azóta nincs remény arra, hogy képes legyen eltartani és nevelni őt. A kislány rögtön nálunk került elhelyezésre egy nevelőszülői családban, ahol a hivatásos nevelőszülő SOS-anyja segíti és építi a vér szerinti anyja kapcsolattartására és támogatására.

A felnőtt fiataljaink közül 59-en rendelkeznek saját otthonnal önállóan vagy párjukkal, házastársukkal együtt. Ennél a viszonylag magas aránynál azt a komoly előnyt jelentő tény nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az otthonteremtésben érintett földrajzi területek elsősorban Békés, Bács-Kiskun, Csongrád és Vas megye, ahol az ingatlanárak még nem érik el a Budapesti árszintet. Így is kiemelkedő feladatunk arra megtanítani a gyerekeket, hogy város környéki falvakból bejárva is el tudják képzelni az életüket, az ehhez szükséges ismeretekkel, gyakorlattal még időben megismerkedjenek.

Magyar Gyöngyvér, Szűcs Enikő

Mozaikcsaládok

■ FISCHER ESZTER: MODERN MOSTOHÁK - A PÁROMNAK GYEREKE VAN

Az első találkozásonkra Hannával, aki akkor négyéves volt, nagyon készültem. Tele voltam aggodással: vajon mit fog hozzám szólani? Fogunk-e tetszeni egymásnak? Aztán arra gondoltam, hogy mennyire szeretek nagynéni lenni, és hogy ez talán valami hasonló szerep: nem kell szülőként nevelnem, és majd jól eljárszogatunk. Színes papírokat vittem, és úgy gondoltam, majd széttépjük, és újból összerakjuk ezeket, mozaikosan. Aztán valahogy semmi sem úgy alakult, ahogy elképzeltem. Nem lehetett leültetni, cicát játszva mászkált föl s alá a lakásban, közös játékról szó sem lehetett. Mindketten tökéletesen meg voltunk zavarodva. Aztán pedig kaptam tőle egy „műmosolyt”, ami valósággal kétségbe ejtett. Világossá vált, hogy ez bizony nem nagynéni szerep, de akkor mi? Könyvet kerestem lázasan, egy könyvet, ami erről szól: hogyan viszonyuljak a párom kislányához. És akkor megtaláltam Fischer Eszter könyvét.

A könyv a Berlinben élő pszichológus „a mostoha-életheletről” folytatott beszélgetéseinek anyagára épül: gyakran idéz történeteket interjúalanyaitól, akik legtöbbször maguk is „mostohák”. Az interjúk pozitívuma, hogy őszintén, nyíltan tárnak fel olyan problémákat, kérdéseket, amelyekről azt hinnénk csak a miénk, holott a szerepből fakadóak. Az érzelmileg túlfűtött, pejoratív „mostoha” kifejezést tudatosan hagyta meg a szerző, mert egyébként csak kerülőúton tudta volna megjelölni a később „beházasodott” felnőttet. A nyelv is tükrözi, hogy társadalmunk, bármilyen gyakorivá is vált ez a viszony, még nem tud mit kezdeni vele, hiszen nem talált rá sem nevet, sem egyértelmű funkciót.

A szerző átveszi a nemzetközi pszichológiai-szociológiai szakirodalom terminológiáját: patchwork-, vagy mozaikcsalád-

nak hívja azt a családformát, amely nem egy szülőpárból és közös gyerekeikből, hanem különböző családrészek „összeolvadásából” jön létre. A hasonlat azt az optimista elképzelést tükrözi, hogy a részekből összeépült család elemei a terítő foltjaihoz hasonlóan megtartják különállásukat és jellegzetességeiket, de végül összetartó egységgé állnak össze. Felhívja figyelmet, mennyire káros, hogy a mozaikcsaládban élők gyakran görcsösen ragaszkodnak ahhoz az elképzelésükhöz, hogy ők ugyanolyanok, mint bármely „normális család”, holott a könyv egyik legfontosabb megállapítása éppen az, hogy a patchwork család nagyon sokban különbözik a vér szerinti családtól. A legjellegzetesebb különbség, hogy határai nem egyértelműek, a tagoknak nem azonos a helyzete: van, aki mindenkivel kapcsolatban áll, s van, aki a család csak néhány tagjával találko-

zik. A mozaikcsaládnak „össze kell nőnie”, szemben a vér szerinti családdal, amely kialakulása pillanatától természetes egyiséget képez.

Míg a hagyományos család úgy jön létre, hogy először kialakul a tengelye, a házaspár, majd megszületnek a gyerekek, addig a mozaikcsaládnál fordított a sorrend. Adva van egy csoportosulás (a szülő a gyerekével vagy gyerekeivel), és ebbe a csoportosulásba kell beépülnie az új partnernek.

Fischer Eszter szerint a mozaikcsaládtagok számára a nehézségek egyik fő forrása, hogy tisztázatlanok a velük szembeni szerepelvárások. Hiszen ahogyan írja: „Akármennyire változik is az életforma, bomlanak a régi hagyományok, kultúránkban még manapság is eléggé egyértelmű, hogy mit várunk egy férjtől, egy feleségtől, egy anyától vagy apától. A „mostohaszülő” szerepe bizonytalan. Funkciójára nincs minta. Az életformát, a kapcsolatot szinte mindenkinek egyénileg kell kialakítani, ami sokkal nehezebb, mint a meglévő kidolgozott elvárásoknak eleget tenni. Szembe kell néznie azzal a ténnyel, hogy nem a gyerek akar szülőpótlékot, hanem a magányossá vált szülőnek van szüksége partnerre. A mostoha szerepe annak függvényében is változik, hogy a velük él-e párja gyermeke, vagy csak időnként találkoznak. Más helyzet, ha az előző társ meghalt, ekkor a mostoha inkább egyfajta szülőpótlékként jelenik meg.

A szerző kitér a patchwork család szerkezeti felépítésére, sajátosságaira, külön fejezetben ír a szerelmes szülőről, beszél a mozaikcsalád-alapítás körül felmerülő kérdésekről, az életkori sajátosságokról. Ismerteti „az én gyerekem és a te gyereked” során felmerülő kérdéseket, a korábbi társsal való kapcsolattartásról és a közös gyerek vállalásáról. Külön fejezetet szán a különböző értékrendbeli eltéréseknek, illetve mozaikcsalád pénzhez való viszonyának.

Felhívja a figyelmet arra, hogy jobb, ha a kezdeti intenzív szerelmi szakaszban az újdonsült pár nem erőlteti a közös együttléteket, a szülő-gyerek viszonyt és a szerelmi kapcsolatot térben és időben különválasztják.

A mindennapi és olykor nehéz helyzeteket csak akkor lehet megoldani, ha a személyes határok iránti igényt mindenki elfogadja. Ahogyan a gyermek, úgy a mostoha privát igényeit is tiszteletben kell tartani.

Fontos megállapítás, hogy nagyrészt a szülő viselkedésétől függ, hogy a gyerekek a mostohát szülő által biztosított „használati tárgynak” tekintik-e, vagy önálló jogokkal bíró emberi lénynek. Ha a szülő nem kívánja meg, hogy a mostohának megadják a kellő tiszteletet, akkor a gyereklogika szerint az nem is jár neki. Ha a házastársa nem kéri ki a véleményét, akkor nyilván nincs is joga dönteni. Különbségek lehetnek abban, hogy hány éves gyermeket „kap”. A szerző éppen ezért külön fejezetet szán az életkori sajátosságoknak, kiemelve a kritikus kamaszkort, amelyben a mostohának bizalmas szerep is juthat: hiszen amit a lázadó fiatal sem az anyjával, sem az apjával nem kíván megbeszélni, egy jól felépített mostoha-gyerek kapcsolatban

könnyebben mond el a mostohának, aki érzelmileg kevésbé van involválódva, mint szülei. A szerző arra is utal, hogy a mostoha helyzetét gyakran megnehezíti, hogy korábbi élete során nem sok tapasztalatra tett szert gyerekekkel kapcsolatban. Nem tudja, hogy általában milyen egy gyerek, milyen életkorban, milyen viselkedés tekinthető normálisnak. Más a helyzet akkor, ha a pár mindkét tagjának van saját gyermeke, hiszen ekkor mindkettőjüknek van tapasztalata a gyermeknevelésben. Ekkor fontos, hogy a szülők ne próbálják meg a gyerekeket görcsösen egyformán kezelni, hanem mindenkivel a saját helyzetének megfelelően bánjanak. Külön eset, ha több gyermek is van a korábbi kapcsolatból. Nincsenek kész receptek, a mozaikcsalád összenövése egyéni.

„Amikor megmondtuk a férjem hatéves kislányának, hogy összeházasodunk, azt kérdezte tőlem, hogy akkor most én is az anyukája leszek-e. Mondtam: nem, hiszen neki van anyukája... Még hozzátettem, hogy nagyon remélem, hogy jóban leszünk, mivel ő nekem igazán rokonszenves, de az anyukája akkor sem lesz. Biztos van, aki ezt a választ barátságatlannak, visszautasítónak találja, de nekem az volt az érzésem, hogy a gyerek megkönnyebbült. Helyükre kerültek a dolgok.”

A könyv is éppen ebben segít, hogy helyükre kerüljenek a dolgok. Hiánypótló munka. Megtöri azt az általános hallgatást, amely a „mostoha-helyzetet” övezi. Mint ahogyan a szerző is jelzi: az igazán súlyos, elmérgesedett helyzetekre nem használ semmiféle tanácsadó-könyv. Ha a harag, a sérelmek eltorzítják a tisztánlátást, nem sok esélye marad a racionális belátásnak, a józan érvelésnek. A patchwork - családokban nagy szerepe van az időnek, hiszen – a hasonlatnál maradván – létrejöttékor még nem beszélhetünk harmonikus terítőről, csak különböző eredetű foltok halmazáról. Az „összevarrás”, összehangolódás sok türelmet és türelmet igényel.

A könyv valóban hasznos gyakorlati tanácsokat ad. Mikor Hanna megkérdezte tőlem, lesz-e az anyukája, már nem is voltam annyira zavarban. Tudtam, mit kell válaszolnom: „Nem leszek az anyukád, mert neked a Bori az anyukád. Én Judit vagyok.” Azóta Hannával együtt utáljuk minden mesében a gonosz mostohát.

Fischer Eszter: Modern mostohák - A páromnak gyereke van, Saxum kiadó, Az élet dolgai sorozat, 2005

Dénes Judit

A CSALÁD, GYERMEK, IFJÚSÁG EGYESÜLET A KÖVETKEZŐ TANFOLYAMOKAT, KÉPZÉSEKET INDÍTTA 2007 ELSŐ FÉLÉVÉBEN:

MEDIÁCIÓ

A mediáció olyan konfliktuskezelési módszer, ahol a konfliktusban álló felek egy pártatlan szakember, a mediátor segítségével jutnak el az egyéni és kölcsönös érdekek figyelembevételével létrejött megegyezésig. A szakmai program azt szolgálja, hogy a résztvevőket megismertesse a mediáció folyamatával, így a különböző szakmákban dolgozók, e technika segítségével a családok konfliktusainak kezelésében hatékony segítséget nyújthatnak.

A szakmai személyiségfejlesztő tréning akkreditált a személyes gondoskodásban dolgozók továbbképzési pontrendszerében, ahol 35 pontot (akkreditációs szám: S-05-044/2003/1)

jelent. Részvételi díja: 40 000 Ft.

Időpontok: 2007. február 12-14.
2007. április 10-12.

GYERMEKBÁNTALMAZÁS FELISMERÉSE, KEZELÉSE ÉS MEGELŐZÉSE

A továbbképzésben résztvevők megismerkedhetnek a gyermekbántalmazás megjelenési formáival, rizikófaktorai, tüneteivel, következményeivel, a bántalmazott gyermekekkel kapcsolatos preventív lehetőségekkel, az elkövetők és az áldozatok jellemzőivel. Az elméleti előadások mellett lehetőség lesz csoportos beszélgetésre, esetmegbeszélésre, filmek megtekintésére.

A 4 napos akkreditált Tanfolyam rövid számonkéréssel zárul, melyet követően a résztvevők hivatalos igazolást kapnak a továbbképzés elvégzéséről és a megszerzett pontokról. Az összességében 30 órás tanulási folyamat végén a résztvevők tanúsítványt kapnak, valamint a szociális szakképzésben 40 pontot (akkreditációs szám: T-05-006/2003/2), a pedagógus továbbképzésben 30 pontot (akkreditációs szám: OM 1223/89/2001) igazolunk vissza. A tanfolyam ára 40 000 Ft.

Időpontok: 2007. február 5-8.
2007. április 2-5.

CHICOCA FÁJA

program a gyermekeket érő szexuális visszaélések megelőzésére

A Chicoca fája című filmre épülő program fő célja hogy segítsen a gyermekekkel foglalkozó szakembereknek eligazodni a gyermekek elleni szexuális bántalmazás problematikájának kérdéskörében. A program működtetésének fő célja annak az úrnek a betöltése, amely a gyermek- és ifjúságvédelemben a gyermekabúzusok, így különösen a gyer-

mek elleni szexuális visszaélések vonatkozásában tapasztalható. A program prevenciós jellege mellett arra is felkészíti szakemberhálóját, hogy hogyan artikulálja és közvetítse a felmerült konkrét esetet az involválható szakember felé. A 2x2 napos tanfolyam esettanulmány elkészítésével zárul.

A képzés részvételi díja 40 000 Ft.
Akkreditálás folyamatban!

Időpontok: 2007. február 22-23.
és február 26-27.
április 19-20.
és április 23-24.

FACILITÁTORKÉPZÉS – SZEMTŐL SZEMBE PROGRAM

A „Szemtől szembe konfliktuskezelő és megoldáskereső program” alternatív eljárás a bajban lévő gyermekek és fiatalok problémás eseteinek, vagy fiatalokú bűnelkövetők ügyeinek, szüleik és érintett tágabb környezetük bevonásával történő megbeszélésére és a döntéshozásra, jóvátételre.

A program kulcsfogalma a *helyreállítás*. Nem terápiás módszer és nem elnéző a vétségekkel, kihágásokkal, bűncselekményekkel szemben: helyteleníti a nem megfelelő viselkedést és cselekedeteket, de támogatja és értékeli a tett elkövetőjének belső értékeit.

A *jóvátételi szemléletű* megbeszéléseken a *facilitátor* együtt dolgozik a vétkesekkel, elkövetőkkel, szabályszegőkkel, közvetlenül bevonva őket a megoldáskereső folyamatba, melyben szerepet kapnak az áldozatok, károsultak, család, barátok, a közösség is és mindenki, akire az elkövető viselkedése valahogyan hatással volt.

A képzés keretében a résztvevők elsajátítják az ehhez szükséges módszereket, technikákat és képzett facilitátorként alkalmazhatják tudásukat munkájuk során.

A 30 órás tréning - mely háromszor hat óra képzésből és kétszer hat óra szupervízióból áll – részvételi díja 40 000 Ft. A képzés végén a résztvevők tanúsítványt szereznek, valamint a személyes gondoskodásban dolgozók továbbképzési pontrendszerében 25 pontot igazolunk vissza. (akkreditációs szám: S-05-030/2004)

Időpontok: 2007. február 19-21.
2007. április 16-18.

További információ és jelentkezés:

Tel./ Fax.: 225-3525
E-mail: csagyi@mail.datanet.hu
Weboldal: www.csagyi.hu

.....

.....

.....

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat Gondviselés Háza Páty Kht. Nevelő- és Helyettes Szülői Hálózata

A legalapvetőbb primer közösség a család, amelybe az egyén beilleszkedik. A család meghatározza, formálja, befolyásolja az egyén, a gyermek fejlődését, a másokhoz való viszonyát. Alapvető szociális kötődéseket, formákat alakít ki.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat felismerve, hogy a társadalom egyik legnagyobb problémája a magukra maradt vagy saját környezetükben, illetve családjukban veszélyeztetett gyermekek nevelése, ezért Pátyon, Budapest vonzáskörzetében másfél hektár területen építette fel szociális létesítményét a Máltai Gondviselés Házát, amely gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek nevelésének és idős személyek gondozásának megoldását tűzte ki célul.

Az idősotthonnal és a családközösség öt nevelőszülői családjával indult a közhasznú társaság munkája. Napjainkban már az emelt szintű idősek otthonának 53 lakója van, a családi házakban a társadalmi igények szerint fiatal fogyatékos személyeknek két lakóotthont tartunk fenn 2003 óta, 12-12 férőhellyel. Gyermekjóléti, családsegítő, házi segítségnyújtó, szociális étkeztető, szociális információs, házi gyermek-felügyeleti szolgálatot működtetünk a környék 8 településén és Zalaszentmihályon. Házi segítségnyújtást végzünk öt településen. 2005-ben indult a támogató szolgálatunk.

Nevelőszülő hálózatunk 1998-tól kezdve az egész országra kibővült, ma már a fővárosban és tíz megyében vannak nevelőszülőink, akik saját otthonukban összesen kb. 150 gyermeknek és fiatal felnőttnek nyújtanak családi közösséget. 1999-ben támogatóink segítségével hívtuk meg azokat a családokat, akikben megvolt a szándék a segítségnyújtásra, és ezt a rászoruló gyermekek felé ki is akarták fejezni. Hívásunkra sokan jelentkeztek. A jelentkezőket meglátogattuk otthonukban, és ha a jogszabályi feltételeknek megfeleltek, akkor meghívtuk a képzésünkre, amelynek végére bizonyossá vált, hogy amire vállalkozni akarnak, arra képesek-e.

A befogadó családok képzését napjainkban már, az Apor Vilmos Katolikus Főiskolával együttműködve végezzük. A képzés első része a 28 órás döntés előkészítő programra épül, a második részén pedig 32 órában olyan alapvető pedagógiai, pszichológiai, egészségügyi, társadalmi és jogi ismereteket szerezhetnek, amelyek a gyermek gondozásához, neveléséhez, gyámúsága ellátásához szükségesek a későbbiekben. A képzés tematikáját részleteiben a képzési program tartalmazza.

A nevelőszülői ellátási helyek, ahol a befogadó családok élnek: a működő családjaink 30,3%-a Pest megyében él, 17% Budapesten, 15,2% Borsod- Abaúj- Zemplén megyében, 9% Szabolcs- Szatmár- Bereg megyében, 4,5% Zala megyében, 4,5% Komárom- Esztergom megyében, 4,5% Fejér megyében, 4,5%

Bács- Kiskun megyében, 4,5% Baranya megyében, 3% Veszprém megyében és 3% Heves megyében.

Ahonnán a gyermekek a nevelőcsaládjainkba kerültek: A legtöbb gyermeket Budapestről fogadtuk be. Ők az összlétszám 51%-a. Pest megyéből származik a gyermekek 22,2%-a. Borsod- Abaúj- Zemplén megyéből 5,5%, Zala megyéből 3,2%, Tolna megyéből 2,4%, Nógrád megyéből 0,7%, Baranya megyéből 2,4%, Hajdú- Bihar megyéből 3,2%, Somogy megyéből 2,4%, és Szabolcs- Szatmár- Bereg megyéből 7%.

A gyermekek befogadásakor a gyermekvédelmi szakszolgálatok helykeresési szempontjai között alapvető szempont, hogy a gyermek gondozási helye, és vér szerinti családja-szülője tartózkodási illetve lakóhelye között ne legyen 50 km-nél nagyobb távolság. A fővárosban gyermekvédelmi szakellátásba kerülő gyermekek számára egyre nehezebb nevelőszülői elhelyezést biztosítani a fenti távolságon belül, különösen, ha a gyermekeknek különleges szükségleteik is vannak, amelyeket a megfelelő fejlődésükhöz biztosítani kell.

Hálózatunkra is jellemző, hogy a nagy lélekszámú városokból kevesen vállalkoznak nevelőszülői feladatra. Ennek szociológiai magyarázata van, a városi és falusi életmód közötti különbség. Működő nevelőszülőink 43 településen élnek, ebből 10 a város, 1 a főváros, és 32 a község.

■ A SZOLGÁLTATÓ TEVÉKENYSÉGÜNK CÉLJA, ALAPELVEI

Gyermekvédelmi szakellátás keretében otthont nyújtó ellátást / A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban Gyvt.) 53-56. § / biztosítunk olyan gyermekeknek, akik bármely oknál fogva kikerültek vér szerinti családjukból. Legfontosabb célunk: minden gyermek számára biztosítani a családban való nevelkedés jogának érvényesülését, amíg a vérszerinti családban erre nincs lehetőség.

Nevelőszülői hálózatunk fogadja, és teljes körű ellátást biztosít minden olyan ideiglenes hatállyal elhelyezett, átmeneti-, vagy tartós nevelt, illetve utógondozói ellátásban részesülő gyermeknek és fiatal felnőttnek, akiket az illetékes gyámhatóság határozatával intézményünkbe helyezett el.

A gondozottak teljes körű ellátásának biztosítása mellett gondot fordítunk a gyermekek vér szerinti családjukba történő visszahelyezésére célzó, illetve családi kapcsolatainak ápolását segítő családgondozásra, vagy ha ez nem lehetséges, örökbebefogadásának előkészítésére.

A gyermekek jelentős részénél ugyanakkor hosszú távú nevelőszülői elhelyezés megszervezésére, pályaválasztásuk, önálló

életkezdésük előkészítésére van szükség, gyakran utógondozás és utógondozói ellátás biztosításával.

Gyermekjóléti alapellátás keretében, átmeneti gondozást, helyettes szülői ellátást /Gyvt. 49. §/nyújtunk az olyan családoknak, akiknek ez a segítség lehetőséget biztosít problémáik rendezésére. Támogatásunkkal hosszú távon képesek lesznek gyermekeiket megfelelően gondozni és nevelni. Elsősorban ellátási területünkről fogadjuk a rászoruló családok gyermekeit, akiknek ez a segítség lehetővé teszi, hogy egymás közelében maradjanak. A szülők gondjait szakemberek segítségével, közösen rendezzék. Ezzel elkerülhetik családjuk széthullását, gyermekeik gyermekvédelmi gondoskodásba kerülését, azt, hogy életükben szinte visszafordíthatatlan változások következzenek be.

A törvény szellemében, a **megelőzés** terén szeretnénk a magunk eszközeivel hozzájárulni a gyermeki jogok érvényesítéséhez, a gyermekek veszélyeztetésének megelőzéséhez, illetve megszüntetéséhez. Segíteni a szülőket kötelezettségeik teljesítésében, elősegíteni, hogy a gyermekek saját családjukban nevelkedhessenek fel.

Szeretnénk a gyakorlatban cáfolni azt a közvélekedést, hogy aki gyermekvédelmi gondoskodásban /korábbi kifejezéssel állami gondozásban/ nevelkedett, annak a gyermeke is az állam gondoskodására szorul.

Fontosnak tartjuk a gyermekek biztonságához, korához, fejlődési szükségleteihez igazodó gondozását, nevelését, amely elengedhetetlenül szükséges **egészséges személyiségfejlődésnek** biztosításához.

A gondozásunkba kerülő gyermekek egy része értelmi, vagy érzékszervi fogyatékos, nem ritkán halmozottan sérült, ezért fokozott figyelmet fordítunk a **normalizáció** elvére. Ez azt jelenti, hogy a fogyatékkal élőknek olyan életfeltételeket szeretnénk biztosítani, amely a lehető legközelebb áll az úgynevezett normális életminőséghez. Véleményünk szerint az embert megilleti az **egyenlő, személyre szabott bánásmód**. Fontosnak tartjuk a **személyiségi jogok védelmét**.

Intézményünk a gyermekekkel és törvényes képviselőikkel az **önkéntesség** alapján alakít ki együttműködést. Biztosítani kell, hogy akarata ellenére hálózatunkba ne kerüljön sem gyermek, sem fiatal felnőtt. Az intézmény működése nem hatósági, hanem szolgáltató jellegű. Munkatársaink mindenkor a kiskorú érdekeit képviselve kötelesek tevékenykedni. Munkánk során figyelünk arra is, hogy az átmeneti gondozásnál az ellátás igénybevétele **önkéntes**.

Intézményünk keresztényi szellemben látja el feladatait. Természetesen ez jelenti a másként gondolkodók elfogadását, amennyiben belső szabályzóinkat önként tiszteletben tartják. A jogszabályokban foglalt kötelező szolgáltatások maradéktalan ellátása mellett szilárd erkölcsi alapot biztosító keresztény értékeket közvetítünk nevelőszülő munkatársaink és a gondozottak felé. E tevékenységünkben nagyon fontos szerepet kap a testvériesség, az önzetlenség és a személyes példamutatás. Nem feladatunk ítélkezni, ezért nem annak alapján alkotunk véleményt a hozzánk forduló családokról, hogy miben hisznek és milyen a világnézetük. Valljuk, hogy a hit cselekedetek nélkül halott.

A gyermekvédelmi és gyermekjóléti ellátórendszeren belül

szeretnénk egy világos és egyértelmű alternatívát nyújtani azoknak a gondozottaknak is, akiknek számára ez lehet a legoptimálisabb megoldás, és jól érzik magukat nevelőcsaládjainkban.

Nagyon fontosnak tartjuk a **személyiségi jogok védelmét**. Hálózatunk valamennyi szakemberének a tevékenysége során tudomására jutott, a kiskorúak személyiségi jogait érintő adatok és tények kezelésére, továbbítására és nyilvánosságra hozatalára a személyes adatok védelméről szóló törvényben továbbá a 235/1997. (XII. 17.) Kormány rendeletben foglaltakat minden körülmények között biztosítani kell.

A szakmai munka tartalma:

A nevelőszülői feladatok alapvető motívumának a segíteni akarásnak kell lennie. Csak ez biztosíthat egy olyan alapot, amely lehetővé teszi, hogy a gondozás, nevelés ideje alatt mindig érvényesüljön a legfontosabb alapelv, hogy **minden a gyermek érdekében történik**.

A nevelőszülőnek a gyermekkel célszerű kötődést kialakítani, a gyermeket szeretnie kell, hiszen enélkül eredményes nevelés nem lehetséges, ugyanakkor ezt annak tudatában kell végeznie, hogy amennyiben a gyermek érdeke megkívánja, akkor a vér szerinti családba történő visszagondozást vagy az örökbe adást segítenie, támogatnia kell.

A nevelőszülők a vér szerinti családjukból kikerült gyermekek számára gondozást, védelmet, nevelést, érzelmi biztonságot nyújtanak, hiszen mindezek alapvető emberi jogokként minden gyermeket megilletnek.

A nevelőszülői tevékenység feltétele, hogy a nevelőszülő a nevelt gyermeket adott tulajdonságaival együtt fogadja el, a gyermeket múltjával együtt vállalja fel, tartsa tiszteletben a gyermek értékeit, emberi méltóságát mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül.

A helyettesítő gondoskodásban részesülő gyermeknek joga, hogy ismerje szüleit, hozzátartozóit, hiszen a vér szerinti család, a gyökerek, a szülők, a gyermek múltja szorosan hozzátartozik a jelenéhez. A folytonosság megélése előfeltétele az egészséges személyiségfejlődésnek, a felnőtté érésnek.

Hálózatunk a nevelőszülői / helyettes szülői / ellátást hagyományos nevelőszülővel létesített jogviszony alapján biztosítja. A befogadó családok képzését az Apor Vilmos Katolikus Főiskolával együttműködve végezzük.

Szolgáltató tevékenységünket mindig a hatályos jogszabályok figyelembevételével, megfelelő személyi és tárgyi feltételek biztosításával végezzük. Minden munkatársunktól elvárjuk, hogy feladatukat a szakmai szabályok és etika irányelvek tiszteletben tartása mellett lássák el.

Intézményünk sajátossága, hogy tevékenységében egyaránt megtalálható a nevelőszülői és a helyettes szülői ellátás. A gyermekvédelmi törvény hatálybalépése után nem sokkal kialakult egy szakmai vita arról, hogy szerencsés-e, ha a két szolgáltatást, egy időben ugyanazok a családok végzik. Az egyik vélekedés szerint az átmeneti gondozással együtt járó gyakori változások erősen megviselik a befogadó családokat. A gyermekek egyik legfontosabb joga az állandóság olyan mértékben sérül, hogy az már szinte veszélyeztető tényezővé válik. A másik „tábor” viszont kezelhetőnek tartja ezt a problémát, képesnek tartja a családokat és az őket támogató szakembereket a felmerülő

gondok megoldására. A modell előnyei között említi a nevelőszülők jó felkészültségét, tapasztalatait. Továbbá: az átmeneti gondozás sikertelensége esetén a gyermek maradhat a nevelőszülői családban, amely akkora már számára az állandóságot jelentheti.

Hálózatunk a gyermekvédelmi rendszert mindig egységes egészként képzelte el, ezért alapvető fontosságúnak tartjuk az egyes szolgáltatások közötti átjárhatóságot. Az alap és szakellátás különválasztása a törvényi szabályozás szempontjából teljesen indokolt, de a gyermekek és a családok életében gyakran csak felesleges adminisztrációként jelenik meg. Az a véleményünk, hogy egy jól képzett szakemberekből álló, a jogszabályoknak megfelelően működő intézmény próbáljon minél több szolgáltatást felvállalni, amellyel a gondozottak számára meg tudja könnyíteni a néha elkerülhetetlen átmeneteket.

■ A NEVELŐSZÜLŐK TOVÁBBKÉPZÉSE

Minden működtetőnek, így nekünk is törvény által előírt kötelezettségünk a nevelőszülők rendszeres továbbképzésének biztosítása, évente minimum 12 órában.

A továbbképzések programját a nevelőszülőket leginkább érintő és érdeklő aktuális kérdések alapján határozzuk meg, szükség szerint külső előadók bevonásával.

■ AZ INTÉZMÉNY KÜLSŐ KAPCSOLATAI

Hálózatunk igyekszik jó kapcsolatokat fenntartani elsősorban az alábbi intézményekkel:

■ Önkormányzatokkal

- feladat átvállalás során, ellátási szerződés keretében, szolgáltatás nyújtásával,
- gyámhatóságokkal: többek között a gondozott családok kiválasztásában és támogatások közvetítésében.

■ Gyermekjóléti szolgálatokkal:

- Az átmeneti gondozás előkészítésének időszakában,
- a helyettes szülői ellátás alatt,
- kiléptetés után, a nyomon követés során.
- Más gyermekjóléti, elsősorban az átmeneti gondozást biztosító intézményekkel.

■ A területi gyermekvédelmi szakszolgálatokkal:

Elsősorban a gyermekek elhelyezése, a gyámi tanácsadás és a férőhelyek nyilvántartása tekintetében.

■ A GONDOZÁS FOLYAMATA

■ Befogadás, a gyermekek megismerése, a beillesztés-beilleszkedés.

Véleményünk szerint ez a folyamat nem a gyermekek érkezésével veszi kezdetét. A munka a nevelőszülők körültekintő kiválasztásával, lelkiismeretes képzésével kezdődik. Majd folytatódik a működtető és a jövőbeni nevelőszülő megalapozott döntéseivel. Fontosnak tartjuk először is annak eldöntését, hogy az adott család milyen korú, milyen nemű és állapotú gyermeket tud fogadni. Nem kevésbé lényeges, hogy hány gyermek fogadására alkalmasak és ezek a gyermekek mikor, milyen sorrend-

ben kerülhetnek a családhoz. A gyermek kihelyezésénél a legfontosabb szempont, hogy a gyermek a személyiségének megfelelő befogadó családba kerüljön, és a család teherbíró képességét a feladat ne haladja meg.

A következő döntés, arról szól, hogy a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat (TEGYESZ) által jelzett gyermek(ek) közül mely nevelőszülő(k) meghívását javasoljuk az elhelyezési értekezletre. Közismert, hogy a TEGYESZ-ek által készített elhelyezési javaslatoknál előnyt élveznek saját hálózatuk nevelőszülői. Előfordul, hogy szinte csak a legnehezebb eseteknél számítanak a munkánkra. Nagy ilyenkor a működtető felelőssége, mert ha túl gyakran mond „nemet”, veszélyeztetheti a hálózat fejlesztésének lehetőségét. A túl gyakori „igennel” viszont megterhelheti a hálózatot és a nevelőszülő családját. Tehát a gondos, körültekintő előkészítés és azt követő, jól megszervezett ismerkedés megkönnyíti a beilleszkedést.

A gyermek csak ezek után érkezhetsz. Szerencsés lenne, ha egyszerre csak egy gyermek beilleszkedésének gondjaival foglalkozna a család, de a gyakorlatban erre kevés a lehetőség. / A több férőhelyes családok általában testvéreket fogadnak /

A családját veszített gyermekek szinte mindegyike ún. „egyszemélyes gyermek”. Fontos, hogy vele megkülönböztetett figyelemmel foglalkozzunk, legalább a befogadásakor. Érezhesse úgy, hogy most talán életében először minden érte történik. Tekintettel kell lenni azonban a családban élők érzékenységre. A gyermek lassan ismerkedik a család életével, a szabályokkal, az elvárásokkal. Ilyenkor az elfogadás, a fokozatosság, a türelem és a következetesség a legfontosabb.

Nevelőszülőink kiválasztásánál döntő szempont, hogy saját családjukban hogyan látják el a gondozó-nevelő tevékenységet. Amennyiben ezen a téren mindent rendben találunk, az jó kiindulási alapot jelent a későbbi együttműködés során. Természetesen rendelkezniük kell a szükséges kompetenciákkal.

Tanácsadóink rendszeresen figyelemmel kísérik a nevelt gyermekek élelmézését, ruházatát, higiéniés állapotát, tanulmányi és egyéb felszerelésének meglétét.

A gyermekek ellátása során – különösen a csökkenő állami normatív hozzájárulás miatt – egyre fontosabb szerepet kapnak az adományok. (Sajnos a megyei/Fővárosi/önkormányzatok továbbra sem kötnek velünk ellátási szerződést, így ezekre a pénzeszközökre nem számíthatunk.) Más civilszervezetekkel szemben adományozóink /és természetesen nevelőszülőink/ áldozatkészsége, önzetlen támogatása jelent számunkra biztatást, pozitívabb jövőképet és gondozottjainknak biztonságot. Eddigi nehézségeink ellenére soha nem került veszélybe a gondjainkra bízott gyermekek ellátása.

A gyermek teljes körű ellátása a nevelőszülői családban az egyéni gondozási-nevelési terv alapján történik. A tervet a nevelőszülő és a nevelőszülői tanácsadó együtt készítik el. A terv elkészítésébe lehetőség szerint bevonják az ítélőképés gyermeket, a gyámot és a vér szerinti szülőt, szükség szerint a közvetlen hozzátartozót is. A terv célja a gyermek harmonikus fejlődését, képességei kibontakozását elősegítő gondozással - neveléssel kapcsolatos feladatok részletes megtervezése, és az abban résztvevő szakemberek közötti munkamegosztás kidolgozása.

A gondozás és nevelés célja, hogy a gondjainkra bízott gyer-

mek, amennyiben ez lehetséges, testileg, értelmileg, érzelmileg és erkölcsileg korának és képességeinek megfelelően fejlődjön, lemaradását behozza, és személyisége a lehető legteljesebb módon kibontakozzék.

Ha a körülmények lehetővé teszik, hogy visszakerüljön a vér szerinti családjába, vagy örökre fogadják, akkor felkészítjük az elválásra és a beilleszkedésre.

Amennyiben a felsorolt helyzetek nem lehetségesek, akkor hosszabb távon mi neveljük. Ennek során felkészítjük az önálló életre, életvezetésre. Minden tőlünk telhetőt megteszünk, hogy a pályaválasztásra, a párválasztásra érett legyen.

E cél érdekében a gondozást, nevelést, ellátást biztosító nevelőszülő és a munkáját segítő szakemberek megpróbálnak a leghatékonyabban együttműködni egymással, valamint mindazon intézményekkel, amelyek a gondozott gyermekekkel foglalkoznak.

Nevelési tevékenységünk fontos része a készségfejlesztés, tehetséggondozás, ha szükséges a felzárkóztatás, egészséges életmódra nevelés, mentálhigiénés gondozás. Figyelmet fordítunk a szabadidős tevékenységek és az egészséges életmód összefüggéseire, a környezeti kultúra, felelősségtudat kialakítására. Lényegesnek tartjuk az önellátás megtanítását, a fegyelemre nevelést és az önfegyelem kialakításának képességét is. Gyermekünket a szülők, a nevelőszülők és egymás tiszteletben tartására neveljük. A vér szerinti szülők személyiségének tiszteletben tartását azzal is kifejezzük, hogy lehetőség szerint a jogszabályokban előírtakon túl is bevonjuk őket gyermekeik sorsának alakításába. Különös figyelmet fordítunk a gyermeki jogok biztosítására.

■ Utógondozás, utógondozói ellátás

Nevelőszülői hálózatunkban minden szakember vállalja: a nevelőszülői ellátás során egy életre szóló biztonságos kötődés kialakítása a legfontosabb feladat. Nevelőszülőink elhivatottak a tartós kapcsolat létrehozásában a befogadó család és a gondozott gyermek között. Tevékenységüket szolgálatnak tekintik, amely a gyermek fejlődési szükségleteihez igazodik. A nevelőszülők kiválasztásánál és képzésénél nyilvánvalóvá tesszük, hogy elsősorban a vér szerinti családok megsegítése a célunk és szolgálatunk is erre irányul. Munkánk a vér szerinti családokban fellépő működési zavarok megszüntetéséig, a normális állapot visszaállításáig, illetve a visszahelyezést követő segítség / nyomkövetésig / tart. A társadalmi realitásokat figyelembe véve ugyanakkor látnunk kell: ma még a gyermekek jelentős része nem kerülhet vissza eredeti családjába és különböző okok miatt örökbefogadásokra sem kerülhet sor. Ezért aztán számunkra fontos a már említett életre szóló és biztonságos kapcsolat kialakítása.

Hálózatunk ennek értelmében, lehetőség szerint minden esetben vállalja a nevelőszülői hálózatában felnövekvő gyermekek utógondozását, amely nagykorúságtól a teljes önállóságig, de legfeljebb 24 éves korukig tarthat.

Meggyőződésünk, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban nagykorúvá váló fiataloknak további segítségre van szükségük ahhoz, hogy elsajátíthassák a felnőtt életvitelhez szükséges készségeket.

Ezt a segítséget elsősorban annak a szakmai közösségnek kell nyújtania, akik addig is segítették. A cél az, hogy a fiatal úgy kerüljön ki a gondozásból, hogy megoldott legyen a lakhatása, rendelkezzen saját jövedelemmel, önálló életvitelre való készségekkel, és lehetőség szerint erős családi / baráti / kapcsolatrendszerral is.

A nevelőszülő és az utógondozó feladata segítséget nyújtani a fiatal felnőttnek önálló életvezetéséhez, társadalmi beilleszkedéséhez és a hozzátartozóival való kapcsolattartáshoz.

A fiatal felnőtt kötelezettsége az ellátás időtartama alatt együttműködni befogadó nevelőszülőjével és utógondozójával. Kötelessége továbbá mindent megtenni annak érdekében, hogy az önálló életvezetésre minél hamarabb alkalmassá váljon.

■ NEVELŐSZÜLŐI TANÁCSADÁS, UTÓGONDOZÁS ÉS CSALÁDGONDOZÁS

A tanácsadó ismerve a gyermekeket, a nevelőszülői családba történő elhelyezéssel, fejlődésük támogatása során arra törekszik, hogy biztonságos kapcsolatok kiépítésével adjon segítséget, korábbi kapcsolataik fenntartásához. Segítségét ad továbbá egészséges személyiség-fejlődésükhöz, és kulturális identitásuk megőrzéséhez.

Véleményünk szerint: minden család életében előfordulhat, hogy támogatásra szorul. Éppen ezért a gyerekeket csak akkor szabad kiemelni a vér szerinti családjukból, ha a szülők és a családgondozók már minden tőlük telhetőt megtettek a család egy-egy tagjára és a gyerek biztonságáért, de ez nem vezetett eredményre. A gyermekvédelem fontos része a család egységének megőrzése családgondozással, ha szükséges védelembe vétellel, átmeneti gondozással, helyettes szülői elhelyezéssel.

A hatékony tanácsadás tájékozottságot, valamint szándékot feltételez más kultúrák megértése iránt, valamint a kulturális identitás tiszteletben tartását. Ide tartozik az a követelmény is, hogy a szakmai közösség minden tagjának tiszteletben kell tartani a gyerekek és családjaik méltóságát.

A veszteséget az élet természetes velejárójának tekintve, a veszteség feldolgozásának, kezelésének módja a hangsúlyos. A különböző szolgáltatásaink segítik a gyermeket veszteségeinek feldolgozásában és a nevelőszülői családot a gyermek veszteségeinek megértésében és kezelésében.

A gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek veszteségei és szükségletei olyan összetettek és bonyolultak, hogy csak csapatmunkában oldhatók meg és elégíthetők ki. A nevelőszülő munkájának szakszerűségét egy csoport segíti, a csoport tagjai közösen viselik a felelősséget a gyermekek ellátásáért.

Nevelőszülő hálózatunk munkájának eredménye igazán akkor mutatkozik majd meg, amikor nevelt gyermekeink felnőtté válva a nevelő családjukban látott mintát követik. Bízunk abban, hogy ez sikerül nekik, és életük során értelmes célokat tűznek ki maguk elé, és el is érik azokat. Szakmájuk és munkájuk lesz, amelyből el tudják majd tartani magukat és családjukat. Képesek lesznek tartós emberi kapcsolatok fenntartására, barátságra, szerelemre, házasságra és gyermekeiknek kellően gondos szülei lesznek.

Horváth László, Bogos Klára, Kulcsár János

Változások ideje

Az SOS-Gyermekfalu Magyarországi Egyesülete privát alapokon álló, politikai és felekezeti elkötelezettségektől mentes, kiemelten közhasznú társadalmi szervezet, működése bár egyszerűen leírható, nem illeszkedett tökéletesen a gyermekvédelmi jogalkotó által alapul vett fenntartó-működtetői struktúrába. Jelenleg egy budapesti székhellyel bejegyzett, országos tevékenységi körrel rendelkező egyesület tartja fenn azt a három SOS-gyermekfalu néven ismert nevelőszülői hálózatot, amely Battonyán, Kecskeméten és Kőszegen működik. Fenntart ezen kívül négy ifjúsági lakásotthon Szegeden, Békéscsabán, Lajosmizsén és a Szombathely melletti Sén. Célja, hogy a létesítményeiben nevelkedő gyermekek és fiatalok képességeiknek, lehetőségeiknek megfelelően önálló, önmagukért felelős, a társadalomba beilleszkedni tudó felnőttekké váljanak.

Az SOS-Gyermekfalvak az elmúlt évtizedekben élenjárva igyekeztek a folyamatosan változó követelményeknek megfelelő színvonalas ellátást nyújtani a családjukat elvesztett vagy azt elhagyni kényszerülő gyerekeknek. Az egyesületi tevékenység tapasztalatai azonban megerősítették a strukturális változások szükségességét. Az intézmények nem önálló jogi személyek, ezért a civilszervezetek egyetlen előnyét jelentő regionális pályázati lehetőségekkel idáig nem élhettek. Új keretek kialakításán dolgozunk, amely szerint egy központi alapítvány látná el a fenntartói feladatokat és három regionális Kht. működtetné a nevelőszülői hálózatokat, lakásotthonokat és egy utógondozói otthont.

■ AZ SOS-GYERMEKFALU

Az SOS-gyermekfalu otthont nyújtó ellátást biztosító nevelőszülői hálózat, amit a gyermekfalu vezetője mint működtető irányít. A működési engedélyben foglaltaktól függően, a gyermekfalu faluközössége keretében a 12 családi házban, közvetlen szakmai irányítással és segítséssel a családok önállóan szervezik meg mindennapi életüket.

A 6-8 átmeneti, illetve tartós nevelt gyermek ellátásáért közvetlenül a hivatásos nevelőszülő, az SOS – anya tartozik felelősséggel. Így tud megvalósulni a gyermekfalu-mozgalom egyik legfőbb sajátossága, a nagy létszámú testvérsorok fogadása.

A hálózat részét képezheti a speciális nevelőszülői gondozás, amelynek keretében jelenleg családonként maximum két gyermek/fiatal korrekciós nevelése vállalható fel, legfeljebb két év időtartamra.

A hivatásos nevelőszülő maga dönt arról, hogy vállalja-e a nála elhelyezett gyermek gyámságát vagy sem. Amennyiben nem vállalja a gyámi feladatokat, szerződés alapján hivatásos gyám látja el.

Az SOS-családban kezdődik meg a gyermek felkészítése a majdani önálló életre. E folyamat kulcsszereplője az SOS-anya, aki a család hétköznapi életébe ágyazottan megtanítja a gyermekeket az önálló élethez szükséges alapvető ismeretekre. A gyermekek életkorához, fejlettségéhez igazodó módszerekkel, eszközökkel képessé teszi őket az önmagukért és környezetükért való felelősségvállalásra. Az SOS-anya különösen fontos feladata a munkához való pozitív viszony kialakítása, legyen ez önellátó munka, a családért, közösségért végzett tevékenység, vagy egy foglalkozás gyakorlása, pénzkereset.

Az önálló életre való felkészítés életkorhoz, képességekhez, valamint a gyermek fejlődési szükségleteihez igazodó céljait és feladatait az egyéni gondozási- és fejlesztési tervben kerül meghatározásra. Az SOS-anyát mindebben a gyermekfalu vezetője, a nevelőszülői tanácsadó, valamint a család-és utógondozó segíti.

Az SOS-anya a gyermekkel, a faluvezetővel, a pedagógiai munkatárssal, illetve a gyermek gyámjával közösen dönt arról, hogy a gyermek milyen középiskolában folytatja majd a további tanulmányait, illetve milyen pályát választ. Ennek során elsősorban a fiatal képességeit, irányultságát kell figyelembe venni. Amennyiben a körülmények megengedik, illetve a gyermek státusza (átmeneti nevelt) ezt lehetővé teszi, a vér szerinti szülő véleményét is ki kell kérni.

A folyamatos fejlesztéstervezés és végrehajtás eredményeként juthat el a fiatal 16-17 éves kora után abba az életszakaszba, amely már egyszerre feltételezi a nagyobb önállóságot, illetve a kortárs csoportban való alkalmazkodás képességét. Ennek optimális szintere az ifjúsági ház (lakásotthon vagy utógondozói otthon).

Annak érdekében, hogy az átkerülés problémamentes legyen, a tervezett átkerülés előtt legalább egy évvel a fejlesztéstervezésbe az érintett ifjúsági ház vezetője is bekapcsolódik, a gyermek így egy szakmai segítőhálózat közreműködésével készül az életforma-váltásra. Cél, hogy az átkerülést a közös akarat és igény, valamint a gyermek fejlődési szükségletei határozzák meg.

Mit kell tennie annak, aki SOS-anya szeretne lenni, vagy akik SOS nevelőszülői párként jelentkeznének?

Tulajdonképpen ugyanazt, mint mindenki másnak, aki hivatásos nevelőszülő szeretne lenni. Vagyis ismernie kell önmagát, saját pszichikai és fizikai képességeit, korlátait. Mint tudjuk, a nevelőszülővé válás nem egyetlen döntés eredménye, hanem hosszabb – képzési, jogi, de leginkább lélektani – felkészülés előzi meg.

Ha alkalmasnak tartja magát erre a feladatra, adottságai és vágyai összhangban vannak egymással, akkor már csak az illető munkatársak fontos és felelősségteljes feladata, hogy megfelelően előkészítsék a szükséges feltételeket, amelyek ténylegesen mindkét fél érdekét szolgálják, a gyermekét és a neve-

lőszülőét. A jelentkező jövőbeni nevelőszülőkkal, szülőpárokkal többször is találkozunk a gyermekfalvakban. Részt vesznek számos beszélgetésen, pszichológiai vizsgálaton. Lehetőségük van a faluban élő családok életéről tájékozódni. A gyermekekkel, anyákkal, örömmel és nehézségekkel megismerkedni. A szükséges nevelőszülői felkészítő tanfolyam és a döntés előkészítő tréning elvégzésén kívül a gyermekfaluban töltendő gyakorlati tréning elvégzése is feltétele az alkalmazásnak. Ennek során a leendő SOS-anya kipróbálhatja önmagát a gyakorlati munkában, megismerkedhet saját erőforrásaival, amelyeket a gyermekkel való bánásmódban (együttjátás, együtttanulás), a házkörül munkák ellátásában és a faluközösségben mozgósítania kell. Ez a gyakorlati tréning minimum három hónap. Ez alatt a leendő SOS-anya anya-jelöltként dolgozik, meghatározott idő és feladat beosztással.

Mindezek alapján a felkészülésben közreműködő munkatársak rengeteg információt tudnak meg a jelentkező nevelőszülőkről, amelyek alapján lehetőségünk van arra, hogy egy globális képet alakítsunk ki arról, amit majd képes lesz nyújtani a gyermekeknek. Az alkalmazásról szóló végső döntést közösen a faluvezetővel, a faluban megválasztott anyaképviselővel és azzal az anyával hozzák meg, aki támogatja, és folyamatos visszajelzésekkel segíti az anyajelölt teljesítményét, munkavégzését.

Az idei 20. évforduló sok szempontból újítást hoz. Az egyedülálló nevelőszülők jelentkezése mellett nevelőszülő-párok jelentkezését is várjuk a gyermekfalvakban. Ugyanakkor új lehetőségeket teremtünk azokra az esetekre is, ha az SOS-anya férjhez szeretne menni. Felkínáljuk annak a lehetőségét, hogy amennyiben a leendő férj életvitele, alkalmassága összeegyeztethető 6-8 gyermek nevelésével, akkor immár közösen vállalhassák a gyermekekről való további gondoskodást.

A nevelőszülőknek világos és jól körülhatárolt feladatuk van; biztonságos otthont nyújtanak a náluk elhelyezett gyermekek számára addig, amíg nem kerülhetnek vissza saját vér szerinti családjukba. Nem a vér szerinti szülők, a vér szerinti család másolása a dolguk, hanem családi minták nyújtása, és ezzel egyidejűleg a vér szerinti családdal való kiegyensúlyozott kapcsolattartás.

HAZAGONDOZÁS – A PSZICHOLÓGUS SZEMSZÖGÉBŐL

Vivi 5 évesen érkezik a gyermekfaluba, a megyei szakszolgálattól. Az ideiglenes elhelyezés oka: a szülők (édesanya és nevelőapa) ellen vádat emelnek kiskorú ellen elkövetett bántalmazás gyanújával. A határozat azonnal végrehajtandó.

Az előzményekből ismert:

Vivi születését követően a szülők viszonya megromlik, konfliktusok sora követi egymást. A válás időszaka alatt a gyermek az apánál marad, majd a bíróság az anyának ítéli a gyermeket.

Az anya élettársi kapcsolatot létesít, születik egy közös gyermekük. Időközben Vivi magatartásával az óvodában egyre több probléma van: koncentráció, túlmozgékonyosság. Az óvónők, védőnők külsérelmi nyomokat észlelnek Vivi testén.

Amikor először elmentünk a szakszolgálathoz Vivivel megismerkedni, egy gyönyörű, széke, kékszemű, érzelmileg nagyon megviselt, de igen bátor, barátkozó kislánnyal találkozunk. Az udvaron a homokozóban beszélgetünk, ismerkedünk, rengeteg játékot, rajzot mutat, amelyeket ott készített. Azt érzem, hogy adni akar magából valamit, el akarja fogadtatni magát velünk. Tudja, hogy kik vagyunk, miért jöttünk. Érdeklődve faggatja Borit, a leendő nevelőszülőt. Arról kérdezzeti, hogy milyen lesz a gyermekfaluban, ki lesz ott, és majd mit lehet csinálni, lehet-e majd óvodába járni – mert azt nagyon szeret.

Érkezését követően, beilleszkedése szinte problémamentes, a vele egy családban nevelkedő, azonos korú kislánnyal vannak kezdetben rivalizációs problémák. Családrajzaiban igen hamar a nevelőcsalád veszi át szerepet, mintegy jelezve a beilleszkedés folyamatát, majd az édesanya látogatásait követően, az anya is megjelenik a családrajzokon. 4 hónap elteltével figyelme, értelmi képessége egyre jobban tükrözik valóságos adottságait. Érzelmileg kiegyensúlyozottabbá válik. Sokat beszél-mesél, a gyermekek közt nagyon jól érzi magát. Törekszik arra, hogy a figyelem középpontjába kerüljön.

Édesanyja a gyermekfaluban töltött két év alatt folyamatosan látogatja Vivit. A pár hónapos kistesóval rendszeresen, havonta két alkalommal jönnek.

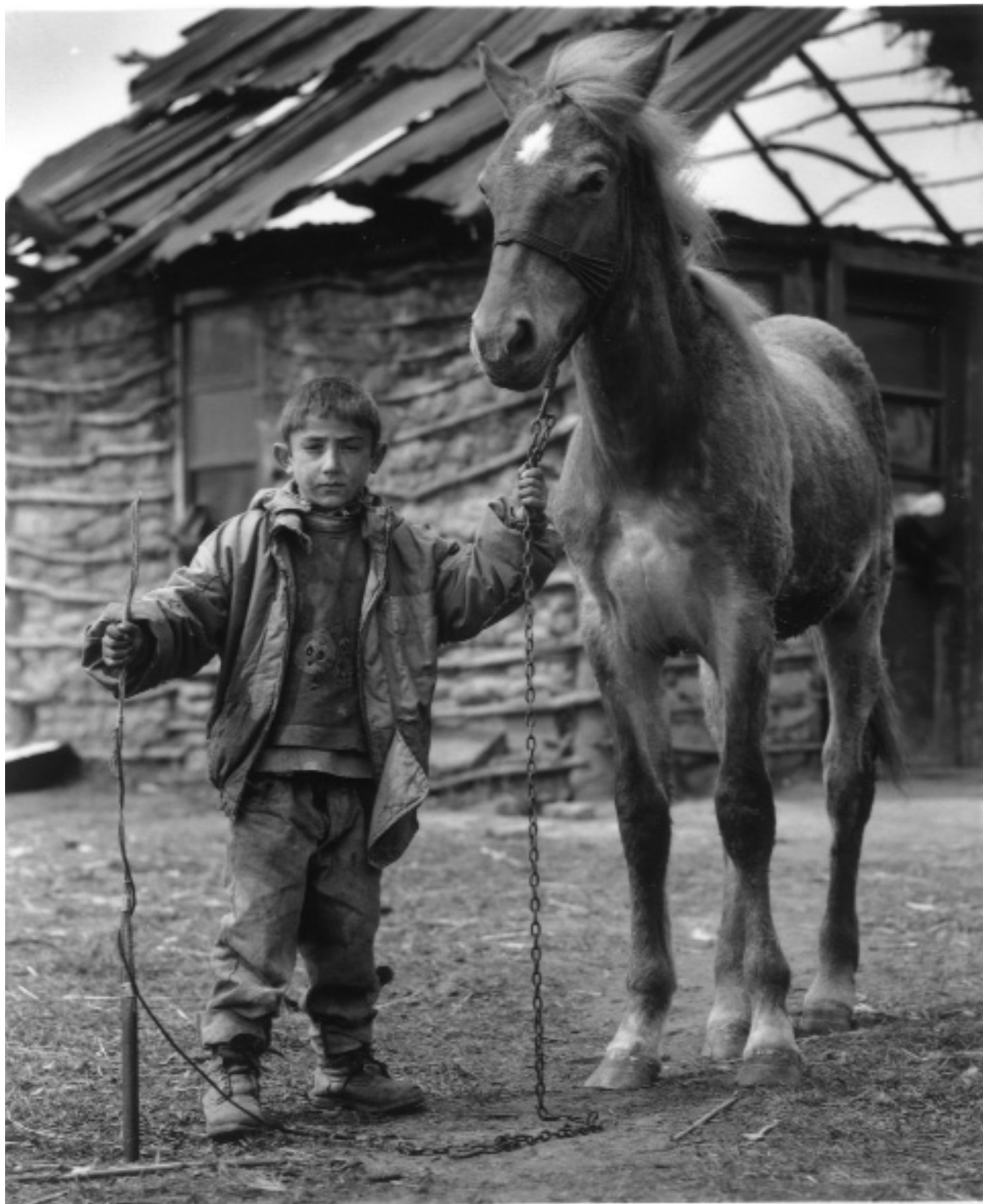
A bírósági eljárás megkezdésétől pszichoszomatikus tünetképződéssel reagál (álmatlanság, hányinger, fejfájás). Az igazságügyi szakértői vizsgálatok alatt tünetei fokozódnak. A történetet követően 1,5 évre kerül sor egy második pszichológiai vizsgálatra, mivel az első vizsgálat szakértői eredményét nem fogadják el.

A bírósági ítélet felmentette a szülőket: „...nem lehet kétséget kizáróan megállapítani, hogy Vivit bántalmazták volna, és ezzel súlyosan megsértették volna Vivi nevelésére vonatkozó kötelezettségeiket...”. Gyámhivatali felülvizsgálatra kerül sor, amelyen kimondják, hogy a bírósági végzés alapján a gyermeket visszahelyezik a vér szerinti családjába.

A nevelőanya, a Vivivel együtt nevelkedő gyermekek és a falu munkatársai mind a hazagondozást segítették. Egyre gyakoribbá váltak az anya látogatásai és Vivi is elmehetett egy-egy hétvégére hozzájuk. Mindenki tele volt szorongással és aggodalommal, de elsődleges feladatunk az volt, hogy a gyermek valóságos érdekeit tartsuk szem előtt, s ami talán még ennél is nehezebb volt, úgy átformálni saját motivációinkat, érzelmeinket, hogy vállalásunknak – és itt elsősorban a nevelőanyáéra gondoltok – eredményesen eleget tudjunk tenni.

Nehéz időszak következett Vivi számára, de ugyanígy a nevelőcsalád is sok támogatásra szorult. Vivi a vér szerinti-, és a nevelőcsaládjában között gyötrődött. Ezt a szenvedést, dühét édesanyjára is sokszor átvitte, gyakran provokálta őt, amikor látogatóba jött (ha nem kaphatta meg az édesanya mobiltelefonját, mindenki szeme láttára a falu udvarán hiszti rohamban tört ki, a sárban fetrengett), úgy érezte, sok mindenért kell bosszút állnia édesanyján, mert az kiszolgáltatta őt.

A nevelőcsaládban, óvodában a viselkedése hirtelen megváltozott, a szabályok betartása egyre nehezebbé vált. Minden köztötség ellen lázadni próbált, nem akart délután az oviban aludni, enni, többször összetűzésbe került más gyermekekkel. Az ál-

landó belső zaklatottságát azzal próbálta oldani, hogy a gyermekfaluban lévő kis barátainak azzal dicsekedett, hogy ő hazamegy. Az étvágytalanság, álmatlanság ismét előtérbe került. Gyakran riadva ébredt álmából, remegett és rossz álmait mesélte Borinak. Annak ellenére, hogy vágyott arra, hogy családjával, édesanyjával lehessen, erősen kapaszkodott a nevelőanyába, a gyermekfaluba, félt az elválástól, nem értette, hogy a családjába való visszakerülés miért fosztja őt meg nevelőcsaládjától.

Az édesanyjával való együttműködés problémamentes volt. Maximálisan meg akart felelni az elvárásoknak és bizonyítani akarta, hogy megfelelően tudja majd ismét gondozni Vivit. A tudat szintjén megpróbálta megfogadni a nevelőanya tapasztalatait, tanácsait, azonban tudattalanul harcolt ellené, haragudott Borira, és mindenkire, aki elvette a gyermekét. Ezen akkor sikerült változtatnia, amikor Vivi már hazakerült és sikerült megértenie, hogy ez a két év része volt Vivi életének és bármilyen nehéz is, el kell fogadnia, hogy az ő saját életének is része Bori, az SOS – testvérek, a gyermekfalú. Ezt akkor sikerült megértenie, amikor mind a hárman (édesanya, nevelőanya, Vivi) ismét találkoztak. Akkor már Vivi két hónapja otthon volt. El kellett, és talán még jelenleg is el kell érzelmileg viselnie, ki kell tudnia bírni, hogy ez a két év és az azt megelőző időszak történései mély nyomokat hagytak, rengeteg sérelmet okoztak Vivinek, hiszen összeomlott benne az a kép, amit az édesanyjáról mint az anyai gondoskodás mindenhatóságáról épített fel magában.

■ CSALÁDI ELSZÁMOLÁSOK RENDSZERE AZ SOS-GYERMEKFALUBAN

Elengedhetetlenül fontosnak tartjuk, hogy a nevelőszülő részére folyósított, gyermekek után járó nevelési díj, családi pótlék, pénzbeli vagy természetbeli adomány felhasználásának átlátható és jól ellenőrizhető rendszere legyen. Mivel a gyermekek nem tudják saját érdekeiket érvényesíteni, a mi felelőségünk garantálni, hogy a gondozásukra szánt anyagi javak megfelelő felhasználásra kerülnek. Olyan szempontrendszert alakítottunk ki a családok költségvetésének elszámolására, amely alapján a számonkérés megkövetelhető és ellenőrizhető. Elvárás például, hogy az alapellátmány 60%-át élelmiszerre fordítsák, de az is követelmény, hogy a kulturális családi programok, fejlesztések, tehetséggondozás, jutalmazás is megjelenjen a családi költségvetésben, amely első sorban a családi pótlékból fedezendő.

A nevelési díj és az adományok felhasználásának módjáról, a tárgyhat követő hónapban kötelesek tájékoztatást adni, a munkáltató által erre kijelölt személynek (nevelőszülői tanácsadó, gazdasági vezető vagy egyéb adminisztratív munkatárs). A családi költségvetés elszámolására készített táblázatban, a költségek a következő szempontok alapján csoportosíthatók: élelmiszer, ruházat, tartós felhasználás, vegyi árú, háztartási felszerelés, egészségügyi cikkek, kultúrcikkek, rezsi költség, közlekedés, üdülés, zsebpénz kiadás, banki költségek, egyéb.

Ez az elszámolási rendszer a nevelőszülőknél is sokat segít abban, hogy a családi gazdálkodás összességében átláthatóvá és kezelhetővé váljon, hogy a nevelőszülő saját maga számára is

egyfajta kontrollt tudjon tartani a különböző javakra fordított arányok között. A családi költségek felhasználásába a családban nevelkedő nagyobb gyermekek is betekintést kapnak, ezzel segítjük a gyermekek minél korábbi pénzhatalra, takarékosagra való nevelését.

■ AZ SOS-IFJÚSÁGI HÁZ

Az ifjúsági házra a SOS-KDI ifjúsági lakóközösségre, valamint a hazai jogszabályok lakóotthonokra vonatkozó előírásai irányadók. Az ifjúsági ház a gyermekfalú közelében létesül. Ez lehetővé teszi, hogy a fiatalok kialakult kapcsolatait – különösen az SOS-anyával, testvéreivel – ne szakadjanak meg. Az SOS-ifjúsági házak koedukált formában működnek. Az ifjúsági ház kiemelt fontosságú célja a családi élettel biztosítása, lehetőséget adva arra, hogy az összkép az ott lakó fiatalok és dolgozók egyéni arculatát tükrözze. Az ifjúsági háznak városi környezetben kell lennie, ahol a tanulási munkavállalási és szabadidős lehetőségek könnyen elérhetők.

- Otthont nyújtó ellátást biztosít az átmeneti és a tartós nevelésbe vett fiatalok, illetve utógondozói ellátott fiatal felnőttek számára, a gyámhivatal által jóváhagyott egyéni elhelyezési terv, valamint a fejlesztési terv szerint.
- Felkészíti a fiatalot a családi életre és az önálló életvezetésre, fejleszti, megerősíti kortárs csoportban az alkalmazkodás és önállóság képességét, a takarékos és felelős pénzkezelést.
- Felkészíti a fiatalokat a későbbi önálló életre, segít azoknak a praktikus ismereteknek az elsajátításában, amelyek nélkülözhetetlenek az önellátáshoz.
- Tudatosan fejleszti a tanuláshoz, munkavégzéshez, értéktanteremtéshez fűződő pozitív viszonyt, szükségleteket a társadalmi elvárásoknak megfelelően. Helyi szinten, az ifjúsági ház lehetőségeihez mérten teremti meg a ház körüli, valamint a településkörnyezetben való rendszeres munkavégzés, értéktanteremtés lehetőségét.
- Elősegíti, hogy a fiatal iskolai tanulmányai sikeres befejezésével, szakképzettség megszerzésével készüljön az önálló életre. A szakmatanulást az első szakma megszerzéséig támogatja, szakmaváltáshoz, illetve második szakma elsajátításához egyéni döntés alapján járul hozzá az ifjúsági ház vezetője.
- Elősegíti a gyermek és vér szerinti családja kapcsolattartását, a gyermek családjába történő visszatérését, ennek érdekében együttműködik a családdal, a gyermekjóléti szolgálattal, a területi gyermekvédelmi szakszolgálattal, valamint a gyámhivattal.
- Biztosítja az otthont nyújtó ellátás rendszeres felülvizsgálatának előkészítését.
- Utógondozói ellátást biztosít a fiatal felnőtt számára,
- Szükség esetén külső férőhelyeket működtet.

■ GONDOZÁSSAL KÍSÉRT KINTLAKÁS

A gondozással kísért kintlakás célja, hogy a nagyobb önállóság biztosításával ösztönözze a fiatalokat a felelős életvezetésre.

Kisméretű és olcsó bérelt lakás, illetve lakrész formájában működik. A lakáskeresésben, kiválasztásban, az albérleti szerződés megkötésében a fiatal mindvégig aktívan részt vesz. A bér-

leti szerződést mindig az adott intézmény köti. A gondozással kísért kintlakásban élő fiatal felnőtt számára bérelt lakást/lakrészt az intézmény működési engedélyében külső férőhelyként tünteti fel.

A gondozással kísért kintlakásban az a fiatal felnőtt részese lehet, aki bizonyította együttműködési készségét, befejezte középiskolai tanulmányait, munkahellyel és önálló keresettel rendelkezik, vagy felsőfokú tanulmányokat folytat. Keresetét, illetve a gondozása során szerzett vagyonát felelősen kezeli, beosztja, felhasználását alárendeli az önálló életkezdési célkitűzéseinek. Már rendelkezik az önálló életvezetés alapvető képességeivel és készségeivel, de meghatározható időre még szüksége van az intézmény ún. háttér támogatására.

■ HÁZASSÁGKÖTÉSI TÁMOGATÁS

Az egyesület a fiatal felnőttet utólagos gondozó (befogadó) létesítmény költségvetésén keresztül 7 havi alapellátmánnyal azonos összegű támogatást nyújthat. Erre a támogatásra csak az a fiatal felnőtt jogosult, aki utógondozói ellátottként vagy a megszűnést követő öt éven belül köt első házasságot és addigi életvitelével bizonyítja, hogy érdemes erre a különleges juttatásra. A házasságkötési támogatás kifizetésére a fiatal felnőtt (vagy) utógondozója és annak az intézménynek a vezetője tesz javaslatot, ahonnan a fiatal távozott.

■ SZÜLÉSI TÁMOGATÁS

Ha az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttnek gyermeke születik, azonnali támogatásként adható a gyermek születésekor a mindenkori minimálbér 50 %-ának megfelelő összeg. A támogatás adható az utógondozói ellátás megszűnését követő 5 éven belül, amennyiben a fiatal tartja a kapcsolatot volt intézményével és együttműködő magatartása alapján (vagy) utógondozója és az intézmény vezetője erre javaslatot tesznek. A támogatás gyermek gondozásához szükséges legfontosabb eszközök, ruhaneműk, babaápolási cikkek, bútorok beszerzésére fordítható, lebonyolítása pedig a bemutatott számlák utófinanszírozásával történik.

■ SZABADABB-E A CIVIL SZFÉRA?

Két urat szolgálunk egyszerre. Nehéz ezt kimondani, még nehezebb nap mint nap megélni.

Szolgáljuk egyrészt a magyar gyermekvédelmi rendszer szellemét, alapelveit és szabályait, ezt várja tőlünk a saját szakmai meggyőződésünk és ezt várják a működési engedélyeket kiadó, törvényes működésünket ellenőrző, megyénként egymástól eltérő gyakorlatot folytató megyei közigazgatási hivatalok. Meggyőződéssel és legjobb tudásunk szerint tesszük, mégis mostoha helyet kapunk az első helyen álló „urunktól”. Míg a szakmai szabályozás egyenlőnek tekint, s civilszervezetként is ugyanazokkal a jogosultságokkal és kötelezettségekkel ruház fel, addig a magyar gyermekvédelem finanszírozási rendszere egyértelműen leteszi a voksot amellett, hogy civilszervezeteknek létjogosultsága ezen a területen nincs. Ez világos, a normatívából sem hivatásos nevelőszülőket, sem lakásotthont fenntartani nem lehet, nekünk pedig ez lenne a feladatunk.

Jön hát a második „úr”, az SOS nemzetközi szervezete. Tő-

lük kapjuk a hiányzó forrás egy részét, idén a teljes költségvetésünk 24%-át. De mint az életben rendszeresen, ez sincs ingyen. Egy évvel korábban elkészített, kötött költségvetési tervekkel, szinte a lehetetlent súroló helyi adománygyűjtési tervekkel és nem a hazai viszonyokat alapul vevő szakmai sztenderdekkel kezdődik az elvárások listája. Ennek oka érthető, ha belegondolunk, milyen nehéz feladat egy 132 országban jelen levő, 58.000 gyermek és fiatal ellátását biztosító szervezetnek, hogy működésére egységes szabályokat alkosson.

Ez a kettős szerep sok mindenre megtanított és sokszor a tényleges fejlődést szolgálta. Az SOS nemzetközi fórumain mi használtuk először gyermekfaló helyett azt a fogalmat, hogy hivatásos nevelőszülői hálózat. Az eltelt évek alatt nagy gyakorlattunk lett abban, hogyan lehet megértetni az Európát és Ázsiát képviselő nemzetközi fórumokon a magyar gyermekvédelmi szabályozás számunkra sem mindig követhető elvárásait, bizonytalanságait. Például, miért kell egy önállóan működő lakásotthonba gyermekvédelmi ügyintéző, vagy miért lehet az egyik megyében egy lakásotthonnak öt külső férőhelye, a másikban egy sem. Büszkén kihúztuk magunkat, amikor átlátták, mit jelent az utógondozói ellátás és az otthonteremtési támogatás, mert bizony ez csak nálunk létezik.

Büszkék lehetünk itthoni szakmai fórumokon is, amikor a már felnőtt fiataljainkról beszélünk, és arról, hogy a lakáshoz jutást mi is ugyanannyival tudjuk támogatni, mint a törvény által biztosított otthonteremtési támogatás. De ott állunk a kollégák és laikusok kérdései előtt, amikor 2006-ban még mindig az egész nemzetközi rendszerünk alapját képező egyedülálló SOS-anya modellt kéne megmagyaráznunk. Nem tesszük, számos európai országban, így Magyarországon is ez már nem kérdés, hirdetéseinkben házaspárokat is keresünk. Végezzük a dolgunkat a magunk meggyőződése szerint, bízva abban, hogy az általunk megkezdett változásokat egyszer majd nemzetközi szintről is dicsérő szóval illetik, és nem renitensként, hanem élenjáróként tartanak majd számon minket.

Az anyagi forrás harmadik területe (a teljes költségvetés 38%-a) a magyar magánemberek és cégek adománya. Önzetlenül adnak és cserébe egy mosolyt vagy egy „köszönöm”-öt várnak, ők segítenek minket, és mi nélkülük nem működhetnénk.

■ SZAKMAI SIKEREK ÉS KIHÍVÁSOK

A társadalmi beilleszkedés alapvető képességeire és készségeire, illetve azok kialakítására helyezük a legfőbb hangsúlyt. Eredményesnek tekinthetjük azt a nevelési, gondozási, szocializációs folyamatot, amelynek következtében az önálló életkezdés előtt álló fiatal:

- legalább egy szakmát elsajátított olyan szinten, hogy az alapot nyújthat az önálló megélhetéséhez,
- biztonságosan eligazodik a munkaerőpiac világában, törekszik a munkahely lehetőség szerinti megtartására,
- a gondozása, nevelése során megtakarított pénzt, támogatásokat, illetve az önállóan megtermelt anyagi javakat felelősen, megfontoltan, az életkezdés céljainak alárendelve használja fel,
- társas kapcsolataiban törekszik a stabilitásra, célja az önálló család alapítása.

Kevés igazán jól mérhető területe van a munkánknak, egyik ilyen a gondozásunkban felnőtt fiatalok önálló életének jellemző adatai. 129 fiatal felnőtt került ki a gondozásunkból, s szépen kidolgozott utánkötési rendszer ide vagy oda, tudjuk jól, hogy a személyes kötődéseknek döntő szerepük van a még mindig élő kapcsolatokban. Az SOS-anyák közül azok, akik lelkesedésükből és elhivatottságukból mit sem veszítve az idők folyamán, ünnepekre, közös családi rendezvényekre visszavárják felnőtt csemetéiket, faluvezetők, ifjúsági ház vezetők, akik generációk példaképévé váltak – időnként még születendő kisgyereket is neveztek el róluk – , nevelőszülői tanácsadók, utógondozók, nevelők, segítők, akik hitelességükkel, tudásukkal egyengették az útjukat, mind-mind pótolta egy-egy hiányzó szemet abból a láncból, amit ezeknél a gyerekeknél az élet szétszaggatott.

Legnagyobb sikerünként azt éljük meg, hogy a nálunk felnőtt fiatalok saját gyermekeiket el tudják látni, közülük egy kivételével senki sem került vissza a gyermekvédelem rendszerébe. Nagy dolog azt tudni, hogy sikerült a legfontosabb dolgot, a felelősségtudatot átadni a gyerekeknek, megváltoztatva ezzel –

egy ki tudja hány generáción át hozott – rosszul átadott mintát. Az egyetlen kivételt képező történet egy enyhe fokban értelmileg akadályozott lányról szól, ő még kiskorúan hozta világra szép és egészséges gyermekét, és sem akkor, sem azóta nincs remény arra, hogy képes legyen eltartani és nevelni őt. A kislány rögtön nálunk került elhelyezésre egy nevelőszülői családban, ahol a hivatásos nevelőszülő SOS-anyja segíti és építi a vér szerinti anyja kapcsolattartására és támogatására.

A felnőtt fiataljaink közül 59-en rendelkeznek saját otthonnal önállóan vagy párjukkal, házastársukkal együtt. Ennél a viszonylag magas aránynál azt a komoly előnyt jelentő tény nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az otthonteremtésben érintett földrajzi területek elsősorban Békés, Bács-Kiskun, Csongrád és Vas megye, ahol az ingatlanárak még nem érik el a Budapesti árszintet. Így is kiemelkedő feladatunk arra megtanítani a gyerekeket, hogy város környéki falvakból bejárva is el tudják képzelni az életüket, az ehhez szükséges ismeretekkel, gyakorlattal még időben megismerkedjenek.

Magyar Gyöngyvér, Szűcs Enikő

Mozaikcsaládok

■ FISCHER ESZTER: MODERN MOSTOHÁK - A PÁROMNAK GYEREKE VAN

Az első találkozásonkra Hannával, aki akkor négyéves volt, nagyon készültem. Tele voltam aggodással: vajon mit fog hozzám szólani? Fogunk-e tetszeni egymásnak? Aztán arra gondoltam, hogy mennyire szeretek nagynéni lenni, és hogy ez talán valami hasonló szerep: nem kell szülőként nevelnem, és majd jól eljárszogatunk. Színes papírokat vittem, és úgy gondoltam, majd széttépjük, és újból összerakjuk ezeket, mozaikosan. Aztán valahogy semmi sem úgy alakult, ahogy elképzeltem. Nem lehetett leültetni, cicát játszva mászkált föl s alá a lakásban, közös játékról szó sem lehetett. Mindketten tökéletesen meg voltunk zavarodva. Aztán pedig kaptam tőle egy „műmosolyt”, ami valósággal kétségbe ejtett. Világossá vált, hogy ez bizony nem nagynéni szerep, de akkor mi? Könyvet kerestem lázasan, egy könyvet, ami erről szól: hogyan viszonyuljak a párom kislányához. És akkor megtaláltam Fischer Eszter könyvét.

A könyv a Berlinben élő pszichológus „a mostoha-élethelyzetről” folytatott beszélgetéseinek anyagára épül: gyakran idéz történeteket interjúalanyaitól, akik legtöbbször maguk is „mostohák”. Az interjúk pozitívuma, hogy őszintén, nyíltan tárnak fel olyan problémákat, kérdéseket, amelyekről azt hinnénk csak a miénk, holott a szerepből fakadóak. Az érzelmileg túlfűtött, pejoratív „mostoha” kifejezést tudatosan hagyta meg a szerző, mert egyébként csak kerülőúton tudta volna megjelölni a később „beházasodott” felnőttet. A nyelv is tükrözi, hogy társadalmunk, bármilyen gyakorivá is vált ez a viszony, még nem tud mit kezdeni vele, hiszen nem talált rá sem nevet, sem egyértelmű funkciót.

A szerző átveszi a nemzetközi pszichológiai-szociológiai szakirodalom terminológiáját: patchwork-, vagy mozaikcsalád-

nak hívja azt a családformát, amely nem egy szülőpárból és közös gyerekeiből, hanem különböző családrészek „összeolvadásából” jön létre. A hasonlat azt az optimista elképzelést tükrözi, hogy a részekből összeépült család elemei a terítő foltjaihoz hasonlóan megtartják különállásukat és jellegzetességeiket, de végül összetartó egységgé állnak össze. Felhívja figyelmet, mennyire káros, hogy a mozaikcsaládban élők gyakran görcsösen ragaszkodnak ahhoz az elképzelésükhöz, hogy ők ugyanolyanok, mint bármely „normális család”, holott a könyv egyik legfontosabb megállapítása éppen az, hogy a patchwork család nagyon sokban különbözik a vér szerinti családtól. A legjellegzetesebb különbség, hogy határai nem egyértelműek, a tagoknak nem azonos a helyzete: van, aki mindenkivel kapcsolatban áll, s van, aki a család csak néhány tagjával találkozik. A moza-

ikcsaládnak „össze kell nőnie”, szemben a vér szerinti családdal, amely kialakulása pillanatától természetes egységet képez.

Míg a hagyományos család úgy jön létre, hogy először kialakul a tengelye, a házaspár, majd megszületnek a gyerekek, addig a mozaikcsaládnál fordított a sorrend. Adva van egy csoportosulás, a szülő a gyerekével vagy gyerekeivel, és ebbe a csoportosulásba kell beépülnie az új partnernek.

Fischer Eszter szerint a mozaikcsaládtagok számára a nehézségek egyik fő forrása, hogy tisztázatlanok a velük szembeni szerepelvárások. Hiszen ahogyan írja: „Akármennyire változik is az életforma, bomlanak a régi hagyományok, kultúránkban még manapság is eléggé egyértelmű, hogy mit várunk egy férjtől, egy feleségtől, egy anyától vagy apától. A „mostohaszülő” szerepe bizonytalan. Funkciójára nincs minta. Az életformát, a kapcsolatot szinte mindenkinek egyénileg kell kialakítani, ami sokkal nehezebb, mint a meglévő kidolgozott elvárásoknak eleget tenni. Szembe kell néznie azzal a ténnyel, hogy nem a gyerek akar szülőpótlékot, hanem a magányossá vált szülőnek van szüksége partnerre. A mostoha szerepe annak függvényében is változik, hogy a velük él-e párja gyermeke, vagy csak időnként találkoznak. Más helyzet, ha az előző társ meghalt, ekkor a mostoha inkább egyfajta szülőpótlékként jelenik meg.

A szerző kitér a patchwork család szerkezeti felépítésére, sajátosságaira, külön fejezetben ír a szerelmes szülőről, beszél a mozaikcsalád-alapítás körül felmerülő kérdésekről, az életkori sajátosságokról. Ismerteti „az én gyerekem és a te gyereked” során felmerülő kérdéseket, a korábbi társsal való kapcsolattartásról és a közös gyerek vállalásáról. Külön fejezetet szán a különböző értékrendbeli eltéréseknek, illetve mozaikcsalád pénzhez való viszonyának.

Felhívja a figyelmet arra, hogy jobb, ha a kezdeti intenzív szerelmi szakaszban az újdonsült pár nem erőlteti a közös együttléteket, a szülő-gyerek viszonyt és a szerelmi kapcsolatot térben és időben különválasztják.

A mindennapi és olykor nehéz helyzeteket csak akkor lehet megoldani, ha a személyes határok iránti igényt mindenki elfogadja. Ahogyan a gyermek, úgy a mostoha privát igényeit is tiszteletben kell tartani.

Fontos megállapítás, hogy nagyrészt a szülő viselkedésétől függ, hogy a gyerekek a mostohát szülő által biztosított „használati tárgynak” tekintik-e, vagy önálló jogokkal bíró emberi lénynek. Ha a szülő nem kívánja meg, hogy a mostohának megadják a kellő tiszteletet, akkor a gyereklogika szerint az nem is jár neki. Ha a házastársa nem kéri ki a véleményét, akkor nyilván nincs is joga dönteni. Különbségek lehetnek abban, hogy hány éves gyermeket „kap”. A szerző éppen ezért külön fejezetet szán az életkori sajátosságoknak, kiemelve a kritikus kamaszkort, amelyben a mostohának bizalmas szerep is juthat: hiszen amit a lázadó fiatal sem az anyjával, sem az apjával nem kíván megbeszélni, egy jól felépített mostoha-gyerek kapcsolatban könnyebben mond el a mostohának, aki érzelmileg kevésbé van

involválódva, mint szülei. A szerző arra is utal, hogy a mostoha helyzetét gyakran megnehezíti, hogy korábbi élete során nem sok tapasztalatra tett szert gyerekekkel kapcsolatban. Nem tudja, hogy általában milyen egy gyerek, milyen életkorban, milyen viselkedés tekinthető normálisnak. Más a helyzet akkor, ha a pár mindkét tagjának van saját gyermeke, hiszen ekkor mindkettőjüknek van tapasztalata a gyermeknevelésben. Ekkor fontos, hogy a szülők ne próbálják meg a gyerekeket görcsösen egyformán kezelni, hanem mindenkivel a saját helyzetének megfelelően bánjanak. Külön eset, ha több gyermek is van a korábbi kapcsolatból. Nincsenek kész receptek, a mozaikcsalád összenövése egyéni.

„Amikor megmondtuk a férjem hatéves kislányának, hogy összeházasodunk, azt kérdezte tőlem, hogy akkor most én is az anyukája leszek-e. Mondtam: nem, hiszen neki van anyukája... Még hozzátettem, hogy nagyon remélem, hogy jóban leszünk, mivel ő nekem igazán rokonszenves, de az anyukája akkor sem lesz. Biztos van, aki ezt a választ barátságatlannak, visszautasítónak találja, de nekem az volt az érzésem, hogy a gyerek megkönnyebbült. Helyükre kerültek a dolgok.”

A könyv is éppen ebben segít, hogy helyükre kerüljenek a dolgok. Hiánypótló munka. Megtöri azt az általános hallgatást, amely a „mostoha-helyzetet” övezi. Mint ahogyan a szerző is jelzi: az igazán súlyos, elmérgesedett helyzetekre nem használ semmiféle tanácsadó-könyv. Ha a harag, a sérelmek eltorzítják a tisztánlátást, nem sok esélye marad a racionális belátásnak, a józan érvelésnek. A patchwork - családokban nagy szerepe van az időnek, hiszen – a hasonlatnál maradván – létrejöttékor még nem beszélhetünk harmonikus terítőről, csak különböző eredetű foltok halmazáról. Az „összevarrás”, összehangolódás sok türelmet és türelmet igényel.

A könyv valóban hasznos gyakorlati tanácsokat ad. Mikor Hanna megkérdezte tőlem, leszek-e az anyukája, már nem is voltam annyira zavarban. Tudtam, mit kell válaszolnom: „Nem leszek az anyukád, mert neked a Bori az anyukád. Én Judit vagyok.” Azóta Hannával együtt utáljuk minden mesében a gonosz mostohát.

Fischer Eszter: Modern mostohák - A páromnak gyereke van, Saxum kiadó, Az élet dolgai sorozat, 2005

Dénes Judit